

Қазақстан Республикасының
Ақпарат және қоғамдық
даму министрлігі

Jastar
ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫ

**«ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ»
ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ЗЕРТТЕУ
НӘТИЖЕЛЕРІ БОЙЫНША
ТАЛДАМАЛЫҚ БАЯНДАМА**

**«МОЛОДЕЖЬ КАЗАХСТАНА»
АНАЛИТИЧЕСКИЙ ДОКЛАД
ПО РЕЗУЛЬТАТАМ
СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ**

Қазақстан Республикасы
Ақпарат және қоғамдық
даму министрлігі

ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ

ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ БОЙЫНША
ТАЛДАМАЛЫҚ БАЯНДАМА

«Қазақстан жастары» әлеуметтанулық зерттеуі: «Жастар» ҒЗО, Нұр-Сұлтан, 2021. - 100 бет.

Талдамалық баяндама Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің тапсырысы бойынша жаппай республикалық сауалнама әдістерімен жүргізілген «Қазақстан жастары» әлеуметтанулық зерттеу нәтижелеріне негізделген.

© «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы, 2021

МАЗМҰНЫ

I.	ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ЗЕРТТЕУ БАҒДАРЛАМАСЫ	4
II.	ЖАСТАРҒА ЖАППАЙ САУАЛНАМА ЖҮРГІЗУ НӘТИЖЕЛЕРІ	10
	Респонденттердің әлеуметтік-демографиялық сипаттамасы	10
1.	ЖАСТАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫ МЕН БОС УАҚЫТЫ	10
	Жастардың денсаулыққа көзқарасы	10
	Салауатты өмір салтын қалыптастыру	13
	Физикалық белсенділікке көзқарас	15
	Жастардың бос уақыты	18
2.	ЖАСТАР ӨМІРІНДЕГІ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ	20
	Білім беру жүйесіне қанағаттану	20
	Ғылыми қызмет	24
	Инклюзивті білім беру	25
3.	ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ	27
	Болашаққа деген сенімділік (үрейді өлшеу)	27
	Өмір сүру жағдайларын жақсарту ниеті.....	31
	Қаржылық міндеттемелер деңгейі	31
4.	ҚАЗІРГІ ЖАСТАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЫ МЕН МҮДДЕСІ	34
	Жастардың құндылық бағдары.....	34
	Тілдік орта.....	36
	Діни сенімдердің қалыптасуы	39
5.	АЗАМАТТЫҚ БЕЛСЕНДІЛІК	41
	Наразылық әлеуеті.....	46
6.	МЕМЛЕКЕТТІК ЖАСТАР САЯСАТЫН ІСКЕ АСЫРУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	54
	Қорытынды	59
	Ұсыныстар	64
III.	САРАПТАМАЛЫҚ САУАЛНАМА НӘТИЖЕЛЕРІ	66
1.	Мемлекеттік жастар саясаты шараларының тиімділігін бағалау	66
2.	Қазіргі жастардың құндылық бағдарлары	68
3.	Коронавирустық пандемияның жастарға әсері	71
4.	Азаматтық және саяси мінез-құлық	73
5.	Жастар мәдениеті: талантты таныту үшін жағдай жасау	78
6.	Дені сау ұлт және жастар	80
7.	Білім беру саясаты алдындағы сын-қатерлер	81
8.	Еңбек нарығы және жастардың дағдылары	83
9.	Ақпараттандыру және жастар алдындағы сын-қатерлер	85
10.	Тәрбие шаралары	87
11.	Жастар проблемаларын зерттеу: ми орталықтары	89
	Қорытынды	92
	Ұсыныстар	97

I. ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ЗЕРТТЕУ БАҒДАРЛАМАСЫ

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы Қазақстанның әрбір өңіріндегі жастардың әлеуметтік көңіл-күйін айқындайтын негізгі факторларды зерделеуге бағытталған кешенді әлеуметтанулық зерттеуді тұрақты жүргізіп отырады, қала және ауыл жастары арасындағы жағдайды бағалаудағы айырмашылықтарды айқындайды.

Зерттеудің мақсаты салауатты өмір салты мен бос уақыт, білім сапасы мен даму деңгейі, құндылықтар мен қоғамдық-саяси құбылыстарға көзқарас, азаматтық белсенділік таныту және жастар саясаты саласындағы мемлекеттік құрылымдар қызметінің тиімділігін бағалау сияқты мәселелердің кең шеңбері бойынша жас адамдар пікірінің жай-күйі мен динамикасын қалыптастыру болып табылады.

Зерттеу қолданбалы сипатты қамтиды, өйткені қазіргі қазақстандық жастардың негізгі ерекшеліктерін анықтайтын негізгі аспектілерді жүйелендіреді. Зерттеу нәтижелері жауапты мемлекеттік органдардың түзетуші ықпалын қалыптастыруға, жастар ортасындағы әлеуметтік құбылыстардың даму деңгейі мен динамикасы туралы қалың жұртшылықты хабардар етуге бағытталған.

Қазақстан Республикасының Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігі Ұлттық статистика бюросының 2021 жылдың басындағы деректеріне сәйкес қазақстандық жастар ел халқының құрылымында 19,8%-ды құрайды және маңызды стратегиялық және кадрлық ресурс болып табылады. Жастар әлеуметтік қатынастарда, материалдық және рухани игіліктерді өндіруде маңызды рөл атқарады. Тәжірибе көрсеткендей, жастардың қоғамдағы жағдайы және оның әлеуметтік ортаны дамытуға қатысу дәрежесі мемлекетке де, жастардың әлеуметтік-саяси белсенділік деңгейіне де байланысты.

Қазақстан Республикасындағы мемлекет пен жастар арасындағы қарым-қатынас саласын реттейтін негізгі нормативтік құқықтық құжат – «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жастар саясаты туралы» 2015 жылғы 9 ақпандағы Заң, бұл құжатта жастардың мақсаты, міндеті, бағыттары, сондай-ақ жастарды мемлекеттік қолдау механизмдері айқындалған, әлеуметтік және саяси құқықтары жазылған.

Еліміздің жас тұрғындарының ерекше рөлі туралы үнемі айтылып жүр, жастардың Қазақстан болашағы үшін маңыздылығына баса назар аударылады және қазақстандық жастардың жауапкершілігін тәрбиелеудің және белсенді азаматтық ұстанымының маңызы туралы айтылады. Мемлекет жастардың шығармашылық және кәсіби тұрғыдан танылу мүмкіндіктерін кеңейту, олардың әлеуметтік әл-ауқат деңгейін арттыру саласында күш жұмсап келеді.

Жастарды әлеуметтік-экономикалық процестерге тиімді интеграциялау үшін жастар ортасындағы мәселелерді зерттеу және жастармен жұмыс істейтін мамандардың құзыреттілігін арттыру қажет.

Осы зерттеудің өзектілігі мемлекеттік жастар саясатын іске асырудың тиімділігін қамтамасыз ету көбінесе жастардың мемлекеттік жастар саясатына қатысты негізгі үрдістерді анықтауымен байланысты. МЖС реттеу мен дамытуға бағытталған әлеуметтік институттар, ұйымдар мен мемлекеттік бағдарламаларға қатысты жас қазақстандықтардың пікірлері мен бағаларын талдау жастар саясаты саласындағы жағдай, осы саладағы жастардың қажеттіліктері мен үміттері туралы сенімді ақпарат алуға мүмкіндік береді.

Бағдарламаның әдіснамалық бөлігі

Зерттеу мақсаты – Қазақстан жастары өмірінің түрлі аспектілерін зерделеу және мемлекеттік жастар саясатын іске асырудың тиімділігі жөнінде ұсынымдар әзірлеу.

Міндеттер:

- жастардың денсаулық жағдайы мен бос уақытын зерттеу;
- білім беру деңгейін және жастардың ғылыми қызметке тартылуын бағалау;
- жастардың әлеуметтік көңіл-күйін зерттеу;
- жас қазақстандықтардың құндылықтары мен мүддесін анықтау;
- жастардың діншілдік деңгейін және оған әсер ететін факторларды анықтау;
- жастардың қоғамдық-саяси көңіл-күйін анықтау;
- жастар ұйымдарының қызметіне, сондай-ақ жастарды қолдауға бағытталған мемлекеттік бағдарламалар мен жобаларға жастардың қатысу деңгейін анықтау;
- мемлекеттік жастар саясатын іске асырудың тиімділігі жөнінде ұсынымдар әзірлеу.

Зерттеу объектісі – әлеуметтік-демографиялық және аумақтық сипаттамалары бойынша қайталап таныстыратын параметрлер бойынша таңдап алынған Қазақстан Республикасының 14 жастан 28 жасқа дейінгі тұрғындары (жастар).

Зерттеу мәні – Қазақстан жастарының денсаулық және бос уақыт, білім және ғылым, әлеуметтік-экономикалық жағдай, құндылық бағдарлары мен мүддесі, қоғамдық-саяси процестер сияқты өмірдің негізгі аспектілерін бағалауы.

Негізгі ұғымдарды түсіндіру

Мемлекеттік жастар саясаты – мемлекет жүзеге асыратын және жастарды қолдау мен дамытуға бағытталған әлеуметтік-экономикалық, ұйымдық және құқықтық шаралар жүйесі. Мемлекеттік жастар саясатының мақсаты – жастардың толыққанды рухани, мәдени, білім, кәсіби және физикалық дамуына жағдай жасау, шешімдер қабылдау процесіне қатысу, табысты әлеуметтену және оның әлеуетін елді дамытуға бағыттау үшін жағдай жасау.

Жастар – бұл жас ерекшеліктерінің жиынтығы, әлеуметтік жағдайдың сипаттамалары және белгілі бір әлеуметтік-психологиялық қасиеттер негізінде ерекшеленетін әлеуметтік-демографиялық топ. «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес, осы зерттеуде жастар ретінде Қазақстан Республикасының он төрт жастан жиырма тоғыз жасқа дейінгі азаматтары таңдалды.

Әлеуметтік көңіл-күй – тұлғаның өмірлік стратегиясын іске асырудың интегралды сипаттамасы, қоршаған шындыққа көзқарасы, оның субъективті тұстары, танымдық форма ретінде ұсынылған талаптар деңгейі мен субъектінің қажеттіліктерін қанағаттандыру дәрежесі арасындағы байланыс.

Қоғамдық-саяси көңіл-күй – адамдардың елеулі бөлігінің нақты әлеуметтік-саяси шындыққа, оның белгілі бір аспектілеріне осы адамдардың талаптары, қажеттіліктері мен мүддесіне сәйкестігін жалпы эмоционалды-рационалды бағалау.

Құндылықты бағдарлар – адамның санасында стратегиялық өмірлік мақсаттар және жалпы дүниетаным бағыттары ретінде танылған құндылықтар көрінісі.

Зерттеудің әдістемелік бөлімі

Осы зерттеудің мақсаттары мен міндеттеріне жету үшін ақпарат жинаудың сандық және сапалық әдістері – респондентпен жеке сұхбат, сондай-ақ сараптамалық сұхбат арқылы сауалнаманы қолдана отырып жаппай сауалнама қолданылды.

Ақпарат жинаудың негізгі әдісі ретінде 14 пен 28 жас аралығындағы жастарға жаппай сауалнама, «face-to-face» жүргізілді. Бұл әдіс жастар ортасындағы жағдай туралы барынша объективті ақпарат алуға мүмкіндік берді. Жаппай сауалнама іріктеме негізінде таңдалған және зерттеуге жиынтығында әлеуметтік топтың құрылымын құрайтын респонденттердің көбірек санын қамтуды көздейді. Жаппай сауалнама нәтижелері негізінде белгілі бір дәлдікпен бұқаралық мінез-құлық туралы болжам жасалады. Жаппай сауалнамалардың негізгі мақсаты – адамдардың пікірлері, уәждері мен әлеуметтік құбылыстарға беретін бағасы, қоғамдық, топтық және жеке сананың құбылыстары мен жағдайлары туралы ақпарат алу.

Сараптамалық сауалнама – сауалнама түрі, оған белгілі бір қызмет саласында жоғары білікті маман болып табылатын респонденттер қатысады. Бұл әдіс мамандардың көзделген мәселені талдауға және шешуге құзыретті қатысуын білдіреді.

Әлеуметтанулық зерттеулер тәжірибесінде: қандай да бір құбылыстың дамуын болжау; жаппай сауалнаманың шынайылық дәрежесін бағалау үшін қолданылады.

Сарапшылардың пікірлері негізінде қабылданған бағалау мен шешімдердің сенімділігі өте жоғары және көбінесе алынған пікірлерді жинау, талдау және өңдеу процедурасының ұйымдастырылуы мен бағытына байланысты. Процедураның өзі: зерттелетін жағдайды талдауды; сарапшылар тобын таңдауды; сараптамалық бағаларды өлшеу тәсілін таңдауды; сарапшылар жұмысын тікелей бағалау процедурасын; алынған деректерді талдауды көздейді.

Сараптамалық сұхбат сарапшымен келісу бойынша бірнеше тәсілмен жүргізілді:

- интервьюер сарапшымен жеке сұхбат жүргізеді;
- интервьюер телефон арқылы сұхбат жүргізеді;
- сарапшы сұрақтарға жазбаша жауап береді және файлды e-mail арқылы жолдайды.

Іріктемелі жиынтық көлемі 2000 респонденттен құралады. Әлеуметтанулық зерттеу аумағы Қазақстан Республикасының барлық өңірлерін – республикалық маңызы бар Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент қалаларын, 14 облыс орталығын, сондай-ақ ауылдық елді мекендерді қамтиды. Зерттеуде квотасы бар стратификацияланған көп сатылы іріктеу қолданылады. Бастапқыда облыстар мен қалалар бойынша халық санына қарай елдің өңірлері бойынша іріктеменің көлемі айқындалатын болады. Бұдан әрі әрбір өңір бойынша қалалық және ауылдық іріктеменің көлемі есептелетін болады.

Жоба бойынша іріктемелі жиынтықты есептеу, адам*

	Барлығы	Қала халқы	Ауыл халқы	Ерлер	Әйелдер
Қазақстан Республикасы	2000	1129	871	1019	981
Ақмола	76	33	42	39	37
Ақтөбе	95	64	31	48	47
Алматы	209	43	166	109	100
Атырау	71	36	35	36	34
Шығыс Қазақстан	130	78	51	67	63
Жамбыл	126	47	80	65	62
Батыс Қазақстан	68	34	34	35	33
Қарағанды	141	109	32	73	69
Қостанай	86	47	39	44	42
Қызылорда	93	39	54	49	45
Маңғыстау	78	29	49	40	38

	Барлығы	Қала халқы	Ауыл халқы	Ерлер	Әйелдер
Павлодар	72	48	24	37	36
Солтүстік Қазақстан	53	23	30	28	25
Түркістан облысы	247	45	203	132	116
Нұр-Сұлтан	118	118	0	57	61
Алматы	209	209	0	98	111
Шымкент	127	127	0	63	65

*Қазақстан Республикасының Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігі Ұлттық статистика бюросының 2020 жылғы 1 қаңтардағы деректері бойынша

Осы зерттеуде бақылау бірліктерін іріктеу бірнеше кезеңде жүргізілді:

1. Облыстар бойынша іріктеу – облыстар және Республикалық маңызы бар қалалар бойынша 14 пен 28 жас арасындағы халық санына қарай елдің 17 өңірі бойынша іріктеменің көлемі айқындалды.

2. Қала-ауыл қағидаты бойынша іріктеу – әр облыста қалалық және ауылдық іріктеме көлемдері есептелді. Сауалнамада барлық облыс орталықтары, жекелеген шағын қалалар мен ауылдық елді мекендер қамтылған.

3. Сауалнама нүктелерін іріктеу – қалалық және ауылдық елді мекендерде аталмыш елді мекеннің картографиялық тізімінен шағын аудандар мен көшелерді кездейсоқ іріктеу жүргізіледі.

4. Үй шаруашылығын іріктеу – бағыт бойынша бастапқы нүктеден «сол қол» ережесіне сәйкес квоталар бойынша келген 1 респондент мөлшерінде бір үй шаруашылығына белсенді сұхбаттарды шектей отырып, қаладағы іріктеменің 5-ші қадамы және ауылда іріктеменің 3-ші қадамымен үй шаруашылығы іріктеледі. Бастапқы нүкте ерікті түрде таңдалады.

5. Респондентті квота бойынша іріктеу – әрбір жеке алынған үй шаруашылығында респонденттер екі белгі бойынша жүргізіледі – жынысы мен жасы – жыныстық-жас квотасы – респонденттің жасы 14 жастан төмен және 28 жастан жоғары болмауы, сондай-ақ жынысы бойынша репрезентативтік өкілдік (респондент ерлер мен әйелдердің саны Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігі Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес әрбір облыс, қала және ауыл бойынша есептелген).

Іріктеме репрезентативті болып табылады, яғни бөлінген параметрлер бойынша респонденттердің құрамы бас жиынтықтағы тиісті пропорцияларға жақындайды. Бұл ретте іріктемелі жиынтықтың орташа сипаттамасының бас жиынтықтың орташа сипаттамасынан ауытқуы $\pm 2,19\%$ -дан аспайды.

Сараптамалық сауалнаманың іріктемелі жиынтығы 15 сарапшыдан құралады.

Сарапшылар ретінде еліміздің 8 өңірінен мемлекеттік органдарда, коммерциялық емес ұйымдарда және консультативтік-кеңесші органдарда жастар саясаты саласындағы мамандар қатысты.

Инструментарий құрылымы

Бастапқы ақпаратты жинау үшін белгілі бір ережелерге сәйкес тұжырымдалған және өзара байланысты сұрақтар жиынтығын қамтитын көбейтілген құжат – әлеуметтанулық зерттеу сауалнамасы қолданылды. Әлеуметтанулық сауалнаманың ерекшелігі мен қасиеттері, оның көлемі, құрылымы, сұрақтар құрылысының ерекшелігі тығыз байланысты және осы құралды қолдану жоспарланған сауалнама түрімен, сондай-ақ зерттеу объектісінің ерекшеліктерімен анықталады. Респонденттерге сауалнама 2 тілде жүргізілді: респонденттің таңдауына байланысты қазақ және орыс тілдерінде. Зерттеудің далалық кезеңінде

ақпарат жинауды өңірлік супервайзерлер басшылығымен арнайы дайындалған интервьюерлер іске асырды.

Ақпаратты өңдеу әдістемесі

Зерттеудің далалық кезеңінің қорытындысы бойынша интервьюерлердің жұмысына бақылау жүргізілді (сауалнамалардың толтырылуының дұрыстығын 100% тексеру және телефон арқылы 30% бақылау), сондай-ақ деректерді кодтау, енгізу және өңдеу.

Бастапқы деректерді енгізу, өңдеу, сондай-ақ бір өлшемді, екі өлшемді кестелерді шығару, корреляциялық және кластерлік талдаулар лицензияланған, орыстандырылған SPSS компьютерлік бағдарламасының көмегімен орындалды.

Ақпаратты талдау әдістері

Бастапқы әлеуметтанулық ақпаратты талдаудың негізгі әдістері:

- 1) бір өлшемді деректерді талдау;
- 2) екі өлшемді деректерді талдау;
- 3) корреляциялық талдау.

Әлеуметтанулық зерттеуді ұйымдастыру кезеңдері:

1-кезең. Әлеуметтанулық сауалнаманы дайындау.

Мыналарды қамтитын бағдарламаны әзірлеу:

- проблемалық жағдайды анықтау;
- таңдалған тақырып бойынша әдебиеттерге шолу;
- мақсаттар мен міндеттерді қою;
- тұжырымдамаларды операцияландыру;
- гипотезаларды ұсыну;
- іріктемелі жиынтықты жобалау.

Эмпирикалық ақпаратты жинауға арналған құралдарды (сауалнамаларды) әзірлеу:

- сауалнаманы аудару;
- аспаптарды тексеру.

2-кезең. Эмпирикалық материалдарды жинау.

Сауалнаманы ұйымдастыру:

- интервьюерлерді таңдау, даярлау, нұсқама жүргізу;
- сауалнама учаскелерін бөлу;
- сауалнама бірліктерін таңдау;
- сауалнамалар мен сауалнамаларды толтыру бойынша нұсқаулықтарды тарату;
- сұхбат жүргізу.

3-кезең. Әлеуметтанулық деректерді өңдеу және түсіндіру:

- статистикалық деректерді талдау және өңдеу (SPSS) үшін бағдарламада макет жасау;
- сауалнамаларды кодтау (респонденттердің ашық жауаптарын кодтау);
- сауалнама деректерін енгізу;
- өрісті басқару;
- әлеуметтік-демографиялық параметрлер бойынша сызықтық есептер мен есептерді өңдеу және шығару;
- статистикалық талдаудың басқа түрлерін қолдану.

4-кезең. Алынған деректерді талдау.

Бастапқы талдау жүргізу:

- сауалнама нәтижесінде анықталған тәуелділіктерді анықтау;
- кестелер шығару;
- диаграммалар құру.

Деректерді қайта талдау:

- салыстырмалы талдау;
- қосымша ақпаратты тарту;
- жаңа болжамдар мен ұсыныстарды ұсыну;
- зерттеудің қорытынды есебін дайындау.

II. ЖАСТАРҒА ЖАППАЙ САУАЛНАМА ЖҮРГІЗУ НӘТИЖЕЛЕРІ

Респонденттердің әлеуметтік-демографиялық сипаттамасы

Зерттеуге 14-18 жас (33,2%), 19-23 жас (30,0%) және 24-28 жас (36,8%) аралығындағы азаматтар қатысты. Респонденттердің гендерлік құрамы 1001 ер адамнан (50,1%) және 999 әйелден (49,9%) құралады. Қала-ауыл бөлінісінде зерттеуге 1141 қалалық (57,1%) және 859 ауылдық (43,0%) тұрғын қатысты.

Жалпылама түрде 77,0% респондент қазақ ұлтының өкілі, жынысы мен жасы бойынша бірдей бөлінеді. Қазақстандық жастарға білімнің жоғары деңгейі тән: респонденттердің 40%-дан артық бөлігінде жоғары білімі немесе ғылыми дәреже бар.

67% респондент туыстары немесе ата-анасымен бірге тұрады. 66,6% респондент тұрмыста емес, бойдақ. Тек 2% бөлігі тіркелмеген некеде. Үштен екі бөлігінде (71,7%) балалары жоқ, алайда 4 және одан көп балалы отбасылар да бар (1,3%).

Жастардың шамамен 40% бөлігі жұмыс істейді немесе оқиды, ал 9% респондент жұмыс пен оқуды қатар алып жүр. Жастардың 44,5% бөлігі өз қаражатына күн көреді, тағы 40% респондентті ата-анасы қамтамасыз етеді.

Жұмыс істемейтіндер үлесі 44%-дан асады. Еңбек ететіндер арасында қызмет көрсету, сауда, ғылым, мәдениет және білім салаласының жастары көбірек болды.

1. ЖАСТАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫ МЕН БОС УАҚЫТЫ

Жастардың денсаулыққа көзқарасы

Жастар арасында салауатты өмір салты мәдениетін қалыптастыру жалпы қоғамның тұрақты дамуын қамтамасыз етуге бағытталған. Даму саясатын қалыптастыруда жастардың белсенділігі жоғары мәнге ие, өйткені ол денсаулық мәдениетіне әсер ететін процестерді көрсетеді.

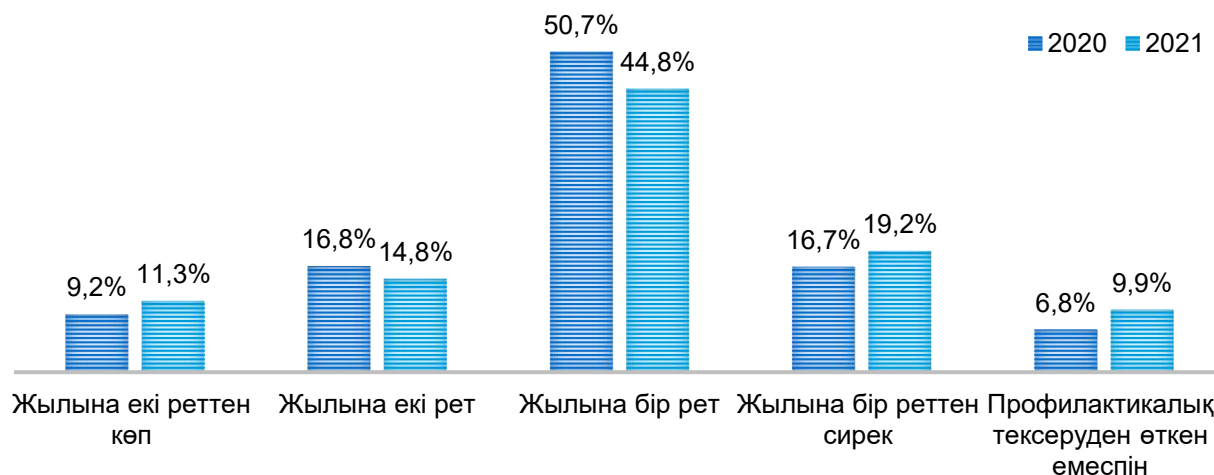
Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жалпы жастар үшін профилактика мәселелері маңызды болып табылады: 10% респондент ғана профилактикалық тексеруде болмаған, 26,1% бөлігі жылына екі немесе одан көп рет тексеруден өтеді (№1 диаграмма).

№ 1 диаграмма. «Сіз профилактикалық тексерілуден қаншалықты жиі өтіп тұрасыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

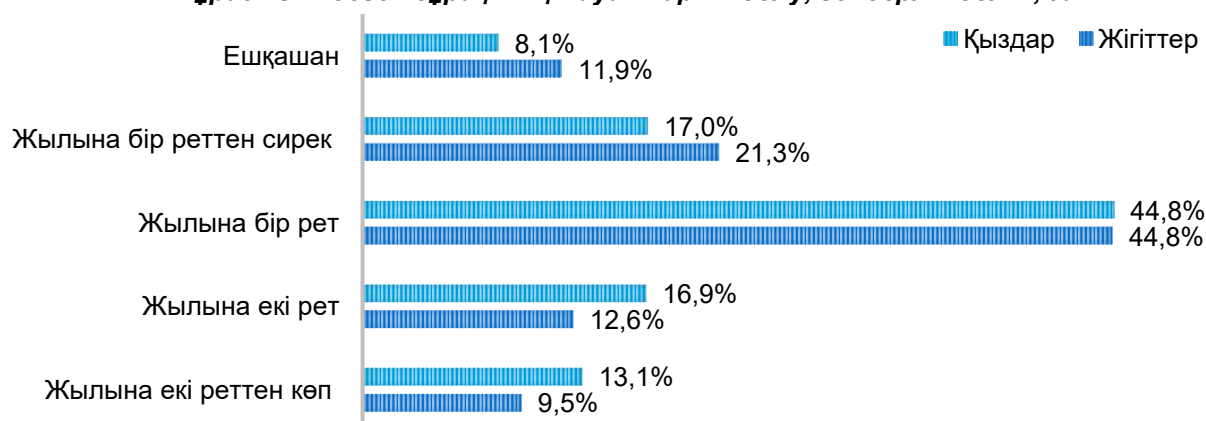
Сонымен қатар, өткен жылмен салыстырғанда 2021 жылы профилактикалық тексеруден өтіп көрмеген жастар саны артқаны байқалады (№2 диаграмма).

№ 2 диаграмма. «Сіз профилактикалық тексерілуден қаншалықты жиі өтіп тұрасыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, 2020 және 2021 жылдардағы деректерді салыстыру, %

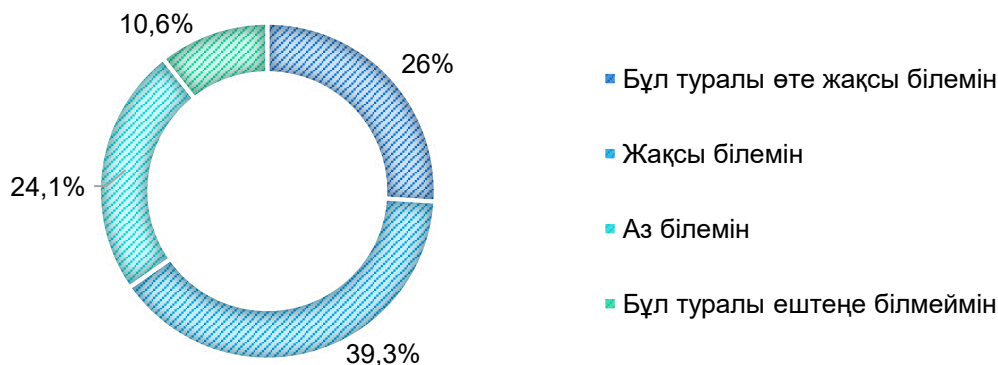
Қыздар профилактикалық тексеруден жиі өтіп, денсаулығына көбірек көңіл бөледі. Профилактикалық тексеруге ешқашан бармайтындар үлесі 8,1% болды, ерлер арасында бұл көрсеткіш – 11,9% (№3 диаграмма).

№ 3 диаграмма. «Сіз профилактикалық тексерілуден қаншалықты жиі өтіп тұрасыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, гендерлік бөлім, %

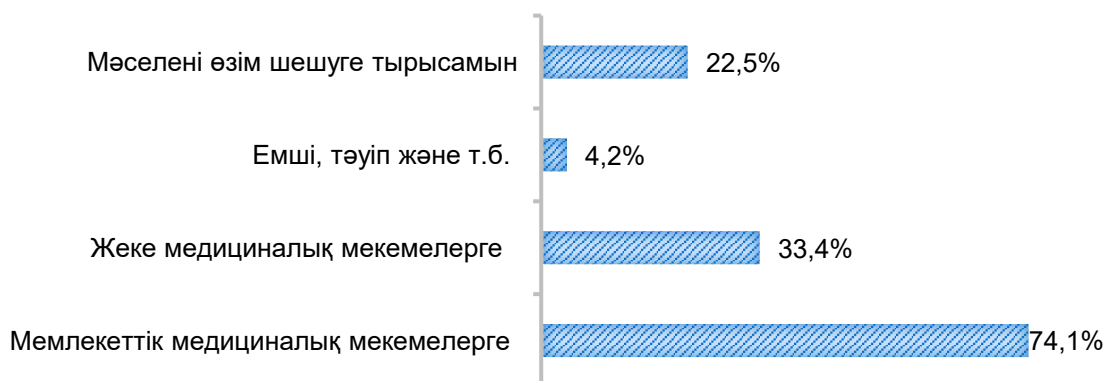
Жастар жыныстық жолмен берілетін инфекциялар туралы әртүрлі деңгейде хабардар. 65,3% респондент жыныстық жолмен берілетін инфекциялар туралы жақсы білетініне сенімді. 10,7% – жыныстық жолмен берілетін инфекциялар туралы ештеңе білмейді. Жалпы, бұл инфекциялар туралы хабардарлық деңгейі өте жоғары, оны «орташа деңгейден жоғары» деп бағалаған жөн (№4 диаграмма).

№ 4 диаграмма. «Өтінемін, жыныстық жолмен берілетін инфекциялардан (ЖЖБИ) хабардарлық деңгейіңізді бағалаңыз» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Сауалнама нәтижелеріне сәйкес, жастар арасында денсаулығына байланысты проблемалар туындаған жағдайда өзін-өзі емдеумен айналысуды қалайтын адамдар деңгейі 22,5%-ды құрайды, дәстүрлі емес емдеу әдістерін 4,2% респондент таңдады, бұл ауруларды емдеуде кәсіби емес тәсілдің салдары туралы ақпаратты неғұрлым тиімді жеткізу қажеттілігін көрсетеді.

№5 диаграмма. «Сіз денсаулық мәселелері туындағанда әдетте қайда барасыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Интернет жастар үшін ақпарат алудың, оның ішінде жыныстық және репродуктивті денсаулық туралы ақпараттың негізгі көзі болып табылады, 34,5% респондент оны негізгі дереккөз ретінде көрсеткен. «Әлеуметтік желілерде талқылау» деген жауаптың үлесі басым болғандықтан («Жыныстық және репродуктивті денсаулық пен құқықтар туралы ақпаратты қайдан аласыз?» деген сұраққа 12,7% жауап), жастар ақпараттың аса сенімді емес көздеріне өтіп жатқаны байқалады.

Жыныстық және репродуктивті денсаулық туралы ақпарат көзі ретінде жедел желіні пайдалану тиімділігі төмен екенін айта кеткен жөн (1,4%) (№6 диаграмма).

№6 диаграмма. «Жыныстық және репродуктивті денсаулық пен құқықтар туралы ақпаратты қайдан аласыз» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %*

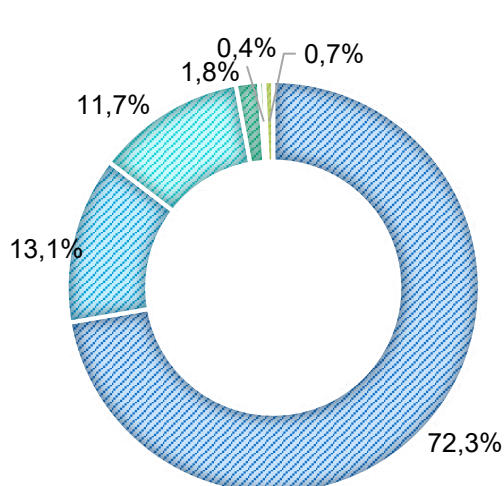

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Салауатты өмір салтын қалыптастыру

Жастар денсаулық деңгейіне оптимистік бағалайды, 72,3% респондент өздерін толық дені сау санайды, 1,8% бөлігінде ғана созылмалы аурулар бар (№7 диаграмма).

№7 диаграмма. «Сіз өзіңізді денсаулық жағдайы бойынша адамдардың қай тобына жатқызар едіңіз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

- Толығымен сау, ешқандай ауытқулары, көрінеу проблемалары немесе ақаулары жоқ
- Артық салмақ немесе керісінше проблемалары бар, көру қабілеті нашар, төзімділігі төмен және т.б.
- Созылмалы, бірақ асқынбаған ауруы бар (жұмыс, оқу және т.б. бойынша физикалық шектеулері жоқ)
- Созылмалы ауруы асқынған (білім алу мен физикалық еңбектен уақытша шектелген, күрделі операция жасатқан және т.б.)
- Мүгедектік, үздіксіз емделу қажет
- Жауап беруге қиналамын

Жастар салауатты өмір салтын ұстануда дұрыс тамақтануды басты деп санайды (44,5%). Әрі қарай темекі шегу, алкоголь, есірткі пайдаланудан бас тарту (27,5%), жүйелі түрде спортпен айналысу (22,2%) және гигиена сақтау (20,6%) аталды. Шынығы – салауатты өмір салтын ұстанудың ең танымал түрі (9,2%).

Салауатты өмір салтын жүргізу параметрлері туралы айтарлықтай біржақты, тар түсінік бар екенін айта кетеміз, өйткені «жоғарыда айтылғанның барлығы» деген жауап саны көп болды (37,3%).

№ 8 диаграмма. «Сіз үшін салауатты өмір салты дегеніміз не?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %*

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Келесі факт қызықты: шамамен 35% респондент әлеуметтік желілерде көп уақыт өткізу сияқты жаман әдеті бар екенін айтады. Сондай-ақ, жастар кеш жатып, 6 сағаттан аз ұйықтайды (32,1%).

Салауатты өмір салтын қалыптастыруда жастар дұрыс тамақтануды бірінші орынға қойғанына қарамастан, 24,2% респондент жартылай фабрикаттар, фаст-фуд және басқа да зиянды тағамдар жейтіндерін айтты.

1,1% жастардың ғана жаман әдеті жоқ (№9 диаграмма)

№9 диаграмма. «Сізге төмендегі жаман әдеттердің қайсысы көбірек тән?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %*

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

«Әлеуметтік желілерде өте көп уақыт өткіземін» деген жауап деңгейі ауылдық жерлерде жоғары екенін айта кеткен жөн (ауылдық 38,4% және қалалық 32,1% респондент).

Қала жастары зиянды әдеттердің қатарында «24:00-ден кейін жатамын немесе күніне 6 сағаттан аз ұйықтаймын» деген жауапты жиі таңдады (34,1%), осы тұрғыда ауыл жастарының үлесі 29,4% болды.

№1 кесте. «Сізге төмендегі жаман әдеттердің қайсысы көбірек тән?» деген сұрақтың жауаптарын елді мекен түрі бойынша бөлу, %

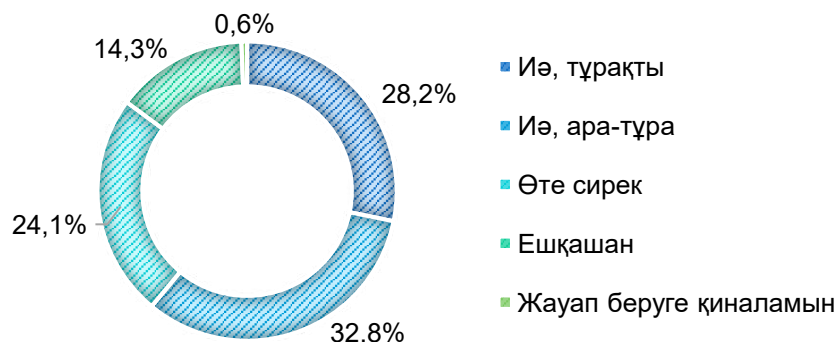
	Қала	Ауыл
24:00-ден кейін жатамын немесе күніне 6 сағаттан аз ұйықтаймын	34,1	29,4
Әлеуметтік желілерде өте көп уақыт өткіземін	32,1	38,4
Пайдасыз тамақты жиі жеймін	24,6	23,7
Аз қозғалысты өмір салтын ұстанамын	19,1	16,1
Темекі, вейп немесе электрондық темекі тартамын	14,9	12,0
Бейне ойындарға өте көп уақыт кетіремін	11,3	12,5
Балағат сөздер жиі айтамын	9,3	6,9
Аптасына екі реттен жиі алкоголь ішемін	3,7	2,8
Құмар ойындарын ойнаймын	1,4	0,6
Насыбай атам (шегуге келмейтін темекі өнімі)	0,3	0,5
Есірткі қолданамын, оның ішінде марихуана, кокаин, LSD	0,1	0,1
Снюс қолданамын	0,1	0,0
Жаман әдеттерім жоқ	11,5	6,2
Жауап беруге қиналамын	6,2	5,6

Физикалық белсенділікке көзқарас

Салауатты өмір салтын насихаттау үшін көптеген шаралар қабылдануда, әсіресе карантин кезінде. Сауалнама нәтижелері жастардың дене шынықтырумен немесе спортпен шұғылдануының айтарлықтай жоғары деңгейін көрсетті: 61% респондент спортпен ара-тұра немесе үнемі айналысатынын айтты. Бұл ретте респонденттердің үштен бірінен артық бөлігі (38,4%) спортпен сирек айналысатынын немесе ешқашан айналыспайтынын айтты.

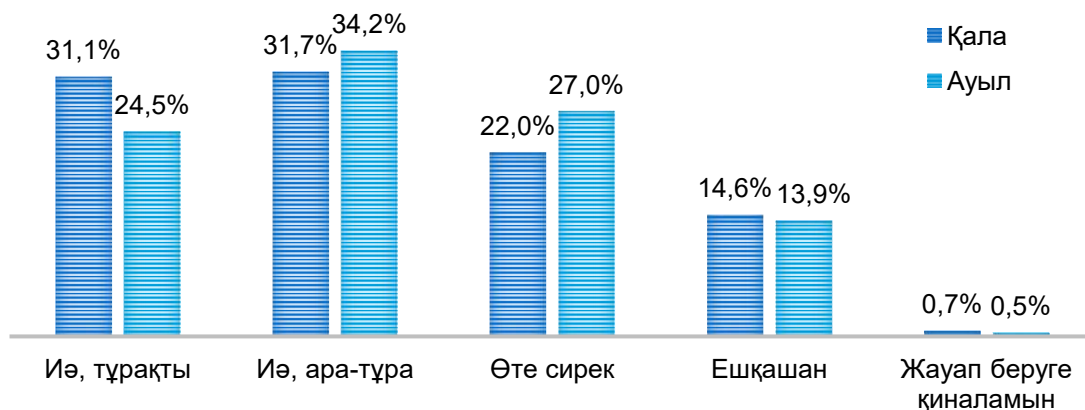
Жастардың шамамен 32,7% бөлігі тұрақты емес дене белсенділігіне тартылғанын ескере отырып, дене шынықтырумен тұрақты айналысу үшін жағдай жасауға және танымал етуге байланысты шараларды ұлғайту қажеттілігі айқын көрінеді.

№10 диаграмма. «Сіз дене шынықтырумен, спортпен айналысасыз ба, жоқ па?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Ауыл тұрғындары мен қала тұрғындарының жауаптарын салыстыра отырып, ауыл жастары дене шынықтыру және спортпен жүйелі түрде айналысуға (24,5%) айтарлықтай аз тартылғандығы атап өтілді. Ауыл тұрғындары спортпен ара-тұра немесе өте сирек айналысатынын жиі айтады (сәйкесінше 34,2% және 27%).

№11 диаграмма. «Сіз дене шынықтырумен, спортпен айналысасыз ба, жоқ па?» деген сұрақтың жауаптарын елді мекен типі бойынша бөлу, %

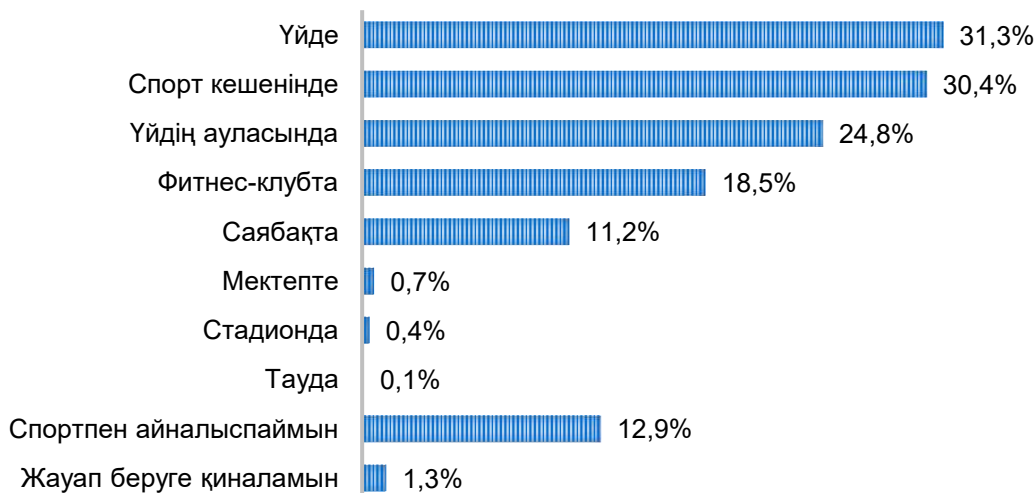

Жастардың спортпен шұғылданатын жері бойынша қалауларын бөлу айтарлықтай дәрежеде қолжетімді спорттық инфрақұрылымның бар екенін көрсетеді: осылайша, 30,4% респондент спорт кешенінде, 18,5% – фитнес-клубта спортпен айналысатынын немесе айналысқысы келетінін айтты.

31,3% респондент спортпен үйде, ал 24,8% – аулада айналысады. Спортпен айналысу орындары арасында танымалдылығы бойынша келесі орында саябақтар аталды (11,2%) (№12 диаграмма).

Спортпен айналысуға арналған мамандандырылған және әдеттегі орындар арасындағы арақатынас спорттық қызметті ұтымды және тиімді ұйымдастыру үшін жағдайлармен қамтамасыз етілу пайдасына қалыптасқан жоқ.

№12 диаграмма. «Сіз спортпен қайда айналысасыз немесе айналысқыңыз келеді?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Спортпен айналыспайтындар үшін негізгі кедергі – жалқаулық пен апатия (37,8%), ынтаның болмауы (31,3%), денсаулықтың нашарлығы (19%). Респонденттердің бір бөлігі спорт кешендері мен фитнес-клубтарға бару үшін абонементтің қымбат бағасын (27,3%), сондай-ақ спорттық базаның ыңғайсыз орналасуын немесе жоқтығын (12,8%) атап өтті. 8% респондент жаттығуларды

ұйымдастыру мен өткізу сапасының төмендігін және сүйікті спорт түрі, жаттығулар жүйесі бойынша қолжетімді жаттығулардың жоқтығы туралы айтты (№2 кесте).

№2 кесте. «Сіздің ойыңызша, дене шынықтыру және спортпен айналыспайтын адамдарды одан не тоқтатады?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

	%*
Жалқаулық, апатия	37,8
Ынта жоқ	31,3
Бос уақыт жоқ	28,6
Спорт кешендері мен фитнес-клубтарға абонементтер құны жоғары	27,3
Денсаулық жағдайы нашар болуы	19,0
Спорттық база жоқ немесе қолайсыз жерде орналасқан	12,8
Жаттығуларды ұйымдастыру мен өткізудің төмен сапасы	8,0
Кез келген спорт түрі, жаттығулар жүйесі бойынша қолжетімді секция жоқ	8,0
Тиісті инфрақұрылым жоқ	7,0
Жаттығулар кестесі қолайсыз	5,5
Спортпен айналысу беделді емес	2,0
Ештеңе	0,7
Жоғарыда айтылғанның барлығы	0,1
Жауап беруге қиналамын	3,4

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Өртүрлі қызмет түрлерімен айналысу мен ойын-сауық туралы сұраққа жауаптардың бөлінуі қызықты. Осылайша, волонтерлік және еріктілік қызмет, театрларға, музейлерге бару жастар арасында мүлдем танымал емес, әр жағдайда респонденттердің төрттен үш бөлігі бұл қызмет олардың өмірінде маңызды орын алмайтынын атап өтті.

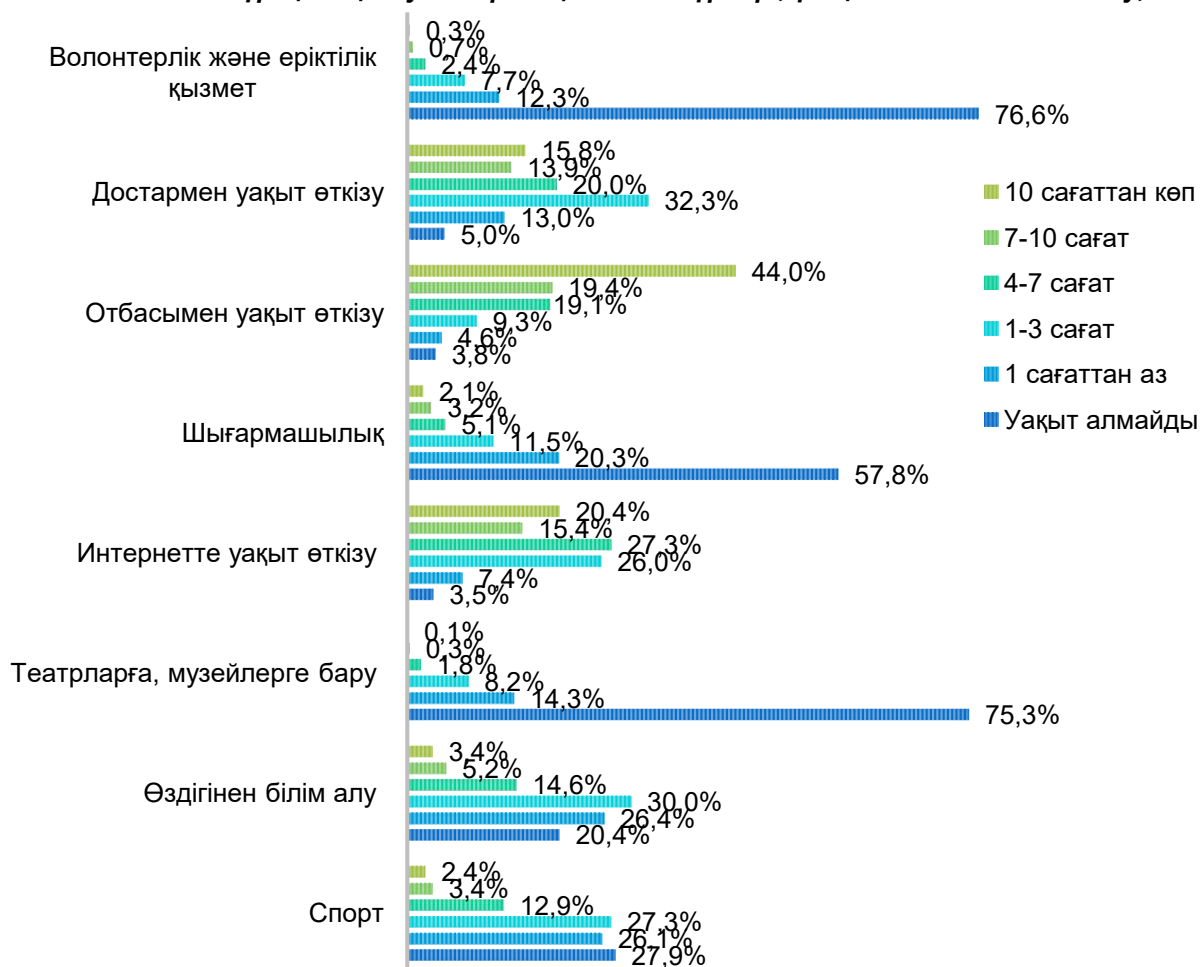
Шығармашылық қызметпен байланысты белсенділік деңгейі өте төмен, мәселен жастардың 57,8% бөлігі шығармашылықпен мүлдем айналыспайды. Респонденттердің шамамен 28% бөлігі спортпен айналыспайтынын атап өткен жөн.

Жастар көп уақытын отбасымен өткізеді – аптасына 10 сағаттан артық (44,0%).

Жастардың өздері айтқандай, Интернет желісінде және әлеуметтік желілерде уақыт өткізу жастардың аптасына 7 сағаттан артық уақыт жұмсайтын зиянды әдеті болып табылады, сауалнамаға қатысушылардың 35,8% бөлігі осылай деп жауап берді.

Егжей-тегжейлі бөлу №13 диаграммада келтірілген.

№13 диаграмма. «Төмендегі істердің әрқайсысы апта ішінде қанша уақытыңызды алады?» деген сұрақтың жауаптарын қызмет түрлері, ұзақтығы бойынша бөлу, %

Жастардың бос уақыты

Жастардың бос уақытын қалай өткізетінін анықтау үшін респонденттерге «Сіз көбінесе қай саладағы іс-шараларға қатысасыз?» деген сұрақ қойылды. Жастардың үштен бірінен астамы (38,4%) ешқандай іс-шараларға қатыспайды. 27,4% жас респондент ойын-сауық және 16,1% мәдени бағдарламаларға қатысады. Әрбір бесінші респондент сауықтыру және спорттық іс-шараларға қатысатынын айтты. Рухани-адамгершілік және әлеуметтік іс-шараларға қатысу деңгейі тиісінше 6,8% және 14,7%-ды құрайды. Туристік қызмет демалыстың ең тартымды саласы болып табылады (6,4%) (№3 кесте).

№3 кесте. «Сіз көбінесе қай саладағы іс-шараларға қатысасыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

	%*
Ойын-сауық	27,4
Сауықтыру/спорт	20,6
Мәдени	16,1
Әлеуметтік	14,7
Рухани-адамгершілік	6,8
Туристік	6,4
Ешқандай іс-шараға қатыспаймын	38,4
Жауап беруге қиналамын	0,1

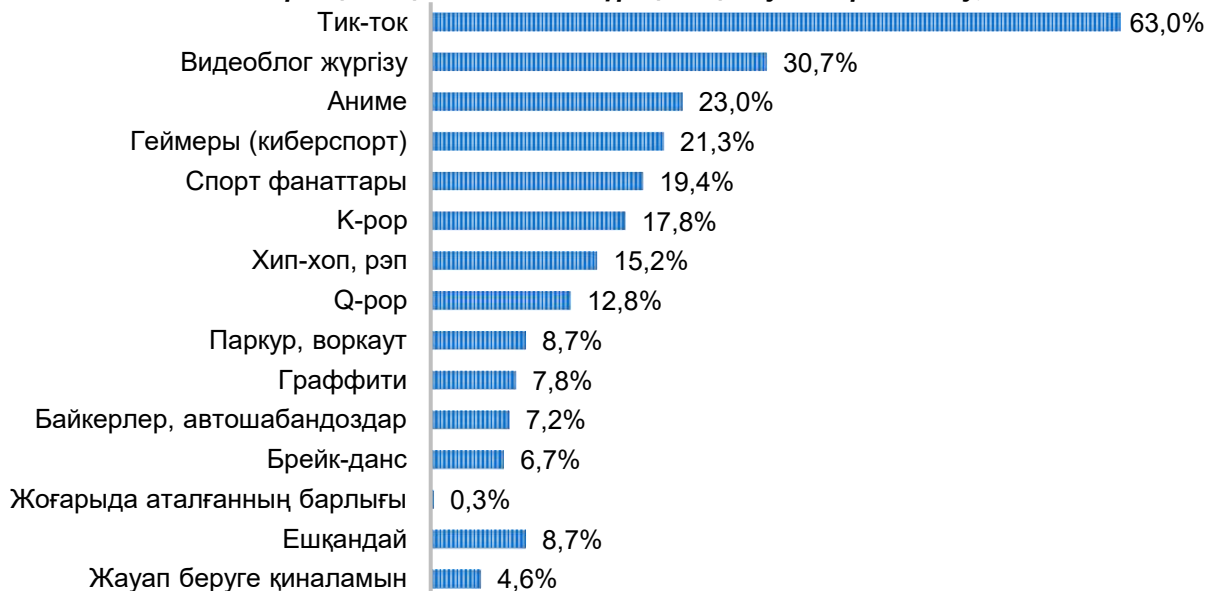
*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Қазіргі мәдениеттің жастар үшін ең қызықты бағыты заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану болып табылады, сондықтан 63% респондент «Тик-Ток» желісінің танымалдылығын атап өтті. Видео блог жүргізу 30,7% жастар үшін танымал, аниме мен киберспортты 23% және 21,3% респондент атап өтті.

Жастардың 5 қызығушылығына спорт кірді.

К-роп, хип-хоп, рэп, Q-роп сияқты музыкалық бағыттар жастар арасында аса танымал емес (12,8% - 17,8% респондент осы жауапты таңдады).

№14 диаграмма. «Сіздің ойыңызша, жастарға заманауи мәдениеттің қандай бағыттары қызықты?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

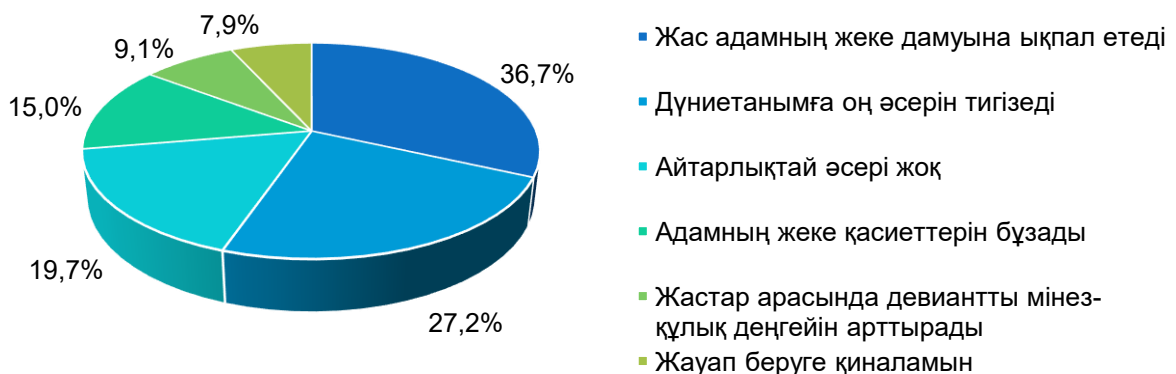

*Сوما 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Бір қызығы, қазіргі заманғы мәдениет бағыттарының жалпы жастарға әсері оң бағаланады, 36,7% респондент мәдениеттің қазіргі бағыттары жас адамның жеке басының дамуына ықпал етеді деп санайды, 27,2% – қазіргі мәдени трендтердің дүниетанымға оң әсер ететініне сенімді. Сауалнамаға қатысқандардың төрттен бір бөлігі (24,1%) теріс әсер туралы (адамның жеке қасиеттерінің бұзылуы және жастар арасындағы девиантты мінез-құлық деңгейінің артуы) айтты.

Әрбір бесінші адам қазіргі мәдениет пен оның бағыттары жас ұрпаққа айтарлықтай әсер етпейді деп санайды (№15 диаграмма).

№15 диаграмма. «Сіздің ойыңызша, қазіргі мәдениеттің бағыттары жастарға қандай әсерін тигізеді?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

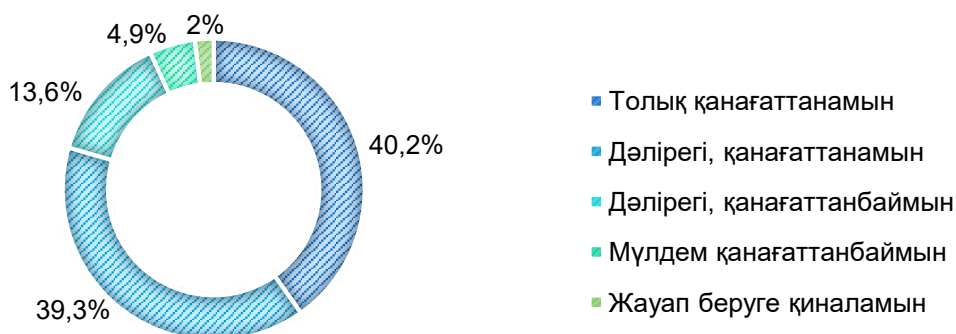

2. ЖАСТАР ӨМІРІНДЕГІ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ

Білім беру жүйесіне қанағаттану

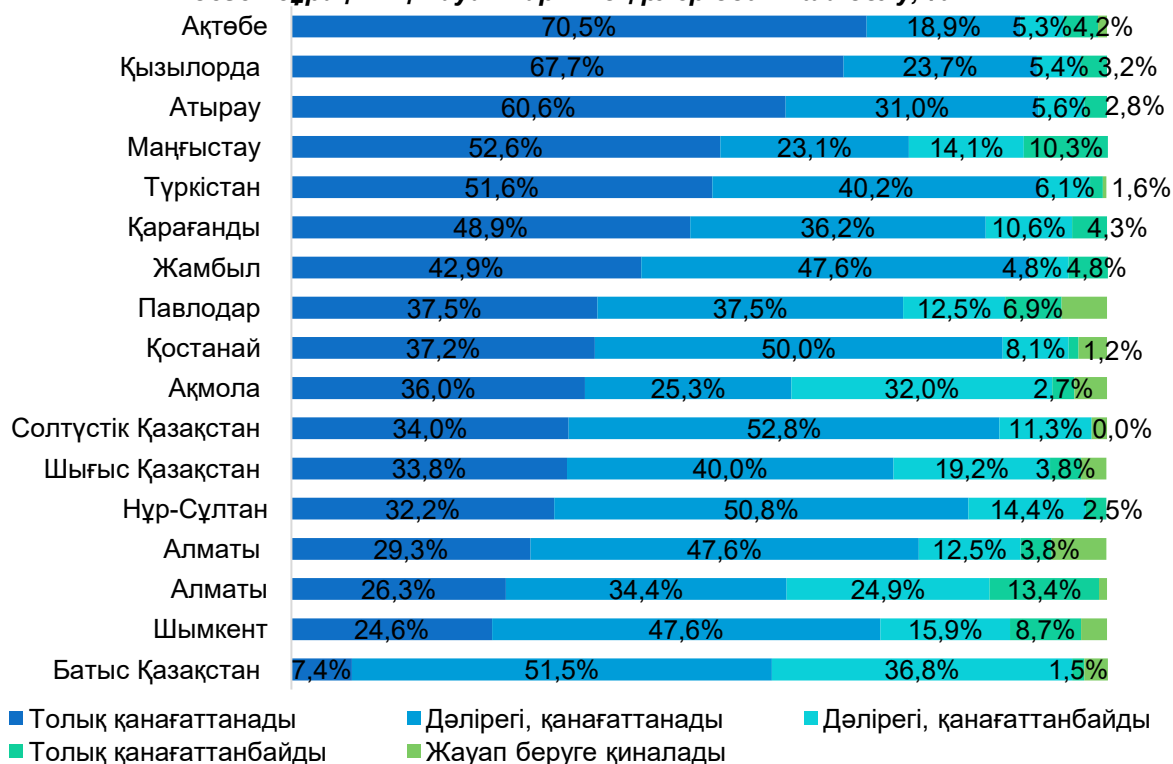
Алған немесе алып жүрген білім сапасы 79,5% респонденті қандай да бір дәрежеде қанағаттандырады, бұл ретте 2019 жылы жүргізілген ұқсас зерттеу деректерімен салыстырғанда бұл көрсеткіш 6,5%-ға төмендеді.

№16 диаграмма. «Сіз алған немесе алып жүрген білім сапасына қанағаттанасыз ба?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

7,4%-дан (БҚО) 70,5%-ға (Ақтөбе облысы) дейін сапаға қанағаттану бойынша жауаптардың айтарлықтай шашыраңқы болуы білім беру сапасын басқаруда жүйелі проблеманың бар екенін растайды. Мәселен, Қазақстанның батыс өңірлерінің тұрғындары (БҚО-ны қоспағанда), Түркістан және Қызылорда облыстарының жастары барынша қанағаттанады. Алматы, Шымкент, Маңғыстау облыстарының тұрғындары білім сапасына аз қанағаттанады.

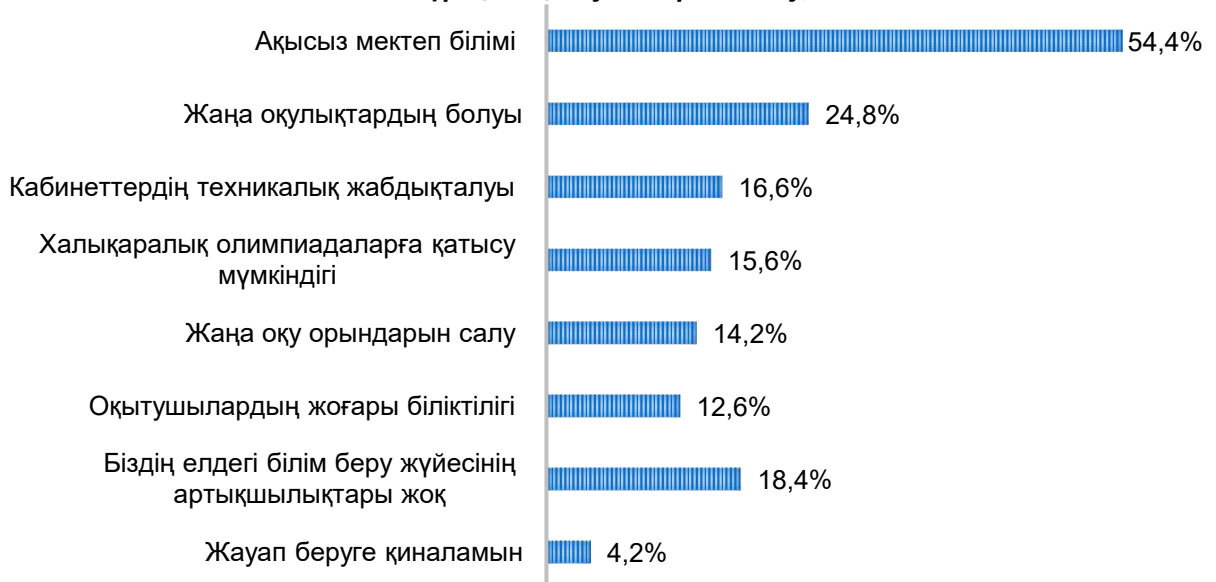
№17 диаграмма. «Сіз алған немесе алып жүрген білім сапасына қанағаттанасыз ба?» деген сұрақтың жауаптарын өңірлер бойынша бөлу, %

Елімізде білім берудің артықшылықтарына мыналар жатады: мектепте тегін білім беру, инфрақұрылымның болуы – кабинеттердің техникалық жабдықталуы және жаңа оқулықтардың болуы, халықаралық олимпиадаларға қатысу мүмкіндігі, оқытушылардың біліктілігі.

Айта кету керек, 18,5% респондент қазақстандық білім беру жүйесінде қандай да бір артықшылық жоқ деп санайды.

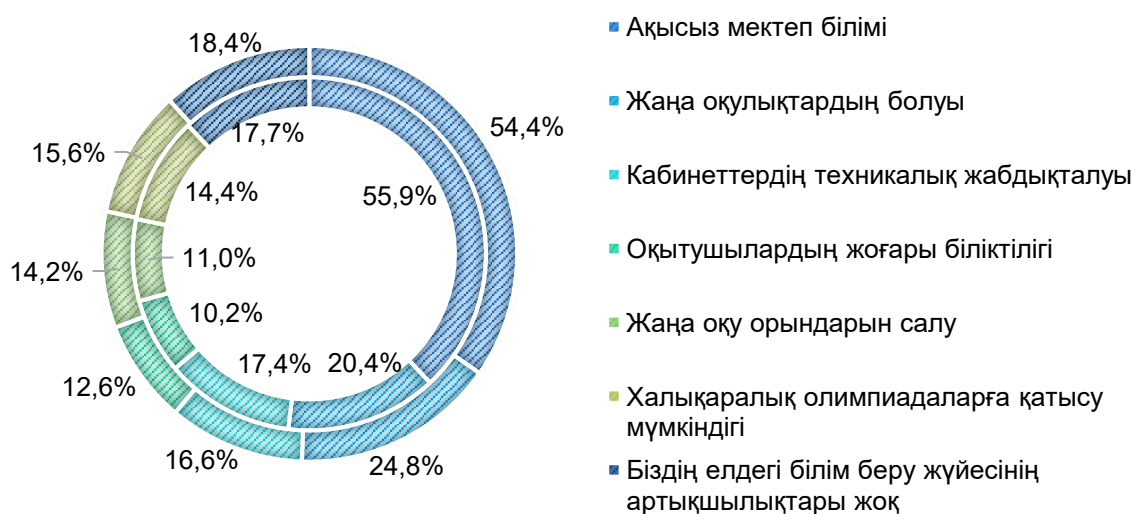
№18 диаграмма. «Еліміздегі білім берудің негізгі артықшылықтарын атаңыз» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

«Жаңа оқулықтардың болуы» және «жаңа оқу орындарын салу» сияқты факторлардың маңыздылығы артуын қоспағанда, соңғы екі жылда пікірлердің бөлінуі шамамен барлық өлшемдер бойынша аздап өзгерді.

№19 диаграмма. «Еліміздегі білім берудің негізгі артықшылықтарын атаңыз» деген сұрақтың жауаптарын бөлу (ішкі шеңбер – 2019 жылғы деректер, сыртқы шеңбер – 2021 жыл), %

Кемшіліктерге келетін болсақ, олардың тізімі өте кең. Отандық білім беру жүйесіндегі кемшіліктердің алғашқы үштігінде респонденттер жоғары оқу ақысын (35,3%), ұлттық бірыңғай тестілеуді (33,5%) және мектептердегі жаңа бағалау жүйесін (31,8%) атап өтті.

Мәселелердің екінші үштігінде төмен стипендия (23,8%), мемлекеттік гранттар санының жеткіліксіздігі (21,4%), сондай-ақ білікті педагогтардың жоқтығы (20,2%) орын алды.

Сондай-ақ, жастар білім беру ортасының сыбайлас жемқорлық деңгейі (18,5%), кабинеттердің техникалық жарақтандырылуының төмендігі (17,2%), сондай-ақ мемлекеттік тілде сапалы оқу материалдарының жетіспеушілігі (12,6%) аталды.

№20 диаграмма. «Елімізде білім берудің негізгі кемшіліктерін атаңыз» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

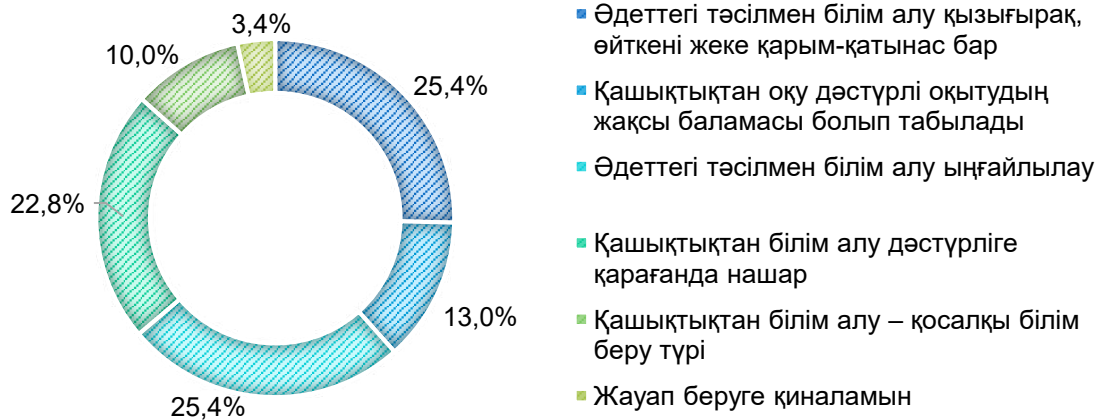
*Сома 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Қашықтықтан білім беру

Қашықтан білім беру соңғы екі жылда білім берудің негізгі формаларының біріне айналды, бұл ретте респонденттердің төрттен бірі (25,4%) әдеттегі тәсілмен оқу неғұрлым қызықты деп есептесе, тағы төрттен бірі (25,4%) әдеттегі тәсілмен оқу неғұрлым ыңғайлы деп санайды. 22,8% респондент қашықтықтан оқытуды дәстүрліге қарағанда нашар деп санайды.

Бұл ретте 13% жас респонденттің пікірінше, қашықтан білім беру дәстүрлі білім берудің жақсы баламасына айналуы мүмкін.

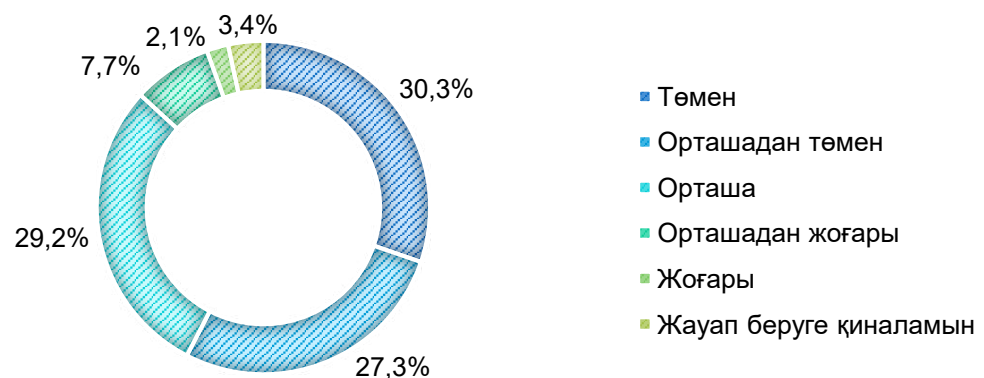
№21 диаграмма. «Сіз қашықтықтан оқыту формасына қалай қарайсыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Жалпы, жастар арасында дәстүрлі білім беруді қолдау деңгейі жоғары болғандықтан, респондент жастардың жартысынан көбі қашықтықтан оқытудың тиімділік деңгейін төмен (30,3%) немесе ортадан төмен (27,3%) деп бағалады.

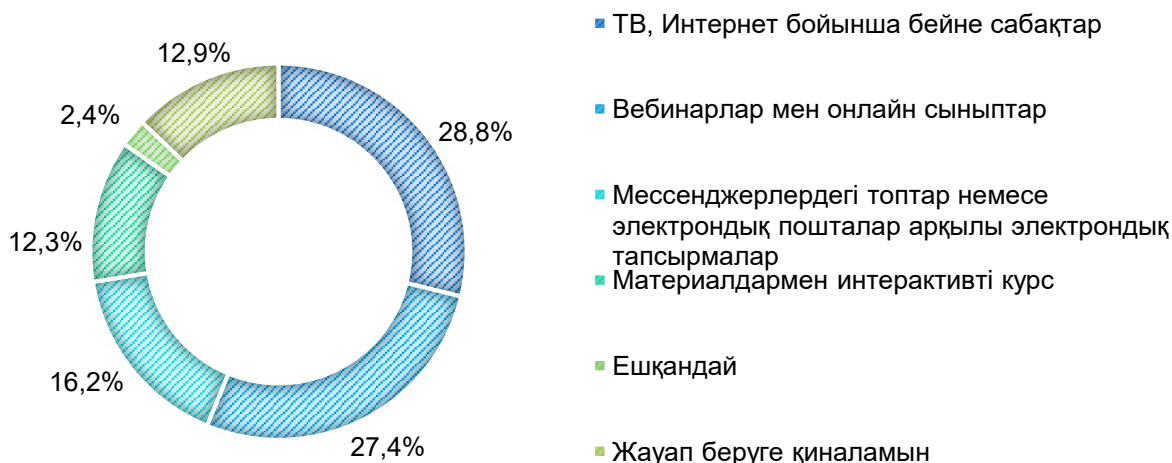
2,1% респондент ғана қашықтан оқыту түрін жоғары тиімді деп санайды, 7,7% оның тиімділігінің орташадан жоғары бағалады (№22 диаграмма).

№22 диаграмма. «Сіздің пікіріңізше, қашықтықтан оқыту формасы қаншалықты тиімді?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Осы блок бойынша қорытынды сұрақ әрбір респондент үшін онлайн оқытудың ең тиімді форматы туралы сұрақ болды. 28,8% респондент телевидение немесе Интернет арқылы видеосабақтарды тиімді деп санайды, ал 27,4% – вебиналар мен онлайн сыныптарды тиімді білім беру форматы деп белгіледі.

№23 диаграмма. «Онлайн оқытудың қандай форматын өзіңіз үшін тиімді санайсыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

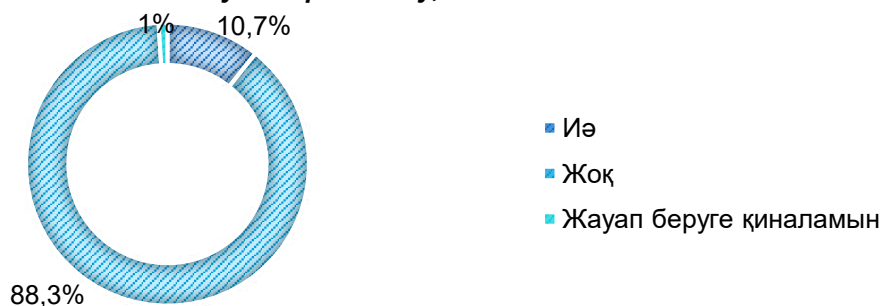

Ғылыми қызмет

Мемлекет проблемаларды шешу бойынша жұмыс жүргізіп, ғылым саласында қолдау көрсететіп жатқанына қарамастан, ғылыми қызмет жастар арасында әлі де танымал емес. Сауалнамаға қатысқан жастар арасында шамамен 11% адам ғылыми қызметпен айналысады.

Алдыңғы зерттеудің деректерімен салыстырғанда ғылымға қатысы бар жастар санының өскенін атап өту қажет (2020 жылы 8,8%).

№24 диаграмма. «Сіз ғылыми қызметпен айналысасыз ба (ғылыми зерттеулер, эксперименттер жүргізу, ғылыми мақалалар жазу және т.б.)?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Жастардың пікірінше, білім алушылардың зерттеулер мен ғылыми жобаларға қызығушылығын дамыту үшін оқу орындары ең алдымен іске асырылатын жобалар мен өнертабыстардағы жетістіктері үшін наградалар (31,6%) ұсынуы, оқушылардың ғылыми жұмыстарына жеке гранттардың санын (31,0%) арттыруы, сондай-ақ оқушыларды кафедралар мен ғылыми орталықтардың жобалық қызметіне жиі тартуы (29,8%) қажет.

№4 кесте. «Сіздің ойыңызша, орта мектеп оқушыларының/студенттердің зерттеуге, оқуға деген қызығушылығын дамыту үшін оқу орнында не істеу керек?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

	%*
Іске асырылатын жобалар мен өнертабыстардағы жетістіктер үшін наградалар беру	31,6
Оқушылардың /студенттердің зерттеу жұмыстарына жеке гранттар санын ұлғайту	31,0
Студенттерді кафедралар мен ғылыми орталықтардың жобалық қызметіне белсенді тарту	29,8
Оқушылардың / студенттердің инновациялық өзіндік жобаларын өткізу	24,6
Оқушылардың / студенттердің ғылыми зерттеулерін ұйымдастыру бойынша арнайы курстарға оқу сағаттарының санын ұлғайту	14,6
Оқушылардың / студенттердің өзіндік жұмысы үшін оқу жоспарындағы сағаттар үлесін ұлғайту	11,3
Белгілі бір ұйымға назар аудара отырып, дипломдық дизайнды жүргізу	10,3
Білім саласындағы реформалар	0,3
Жоғарыда айтылғанның барлығы	0,4
Жауап беруге қиналамын	13,4

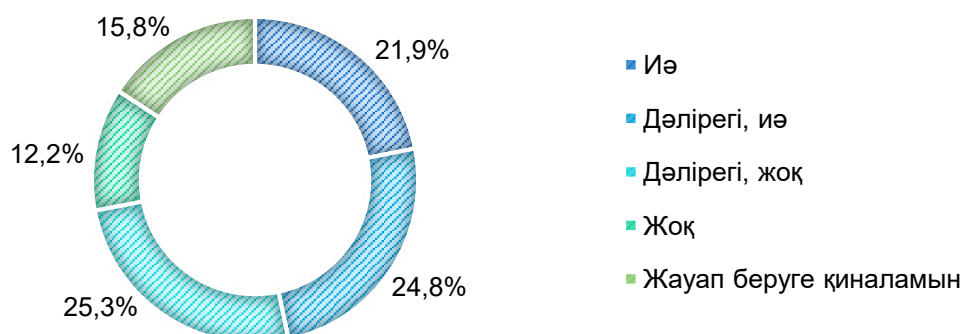
*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Инклюзивті білім беру

Инклюзивті білім беру және жалпы қазақстандық білім беру жүйесі, жастардың пікірінше, ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қолайлы жүйеге жатпайды. «Сіз қазақстандық білім беру жүйесін ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қолайлы деп санайсыз ба?» деген сұраққа респонденттердің жартысынан кем бөлігі «иә» (21,9%) немесе «дәлірегі, иә» (24,8%) деп жауап берді.

Сондай-ақ, жауап беруге қиналғандардың жоғары деңгейін (15,8%) атап өтеміз, бұл ең алдымен араласудың жеткіліксіз деңгейін және осы саладағы проблемалар туралы төмен хабардарлықты көрсетеді.

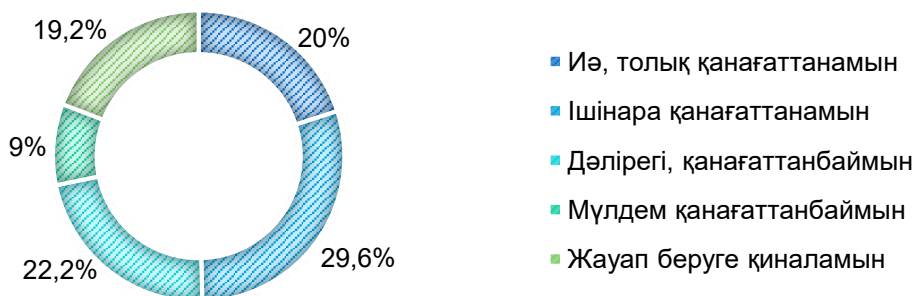
№25 диаграмма. «Сіз қазақстандық білім беру жүйесін ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қолайлы деп санайсыз ба?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Бұл тезис «Сіз мүмкіндігі шектеулі адамдарға жататын жастарды қолдау деңгейіне қанағаттанасыз ба?» деген сұраққа жауап беруге қиналғандар санының жоғары болуымен расталады (19,1% респондент).

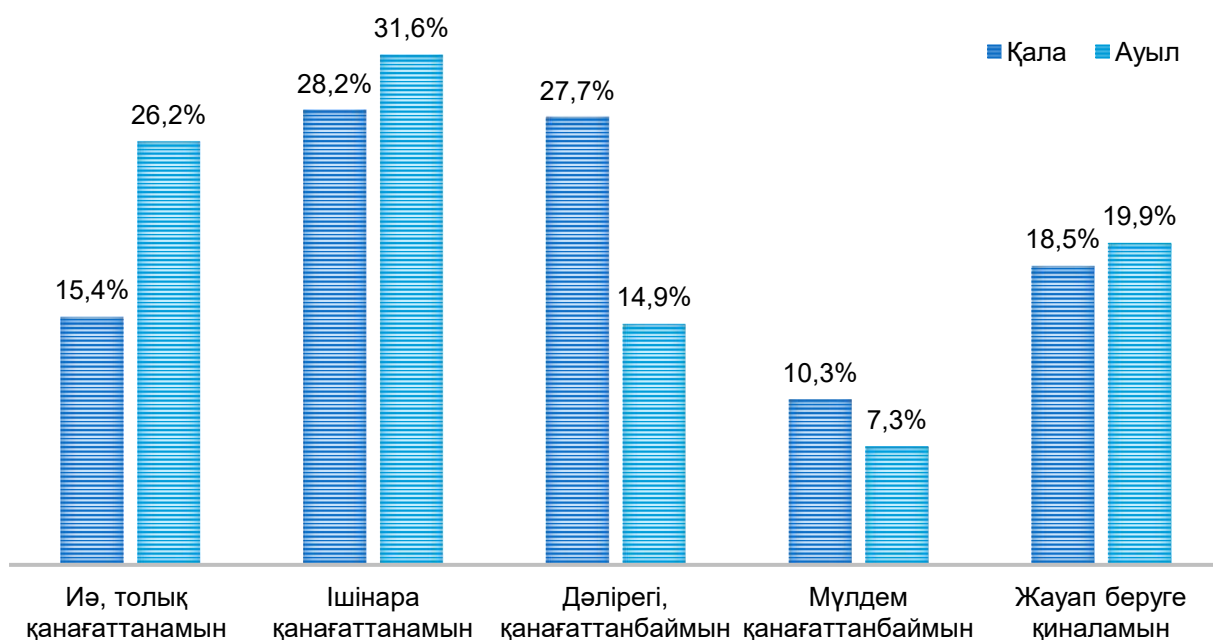
Қолдау деңгейіне толық қанағаттанбауды 9,0% респондент білдірді, 22,2% респондент дәлірегі, қанағаттанбайды.

№26 диаграмма. «Сіз мүмкіндігі шектеулі адамдарға жататын жастарды қолдау деңгейіне қанағаттанасыз ба?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Ауылдық жерлердегі жастар ерекше қажеттіліктері бар адамдарды қолдау деңгейіне көбірек қанағаттанады. Ауылдық жерлердегі жастардың 26,2%-ы қалалық 15,4% респондентпен салыстырғанда қолдау деңгейіне толығымен қанағаттанды. Жауап беруге қиналғандардың жоғары деңгейін ескеру қажет, бұл респонденттер мен қолдауға мұқтаж жастар арасында әлеуметтік байланыстың жоқтығын көрсетеді.

№27 диаграмма. «Сіз мүмкіндігі шектеулі адамдарға жататын жастарды қолдау деңгейіне қанағаттанасыз ба?» деген сұрақтың жауаптарын тұрғылықты жері бойынша бөлу, %

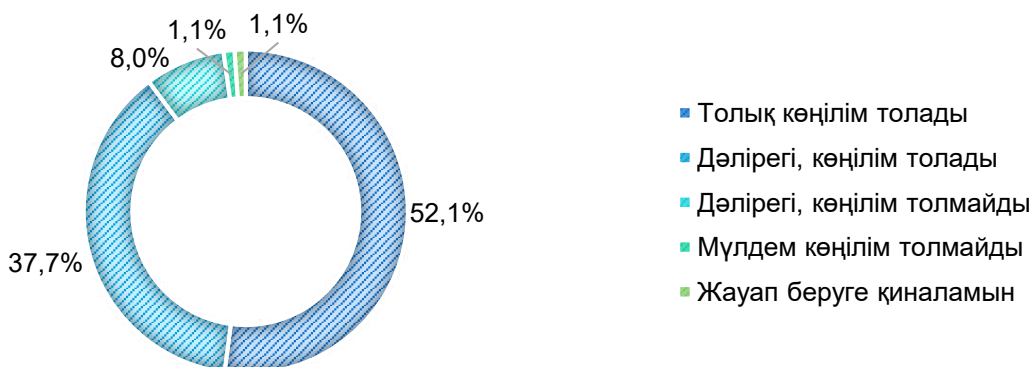
3. ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ

Болашаққа деген сенімділік (үрейді өлшеу)

Зерттеу нәтижелері қазіргі өмірлік жағдайға қанағаттанудың жоғары деңгейін көрсетеді, «Сіз жалпы қазіргі өміріңізге көңіліңіз толады ма?» деген сұраққа 52,1% респонденттің толық көңілі толады, 37,7% респондент «дәлірегі, көңілім толады» деп жауап берді.

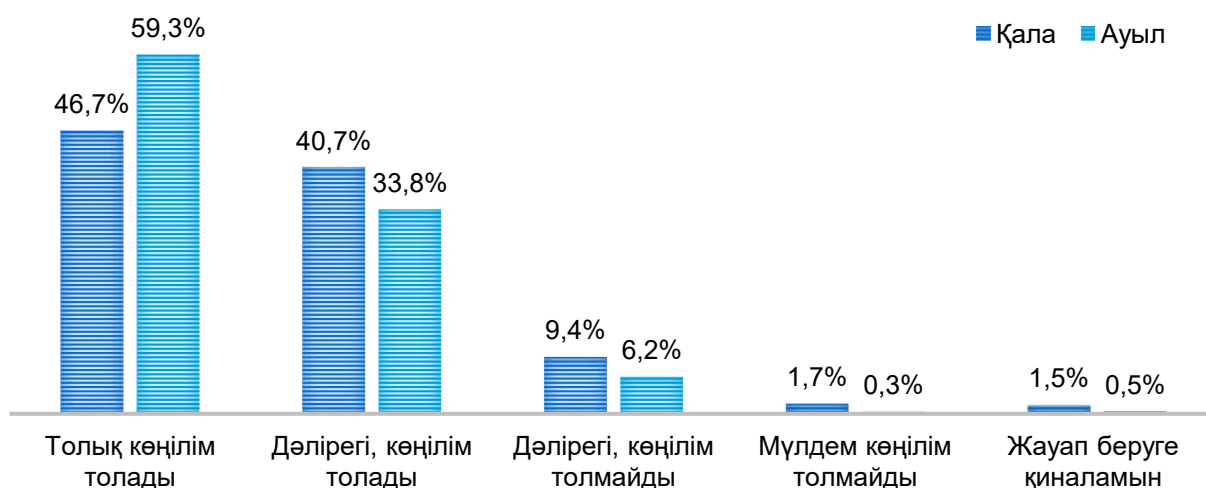
9,1% респонденттің өз өміріне көңілі толмайды.

№28 диаграмма. «Сіз жалпы қазіргі өміріңізге көңіліңіз толады ма?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Бір қызығы, ауыл жастарының қазіргі өміріне көбірек көңілі толады. Сонымен, ауыл жастарының жартысынан көбі (59,3%) толығымен көңілі толады, ал 33,8% респондент «дәлірегі, көңілім толады» деген жауап берді. Қалалық жастардың 46,7% бөлігі ғана өміріне көңілі толады. Өрбір оныншы қалалық жастың өміріне көңілі толмайды (9,4%).

№29 диаграмма. «Сіз жалпы қазіргі өміріңізге көңіліңіз толады ма?» деген сұрақтың жауаптарын тұрғылықты жері бойынша бөлу, %

Жастар арасында ең үлкен үрейді олардың өмірі мен жақындары үшін алаңдаушылық тудырады (32,9%), бұл эпидемиологиялық жағдайға байланысты болуы мүмкін. Проблемалық жағдайлардың елеулі айырмашылығымен материалдық өмір сүру құралдарынсыз қалу мүмкіндігі (24,1%) және оқумен байланысты проблемалар (21,6%) болып табылады. Сондай-ақ, жастарды жұмысқа

орналасу проблемалары (19,6%) және жұмысынан айрылу ықтималдығы (12,6%) алаңдатады. Тұрғын үй мәселесі алаңдатарлық жағдайлар қатарында жоқ.

№5 кесте. «Төмендегі тізімнен өзіңізді қазіргі уақытта бәрінен көп мазалайтын жағдайларды таңдаңыз» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

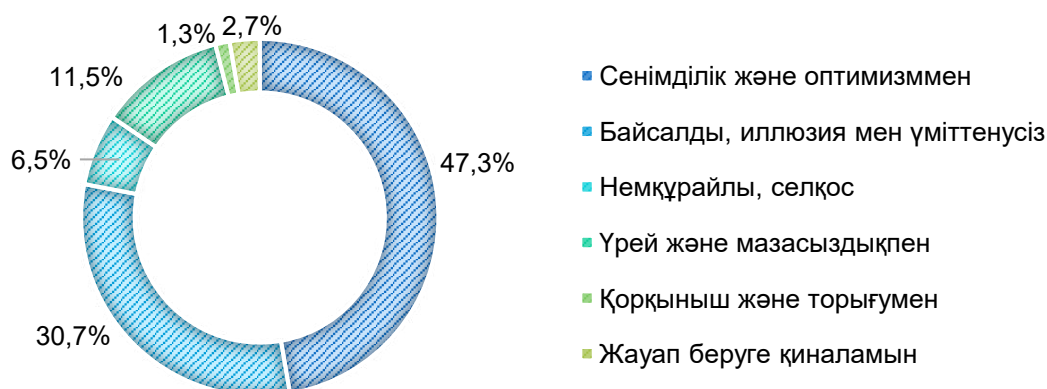
	%*
Өзімнің және жақындарымның өмірі үшін алаңдаушылық	32,9
Күнкөріске материалдық қаражатсыз қалу	24,1
Оқумен байланысты мәселелер	21,6
Жұмысқа орналасу мәселесі	19,6
Елдегі жемқорлық деңгейі жоғары болуы	14,3
Өзіңді өмірде таныта алмау	13,4
Жұмыссыз қалу	12,6
Елдегі, әлемдегі тұрақсыз саяси жағдай	11,3
Достарсыз қалу (жалғыздық)	6,9
Жақсы білім алудың мүмкін еместігі	5,9
Мемлекеттің жетілмегендігі	5,7
Мемлекет тарапынан шектеу, бақылау	4,7
Отбасын құра алмау	4,6
Махаббатыңды жолықтыра алмау	4,1
Жақын адамдармен өзара түсіністіктің болмауы	3,1
Ештеңе алаңдатпайды	0,5
Тұрғын үй мәселесі	0,3
Жауап беруге қиналамын	6,0

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Айта кету керек, жастар арасында алаңдаушылық тудыратын белгілі бір жағдайлар болса да, олардың көпшілігі болашаққа сеніммен қарайды (47,3%), 30,7% респондент болашаққа байсалды, иллюзия мен үміттенусіз қарайды.

11,5% респондент алаңдаушылық бар екенін айтты, 1,3% бөлігінде қорқыныш пен үмітсіздік бар.

№30 диаграмма. «Сіз болашаққа қандай сезіммен қарайсыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Жас топтары тұрғысынан 14-18 жас аралығындағы жас тобында респонденттер неғұрлым оптимист және болашаққа сеніммен қарайтыны байқалады. Бұл ретте 24-28 жастағы ересек топтың респонденттері неғұрлым байсалды және болашаққа иллюзия мен үміттенусіз қарайды.

№6 кесте. «Сіз болашаққа қандай сезіммен қарайсыз?» деген сұрақтың жауаптарын жас топтары бойынша бөлу, %

	14-18 жас	19-23 жас	24-28 жас
Сенімділік және оптимизммен	53,5	45,1	43,5
Байсалды, иллюзия мен үміттенусіз	27,1	30,9	33,8
Немқұрайлы, селқос	6,0	6,8	6,5
Үрей және мазасыздықпен	8,3	12,7	13,3
Қорқыныш және торығумен	0,8	1,5	1,5
Жауап беруге қиналамын	4,4	3,0	1,4

Болашақта жастар жақын адамдарынан айырылудан қорқады (26,4%), өз өмірлері үшін қорқады (20,9%). Сондай-ақ, жастар болашақта өзін таба алмаудан (21,3%) және өз әлеуетін іске асыра алмаудан қорқады (21,2%).

№7 кесте. «Сізді болашақта нелер ең көп алаңдатады?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

	%*
Жақын адамымнан айырылып қалу қорқынышы	26,4
Өзімді болашақта таба алмау қорқынышы	21,3
Өз әлеуетімді іске асыра алмау	21,2
Өмірім немесе денсаулығым үшін қорқу	20,9
Болашағым үшін қорқыныш	19,2
Ел мен қоғам болашағы үшін қорқу	17,3
Кедей болып қалуға қорқу	13,0
Жалғыз қалудан немесе опасыздық құрбаны болудан қорқу	7,3
Құрметке лайық болмаудан қорқу	3,4
Қорқыныш жоқ	2,2
ҰБТ/грантқа түсе алмай қалу	0,2
Жауап беруге қиналамын	8,4

*Сома 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Жастардың пікірі бойынша өзін сенімді сезіну үшін тұрақты жұмыс (52,8% жауап), жеке тұрғын үй (40,9%) және лайықты табыс деңгейі (39,9%) қажет.

Құқықтық тәртіптің жоғары деңгейі 6,9% жағдайда, 16,4% жағдайда таңдау құқығы көрсетілген. Осылайша, жастардың пікірінше, материалдық әл-ауқат мәселелері бірінші орында тұр.

№31 диаграмма. «Сіздің ойыңызша, жастардың өзін сенімді сезініп, дамуы үшін не қажет?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Табысқа қол жеткізуге кедергі келтіретін неғұрлым маңызды себептердің тізімінде жастар мыналарды атап өтеді: сыбайлас жемқорлық және бюрократия (29,3%), мақсаттардың жеткіліксіздігі (24,5%), сондай-ақ кедейлік пен нашар экономикалық жағдайлар (20,3%) және байланыстардың болмауы (19%).

Сауалнамаға қатысушылардың бірдей саны жастардың жетістігі белгілі бір жеке қасиеттердің (18%) және практикалық тәжірибенің (18,2%) болуына байланысты деп санайды.

№32 диаграмма. «Сіздің ойыңызша, жастарға жетістікке жету үшін нақты нелер кедергі келтіреді?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

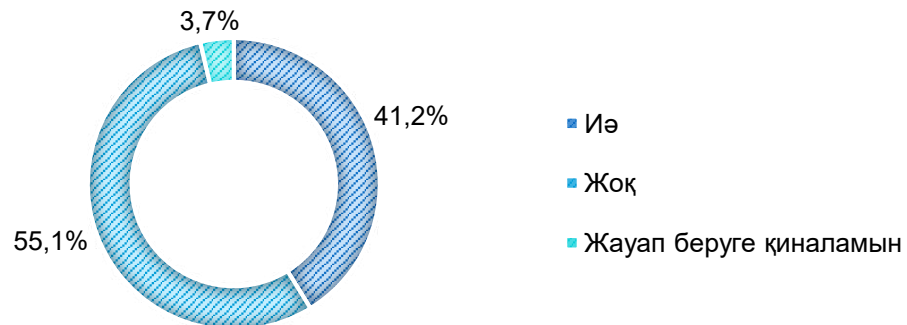

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Өмір сүру жағдайларын жақсарту ниеті

Жоғарыда айтылғандай, тұрғын үй мәселесі респондент жастарды алаңдатпайды. Алдағы 2 жылда тұрғын үй жағдайын жақсартумен айналысу ниеті туралы сұраққа жастардың 41,2% «иә» деп берді. Жартысынан көбінің тұрғын үй жағдайларын жақсарту жөніндегі жоспарлары жоқ.

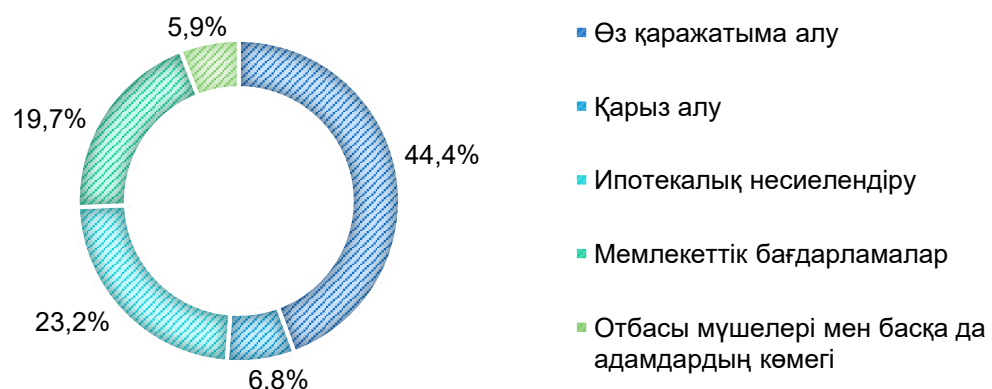
№33 диаграмма. «Сіз алдағы 2 жылда тұрғын үй жағдайыңызды жақсартуға, пәтер, үй сатып алуға ниеттісіз бе?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Айта кету керек, тұрғын үй жағдайларын жақсартумен айналысқысы келетін 823 респонденттің 44,4% бөлігі өз қаражатын пайдалануды жоспарлап отыр, 5,9%-ы отбасының көмекке жүгінеді.

Қарыз қаражаты (6,8%) және ипотекалық несиелендіру (23,2%) тұрғын үй сатып алудың негізгі қолайлы тәсілдеріне жатады. Әрбір бесінші адам мемлекеттік бағдарламаларға қатысуға ниетті (19,7%).

№34 диаграмма. «Сізге тұрғын үй сатып алудың қандай әдісі қолайлы?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Қаржылық міндеттемелер деңгейі

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жастардың немесе отбасы мүшелерінің жартысына жуығында қандай да бір қаржылық міндеттемелер бар – несиелер, қарыздар – 49,5%.

Қалалық жерлерде жастардың қаржылық міндеттемелерінің деңгейі төмен, мәселен «Қазір Сіздің немесе отбасы мүшелерінің өтеуге тиісті қандай да бір қаржылық міндеттемелеріңіз бар ма (несие, ломбард, микронесиелеу ұйымы, таныстар немесе туыстардан алынған қарыздар)?» деген сұраққа оң жауап қалада 46,8% және ауылда 53,2% болды.

№8 кесте. «Қазір Сіздің немесе отбасы мүшелерінің өтеуге тиісті қандай да бір қаржылық міндеттемелеріңіз бар ма (несие, ломбард, микронесиелеу ұйымы, таныстар немесе туыстардан алынған қарыздар)?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

	Жалпы іріктеме бойынша	Қала	Ауыл
Иә	49,5	46,8	53,2
Жоқ	50,5	53,2	46,8

Міндеттемелердің басым түрі тұтынушылық кредит (74,6%), міндеттемелердің неғұрлым аз танымал түрі – таныстардан пайызбен қарыз алу (5,9%) болып табылады. Міндеттемелердің басым түрі тұтынушылық кредит (74,6%), міндеттемелердің неғұрлым аз танымал түрі – таныстардан пайызбен қарыз алу (5,9%).

Бизнесті ашу немесе дамыту үшін несиелер 7,6% жағдайда қолданылады, бұл тұтынушылық міндеттемелер бойынша міндеттемелерден әлдеқайда төмен: ипотека, автокредит, микрокредит. Тұтынушылық несиеден кейінгі міндеттемелердің ең танымал түрі – автокредит (17,2%), ипотека (14,8%).

Шұғыл мұқтаждықтарға қарыздарды пайдаланудың жоғары деңгейі (16,6%) және кредиттік картаны пайдалану (22,3%) ағымдағы мұқтаждықтарға арналған қаражатты іздестіру қажеттілігімен (кірістердің тұрақсыздығы, кірістердің төмен деңгейі, кедейлік тұзағы) байланысты проблемалардың бар екенін көрсетеді.

№35 диаграмма. «Сізде және отбасы мүшелерінде нақты қандай қаржылық міндеттемелер бар?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

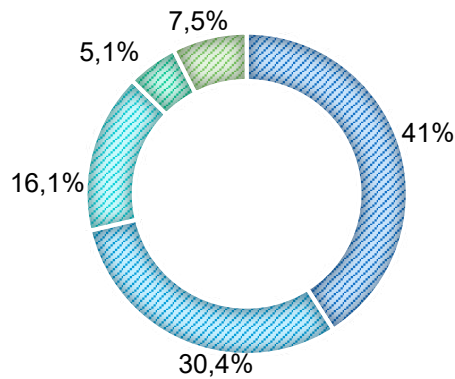

Жалпы, қарыздарды төлеу бойынша өз мүмкіндіктерін бағалай отырып, респонденттердің едәуір бөлігі (41%) қарызды жүйелі түрде төлейтінін және олар үшін бұл проблема емес екенін айтты. Респонденттердің үштен бір бөлігі (30,4%) қарыздарын өтеу үшін шығындарын қысқартуға мәжбүр.

Жастардың шамамен 5,1% бөлігі қарыздардың бір бөлігін төлей алмайды, 7,5% респондент қарызды төлеу мүмкіндігі туралы сұраққа мүлдем төлей алмайтынын айтты.

Міндеттемелерді төлеу мүмкіндігіне қатысты проблема ауыл жастары үшін өткір тұр, мәселен, міндеттемелері бар 8% респондент (салыстыру үшін, қалада 7%) қарыздарын төлей алмайды, ауыл тұрғындарының 5,8% үлесі (қалада 4,5%) қарыздарының бір бөлігін төлей алмайды.

№36 диаграмма. «Өзіңіздің және отбасы мүшелерінің қарыздар мен несиелерді төлеу мүмкіндіктеріңізді қалай бағалайсыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

- Мен қарызды/несиені жүйелі түрде төлеп отырамын, мен үшін бұл мәселе емес
- Мен төлеп жүрмін/төлейін деп жүрмін, бірақ бұл менің шығындарымды қысқартуға мәжбүр етеді
- Мен қарызымды/несиемді төлеймін, бірақ соның салдарынан қатты қысылып қаламын
- Қарыздардың бөлігін төлеуге жағдайым жоқ
- Қазіргі уақытта қарыз төлейтін жағдайда емеспін

Кейінгі 2 жылдағы несиені ресімдеу мақсаттарына келетін болсақ, сатып алу тізімінде тұрмыстық техника, ұйымдық техника (42,4%), жиһаз (16,1%), автомобиль (9,9%), жылжымайтын мүлік (7,8%), сондай-ақ тұрғын үйді жөндеу немесе учаскені абаттандыру (7,3%) көш бастап тұр.

Айта кету керек, жастар тек ірі заттарға ғана емес, сонымен қатар отбасылық іс-шаралар, мерекелер, үйлену тойлары өткізуге (5,3%), білім беру (4,3%) және медициналық қызметтерге ақы төлеуге (3,1%) несие рәсімдеуге және төлеуге мәжбүр.

№37 диаграмма. «Кейінгі 2 жылда Сіз несиеге ... алып көрдіңіз бе» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

4. ҚАЗІРГІ ЖАСТАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЫ МЕН МҮДДЕСІ

Жастардың құндылық бағдары

Жастардың құндылықтар жүйесін анықтау үшін респонденттерден тізімнен маңызды ұғымдарды таңдау ұсынылды. Сауалнама нәтижелері отбасы, денсаулық және достыққа байланысты дәстүрлі құндылықтардың үстемдігін көрсетті (тиісінше 82,3%, 45,6% және 23,1%). Материалдық қамтамасыз етілген өмір (20,7%) құндылықтар тізімінде сенім мен дін мәселесінен жиі айтылады (16,2%).

Билікке деген қажеттілік шамалы және 2,8% құрайды, қоғамдық танылу, атақ немесе бедел жастар арасында басымдық етпейді (1,4%).

№9 кесте. «Сіз үшін өмірдегі басты құндылық неде?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

	%*
Отбасы	82,3
Денсаулық	45,6
Достық	23,1
Материалдық қамтамасыз етілген өмір	20,7
Сенім, дін	16,2
Махаббат	12,0
Білім	11,1
Қызықты жұмыс, мамандық	9,1
Жан тыныштығы	8,8
Өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі құрметтеу	7,8
Мансап, қоғамдағы жоғары орын	5,2
Ләззат алу, көңіл көтеру мүмкіндігі	5,1
Адамдарға көмек	3,3
Биліктің болуы	2,8
Шығармашылық	1,5
Қоғамдық танылу, атақ, бедел	1,4
Жауап беруге қиналамын	0,6

*Сома 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Сауалнамаға қатысушылардың пікірінше, жастардың құндылықтар жүйесін қалыптастыратын негізгі институт – отбасы (70,0%). Одан кейін үлкен айырмашылықпен мектеп (10,5%), достар мен таныстар (6,6%) және университет (4,1%). Бұқаралық ақпарат құралдарына (0,8%) және дінге (0,3%) құндылықтардың рөлі мен қалыптасуына әсер етуі бойынша таңқаларлық төмен баға берілді, бұл ұсынылған жауап нұсқаларын жеткіліксіз түсіндірумен немесе көрсетілген әлеуметтік институттардың маңыздылығын дұрыс бағаламаумен байланысты болуы мүмкін.

№10 кесте. «Қалай ойлайсыз, жастардың құндылықтарын қалыптастыру кезінде қай әлеуметтік институт басты болып табылады?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

	%
Отбасы	70,0
Мектеп	10,5
Достар, таныстар	6,6
Университеті	4,1
Жұмыс орны	2,7
Балабақшасы	2,4
БАҚ	0,8
Дін	0,3
Жауап беруге қиналамын	2,6

Жастар ортасындағы үрдістерді анықтау мақсатында респонденттерге қазақстандық жастарға тән танымал трендтерді атау ұсынылды.

Ең танымал тренд – жоғары мобильділік (28,2%). Бұдан әрі диджитализация және заманауи технологияларды пайдалану процестері (20,7%), салауатты өмір салты және өмірдің серпінді қарқыны (тиісінше 19,3% және 19,2%) жүреді.

Нәтижелер 2020 жылғы алдыңғы зерттеуден айтарлықтай ерекшеленеді: трендтер тізімі өзгерді, танымалдық деңгейі, басымдылық қайта бөлінді. Мәселен, фриланс рөлі 1,3 есеге жуық өсті (13,2%-дан 17,2%-ға дейін), цифрландырудың мәні тұрақты өсуде (20,7%). Теріс үрдіс – байлар мен кедейлер арасындағы алшақтықтың қалыптасуы (17,2%).

№38 диаграмма. «Өтінемін, қазіргі уақыттағы қазақстандық жастардың ең танымал трендтерін белгілеңіз» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

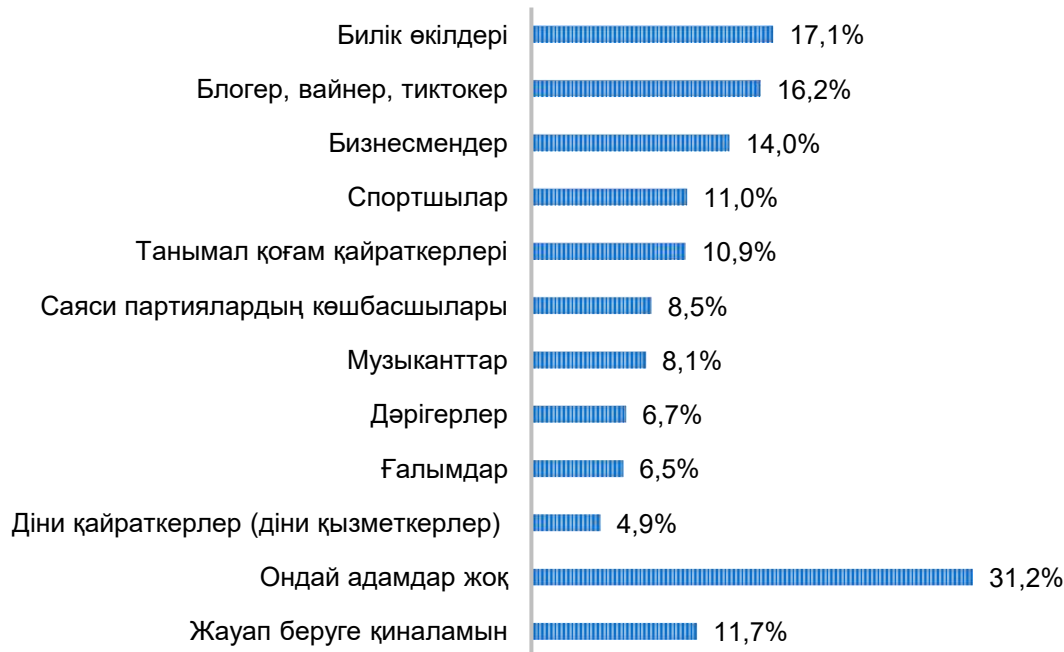

*Сوما 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Жастар құндылықтарының дамуына әсер ететін ең маңызды әлеуметтік институттар туралы жауаптардың біртекті сипатынан айырмашылығы (жауаптардың 70% деңгейінде отбасының рөлі басым), жеке тұлғалардың немесе адамдар топтарының әсері айтарлықтай өзгереді. Мәселен, билік өкілдері жастарға әсер етудің ең белсенді көзі ретінде 17,1%-ды көрсетеді деп күтілуде.

«Желілік» әсер ету көздері салыстырмалы рөл атқарады: блогерлер, вайнерлер, тиктокерлер (респонденттердің 16,2% жауаптары), бұл осы әсер ету арнасының жоғары маңыздылығын және қоғамдық пікірге айтарлықтай әсер ету деңгейінің болуын көрсетеді. Жастардың едәуір бөлігі үшін (үштен бір бөлігі, 31,2%) беделді адамдар немесе адамдар тобы көрсетілмеген, жауап беруге қиналғандардың деңгейі де жоғары (11,7%). Саяси партиялар көшбасшылары беделінің төмен деңгейін (8,5%) атап өткен жөн.

№39 диаграмма. «Қазақстанда және Сіздің өңірде қоғамдық пікірге ықпал ететін беделді адамдар немесе адамдар тобы бар ма? Егер бар болса, Сіздің сеніміңізге ие болған осы беделді адамдар қандай санатқа жатады?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

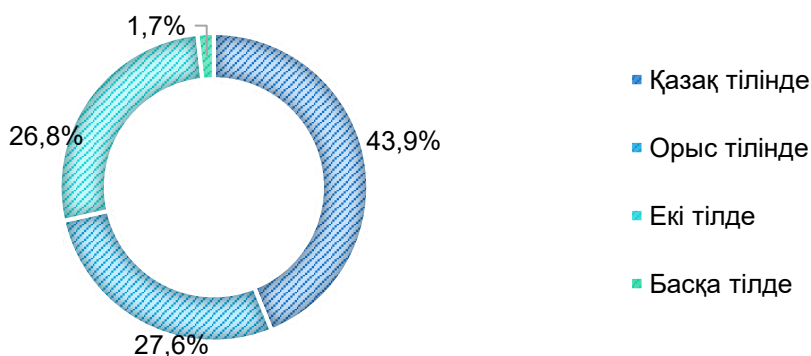
*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Тілдік орта

Зерттеу барысында жастар арасында тілдердің қолданылуын зерттеуге әрекет жасалды.

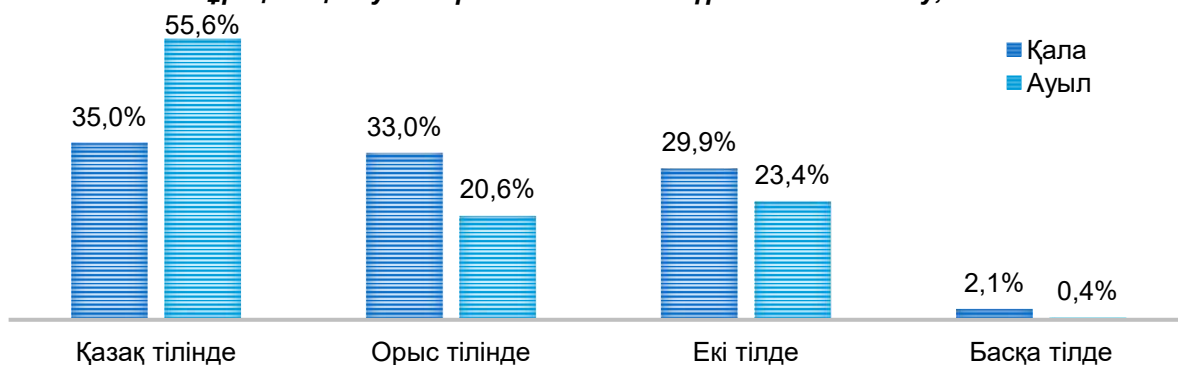
43,9% респондент үй жағдайында қарым-қатынасты қазақ тілінде, 27,6% – орыс тілінде жүргізеді. Жастар арасында билингвистердің айтарлықтай жоғары деңгейін атап өткен жөн, 26,8% – орыс және қазақ тілдерінде сөйлейді. Басқа тілдерді қолданатын жастардың жиынтық үлесі 1,7%-дан аспайды.

№40 диаграмма. «Сіз үйде туғандарыңызбен қай тілде сөйлесесіз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

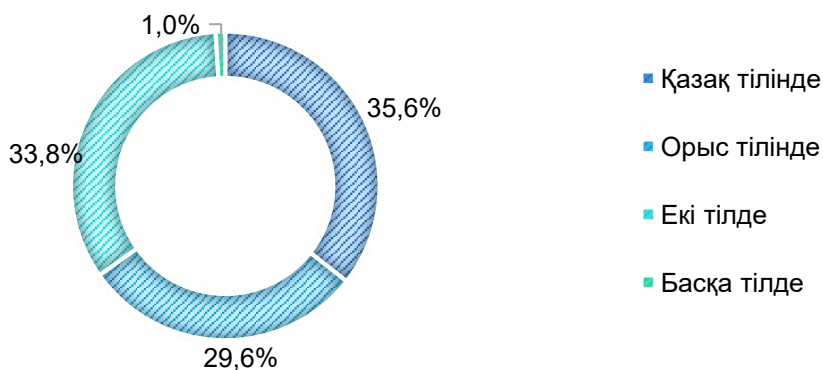
Ауыл жастары үйде қазақ тілін қолданғанды жөн көреді және орыс тілін азырақ пайдаланады (тиісінше 55,6% және 20,6%).

№41 диаграмма. «Сіз үйде туғандарыңызбен қай тілде сөйлесесіз?» деген сұрақтың жауаптарын елді мекен түрі бойынша бөлу, %

Жастар ортасындағы айтарлықтай билингвизм достармен қарым-қатынаста екі тілде сөйлейтіндердің үлесі қазақ тіліндегі қарым-қатынастың төмен деңгейінің есебінен жоғары болуымен расталады (№42 диаграмма).

№42 диаграмма. «Сіз достарыңызбен қай тілде сөйлесесіз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Қазақ, орыс және ағылшын тілдерін меңгеру деңгейі туралы мәліметтер көрнекі. Егер орыс тілін сирек жағдайларда ғана білмейтін болса (жастардың 0,5%), қазақ тілін жастардың 4,6% бөлігі мүлдем білмейді, ал ағылшын тілін 19,8% респондент білмейді (№11 кесте).

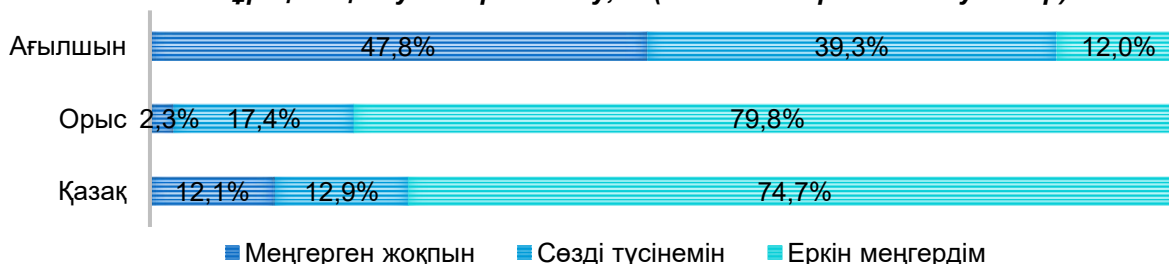
Ағылшын тілін дамыту бойынша қабылданып жатқан шараларға (саясатқа) қарамастан, жастар арасындағы меңгеру деңгейі төмен, мәселен жастардың 47,8% тілді толық білмейді немесе жеке сөз тіркестерін біледі, тағы 22,2% респондент сөзді түсінеді, бірақ түсіндіре алмайды.

№11 кесте. «Сіз қазақ, орыс, ағылшын тілдерін қаншалықты еркін меңгердіңіз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Тілдер	Мүлдем меңгерген жоқпын	Меңгерген жоқпын, бірақ кейбір сөздерді түсінемін	Сөзді түсінемін, бірақ түсіндіре алмаймын	Сөзді түсінемін және түсіндіре аламын	Еркін сөйлеймін, оқимын, бірақ жазбаймын	Еркін сөйлеймін, оқимын және жазамын	Еркін меңгердім, соның ішінде кәсіби лексиканы білемін	Жауап беруге қиналамын
Қазақ	4,6	7,5	7,0	5,9	4,8	48,4	21,5	0,3
Орыс	0,5	1,8	6,9	10,5	7,7	49,6	22,4	0,6
Ағылшын	19,8	27,9	22,2	17,2	4,4	6,1	1,5	0,9

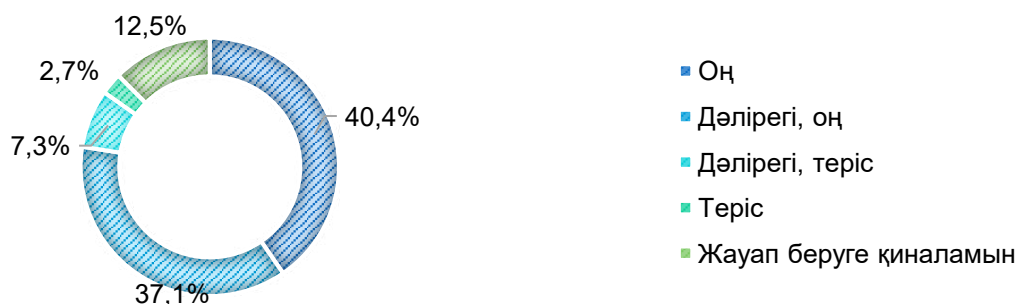
Жалпыланған мәліметтер көрсеткендей, респонденттердің 12%-дан астамы ағылшын тілін еркін меңгерген, ал жастардың 79,8%-ы орыс тілін, 74,7%-ы қазақ тілін біледі.

№43 диаграмма. «Сіз қазақ, орыс, ағылшын тілдерін қаншалықты еркін меңгердіңіз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, % (топтастырылған жауаптар)

Тілге қатысты жағдайды зерделеу мемлекеттегі этносаралық саясатты бағалаумен тығыз байланысты. Республикадағы этносаралық саясатты жастардың басым көпшілігі оң бағалайды, осылайша оң көзқарас білдіргендердің үлесі 77,5%, теріс немесе дәлірегі, теріс – шамамен 10%-ды құрайды. Жауап беруге қиналғандар саны едәуір болғанын айта кеткен жөн, бұл осы бағытта жүргізіліп жатқан жұмысты жариялап отыру деңгейінің жеткіліксіздігімен байланысты болуы мүмкін.

№44 диаграмма. «Сіз мемлекеттің жастар ортасындағы этносаралық саясатын қалай бағалайсыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Өңірлік тұрғыда Қостанай, Солтүстік Қазақстан және Ақтөбе облыстарының жастары барынша оң баға берді.

Қарағанды, Шығыс Қазақстан, Жамбыл облыстары мен Шымкент қаласындағы респонденттер этносаралық саясатты теріс бағалады.

№12 кесте. «Сіз мемлекеттің жастар ортасындағы этносаралық саясатын қалай бағалайсыз?» деген сұрақтың жауаптарын өңірлер бойынша бөлу, %

	Оң	Дәлірегі, оң	Дәлірегі, теріс	Теріс	Жауап беруге қиналамын
Ақмола	36,8	42,1	10,5	2,6	7,9
Ақтөбе	63,2	22,1	2,1	2,1	10,5
Алматы	38,3	40,2	10,0	2,9	8,6
Атырау	56,3	25,4	2,8	0,0	15,5
Шығыс Қазақстан	29,2	41,5	13,1	3,1	13,1
Жамбыл	35,7	41,3	11,1	4,0	7,9
Батыс Қазақстан	17,6	44,1	13,2	1,5	23,5
Қарағанды	31,9	41,8	18,4	4,3	3,5
Қостанай	60,5	31,4	2,3	0,0	5,8
Қызылорда	52,7	22,6	1,1	2,2	21,5
Маңғыстау	35,9	35,9	5,1	3,8	19,2
Павлодар	18,1	54,2	1,4	2,8	23,6
Солтүстік Қазақстан	62,3	28,3	3,8	0,0	5,7
Түркістан	54,5	27,2	2,4	2,4	13,4
Нұр-Сұлтан	36,4	56,8	0,8	0,0	5,9
Алматы	32,5	35,9	6,2	4,3	21,1
Шымкент	31,0	40,5	12,7	4,8	11,1

Діни сенімдердің қалыптасуы

Діни бірегейлікті және жастардың дінге тартылу деңгейін анықтау мақсатында респонденттерге дінге қатысты бірқатар сұрақтар қойылды. Өздерін діншіл санайтын жастар оны іске асыруды маңызды деп санамайды, сондықтан тек 13,5% респондент діни нормаларды толық ұстанады, ал 19,2% бөлігі діни өмірге қатыспайды. Жастардың 39,1% және 12,6% бөлігі өздерін дінге сенушілерге жатқызғаны немесе жатқызбағанына қарамастан діни нормаларды ұстанады.

№13 кесте. «Өтінемін, айтыңызшы, Сіз өзіңізді діншіл адам санайсыз ба?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

	%
Діншілмін, діни қауым өміріне қатысамын, діни нормаларды толық ұстанамын	13,5
Діншілмін, бірақ мешіт, шіркеу және т.б. жерлерге мереке күндері ғана барамын, діни нормаларды өте сирек ұстанамын	39,1
Мен діншіл емеспін, бірақ кейде діни салттарды ұстанамын	12,6
Атеистпін	4,1
Діншілмін, бірақ діни өмірге араласпаймын	19,2
Діншіл емеспін, бірақ кейде мешіт, шіркеу және т.б. жерлерге барамын, діни нормаларды сақтаймын	2,4
Діншіл емеспін, бірақ діншілдерді құрметтеймін	2,9
Мен дінге бейтарап қараймын	3,8
Мен дінге қарсымын	0,6
Жауап беруге қиналамын	1,8

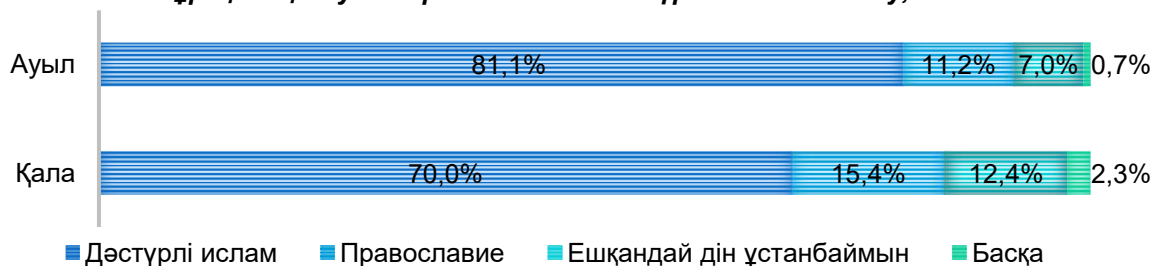
4,1% респондент өзін атеист ретінде сипаттады, жастардың шамамен 3,8%-ы дінге немқұрайлы қарайды, ал өте аз бөлігі (респонденттердің 0,6%) өздерін дінге қарсылар қатарына жатқызады. Егер терминологиялық ерекшеліктерге мән бермейтін болсақ, онда жас адамдардың шамамен төрттен бірі (дінге сенбейтіндер, атеистер, қарсыластар) өздерін діншілге жатқызбайды.

Қазақтар арасында ең көп таралған дін ислам болады деп күтілген (91,4%). Басқа этностық топтармен салыстырғанда, орыстар арасында ешқандай дінді ұстанбайтындардың үлесі өте жоғары (24,0%).

№45 диаграмма. «Өтінемін, айтыңызшы, Сіз өзіңізді қай дінге жатқызасыз?» деген сұрақтың жауаптарын этникалық тиістілік бойынша бөлу, %

Қала және ауыл жастарының діншілдік деңгейі әртүрлі, сондықтан қалада ешқандай дінді ұстанбайтындар немесе өздерін басқа конфессияларға жатқызатындар саны жоғары: 12,4% жас қала тұрғындары 11,2% ауыл жастарымен салыстырғанда ешқандай дінді ұстанбайды, ал қалалық жастардың 2,3% бөлігі басқа діни конфессияларға жатады.

№46 диаграмма. «Өтінемін, айтыңызшы, Сіз өзіңізді қай дінге жатқызасыз?» деген сұрақтың жауаптарын елді мекен түрі бойынша бөлу, %

Зерттеу көрсеткендей, діншілдік отбасында, туғаннан бастап немесе жақын ортаның әсерінен қалыптасады. Діни қызметкерлердің ықпалы салыстырмалы түрде мардымсыз (2,8%) болып қалуда, дегенмен, алдыңғы зерттеудің деректерімен салыстырғанда бұл фактор 1,5 есе өсті.

№14 кесте. «Өтінемін, айтыңызшы, Сіздің діни сеніміңізге, діншіл болу немесе болмау туралы таңдауыңызға кім немесе не ықпал етті?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

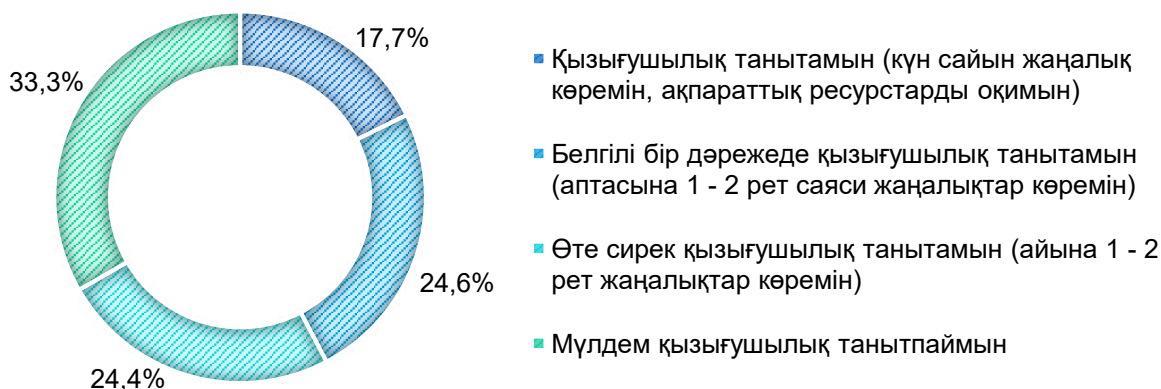
	%
Туғаннан бері солай қалыптасты	37,1
Жақын айналамдағылардың ықпалы	23,1
Арнайы әдебиеттер, Интернет ресурстарды зерделеу	5,7
Имам, дін қызметшісі, миссионермен әңгімелесу	2,8
Өмірдегі маңызды оқиға	2,6
Сән үрдістерінің қоғамдағы діншілдікке ықпалы	0,6
Ештеңе ықпал еткен жоқ	20,9
Мен әлі анықтаған жоқпын	3,4
Жауап беруге қиналамын	3,8

5. АЗАМАТТЫҚ БЕЛСЕНДІЛІК

Жастардың қоғамдық-саяси көңіл-күйі

Жастарды қоғамдық өмірге белсенді тарту орнықты дамуды қамтамасыз ету және тиімді демократиялық институттарды қалыптастыру үшін қажет. Саяси жаңалықтарға қызығушылықтың жоғары деңгейі жетілген қоғамды дамытуға жағдай жасалғанын растауы мүмкін. Өкінішке орай, жастардың үштен бірі (33,2%) саяси жаңалықтарға қызығушылық танытпайды немесе өте сирек (24,4%) немесе ара-тұра (24,6%) саяси оқиғалар туралы ақпарат алады.

№47 диаграмма. «Сіз саяси жаңалықтарға, оқиғаларға қызығушылық танытасыз ба?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Жастардың 17,7% бөлігі белсенді қызығушылық танытады. Сонымен қатар, ауыл жастары арасында 19% респондент күн сайын жаңалық көреді, ал қала жастары арасында осындай респонденттер үлесі 16,7%.

№14 кесте. «Сіз саяси жаңалықтарға, оқиғаларға қызығушылық танытасыз ба?» деген сұрақтың жауаптарын елді мекен типі бойынша бөлу, %

	Қала	Ауыл
Қызығушылық танытамын (күн сайын жаңалық көремін, ақпараттық ресурстарды оқимын)	16,7	19,0
Белгілі бір дәрежеде қызығушылық танытамын (аптасына 1 - 2 рет саяси жаңалықтар көремін)	27,1	21,3
Өте сирек қызығушылық танытамын (айына 1 - 2 рет жаңалықтар көремін)	25,6	22,9
Мүлдем қызығушылық танытпаймын	30,5	36,8

Неғұрлым қызықты саяси ақпаратқа Қазақстандағы (44,9%) және өңірдегі (24,8%) жағдай туралы ақпарат жатады. Өлемдік саяси оқиғалар туралы ақпарат 22,8% жастар үшін қызықты (№48 диаграмма).

№48 диаграмма. «Сізді саяси жаңалықтарда бәрінен көп не қызықтырады?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Негізгі ақпарат көздері дәстүрлі түрде желілік көздер болып табылады, сондықтан әлеуметтік желілер немесе блогтар дереккөздер ретінде 54,3% жағдайда, Интернет-сайттар қазақстандық көздер үшін 30,9% жағдайда және шетелдік сайттар үшін 20,2% жағдайда көрсетілген. Баспа басылымдарының танымалдылығы он есе аз (№49 диаграмма). Республикалық телеарналар жаңалықтың маңызды көзі болып қала береді.

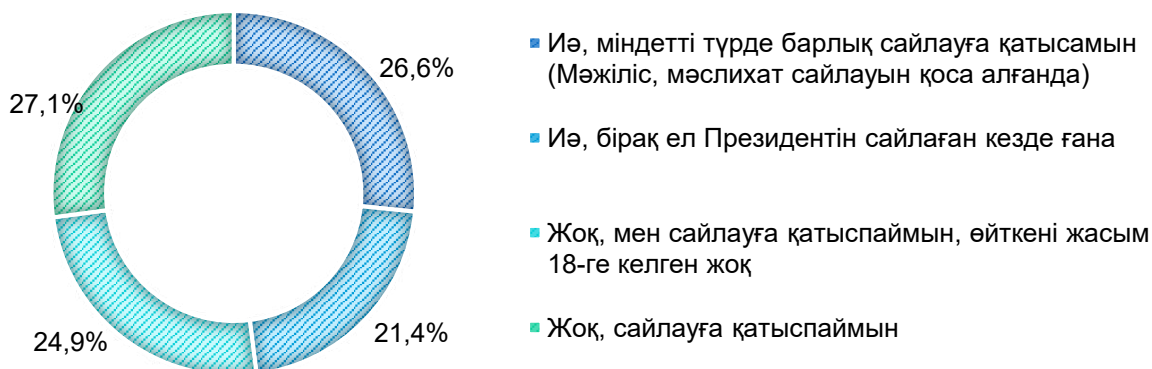
№49 диаграмма. «Сіз Қазақстандағы жаңалықтар мен оқиғаларды білу үшін қандай ақпарат көздерін бәрінен жиі қолданасыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

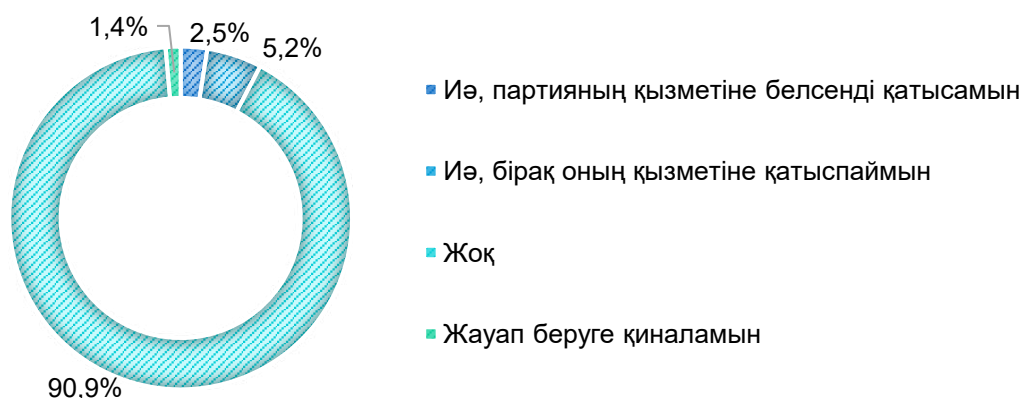
Жастар арасындағы бейсаясаттылық сақталып отыр, сондықтан жастардың тек 26,6%-ы сайлауға қатысады, жастардың 27,1%-ы қоғамдық-саяси қызметке қатысуға мүлдем мүдделі емес.

№50 диаграмма. «Сіз сайлауға, оның ішінде 2021 жылғы қаңтарда өткен сайлауға қатыстыңыз ба?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Сондай-ақ, саяси партияларға қатысу деңгейі өте төмен екенін атап өткен жөн. 2,5% респондент ғана партияларға белсенді мүшелік етеді және олардың қызметіне қатысады. Партияға мүшелігін жастардың шамамен 5,2% растайды. Саяси партиялардың қызметіне басым көпшілігі – 90%-дан астамы қатыспайды.

№51 диаграмма. «Сіз қандай да бір саяси партияға мүше болып табыласыз ба?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Жастардың түрлі ұйымдар (кеңестер, ҮЕҰ, мемлекеттік және коммерциялық құрылымдар) қызметіне белсенді қатысуы қажетті коммуникация арналарын құруға және мүдделерді ілгерілетуге мүмкіндік береді. Жастардың көзқарасы бойынша ұйымдардың барлық түрлерінде ресми қарым-қатынастың жоғары деңгейі сақталуда, мысалы мемлекеттік ортада 17,8%-21,5% шегінде, ҮЕҰ мен бизнес секторда тиісінше 19,4% және 19,3% деңгейінде.

Респонденттердің пікірінше, жастардың құқықтары мен мүдделерін қорғайтын және шешім қабылдайтын жастардың ең көп саны мемлекеттік ұйымдарда – 26,6%.

Респонденттердің үштен бірінен көбі жастардың қандай да бір ұйымдарға қатысуын және олардың шешім қабылдауға қатысу мүмкіндігін бағалау қиынға соқты, бұл өз мүдделерін қорғауға позитивтік, ұйымдасқан қатысу тәжірибесінің жоқтығын көрсетеді.

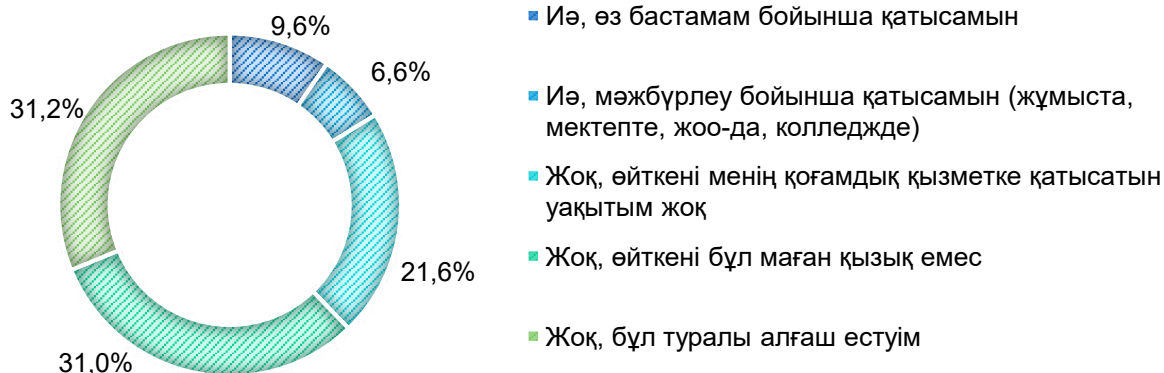
№15 кесте. «Сіздің ойыңызша, аталған ұйымдардың қайсысында жастар өз мүдделерін білдіреді, құқықтарын қорғайды, шешім қабылдауға қатысады?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

	Қатарында бар және қатысады	Қатарында бар, өз құқықтарын қорғайды, бірақ шешім қабылдауға қатыспайды	Формалды қатысады, өз құқықтары мен мүддесін қорғамайды, шешім қабылдауға қатыспайды	Білмеймін/ Жауап жоқ
Мемлекеттік ұйымдар	26,6	24,2	17,8	31,4
Саяси партиялар	19,6	25,1	20,4	34,9
ҮЕҰ (Үкіметтік емес ұйымдар)	17,0	24,1	19,4	39,5
Бизнес-сектор	19,8	23,9	19,3	37,0
Консультативтік-кеңесші органдар (әкімдер жанындағы кеңестер, Қоғамдық кеңестер және т.б.)	16,9	22,0	21,5	39,6

Жастар ұйымдарының қызметі мен іс-шараларына қатысу да өте төмен. Жастардың 9,6%-ы ғана өз бастамасы бойынша белсенді қатысады. 6,6% респондент жұмыста немесе оқу орнында мәжбүрлеуге байланысты қатысады.

Жастар не жастар ұйымдарының қызметі туралы хабардар емес (31,2%), не олардың қызметіне қатысуға мүдделі емес (31,0%) (№52 диаграмма)

№52 диаграмма. «Сіз жастар ұйымдарының қызметіне/іс-шараларына қатысасыз ба?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Жастар ұйымдарының қызметіне қатысатын жастар үшін – 323 респондент, уәждеменің негізінде қоғамға, адамдарға пайдалы болу ниеті (57,1% жауап), жұмыс тәжірибесін, жалпы өмір тәжірибесін алу (34,4%), сондай-ақ әлемді жақсы жағына өзгерту ниеті (27,3%) бар.

Жоғары әлеуметтік мәртебе алуға (8,9%) немесе мансап сатысына көтерілуге (11,7%) ұмтылыспен байланысты жауаптардың саны едәуір.

№53 диаграмма. «Сіз үшін жастар ұйымдарының қызметіне қатысуға не түрткі болады?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

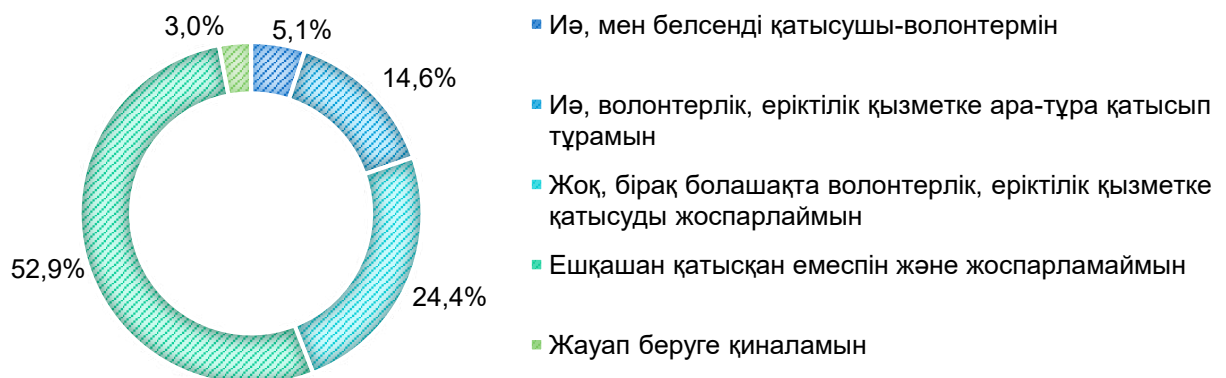

*Сома 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Сауалнама нәтижелері жастардың волонтерлік, еріктілік қызметпен айналысудағы белсенділігі де аса жоғары емес екенін көрсетті. Жастардың жартысынан көбі (52,9%) ерікті немесе волонтерлік қызметке қатыспаған және қатысуды жоспарламайды. Шамамен 24,4% болашақта волонтерлік қызметке қатысуды жоспарлап отыр.

Жастардың шамамен 5,1% бөлігі белсенді қатысушы-волонтер болып табылады, ерікті қызметке 14,6% респондент ара-тұра қатысады.

№54 диаграмма. «Сіз волонтерлік, еріктілік қызметпен айналысасыз ба (ақшалай сыйақы алмай, адамдарға ерікті түрде көрсетілетін көмек)?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Волонтерлік қызметке қатысатын немесе қатысуды жоспарлаған 879 респондентке адамдарды ерікті қызметпен айналысуға итермелейтінін атап өту ұсынылды. Жастар волонтерлік, ерікті қызметпен айналысудың негізгі себебін «басқаларға көмектесу ниеті» (75,3%) деп санайды. Бұдан кейін «айналада болып жатқан оқиғалар үшін жауапкершілік сезімі» (19,3%) және «әлемді өзгертуге деген ұмтылыс» (18,9%).

№55 диаграмма. «Сіздің ойыңызша, адамдарды волонтерлік, еріктілік қызметімен айналысуға не ынталандырады?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

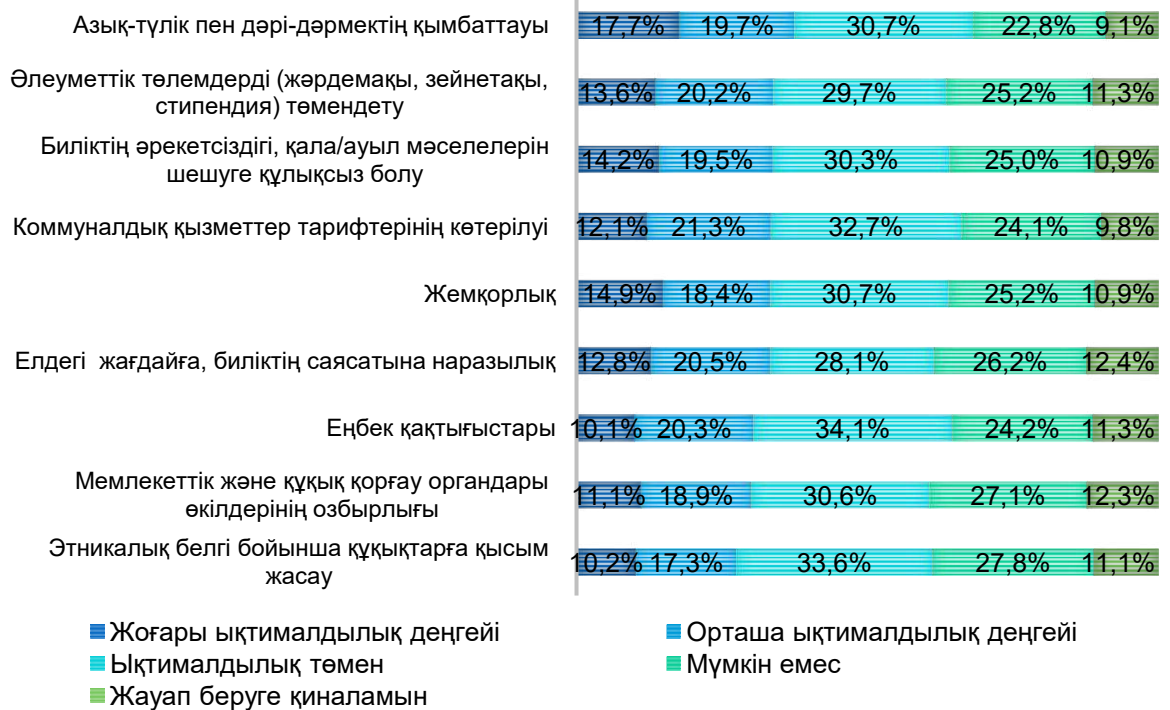
Наразылық әлеуеті

Жастардың пікірінше, наразылық әлеуетінің деңгейі өте жоғары. Осылайша, респонденттердің төрттен бір бөлігі (22,8%-27,8% деңгейінде) жаппай көтерілу және наразылық акциялары мүмкін емес деп санайды. Азық-түлік пен дәрі-дәрмек бағасының қымбаттауына байланысты наразылық акцияларының ықтималдығы ең жоғары – 37,4% – ықтималдықтың жоғары және орташа деңгейі. Екінші орында әлеуметтік төлемдердің төмендеуі және проблемаларды шешу бойынша биліктің әрекетсіздігі (тиісінше 33,8% және 33,7%).

Этностық құқықтарға қысым көрсету себебінен наразылықтар ықтималдығы аз – 27,5%.

Ауылдық және қалалық жерлерде наразылық әлеуетінің деңгейі айтарлықтай ерекшеленеді, сондықтан қала тұрғындары көрсетілген себептер бойынша наразылықтардың туындау ықтималдығын ауыл жастарына қарағанда жоғары бағалайды.

№ 56 диаграмма. «Сіздің ойыңызша, өңіріңізде келесі себептер бойынша бұқаралық қимылдар, наразылық акциялары болуы мүмкін бе?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Егер наразылық әлеуетінің деңгейін өңірлер тұрғысынан қарайтын болсақ, онда мынадай көріністі аламыз. Өңірлердегі наразылық әлеуетінің деңгейі айтарлықтай құбылмалы.

Бұл ретте азық-түлік пен дәрі-дәрмек бағасының қымбаттауына байланысты Алматы қаласы, Батыс Қазақстан, Қарағанды, Жамбыл облыстарында наразылық акциялары ықтимал.

Әлеуметтік төлемдердің төмендеуіне байланысты Алматы, Шымкент қалаларында және Қарағанды облысында наразылық акциялары болуы мүмкін.

Алматы қаласы, Қарағанды және Батыс Қазақстан облыстарының респонденттері қала/ауыл проблемаларын шешудегі биліктің әрекетсіздігін наразылықтың себебі ретінде келтірді.

Еңбек қақтығыстары мен этникалық белгілері бойынша құқықтарға қысым жасауды наразылық білдіру себебі ретінде Солтүстік Қазақстан облысының респонденттері белгілегенін атап өту қажет.

Қандай да бір себептермен наразылық акцияларының ықтималдығының ең аз пайызын Нұр-Сұлтан қаласы мен Қызылорда облысындағы респонденттері көрсетті.

№16 кесте. «Сіздің ойыңызша, өңіріңізде келесі себептер бойынша бұқаралық қимылдар, наразылық акциялары болуы мүмкін бе?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу («ықтималдықтың жоғары дәрежесі» және «ықтималдықтың орташа дәрежесі» жауаптарының нұсқалары біріктірілген), %

	Азық-түлік пен дәрі-дәрмектің қымбаттауы	Әлеуметтік төлемдерді (жәрдемақы, зейнетақы, стипендия) төмендету	Биліктің әрекетсіздігі, қала/ауыл мәселелерін шешуге құлықсыз болу	Коммуналдық қызметтер тарифтерінің көтерілуі	Еңбек қақтығыстары	Этникалық белгі бойынша құқықтарға қысым жасау	Сыбайлас жемқорлық	Мемлекеттік және құқық қорғау органдары өкілдерінің озбырлығы	Елдегі жағдайға, биліктің саясатына наразылық
Қызылорда	4,3%	7,6%	5,4%	1,1%	2,2%	1,1%	4,3%	1,1%	3,2%
Нұр-Сұлтан	0,8%	0,8%	3,4%	0,8%	1,6%	0,8%	2,5%	1,6%	5,0%
Ақтөбе	26,3%	25,3%	16,8%	25,2%	29,4%	33,7%	17,9%	11,6%	14,8%
Ақмола	29,3%	34,2%	31,6%	26,4%	26,3%	21,1%	34,2%	23,7%	21,0%
Қостанай	11,6%	22,1%	26,8%	10,5%	16,3%	17,5%	23,3%	24,4%	25,6%
Алматы	33,4%	28,2%	27,7%	30,6%	26,0%	24,9%	25,4%	26,3%	27,3%
Маңғыстау	29,5%	14,1%	28,2%	25,6%	39,8%	15,4%	10,3%	27,0%	29,5%
Түркістан	37,9%	29,9%	26,8%	31,6%	29,6%	20,6%	33,2%	24,7%	29,6%
Павлодар	31,0%	30,5%	34,7%	26,4%	23,6%	22,2%	27,8%	36,1%	32,0%
Батыс Қазақстан	55,9%	26,5%	51,5%	54,4%	17,6%	20,6%	30,9%	20,6%	35,3%
Жамбыл	53,1%	35,7%	34,9%	43,7%	39,7%	35,7%	41,3%	34,1%	37,3%
Шығыс Қазақстан	49,2%	49,3%	40,8%	42,3%	34,6%	32,3%	44,6%	41,5%	43,0%
Солтүстік Қазақстан	32,1%	43,4%	45,2%	35,8%	52,8%	60,4%	41,5%	47,2%	43,4%
Шымкент	48,4%	52,4%	42,1%	39,7%	44,4%	39,7%	61,9%	44,4%	43,6%
Атырау	47,8%	38,0%	31,0%	49,3%	42,3%	26,7%	40,8%	28,2%	45,1%
Қарағанды	53,9%	50,4%	52,5%	56,7%	39,8%	36,9%	55,7%	46,1%	46,8%
Алматы	56,9%	56,0%	59,8%	47,9%	42,7%	46,9%	45,0%	50,7%	59,9%

Айта кету керек, Қазақстан жастарының жартысынан астамы кез келген себеп бойынша жаппай наразылыққа өз басы қосылуға дайын емес екенін айтты (№57 диаграмма). Жастарды наразылықтарға қосылуға мәжбүр ететін себептер – азық-түлік пен дәрі-дәрмектің қымбаттауы (20,7% - «иә» және «дәлірегі, иә» деген жауаптар жиынтығы), жемқорлық (19,5%) және әлеуметтік төлемдерді төмендету (17,9%).

Этникалық белгілері бойынша құқықтарға қысым жасалғанда (15,1%) және еңбек қақтығыстары туындағанда (15,6%) жаппай наразылыққа қатысуға әзірлік төмен деңгейде.

№57 диаграмма. «Сіздің ойыңызша, өңіріңізде келесі себептер бойынша бұқаралық қимылдар, наразылық акциялары болуы мүмкін бе?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

«Сіздің ойыңызша, өңіріңізде келесі себептер бойынша бұқаралық қимылдар, наразылық акциялары болуы мүмкін бе?» деген сұрақтың жауаптары әр өңірде әрқалай болды. Бұл ретте Жамбыл облысының жастары қандай да бір себептер бойынша жеке қатысуға дайындығы бойынша «көшбасшылар» қатарында.

Жамбыл, Түркістан облыстары мен Шымкент қаласының тұрғындары азық-түлік пен дәрі-дәрмек бағасының қымбаттауына байланысты наразылықтарға шығады. Жемқорлық сипатындағы жағдайлар себебінен Шымкент қаласының, Жамбыл және Солтүстік Қазақстан облысының тұрғындары наразылыққа қатысады.

Солтүстік Қазақстан облысының жастары билік саясатына наразылығы себебінен наразылық акцияларына басқаларға қарағанда жиі қатысуға дайын – оның ішінде биліктің қала/ауыл проблемаларын шешудегі әрекетсіздігі, мемлекеттік және құқық қорғау органдары өкілдерінің озбырлығы. Сондай-ақ, бұл аймақта жастардың көпшілігі этникалық белгілері бойынша құқықтарының бұзылуына байланысты наразылыққа қатысуға дайын.

№17 кесте. «Сіздің ойыңызша, өңіріңізде келесі себептер бойынша бұқаралық қимылдар, наразылық акциялары болуы мүмкін бе?» деген сұрақтың жауаптарын өңірлер бойынша («Иә» және «Дәлірегі, иә» жауаптарының нұсқалары біріктірілген), %

	Азық-түлік пен дәрі-дәрмектің қымбаттауы	Жемқорлық	Әлеуметтік төлемдерді (жәрдемақы, зейнетақы, стипендия) төмендету	Коммуналдық қызметтер тарифтерінің көтерілуі	Еңбек қақтығыстары	Этникалық белгі бойынша құқықтарға қысым жасау	Биліктің әрекетсіздігі, қала/ауыл мәселелерін шешуге құлықсыз болу	Мемлекеттік және құқық қорғау органдары өкілдерінің озбырлығы	Елдегі жағдайға, биліктің саясатына наразылық
Жамбыл	54,0%	39,7%	36,5%	43,7%	38,1%	31,7%	31,0%	36,5%	39,7%
Шымкент	37,0%	40,2%	31,5%	33,9%	28,3%	22,0%	29,9%	26,8%	25,2%
Түркістан	30,0%	29,1%	29,1%	29,1%	19,0%	17,9%	21,9%	23,5%	18,2%
Атырау	29,6%	28,2%	23,9%	26,8%	19,7%	15,5%	19,7%	21,1%	26,8%
Шығыс Қазақстан	28,2%	23,3%	22,5%	25,6%	17,8%	17,2%	15,5%	19,4%	18,6%
Қарағанды	22,0%	22,7%	19,9%	15,7%	14,2%	14,9%	19,9%	15,6%	18,4%
Алматы	20,1%	19,1%	18,2%	17,7%	18,2%	20,1%	20,6%	20,6%	21,6%
Маңғыстау	19,2%	1,3%	1,3%	6,4%	11,5%	3,8%	10,3%	9,0%	11,5%
Алматы	17,7%	19,6%	20,1%	14,4%	15,3%	17,2%	21,5%	18,2%	18,2%
Павлодар	15,3%	15,3%	12,5%	15,3%	15,3%	13,9%	18,1%	16,7%	19,4%
Солтүстік Қазақстан	13,2%	32,1%	26,4%	15,1%	20,8%	41,5%	32,1%	34,0%	35,8%
Батыс Қазақстан	7,4%	2,9%	2,9%	4,4%	2,9%	5,9%	14,7%	2,9%	4,4%
Ақтөбе	7,4%	5,3%	8,4%	6,3%	5,3%	4,2%	6,3%	5,3%	8,4%
Қостанай	7,0%	10,5%	9,3%	3,5%	9,3%	11,6%	15,1%	15,1%	18,6%
Ақмола	6,6%	9,2%	7,9%	3,9%	6,6%	5,3%	7,9%	7,9%	9,2%
Қызылорда	1,1%	0,0%	0,0%	1,1%	1,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Нұр-Сұлтан	0,0%	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,7%	1,7%	1,7%

Респонденттерден елдегі жағдайға наразылықты білдірудің қандай әдістері тиімді, қайсысы тиімді емес, сондай-ақ респонденттердің өздері үшін қайсысы қолайлы екенін бағалау сұралды.

Бұл жерде 50,6% - 74,5% респондент ұсынылған шараларды тиімсіз деп есептейтінін атап өту қажет.

Мәселен, сауалнамаға қатысушылардың пікірінше елдегі жағдайға наразылық білдірудің ең тиімді тәсілдерінің үштігіне әлеуметтік желілердегі наразылықты білдіру (42,5%), биліктің ресми органдарына жүгіну (41,4%), ресми тіркелген партиялар мен қозғалыстардың жұмысына қатысу (40,7%) кіреді. Өтініштер мен петициялардың тиімділігі (36,4%), сондай-ақ рұқсат етілген наразылық акциялары мен митингтерге қатысу (30,1%) біршама төмен.

Жастардың пікірінше, рұқсат етілмеген наразылық акцияларына және тіркелмеген немесе тыйым салынған қоғамдық қозғалыстар мен партияларға қатысу ең тиімсіз болып табылады.

Наразылықты білдірудің барлық ұсынылған әдістерінің өздері үшін рұқсат етілуін бағалау олардың тиімділігін бағалаудан да жоғары. Рұқсат етілмеген наразылық акцияларына және тіркелмеген немесе тыйым салынған қоғамдық қозғалыстар мен партияларға қатысу ерекше жағдай болып табылады. Олардың төмен тиімділігіне қарамастан, респонденттердің шамамен 15%-ы оларға қатысуды жоққа шығармайды.

Бұл ретте әрбір бесінші респондент наразылықты білдірудің қандай да бір тәсіліне қатысуын бағалау қиынға соқты.

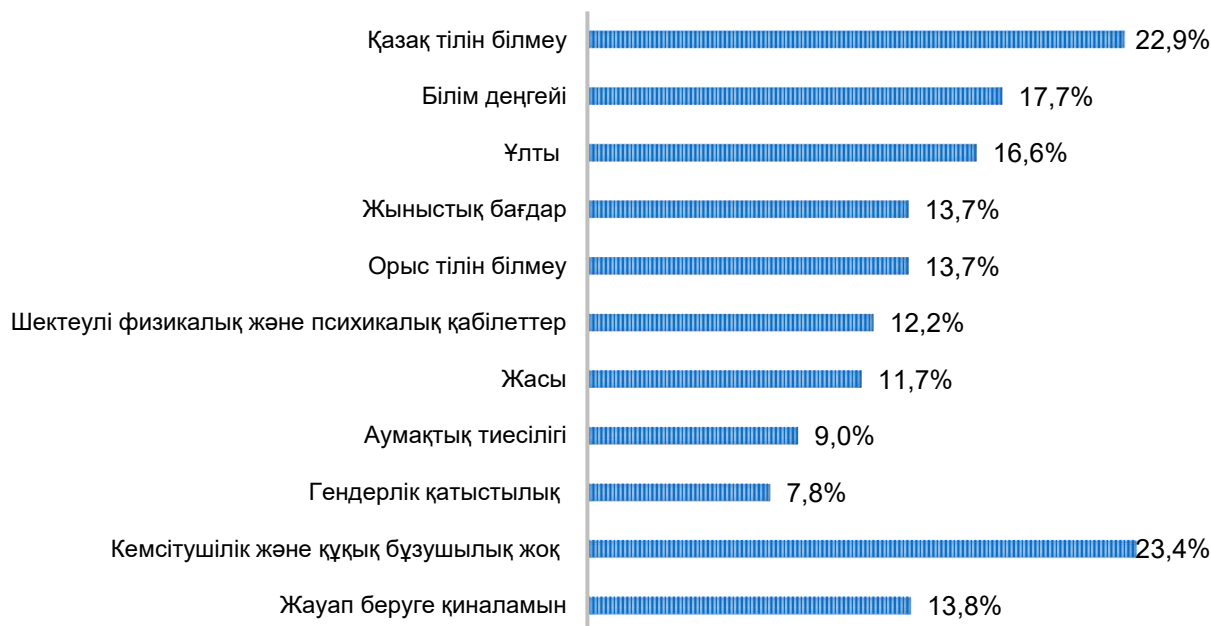
№18 кесте. «Адамдар елдегі, қаладағы/ауылдағы жағдайға наразылықты әртүрлі білдіріп жатады. Төменде айтылғандардың қайсысы қолайлы, ал қайсысы қолайсыз деп ойлайсыз? ресми тіркелген партиялардың, қозғалыстардың жұмысына қатысу» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

	Тиімділігі			Мүмкіндігі		
	Тиімді	Тиімсіз	Ж/Қ	Мүмкін	Мүмкін емес	Ж/Қ
Әлеуметтік желілерде наразылықты білдіру	42,5	50,6	6,9	44,6	35,0	20,4
Ресми билік органдарына жүгіну	41,4	51,9	6,7	44,8	35,4	19,8
Ресми тіркелген партиялардың, қозғалыстардың, қоғамдық ұйымдардың жұмысына қатысу	40,7	52,1	7,2	41,8	38,0	20,2
Өтініштер мен петициялар жазу	36,4	56,2	7,4	37,7	40,8	21,5
Рұқсат етілген наразылық акцияларына, митингілерге, пикеттерге, демонстрацияларға қатысу	30,1	62,8	7,1	32,5	46,3	21,2
Санкцияланбаған наразылық акцияларына, митингілерге, пикеттерге, демонстрацияларға қатысу	18,6	74,2	7,2	15,0	63,6	21,4
Тіркелмеген немесе тыйым салынған партиялардың, қозғалыстардың, қоғамдық ұйымдардың жұмысына қатысу	18,2	74,5	7,3	15,9	63,0	21,1

Жастар ортасында кемсітушілік тәуекелі

Жастарды қандай да бір себептермен кемсіту қаупі наразылық акцияларын тудыруы мүмкін. Жастар қандай кемсітушілікке кезігетінін анықтау үшін «Төменде көрсетілген себептердің қайсысы бойынша елімізде жастар жиі кемсітушілікке ұшырап, құқықтары бұзылады?» деген сұрақ қойылды. Кемсітушіліктің кең таралған себептеріне қазақ тілін білмеу (22,9%), білім деңгейі (17,7%) және этникалық ерекшелік (16,6%) жатады. Басқа себептер бойынша кемсіту 7,8%-дан (гендерлік) 13,7%-ға дейін (жыныстық бағдар, орыс тілін білмеу) құбылады. Елімізде жастарды кемсітуге ұшырамайды деп есептейтін жастардың үлесі 23,4%-ды құрады.

№58 диаграмма. «Төменде көрсетілген себептердің қайсысы бойынша елімізде жастар жиі кемсітушілікке ұшырап, құқықтары бұзылады?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Атырау (47,1%), Ақтөбе (38,9%), Павлодар (35,2%), Жамбыл (31%) облыстары мен Алматы қаласының (37,5%) жастары, қазақ тілін білмеу себебінен кемсітушіліктің бар екенін басқалардан жиі айтты.

Бірқатар облыстарда респонденттер жастар этникалық белгілері бойынша кемсітушілікке кезігеді деп санайды. ШҚО, Ақмола облысы және Шымкент қаласында жастар бұл проблеманың 20%-дан астам деңгейін көрсетті. СҚО (30,2%) және Ақтөбе облысы (55,8%) бойынша көрсеткіштер қауіп тудырады.

Тағы бір жәйт, бірнеше аймақтағы жастар аумақтық тиесілігіне байланысты кемсітушіліктің бар екенін көрсетті.

Атырау облысы (14,3%), Шымкент қ. (13,5%), ШҚО (13,0%) жастары аумақтық тиістілігі бойынша кемсітушілік көріністеріне кезіккен.

№19 кесте. «Төменде көрсетілген себептердің қайсысы бойынша елімізде жастар жиі кемсітушілікке ұшырап, құқықтары бұзылады?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, «Этникалық тиістілік» себебі бойынша, %

	Этникалық тиістілік	Қазақ тілін білмеу	Орыс тілін білмеу	Гендерлік тиістілік	Аумақтық тиістілік	Жасы	Жыныстық бағдар	Шектеулі физикалық және психикалық қабілеттер	Білім деңгейі	Кемсітушілік пен құқық бұзушылық жоқ	Жауап беруге қиналамын
Атырау	7,1%	47,1%	32,9%	2,9%	14,3%	2,9%	28,6%	7,1%	18,6%	12,9%	7,1%
Ақтөбе	55,8%	38,9%	38,9%	1,1%	1,1%	8,4%	6,3%	5,3%	9,5%	30,5%	3,2%
Алматы	22,6%	37,5%	18,3%	21,6%	12,5%	15,4%	34,1%	28,8%	31,3%	10,1%	3,4%
Павлодар	9,9%	35,2%	11,3%	8,5%	4,2%	7,0%	11,3%	11,3%	16,9%	23,9%	28,2%
Жамбыл	11,1%	31,0%	15,1%	3,2%	7,9%	5,6%	3,2%	5,6%	14,3%	19,0%	9,5%
Қарағанды	12,3%	29,0%	8,0%	7,2%	5,1%	25,4%	26,1%	12,3%	26,8%	15,2%	4,3%
Шымкент	23,8%	27,0%	18,3%	8,7%	13,5%	10,3%	27,8%	30,2%	23,0%	13,5%	7,9%

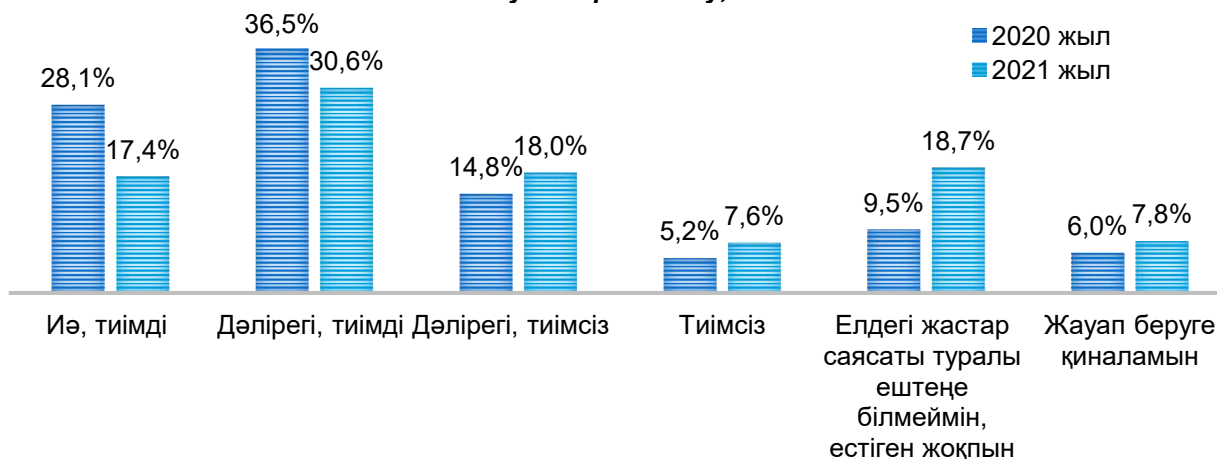
	Этникалық тиістілік	Қазақ тілін білмеу	Орыс тілін білмеу	Гендерлік тиістілік	Аумақтық тиістілік	Жасы	Жыныстық бағдар	Шектеулі физикалық және психикалық қабілеттер	Білім деңгейі	Кемсітушілік пен құқық бұзушылық жоқ	Жауап беруге қиналамын
Маңғыстау	7,7%	25,6%	9,0%	3,8%	10,3%	26,9%	5,1%	7,7%	11,5%	24,4%	10,3%
Солтүстік Қазақстан	30,2%	24,5%	7,5%	34,0%	11,3%	18,9%	22,6%	9,4%	5,7%	22,6%	1,9%
Ақмола	22,4%	23,7%	9,2%	5,3%	5,3%	5,3%	2,6%	13,2%	6,6%	17,1%	17,1%
Қостанай	18,6%	20,9%	8,1%	8,1%	7,0%	17,4%	3,5%	8,1%	17,4%	27,9%	18,6%
Шығыс Қазақстан	21,4%	16,0%	6,1%	19,1%	13,0%	9,2%	25,2%	12,2%	16,8%	22,9%	7,6%
Түркістан	12,6%	14,6%	21,1%	4,5%	12,6%	15,0%	7,3%	15,4%	24,0%	30,5%	8,5%
Алматы	14,4%	14,4%	6,3%	3,8%	8,7%	9,6%	8,7%	5,8%	15,4%	36,5%	10,6%
Батыс Қазақстан	14,7%	5,9%	0,0%	1,5%	10,3%	2,9%	0,0%	2,9%	8,8%	22,1%	39,7%
Қызылорда	2,2%	5,4%	11,8%	0,0%	5,4%	2,2%	2,2%	6,5%	7,5%	53,8%	19,4%
Нұр-Сұлтан	0,8%	3,4%	3,4%	0,0%	2,5%	6,8%	0,0%	0,8%	9,3%	11,0%	64,4%

6. МЕМЛЕКЕТТІК ЖАСТАР САЯСАТЫН ІСКЕ АСЫРУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Қазақстандағы жастардың жартысынан азы (48%) жастарды қолдау мен дамыту тиімді жүзеге асырылады деп санайды. «Сіздің пікіріңізше, елімізде мемлекеттік жастар тиімді іске асырылады ма?» деген сұраққа «иә, тиімді» деген жауапты 17,4%, ал «дәлірегі, тиімді» деп 30,6% респондент жауап берді. Алдыңғы зерттеудің деректерімен салыстырғанда бағалау 16,6%-ға төмендеді.

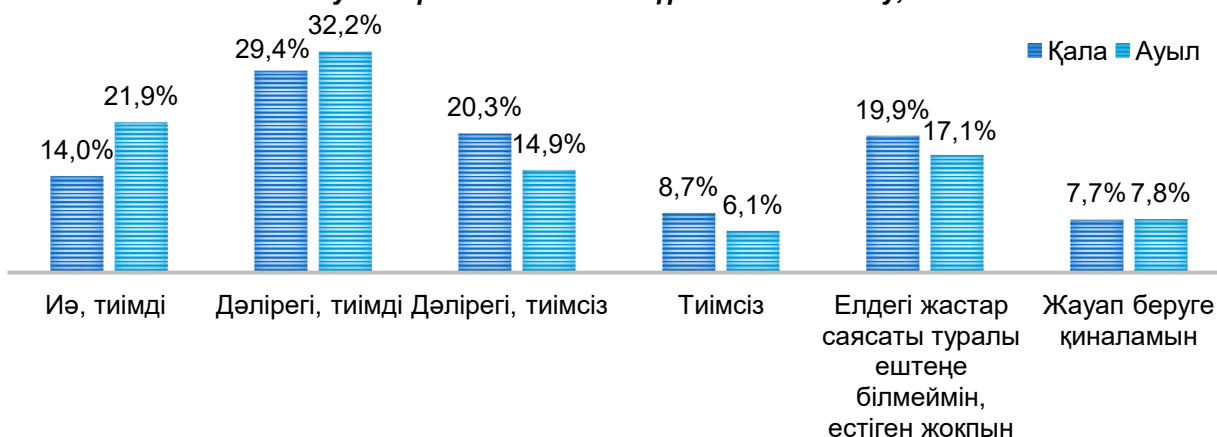
Жастар саясаты туралы ештеңе естімегендер үлесі 18,7% құрайды, бұл алдыңғы зерттеу нәтижелеріне қарағанда екі есе жоғары.

Диаграмма №59. «Сіздің пікіріңізше, елімізде мемлекеттік жастар саясаты (жастарды қолдау және дамыту) тиімді іске асырылады ма?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Ауылдық жерлерде жастар мемлекеттік саясат тиімді жүзеге асырылады деп санайды. Осылайша, «дәлірегі, тиімді» деген жауапты ауылдық 32,2% және қалалық 29,4% респондент айтты, «иә, тиімді» деген жауапты 21,9% ауылдық респондент және қалалық 14% респондент берді. Сонымен қатар, ауыл жастары тиімсіздік туралы азырақ айтты: қалалық респонденттердің теріс 8,7% жауабына қарсы небәрі 6,1%.

№60 диаграмма. «Сіздің пікіріңізше, елімізде мемлекеттік жастар саясаты (жастарды қолдау және дамыту) тиімді іске асырылады ма?» деген сұрақтың жауаптарын елді мекен түрі бойынша бөлу, %

Жастардың пікірінше, мемлекеттік жастар саясатын іске асыруда жастарды жұмысқа тұрғызуға (31,1%), жас отбасыларды тұрғын үймен қамтамасыз етуге (29,7%), сондай-ақ білімге қолжетімділік пен оның сапасын арттыру мәселелеріне (15,6%) назар аудару қажет. Жастардың 9,3% бөлігі ешқандай қолдау күтпейді.

№61 диаграмма. «Мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруда ең алдымен неге назар аудару қажет?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

*Сума 100%-ға тең емес, өйткені респонденттер жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды

Жас отбасыларды тұрғын үймен қамтамасыз ету проблемасы әсіресе Қостанай (48,8%), Павлодар (43,1%) және Ақтөбе (42,1%) облыстарының жастары үшін өзекті. Жұмыспен қамту мәселесін шешу туралы Атырау (56,3%) және Қызылорда (49,5%) облыстарының респонденттері жиі айтты. Батыс Қазақстан (23,5%), Қызылорда (20,4%) облыстары және Алматы қаласының (20,4%) респонденттері білімге қолжетімділік пен оның сапасын арттыру мәселелерін атап өтті.

№20 кесте. «Мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруда ең алдымен неге назар аудару қажет?» деген сұрақтың жауаптарын облыстар бойынша бөлу, %

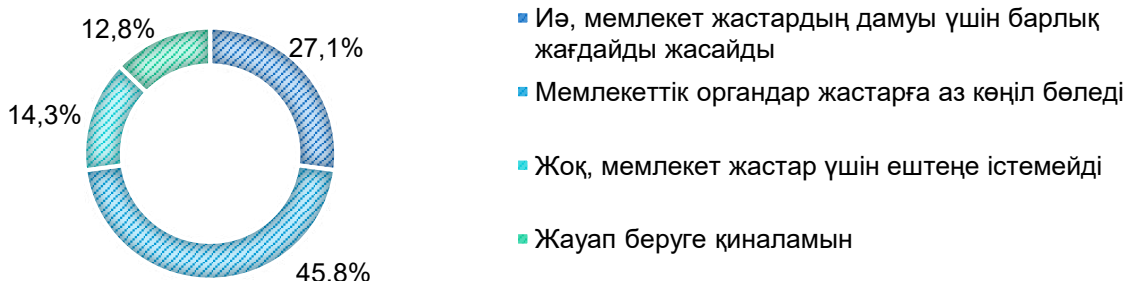
	Жас отбасыларды тұрғын үймен қамтамасыз ету	Жұмыспен қамту	Медициналық қызметтердің қолжетімділігі	Жоғары білімнің қолжетімділігі мен сапасын арттыру	Шәкіртақы, жалақы, жеңілдіктерді арттыру	Ешқандай қолдау күтпеймін
Ақмола	27,6	35,5	13,2	13,2	5,3	5,3
Ақтөбе	42,1	31,6	5,3	8,4	3,2	9,5
Алматы	23,5	31,9	5,4	11,8	14,2	13,2
Атырау	16,9	56,3	5,6	9,9	5,6	5,6
Шығыс Қазақстан	26,7	31,3	7,6	19,1	13,7	1,5
Жамбыл	24,6	31,7	13,5	12,7	7,9	9,5
Батыс Қазақстан	1,5	16,2	10,3	23,5	33,8	14,7
Қарағанды	37,6	36,2	5,7	9,9	5,0	5,7
Қостанай	48,8	30,2	4,7	4,7	5,8	5,8
Қызылорда	15,1	49,5	2,2	20,4	4,3	8,6
Маңғыстау	21,8	28,2	1,3	19,2	6,4	23,1
Павлодар	43,1	30,6	5,6	8,3	5,6	6,9
Солтүстік Қазақстан	32,1	18,9	9,4	18,9	11,3	9,4
Түркістан	39,6	23,7	1,2	19,6	10,6	5,3
Нұр-Сұлтан	25,9	37,1	1,7	19,0	0,0	16,4
Алматы	28,2	30,1	2,4	20,4	8,3	10,7
Шымкент	34,1	19,5	0,8	18,7	16,3	10,6

Жастардың басым көпшілігі мемлекеттік органдар жастар проблемаларына (45,8%) жеткілікті көңіл бөлмейді немесе жастар үшін ештеңе жасамайды (14,3%) деп санайды.

Респонденттердің төрттен бірінен астамы (27,1%) мемлекет жастардың дамуы үшін барлық жағдайды жасайды деп санайды.

Сонымен қатар, жауап беруге қиналғандардың деңгейі өте жоғары (12,7%), бұл мемлекеттік органдар мен жастардың өзара іс-қимылының жеткіліксіз деңгейін білдіреді.

№62 диаграмма. «Сіздің ойыңызша, Қазақстандағы мемлекеттік органдар жастар мәселелеріне жеткілікті көңіл бөледі ме?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Мемлекет жастарды қолдау бойынша белсенді жұмыс жүргізуде, түрлі бағдарламалар мен жобалар іске асырылып жатыр. Бірақ жастардың аталмыш бағдарламаларға қатысуы бірде-бір бағдарлама бойынша 10%-дан аспайды.

Жұмыспен қамту турасындағы бастамаларға ең көп қатысу анықталды. «Жастар практикасы» – 9,9%, «Жасыл Ел» – 9,2%. Басқа бағдарламаларға қатысу деңгейі 2,3% – 5,8% аралығында құбылады.

№63 диаграмма. «Егер Сіз жастарды қолдау бойынша қандай да бір мемлекеттік бағдарламаларға қатысқан болсаңыз, көрсетілген қызметтерге/ұсынылған мүмкіндіктерге қаншалықты қанағаттандыңыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Мемлекеттік бағдарламаларға қатысқандардың қанағаттану деңгейі өте жоғары – барлық бағдарламалар мен жобалар бойынша қанағаттану деңгейі 80%-дан жоғары («толық қанағаттанамын» және «дәлірегі, қанағаттанамын»). «Серпін-2050» бағдарламасы (60,3% толық қанағаттанамын, 32,4% дәлірегі, қанағаттанамын), «Жасыл Ел» жобасы (56,3% толық қанағаттанамын, 33,3% дәлірегі, қанағаттанамын), «Болашақ» халықаралық стипендиясы» (64,7% толық қанағаттанамын, 24,7% дәлірегі, қанағаттанамын) қанағаттанудың ең жоғары деңгейін көрсетті.

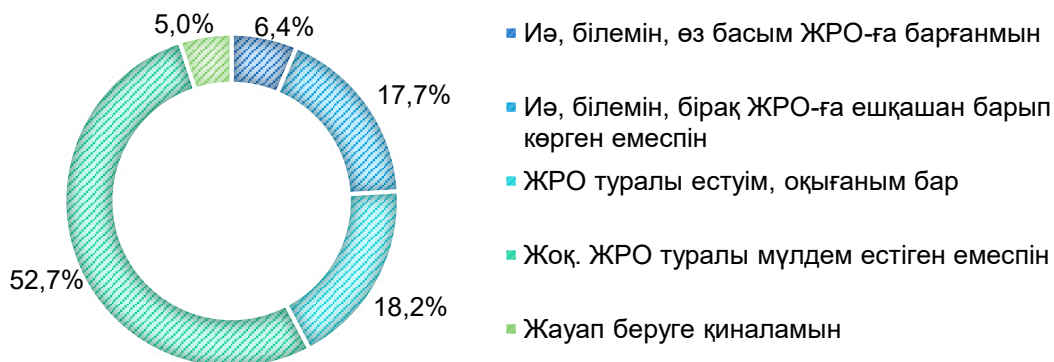
№21 кесте. «Егер Сіз жастарды қолдау бойынша қандай да бір мемлекеттік бағдарламаларға қатысқан болсаңыз, көрсетілген қызметтерге/ұсынылған мүмкіндіктерге қаншалықты қанағаттандыңыз?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

	Толық қанағаттанам ын	Дәлірегі, қанағаттанам ын	Дәлірегі, қанағаттанбай мын	Мүлдем қанағаттанбай мын
«Серпін-2050»	60,3	32,4	1,5	5,9
«Жасыл Ел» жобасы	56,3	33,3	6	4,4
«Болашақ» халықаралық стипендиясы	64,7	24,7	4,7	5,9
Президенттік жастар кадр резерві	42,2	44,4	4,4	8,9
«Дипломмен ауылға!» жобасы	56,2	29,5	6,7	7,6
«Жас кәсіпкер» жобасы	50,6	34,1	5,9	9,4
Білім беру ұйымдарының түлектеріне арналған «Жастар практикасы»	65,5	18,3	8,6	7,6
Баршаға арналған тегін техникалық және кәсіптік білім	52,7	30,4	10,7	6,3
«Нұрлы жер» бағдарламасы аясында «Жұмыс істейтін жастарға сатып алу құқығынсыз жалға берілетін тұрғын үй»	61,7	20	8,7	9,6
«Бизнестің жол картасы 2020» бизнесті қолдау мен дамытудың бірыңғай бағдарламасы	55,6	25,3	8,1	11,1
«Zhas Project» жастар корпусын дамыту жобасы	50,7	26,8	16,9	5,6

Мемлекеттік бағдарламалар мен жобаларды іске асырудан басқа бүкіл ел бойынша Жастар ресурстық орталықтары жұмыс істейді, олардың қызметі жастардың әлеуметтік және жеке дамуына жәрдемдесуге және жастар ұйымдарының қызметін қолдауға бағытталған. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жастардың жартысынан көбі (52,7%) Жастар ресурстық орталықтарының (ЖРО) қызметі туралы естімеген, ал ЖРО-ға жүгінгендердің үлесі бар болғаны 6,4%-ды құрайды.

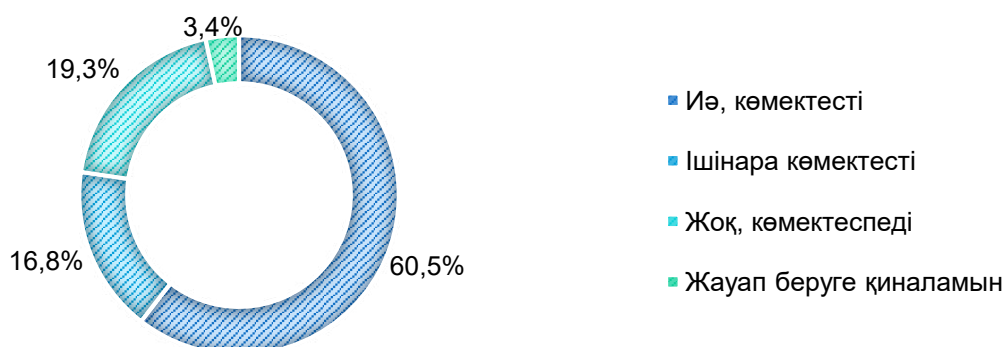
ЖРО қызметі туралы хабардарлықтың ең жоғары деңгейі Түркістан, Қостанай, Ақтөбе облыстарында байқалады.

№64 диаграмма. «Өтінемін, айтыңызшы, Сіз өз аудан/қала/облысыңыздағы Жастар ресурстық орталықтарының (ЖРО) жұмысы туралы білесіз бе?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

2000 респонденттің ішінен тек 127 респондент ЖРО-ға жүгінді. Бұл респонденттер қызметтің тиімділігін бағалады. Осылайша, 60,5% респондент проблемалар шешілгенін, 16,8% респондент ішінара көмек алғанын атап өтті. ЖРО-ға жүгінген әрбір бесінші адамның проблемасы шешілген жоқ.

№65 диаграмма. «Жастар ресурстық орталықтарының қызметкерлері Сіздің мәселеңізді шешуге көмектесті ме?» деген сұрақтың жауаптарын бөлу, %

Қорытынды

Бұл баяндамада негізгі мақсаты республика және өңір бойынша жастардың өмірі мен қызметінің негізгі аспектілері бойынша жастардың пікірін зерделеуді көздейтін әлеуметтанулық зерттеудің нәтижелері келтірілген.

Осы зерттеу шеңберіндегі негізгі: денсаулық және бос уақыт, білім және ғылым, экономикалық сәйкестендіру, жастардың құндылықтары мен мүдделері, саяси белсенділігі, наразылық әлеуеті, сондай-ақ мемлекеттік жастар саясатын іске асырудың тиімділігіне баса назар аударылды.

Талдамалық ақпарат негізінде әр блок бойынша егжей-тегжейлі мәліметтер алынды. Төменде әр бағыт бойынша қорытындылар келтірілген.

Денсаулық және бос уақыт

Респонденттер профилактикалық тексеруден өтудің маңыздылығын түсінеді, алайда, алдыңғы жылдармен салыстырғанда профилактикалық тексеруден өтпеген жастардың деңгейі 6,8-ден 10%-ға дейін өскені байқалады. Қыздар профилактика мәселелерінде неғұрлым жауапты, жиі және тұрақты түрде тексеруден өтеді.

Жастар арасында жыныстық жолмен берілетін инфекциялар туралы ақпарат айтарықтай үстірт, 10,7% ЖЖБИ туралы ештеңе білмейді, ал 24,1%-ы аз ғана ақпарат біледі. Жастардың шамамен үштен бір бөлігі репродуктивті немесе жыныстық денсаулық туралы ақпаратты әлеуметтік желілерден немесе Интернеттен алады, ақпарат алудың басқа әдістерінің маңыздылығы 1,4-18,6% аралығында құбылады.

Жастар өздерінің денсаулық деңгейіне оптимистік көзқараспен қарайды, сондықтан 72,3%-ы өздерін дені сау санайды, тек 1,8% бөлігінде созылмалы аурулар бар. Жастар өзін-өзі емдеуге белсенді түрде жүгінеді (16,8%), балама медицина әдістерін қолданудың көрсеткіштері едәуір болды (3,1%).

Дұрыс тамақтану және жаман әдеттерден бас тарту салауатты өмір салтының негізгі құрамдас бөлігі болып табылады, спортпен шұғылдану немесе алдын-алу шаралары, оның ішінде шынығу жастардың салауатты өмір салтына деген көзқарасына барабар емес. Жастар үшін ең көп таралған зиянды әдет әлеуметтік желілерде көп уақыт өткізу (34,8%), ұйқы режимін сақтамау (32,1%).

Жастардың үштен бірі спортпен, дене шынықтырумен үзбей айналысады, үштен бірі ара-тұра айналысады, шамамен 14,3% респондент спортпен ешқашан айналысқан емес, бұл салауатты өмір салтының осы құрамдас бөлігіне аз көңіл бөлінетінін көрсетеді. Ауыл мен қала жастары арасында айтарлықтай айырмашылықтар бар: қалада спортпен тұрақты айналысатындар мен ешқашан айналыспайтындар үлесі басым, ал ауылдық жерлерде спортпен ара-тұра айналысатындар саны көп.

Дене шынықтырудың ең көп таралған орны – үй, үй ауласы (сәйкесінше 31,3% және 24,8%). Спортпен шұғылдануға кедергі келтіретін негізгі факторлар – денсаулықтың нашарлығы, апатия, жалқаулық және жеке себептер.

Жастардың едәуір бөлігі (38,4%) ұйымдастырылған іс-шараларға қатыспайды, жастардың 7%-ға жуығы қызығушылық танытатын рухани-адамгершілік сипаттағы және туризм саласындағы іс-шаралардың таралу деңгейі төмен. Заманауи мәдениеттің жастар үшін ең қызықты бағыты қазіргі ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану болып табылады, сондықтан 63% «Тик-Ток» желісінің танымалдылығын атап өтті.

Қазіргі мәдениет бағыттарының жалпы жастарға әсері оң бағаланады. Респонденттердің көпшілігі мәдениеттің заманауи бағыттары жас адамның жеке басының дамуына ықпал етеді деп санайды және қазіргі мәдени тенденциялардың дүниетанымға жағымды әсері бар деп сенеді.

Білім және ғылым

Алған немесе алып жүрген білім сапасы 79,5%-ға қанағаттандырады, бұл ретте 2019 жылы жүргізілген ұқсас зерттеу деректерімен салыстырғанда бұл көрсеткіш 6,5%-ға төмендеді. Өңірлер арасындағы бағалауларда айтарлықтай алшақтық байқалады: 7,4%-дан (БҚО) 70,5%-ға (Ақтөбе) дейін.

Дәстүр бойынша, мектепте тегін білім беру, инфрақұрылым, жабдықтар, жаңа оқулықтардың болуы, олимпиадаларға қатысу мүмкіндіктері, оқытушылардың біліктілігі қазақстандық білім беру жүйесінің артықшылықтарына жатады. Негізгі кемшіліктердің арасында жоғары оқу орындарында оқудың жоғары төлемақысы, Ұлттық бірыңғай тестілеу, мектептердегі бағалаудың жаңа жүйесі көрсетіледі.

Жалпы қашықтықтан білім беруге деген көзқарас теріс, сондықтан жастардың тек 13,0%-ы қашықтықтан білім беру дәстүрлі оқытуға жақсы балама деп санайды, 22,8% бөлігі қашықтықтан білім беру дәстүрлі білім беру жүйесіне қарағанда нашар екеніне сенімді.

Жастардың жартысынан көбі бейне сабақтар (28,8%), вебинарлар және онлайн сыныптар (27,4%), сондай-ақ мессенджерлер арқылы электрондық тапсырмалар (16,2%) онлайн-оқытудың ең қолайлы форматы деп санайды.

Инклюзивтік білім беру бөлігінде респонденттердің жартысынан азы қазақстандық жүйені оң бағалады, жауап беруге қиналғандардың деңгейі өте жоғары (15,8%), бұл ең алдымен байланыстардың жеткіліксіз деңгейін және осы салада проблемалар туралы төмен хабардарлықты көрсетеді. Бұл қорытынды мүмкіндігі шектеулі жастарды қолдау деңгейіне қанағаттану (19,1%-дан астам) деген сұраққа жауап беруге қиналғандардың жоғары деңгейімен расталады. Осы сұраққа жауап берген респонденттердің жартысынан азы (49,6%) оң жауап берді.

Жастардың 10,7% бөлігінің ғылыми қызметке қатысы бар, алдыңғы зерттеудің деректерімен салыстырғанда 1,9%-ға өсу байқалады. Жастар ғылыми жобаларға қызығушылықты дамытудың негізгі тәсілі ғылыми қызметі үшін гранттарды, конкурстық бағдарламаларды және наградаларды ұлғайту болып табылады деп санайды. Білім саласындағы реформалар, жастардың пікірінше, ғылымға деген қызығушылықты дамытуға көмектеспейді. Респонденттердің үштен бірі студенттерді кафедралар мен ғылыми орталықтардың жобалық қызметіне белсенді тарту қажет деп біледі.

Экономикалық сәйкестендіру

Жастардың басым бөлігі (жауаптардың 89,8%) қазіргі өміріне толық немесе көп дәрежеде қанағаттанады, тек 1,1% ғана ағымдағы жағдайға қанағаттану туралы сұраққа теріс жауап берді. Жеке, отбасылық сипаттағы проблемалар немесе мәселелер, сондай-ақ жұмыспен қамтылу және табыс табуу мүмкіндіктері жастар арасында үлкен алаңдаушылық тудырады.

Тек 0,5% респондентті ештеңе мазаламайды. Жастардың 47,3% бөлігі болашаққа сеніммен қарайды, 30,7% – жағдайды «байсалды, иллюзия мен үміттенусіз» қабылдайды. Қорқыныш пен ұшарасыздық жағдайы 1,3% жастарға тән. Ең алдымен жастар өз жақындары үшін қауіптенеді, сондай-ақ қорқыныш арасында жастар болашақта өзін таба алмаудан (21,3%) және өз әлеуетін іске асырмаудан (21,2%) қорқады.

Жастарға өзін сенімді сезінуі үшін тұрақты жұмыс, жеке тұрғын үй және лайықты табыс деңгейі қажет. Табысқа жетуге кедергі келтіретін негізгі себептер – сыбайлас жемқорлық пен бюрократия, мақсатың жоқтығы, экономикалық жағдайдың нашарлығы, байланыстардың жетіспеушілігі. Айта кету керек, себептердің басым көпшілігі сыртқы сипатта, оларды мемлекеттік саясат шараларымен толықтай жоюға болады.

Жастардың жартысынан азы (41,2%) таяудағы 2 жылда өздерінің тұрғын үй жағдайларын жақсартуды жоспарлайды. 5,9% жас респондент отбасының көмегіне

жүгінеді, респонденттердің көпшілігі (44,4%) өз қаражатын пайдалануды жоспарлайды, ипотекалық несиелеу 23,2% үшін қолайлы, ал 19,7% бөлігі мемлекеттік бағдарламаларға сенеді.

Жастардың немесе олардың отбасы мүшелерінің жартысында қаржылық міндеттемелер бар, бұл ретте міндеттемелері бар ауылдық жерлердегі жастардың үлесі (53,2%) қалалықтарға (46,8%) қарағанда жоғары. Міндеттемелердің басым түрі – тұтынушылық несие, шұғыл қажеттіліктерге арналған қарыздар. Бизнесіті дамытуға байланысты міндеттемелер тек 7,6% респондентте бар, бұл жанама түрде іскерлік белсенділіктің жоқтығын немесе қаржыландырудың осы түрін алудағы қиындықтарды көрсетеді. Негізінен несиеге тұрмыстық техника (42,4% жағдайда), жиһаз (16,1%), автокөлік (9,9) алады. Соңғы 2 жылда жастардың 4,3%-ы білім алу үшін несие алған.

Жастардың тек 41,0% бөлігі үшін міндеттемелерді жүйелі түрде өтеу қиын емес, басым бөлігінде проблемалар бар. Осылайша, 16,1% респондент табысын «бас аяғына әрен жеткізеді», 5,1% қарыздың бір бөлігін өтей алады, шамамен 7,5% қарызды өтейтін жағдайда емес. Ауыл жастарының қаржылық тұрақтылық жағдайы мәз емес: тек 38,0% респондент қарызын жүйелі түрде төлейді және бұл олар үшін қиындық тудырмайды.

Құндылық бағдарлары

Жастар ортасында билік, шығармашылық қызмет, қоғамдық танылу немесе беделдің болуы қатысты ниет аса жоғары емес, көрсеткіштер алынған жауаптардың 3% үлесінен аспайды. Дәстүрлі түрде отбасы, денсаулық, достық және материалдық қамтамасыз етілген өмірдің маңызы жоғары.

БАҚ (2,7%) және дін (0,3%) тарапынан құндылық бағдарларын қалыптастыруға әлеуметтік ықпал етудің елеусіз деңгейін атап өту қажет, бұл сауалнама жүргізу кезінде жастардың тұжырымдамаларын айтарлықтай терең түсінбеумен байланысты болуы мүмкін. Жастар құндылықтарының дамуына әсер ететін ең маңызды әлеуметтік институттар туралы жауаптардың біртекті сипатынан айырмашылығы (жауаптардың 70% деңгейінде отбасының рөлі басым), жеке адамның немесе адамдар тобының ықпалы айтарлықтай құбылады. Мәселен, 17,1% респондент билік өкілдерін жастарға ықпал етудің ең белсенді көздері ретінде көрсетуі күтілген жағдай. «Желілік» ықпал ету көздері салыстырмалы рөл атқарады: блогерлер, вайнерлер, тиктокерлер (респонденттердің 16,2% жауаптары), бұл осы әсер ету арнасының жоғары маңыздылығын және қоғамдық пікірге айтарлықтай ықпал ету деңгейін көрсетеді. Жастардың едәуір бөлігі (үштен бір бөлігі, 31,2%) беделді адамдар немесе адамдар тобын атаған жоқ, саяси партиялар көшбасшылары беделінің төмен деңгейін (8,5%) атап өткен жөн.

Қазақстандық жастарға тән трендтер арасында жоғары мобильділікке көшу, заманауи технологияларды пайдалану, салауатты өмір салты және өмірдің серпінді қарқыны неғұрлым танымал.

Тіл артықшылықтары және этносаралық саясат

Тілдік орта екі тілді болып қала береді: зерттеу аясында жастар арасында билингвизмнің жоғары деңгейі анықталды, яғни орыс және қазақ тілдерінде сөйлейтіндер (27,1%) басым болды. Жастардың 79,8%-ы орыс тілін, 74,7% – қазақ тілін, 12% – ағылшын тілін еркін меңгерген. Үйдегі қарым-қатынас деңгейі 43,9% жастар арасында қазақ тілінде, 27,6% – орыс тілінде жүреді.

Орташа алғанда республикадағы этносаралық саясатты респонденттердің басым көпшілігі оң бағалайды (77,5%), этносаралық саясатқа қанағаттанудың ең төмен деңгейі Қарағанды, Шығыс Қазақстан, Жамбыл облыстарында және Шымкент қаласында анықталды (шамамен 15%).

Өздерін діншіл санайтын жастар дінді ұстануды маңызды деп санамайды, тек 13,5% ғана діни нормаларды толық ұстанады, 19,2% – діни өмірге қатыспайды. Егер терминологиялық ерекшеліктерге мән бермейтін болсақ, онда жас адамдардың шамамен төрттен бірі (дінге сенбейтіндер, атеистер, қарсыластар) өздерін діншілге жатқызбайды. Дін қызметкерлер ықпалы айтарлықтай төмен (2,8%), дегенмен алдыңғы зерттеудің деректерімен салыстырғанда бұл фактор 1,5 есе өсті.

Қала мен ауыл жастарының діншілдік деңгейі де әртүрлі, сондықтан қалада ешқандай дінді ұстанбайтын немесе өздерін басқа конфессияларға жатқызатындар саны жоғары: 12,4% жас қала тұрғындары 11,2% ауыл жастарымен салыстырғанда ешқандай дінді ұстанбайды, ал 2,3% басқа діни конфессияларға кіреді.

Саяси белсенділік және наразылық әлеуеті

Жастардың үштен бірі саяси жаңалықтарға қызығушылық танытпайды, немесе саяси процестер туралы ақпаратты өте сирек (24,4%) немесе ара-тұра (24,6%) алып отырады. Ақпараттың негізгі көздері дәстүрлі түрде желілік дереккөз болып табылады, мысалы, әлеуметтік желілер немесе блогтар дереккөздер ретінде 54,3% жағдайда, Интернет-сайттар қазақстандық көздер үшін 30,9% жағдайда және шетелдік сайттар үшін 20,2% жағдайда көрсетілген. Баспа басылымдары аса танымал емес.

Жастар салыстырмалы түрде бейсаяси күйде, жастардың 26,6% бөлігі ғана сайлауға қатысады, 27,2% – қатысуға мүлдем мүдделі емес. Саяси партиялардың қызметіне басым көпшілігі, 90,9%-дан астамы қатыспайды, 2,5%-дан кемі белсенді. Шамамен 5,2% респондент партияға мүшелігін растады.

Жастардың 31,2% бөлігі жастар ұйымдарының қызметі туралы білмейді немесе мүдделі емес (31,0%). 9,6% респондент өз бастамасы бойынша белсенді қатысып жүр. Жастардың аталмыш ұйымдардың қызметіне қатысу ниетіне қоғамға, адамдарға пайдалы болу, сондай-ақ жұмыс тәжірибесін, өмірлік тәжірибе алуға деген ұмтылыс негіз болуы оң факт болып табылады.

Жастардың волонтерлік, еріктілік қызметтегі белсенділігі де аса жоғары емес. Шамамен 5,1% респондент белсенді қатысушы-волонтер болып табылады. Жастардың жартысынан көбі (52,9%) ерікті немесе волонтерлік қызметке қатыспаған және қатысуды жоспарламайды. Шамамен 24,4% болашақта волонтерлік қызметке қатысуды жоспарлап отыр.

Жастардың пікірінше, наразылық әлеуетінің деңгейі өте жоғары, респонденттердің төрттен бір бөлігінің бұқаралық көтерілістер, наразылық акциялары (22,8%-27,8% деңгейінде) мүмкін емес деп санайды. Жастардың пікірінше, азық-түлік пен дәрі-дәрмек бағасының қымбаттауына байланысты наразылықтар ықтималдығының деңгейі бәрінен жоғары, ал этникалық мәселелер немесе еңбек қақтығыстары ең аз алаңдаушылық тудырады.

Қандай да бір себептермен наразылық акцияларының пайда болуы ықтималдығының ең аз пайызын Нұр-Сұлтан қаласы мен Қызылорда облысындағы респонденттердің жауабынан құралады.

Айта кету керек, Қазақстан жастарының жартысынан астамы өз басы кезкелген себеп бойынша жаппай наразылықтарға қосылуға дайын емес. Аймақтардағы наразылық әлеуетінің деңгейі де айтарлықтай құбылмалы. Жамбыл облысының жастары қандай да бір себептер бойынша наразылықтарға жеке қатысуға әзірлігі бойынша «көшбасшылар» қатарында.

Жастар әлеуметтік желілерде наразылық білдіру, ресми органдарға жүгіну, ресми тіркелген партиялар мен қозғалыстардың жұмысына қатысу өз ұстанымын білдірудің ең тиімді әдісі деп санайды. Наразылық білдірудің барлық ұсынылған әдістерінің өздері үшін рұқсат етілуін бағалау олардың тиімділігін бағалаудан да

жоғары. Рұқсат етілмеген наразылық акцияларына және тіркелмеген немесе тыйым салынған қоғамдық қозғалыстар мен партияларға қатысу ерекше жағдайға жатады.

Кемсітушілікке және құқық бұзушылыққа кезікпеген жастардың үлесі 23,4%. Кемсітушіліктің кең таралған себептеріне қазақ тілін білмеу (22,9%), білім деңгейі (17,7%) және этникалық ерекшелік (16,6%) жатады. Басқа себептер бойынша кемсіту 7,8% (гендерлік) 13,7% (жыныстық бағдар, орыс тілін білмеу) аралығында құбылады.

Мемлекеттік жастар саясатын іске асырудың тиімділігі

Қазақстандағы жастардың жартысынан кемі жастарды қолдау мен дамыту тиімді жүзеге асырылады деп санайды. Жастар саясаты туралы ештеңе естімегендер үлесі 18,7% құрайды, бұл алдыңғы зерттеулерге қарағанда екі есе жоғары. Жастардың басым көпшілігі мемлекеттік органдар жастар проблемаларына (45,8%) жеткілікті көңіл бөлмейді немесе жастар үшін ештеңе жасамайды (14,3%) деп санайды. Сонымен қатар, жауап беруге қиналғандар үлесі өте жоғары (12,7%).

Ауылдық жерлерде жастар мемлекеттік саясат тиімді жүзеге асырылады деп санайды.

Мемлекеттік жастар саясатын іске асыруда жастарды жұмысқа тұрғызуға, жас отбасыларды тұрғын үймен қамтамасыз етуге, сондай-ақ білім берудің қолжетімділігі мен сапасын арттыру мәселелеріне назар аудару қажет. 9,1% жастар мемлекет тарапынан ешқандай қолдау күтпейді.

Жұмыспен қамту турасындағы бастамаларға ең көп қатысу анықталды. «Жастар практикасы» – 9,9%, «Жасыл Ел» – 9,2%. Басқа бағдарламаларға қатысу деңгейі 2,3% – 5,8% аралығында құбылады.

Мемлекеттік бағдарламаларға қатысқандардың қанағаттану деңгейі өте жоғары – барлық бағдарламалар мен жобалар бойынша қанағаттану деңгейі 80%-дан жоғары («толық қанағаттанамын» және «дәлірегі, қанағаттанамын»). «Серпін-2050» бағдарламасы, «Жасыл Ел» жобасы, «Болашақ» халықаралық стипендиясы» қанағаттанудың ең жоғары деңгейін көрсетті.

Мемлекеттік бағдарламалар мен жобаларды іске асырудан басқа бүкіл ел бойынша Жастар ресурстық орталықтары жұмыс істейді, олардың қызметі жастардың әлеуметтік және жеке дамуына жәрдемдесуге және жастар ұйымдарының қызметін қолдауға бағытталған. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жастардың жартысынан көбі (52,7%) Жастар ресурстық орталықтарының (ЖРО) қызметі туралы естімеген, ал ЖРО-ға жүгінгендердің үлесі бар болғаны 6,4%-ды құрайды.

Жалпы, зерттеу нәтижелері бірқатар мәселелер бойынша жастарды ақпараттандыру мен қамтудың төмен деңгейін көрсетеді: салауатты өмір салты, тұрақты әдеттерді қалыптастыру, діни тәрбие және азаматтық белсенділік. ЖРО қызметі қанағаттанарлық емес, мемлекеттік бағдарламалар ұсынатын мүмкіндіктер туралы ақпарат жоқ. Мемлекеттік саясат шараларын қалыптастыру кезінде жастардың виртуалды ортаға көшу факторы тиісті дәрежеде ескерілмейді.

Жастар үшін жұмыспен қамтылу, жұмысқа тұру мәселелері сақталып тұр, ертеңгі күнге деген сенімділік деңгейі төмен екені анықталды. Креативті (шығармашыл) жастар әлеуеті мемлекеттік саясаттың назарынан тыс қалады: шығармашылықты дамытуда, әсіресе ауылдық жерлерде ғылыми, рухани, мәдени өмірге тартуда мүмкіндіктер мен қолдау жоқ.

Жастар арасында қаржылық міндеттемелер деңгейі өте жоғары, кедейліктің тұрақты тұзағы қалыптасып үлгерді, бұл ретте экономикалық белсенді адамдар тұрғын үй сатып алу, бизнесті дамыту немесе білім берумен байланысты емес ағымдағы (келешегі жоқ) шығыстарды өтеу үшін қарыз, кредит алуға және қаржылық міндеттемелер жүктеуге мәжбүр.

Республика бойынша орта есеппен наразылық әлеуетінің төмен деңгейіне қарамастан, өңірлерде мемлекеттік органдар қызметінің тиімсіздігін, этникалық және аумақтық мәселелерді қоса алғанда, әртүрлі себептер бойынша кемсітушілік көріністеріне байланысты проблемалық жағдайлардың айтарлықтай тәуекелдері анықталды.

Аймақтық деңгейде жастар саясатын жүзеге асырудың сәтсіздігі айқын, әр аймақ жастармен тиімсіз өзара әрекеттесудің өзіндік жиынтығын «қалыптастырды». Кейбір аймақтар үшін әртүрлі белгілер бойынша кемсітушілік көріністерінің болуы тән, ал басқаларында жастар ұйымдардың қызметіне қатыспайды немесе ЖРО қызметі туралы мүлдем білмейді.

Ұсыныстар

Зерттеу нәтижелері бойынша бірқатар шаралар қабылдау ұсынылады.

Ақпараттық-түсіндіру іс-шараларын өткізу

Мынадай тақырыптар бойынша ағартушылық қызметтің интеграцияланған жоспарын әзірлеу және іске асыру қажет:

- 1) Салауатты өмір салты дегеніміз не? Оның құраушылары;
- 2) Жыныстық жолмен берілетін инфекциялар профилактикасы мәселелері;
- 3) Ана, әке болу. Отбасын жоспарлау мәселелері;
- 4) Сенімді қалыптастыру, діни сенім мен дінді таңдау;
- 5) Дәстүрлі және заманауи өнер түрлері;
- 6) Жасампаздықты дамыту, шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру, пікірлестермен қарым-қатынас жасау үшін орта қалыптастыру;
- 7) Қаржылық жоспарлау және сауаттылық.

Құндылық бағдарларын қалыптастыру

Шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру үшін жағдай жасау, жастар ортасында жасампаздық, шығармашылық қызмет түрлерімен айналысуды танымал ету қажет.

Әсіресе ауылдық жерлерде офлайн қарым-қатынас жасау мүмкіндіктері үшін арт-резиденциялар, мәдени хабтар, өзге де алаңдардың қызметін кеңейту ұсынылады. Жастарды бұқаралық мәдени-шығармашылық іс-шараларға қатысуға, жағымды ортада қарым-қатынас жасауға жағдай жасау үшін кітапханалар, клубтар, Мәдениет, Достық үйлері, ЖРО қызметінің форматтарын өзгерту қажет болуы мүмкін.

Музейлерге, көрмелерге, мәдени іс-шараларға тегін бару мүмкіндігін қамтамасыз ету.

Инфрақұрылымды дамыту

Спорт, дене шынықтыру, шығармашылық сабақтар үшін жағдай жасау қажет. Қауіпсіздік пен тәулік бойы міндетті қолжетімділік талабымен компьютерлік техника және тегін Интернетпен қамтамасыз етілетін жабдықталған қоғамдық кеңістіктер құру ұсынылады.

Жастардың шет тілдерін үйренуге мүмкіндігі болуы үшін волонтерлерді тарта отырып, «тілдік бұрыштарды» құру ұсынылады. Бұл жұмысқа оқу орындарын, сондай-ақ әлеуетті жұмыс берушілерді тартқан жөн.

Мемлекеттік бастамаларға қатысушылар шеңберін тарту және кеңейту

ЖРО қызметінің форматы мен көрсеткіштерін құндылық бағдарлары мен салауатты өмір салты, шығармашылық іске асыру туралы ақпарат көзіне жаппай әсер ету арнасы ретінде пайдалану бағытында түбегейлі өзгерту ұсынылады. ҚР әр өңіріндегі ЖРО, тіл саясаты басқармалары, дін істері, ішкі саясат басқармалары,

жастар саясаты қызметінің тұжырымдамасын қайта қарау және/немесе реинжиниринг қажет.

Өңірлік жастар саясаты

Жастармен өзара іс-қимылға тартылған уәкілетті мемлекеттік және квазимемлекеттік құрылымдар қызметінің тиімділігіне бағалау жүргізу ұсынылады. Осы зерттеу шеңберінде анықталған, жастарға шоғырланған ықпал ету көріністерінің бытыраңқылығы мен болмауына байланысты ішкі саясат, жастар саясаты, білім беру, мәдениет және денсаулық сақтау салаларындағы қызметтің сапасы мен ұйымдастыру деңгейіне диагностика жүргізу қажет болуы мүмкін.

Зерттеу нәтижелері ЖРО, жергілікті атқарушы органдар, орталық мемлекеттік органдар қызметіндегі жұмыс жоспарларын қалыптастыру кезінде қолданылуы мүмкін.

III. САРАПТАМАЛЫҚ САУАЛНАМА НӘТИЖЕЛЕРІ

1. Мемлекеттік жастар саясаты шараларының тиімділігін бағалау

Сарапшылардың басым көпшілігі Қазақстандағы мемлекеттік жастар саясатын оң бағалады. Нақты жетістіктер арасында үкіметтік емес жастар ұйымдары мен жастар ресурстық орталықтары желісінің дамығандығы, сондай-ақ әлеуметтік маңызы бар жобалардың іске асырылуы байқалады. Жергілікті атқарушы органдардың өңірлердегі қолдау шараларының тиімділігіне жәрдемдесуі де маңызды рөл атқарады.

«Негізінде бізде мемлекеттік жастар саясаты жақсы дамыған, үкіметтік емес жастар ұйымдарының үлкен желісі, Жастар ресурстық орталықтары, көптеген қолдау шаралары бар» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

«Бізде ірі волонтерлік іс-шаралар өткізіледі, облыс әкімі бізді қолдайды. Биыл екінші жыл қатарынан волонтерлік ұйымдар үшін гранттар өткізеді. Осындай жобалардың үлкен артықшылығы волонтерлік ұйымдардың әлеуметтік маңызды жобаларды іске асыратынында. Біздің қолдауымызбен, жағдай жақсы деп ойлаймын» **(С. Серікбекқызы, «Волонтер» өңірлік фронт-офисінің басшысы, Павлодар облысы)**

Әлеуметтік кәсіпкерлік нақты әлеуметтік мәселелерді инновациялық әдіспен шешуге тырысады. Сондықтан әлеуметтік кәсіпкерлік бүкіл әлеуметтік жүйені өзгертетін әлеуметтік инновация деп түсініледі. Әлеуметтік инновацияларға кез-келген әлеуметтік қажеттіліктерді қанағаттандыратын жаңа стратегиялар, тұжырымдамалар, идеялар мен ұйымдар кіреді – еңбек пен білім беру жағдайынан бастап қоғамдастықтар мен денсаулық сақтауды дамытуға дейін, азаматтық қоғамның кеңеюі мен нығаюына ықпал етеді.¹ Әрине, әлеуметтік кәсіпкерліктің ең жақсы акторы жаңа технологияларға және күнделікті заттарға балама көзқараспен қарайтын жастар болуы керек. Жастар арасындағы әлеуметтік кәсіпкерлікті және оны қолдау шараларын сарапшылар да оң бағалайды.

«Мемлекеттік бағдарламалар, жастардың әлеуметтік кәсіпкерлігі, содан кейін жастарға арналған әлеуметтік жобаларды үйлестіру, республикалық жобалар, республикалық қоғамдық ұйымдармен жұмыс, осылар қазір басымдық етеді» **(С. Байзақова, «Шаңырақ» жастар мен жас отбасыларды қолдау орталығы» қоғамдық бірлестігінің басшысы, Шымкент қ.)**

Сарапшылардың бағалауы бойынша мемлекеттік қолдау шараларының ауқымы «Болашақ» бағдарламасы арқылы шетелде оқу мүмкіндігін ұсынуды, тұрғын үйге жеңілдікпен кредит алуды, бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін білім беруді және дағдыларға оқытуды қамтиды. Сондай-ақ, «Жасыл Ел» және Қазақстан студенттер альянсы үлгісінде жастардың бос уақытын ұйымдастыру туралы айтылды.

«Жалпы, бүгінгі таңда жастар саясаты саласында жастар жобаларын іске асыру саласында барлық жағдай жасалған деп санаймын» **(С. Жүсіпова, Нұр**

¹ Мемлекеттік университет – Экономика жоғары мектебі, Әлеуметтік процестерді басқару институты, "Қазіргі Ресейде қолдану мүмкіндіктерін ескере отырып, әлеуметтік кәсіпкерліктің тәжірибесі мен тұжырымдамаларына шолу" [Электрондық ресурс]. – URL: <http://www.hse.ru/data/378/039/1237/soc-pred.pdf>

Отан партиясы жанындағы «JasOtan» жастар қанаты облыстық филиалының төрайымы, Павлодар облысы).

«Менің ойымша, қазір мемлекет көп іс атқарып жатыр, өте көп десек болады. Біз әрдайым бағдарламаларды жақсартуға тырысамыз. Егер уақыт тұрғысынан қарайтын болсақ, мысалы, мемлекет тарапынан жыл сайын орасан зор қолдау жүріп жатыр. Себебі, біз жастар саясатында жұмыс істей бастағанда, «Болашақ» бойынша оқуға мүмкіндік болған жоқ. Жастарға, жас отбасыларға, жас ғалымдарға мемлекет көптеген бағдарламалар ұсынады, мысалы, шетелде оқыту, тұрғын үй алу бойынша жеңілдікпен кредит беру және т.б. Мен мұны жастарға отбасын құру үшін үлкен мүмкіндік санаймын. Әрине, содан кейін жұмысқа орналасып, тұрғын үй сатып алу, бұл негіз қалаушы болып табылады. Жалпы, бүгінде жастарды дамытуға арналған бағдарламалар өте көп. Түрлі дағдыларды игеру, өмірлік дағдыларды шыңдау, жұмысқа тұрғызу, қайта басқа да бағдарламалар, Студенттер альянсына қатысты бағдарлама бар. Сондықтан бұл бағытта да үлкен жұмыстар атқарылып жатыр деп санаймын. Жастар кадрлық резерві бар» **(В. Ким, ҚР Парламенті Мәжілісінің Әлеуметтік-мәдени даму комитетінің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

Сарапшы үшін мемлекеттік қолдаудың тиімділік көрсеткіштері жастар саясаты туралы заңды қабылдау, бұқаралық партияның жастар қанатын құру, сондай-ақ жастардың халықаралық конкурстар мен жарыстардағы жеңістері болды.

«...Бұл Жастар жылында Қазақстан азаматтарының, жастардың санатына баса назар аударылды. Содан кейін жастар саясаты туралы заң, әр елде мұндай заңдар бола бермейді. Жалпы, жастар ұйымдарын дамыту жүріп жатыр, мемлекет жастар партиясына көңіл бөлуде, жастар қанаты бар. Жалпы, мұның бәрі жаман емес, жастар да жақсы нәтиже көрсетуде. Халықаралық олимпиадаларда жеңіске жеткен біздің жастарымыздың осындай жарқын өкілдерін көріп жүрміз, олар халықаралық байқауларда жеңіске жетіп жүр. Мемлекет осының барлығы үшін жағдай жасап отырғаны түсінікті. Сондықтан, жалпы алғанда, оң бағалаймын» **(Ж. Исакова, ҚР Президенті жанындағы Жастар саясаты мәселелері жөніндегі кеңестің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

Сарапшылар NEET (ағылш. *Not in Education, Employment or Training*) санатымен жұмыс мысалында мемлекеттік саясат бағыттарындағы өзгерістерді атап өтті. Мұндай тар бағытты тәсіл 14 жастан 29 жасқа дейінгі барлық жастарға арналған әмбебап шараларға қарағанда тиімді.

«...қазір мемлекет жастарға көбірек көңіл бөлді. Жалпы жастармен емес, жастар тобымен. Қазір NEET жастарымен үлкен жұмыс жүргізілуде. Мемлекеттік органдар түрлі тәсілдерді ескеру керек деген шешімге келді» **(А. Баянбекова, «ZHASPROJECT» жастар корпусын дамыту жобасы» үйлестіру кеңесі басшысының орынбасары, Нұр-Сұлтан қ.)**

Дегенмен, қарама-қарсы пікір де байқалды. Бір сарапшының пайымдауынша, қолдау шаралары жеткіліксіз, өйткені жастардың Қазақстанда шешім қабылдау кезеңінде тікелей мемлекеттік саясатты қалыптастыруға қатысу мүмкіндігі жоқ.

«Менің ойымша, шаралар жеткіліксіз, өйткені мемлекеттің жастарды шешім қабылдау процесіне тарту механизмдері аз, яғни жастар заң жобалауға немесе қандай да бір іс-шараларға қатыспайды. Жастар қандай да бір мәселелерді шешуге қатыса алмайды. Бұл үлкен мәселе» **(А. Кәрім, «Ардос**

жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы)

Кез келген саладағы мемлекеттік саясат өзара іс-қимыл мен жауапкершіліктің негізі ретінде бірқатар шараларды, механизмдерді, институттар мен заңнамалық актілерді қамтиды. Саясат шараларды жетілдірудің үздіксіз процесі және жаңа жағдайларға реакция екенін түсіну керек.

Сарапшы мемлекеттік жастар саясатын іске асыру процесінің кемшіліктеріне өңірлердегі қиындықтарды жатқызады. Бірінші кезекте, бұл мемлекеттік бағдарламаларды іске асыруға мүмкіндік бермейтін тиімді мамандардың жетіспеушілігі.

«Кейбір мемлекеттік бағдарлама жақсы іске асырылып жатыр, жоғарыдан жақсы басталады, бірақ жергілікті орындарда қалағанындай болмайды. Осының бәрін жергілікті жерлерде жүзеге асыратын білікті қызметкерлер жоқ» **(А. Кабегенов, «Qozqalys» ҚБ, Қарағанды облысы)**

Жастар саясаты институттарының жүйесіне қатысты сарапшы әлеуметтік тапсырыстар мен тендерлердің іске асырылу барысына жауап бере алатын ресурстық орталықтардың өкілеттіктерін қайта бөлуді қажет деп санайды. Бұдан басқа, ХҚКО үлгісі бойынша барлық бағыттарды орталықтандыру жастарға консультациялар мен қызметтер алу процесін жеңілдетуге мүмкіндік берер еді.

«Шаралар жеткілікті, бірақ жастар саясатына жауап беретін қажетті тетіктер жетіспейді. Мен келісемін, басқарма бар, ресурстық орталықтар бар, жастарды басқаруға қатысты, басқа орталықтармен реттеледі. Мысалы, жұмыс табу үшін ол бір жерге, тұрғын үй мәселесі бойынша екінші жерге баруы керек, ортақ тетік жоқ. Қазір басқару, орган, жастарға қатысты бүкіл ұйым ретінде жол карталарын жасайды және солай. Әлеуметтік тапсырыстарды, тендерлерді және т.б. іске асыруды ресурстық орталық та жасай алады деп ойлаймын. Осыған байланысты жастар саясаты ақсап тұр. Жастар мәселесі бойынша жұмыс істейтін кеңестер бар, олар да тиімсіз. Олардан кейін ұзақ мерзімді тапсырмаларды орындауға ешкім назар аудармайды» **(Н. Жолдасқалиев, «Jas Otan» ЖҚ облыстық филиалының басшысы, Батыс Қазақстан облысы)**

Мемлекеттік саясат тиімділігі критерийлерінің бірі – ықпал ету шаралары бағытталған адамдарды ақпараттық қамтамасыз ету.

«Иә, жалпы мемлекет қазір қабылдап жатқан шаралар жеткілікті, бірақ ақпараттық қамтамасыз ету, сүйемелдеу жеткіліксіз» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

2. Қазіргі жастардың құндылық бағдарлары

Құндылық бағдарлар өмірдің маңызды аспектілерін қалыптастырады және жастар ұмтылатын мақсаттарды анықтайды. Жастардың үнемі өзгеріп отыратын құндылық бағдарларының мониторингі негізінде мемлекеттік саясат шараларына түзетулер енгізу қолдау шараларын алушылардың біріктірілген мүдделерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді.

Сарапшылар жақсы білім, тұрғын үй және еркіндік алу сияқты алғашқы қажеттіліктерді қанағаттандыруға деген ұмтылысты атап өтті. Білімге келетін

болсақ, Интернет пен әлеуметтік желілер арқылы білім алу танымал әдістерге айналып келеді.

«Менің ойымша, жастар жақсы білім алуға ұмтылады. Осы өмірде қандай да бір мақсаттарға жеткісі келеді» **(С. Серікбекқызы, «Волонтер» өңірлік фронт-офисінің басшысы, Павлодар облысы).**

«...қазір жастар материалдық құндылықтарға, жақсы білім алуға бағдарлануда. Оның ішінде еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болуға тиіс. Олардың көпшілігі тек жақсы жалақы, жоғары позиция болғанда ғана басқасына қол жеткізуге болады деп санайды. Сондықтан, жастарда бостандыққа, тең құқықтарға, қол жетімділікке, ресурстарға және басқаларға деген ұмтылыс пайда болды, бұл жақсы. Менің ойымша олар қазір неғұрлым демократияланған» **(А. Баянбекова, «ZHASPROJECT» жастар корпусын дамыту жобасы» үйлестіру кеңесі басшысының орынбасары, Нұр-Сұлтан қ.).**

«Менің ойымша, қай заманда да жастарға көңіл толмаушылық болған, қазір жастар өте жақсы, қызықты. Менің түсінуімше, қазір құндылықтар стандартты, бұл білім алу және бұл үздіксіз білім беруді енгізу. Әр түрлі жаңа технологияларды, соның ішінде әлеуметтік желілерді, Интернетті қолдану. ...Бүгінде жастар үй сатып алу, ипотекаға алу, жалға берілетін тұрғын үй алудың түрлі амалдарын пайдаланады, осының барлығын отбасын құру үшін жасайды» **(В. Ким, ҚР Парламенті Мәжілісінің Әлеуметтік-мәдени даму комитетінің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

Білім алу, прогрессивтілік және бәсекеге қабілеттілік – қазіргі жастардың басты сипаттамалары.

«Жалпы, жастар – бұл процестің қозғалтқышы, біздің елімізде жастар шамамен 30% белгісіне жетті. Жастар елдегі саясатқа қатты ықпал ете бастады, әрине, жастардың рөлі өте жоғары және өзекті. Қазіргі жастар өте білімді, бәсекеге қабілетті, өте прогрессивті. Ол стандарттан тыс, креативті, сыни ойлауды үйренеді, мен осындай жастармен жұмыс істеймін, бұл Z буыны» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

Сондай-ақ, сарапшылар жастардың қоғам мен қаржылық тәуелсіздікке қосқан әлеуметтік үлесін жүзеге асыруға деген ұмтылысын атап өтті.

«Бір жағынан, олар мемлекетке емес, қоғамға пайда әкелгісі келеді. Қалай болғанда да, мемлекет қоғамнан бөлек қабылданады, екінші жағынан, олар қаржылық тәуелсіздікті қалайды» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

Кейбір сарапшылар жастардың білім алуына, әсіресе NEET жастар санатына қатысты бағыт-бағдарымен келіспеуге бейім.

«Енді, жаһандану уақыты келгендіктен, әлем ашық бола түсті, әрине, әлеуметтік желілер пайда болды, қазір жастар жетістікке оңай жеткен, тез байыған адамдарға назар аударады, сондықтан олар, ең алдымен, оқу, білім алу, содан кейін жұмыс істеу маңызды екендігіне назар аудармайды. Тәжірибелі болу үшін дағдылар үйрену. Қазір, өкінішке орай, ондайлар көп, оның ішінде «иек артушылық көңіл-күй» деген ұғым бар. Сондай-ақ, қазір NEET жастар санаты бар, бұлар оқымайтын және жұмыс істемейтін жастар» **(А. Кәрім, «Ардос**

жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы)

Мысалы, Уильям Штраус пен Нил Хоув АҚШ-та жасаған ұрпақтар теориясын, жастардың есею жағдайларының құбылуын, сондай-ақ ата-аналардың құндылық бағдарларына негізделген халықтың әлеуметтік топтарындағы айырмашылықты сипаттайды. Әлеуметтанулық зерттеу сарапшылары алдыңғы буынмен салыстырғанда жастардың құндылықтары мен сипаттамаларының өзгеруін атап өтті. Бұл үрдістің түсіндірмесі мінез-құлықтың, тәрбиенің және экономикалық жағдайдың өзгеруі болып табылады.

Бастапқы талдау кезінде сарапшылар екі қарама-қарсы тенденцияны белгіледі: жастар арасында эгоцентризмнің өсуі және сонымен бірге волонтерліктің танымалдығы. Бірақ егер біз осы екі тенденцияны либералды тәсіл аясында қарастыратын болсақ, онда халықтың өзін-өзі дамытуға деген ұмтылысымен сыртқы араласуға тәуелді емес қоғамның дамуына үлес қосуға деген құлшыныс артады.

«Соңғы 5 жыл ішінде жастардың құндылықтары, сипаттамалары айтарлықтай өзгерді. Олар 2015-2016 жастар жылында қоғамдық маңызы бар жобаларға қатысқаны үшін ляззат алды, мысалы, қандай да бір имидждік өнім алғаны үшін қуанды. Имидждік өнімді алып кететін. Ал бүгінгі күні, тіпті кейбір еріктілер іс-шараға барғанда жол жүру ақысын төлеу, еріктілерді тамақтандыру туралы сұрайды, жастардың өз амбициясы, талаптары болғаны жақсы, бірақ кейбір үрдістерді ынталандыру, марапаттау жағына қарай өзгерту керек» **(А. Кабегенов, «Qozqalys» ҚБ, Қарағанды облысы).**

«Мысалы, екі мыңыншы жылдардан кейін туылған жастар басқа, олар тоқсаныншы жылдардағы жастардан мүлдем өзгеше, идеологиялық наным бойынша... Өзін-өзі тануға көбірек ұмтылады, аздап эгоцентристік, өйткені ата-аналар көбірек көңіл бөледі. Тоқсаныншы жылдары қанша бала туылғанын салыстырып көрейік, ата-аналар жұмыста болды немесе өздерінің шаруасымен жүрді. Ал қазір балалар саны азайып келеді, ата-аналар баларының бетіне қарап отыр. Олардың қандай да бір қосымша курстарды оқығанын қалайды, оларды дамытумен айналысады. Сондықтан қазіргі жастар мен бұрынғы жастардың арасы жер мен көктей деп ойлаймын» **(Ж. Искакова, ҚР Президенті жанындағы Жастар саясаты мәселелері жөніндегі кеңестің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

Кейбір сарапшылар жастар арасында көші-қон әлеуетінің өсуін атап өтті, олар өздерін жүзеге асыру үшін жақсы өмір іздейді.

«...олар саясатқа емес, басқа мемлекетке көшіп кетуге көбірек ұмтылады» **(С. Жүсіпова, Нұр Отан партиясы жанындағы «JasOtan» жастар қанаты облыстық филиалының төрайымы, Павлодар облысы)**

Қазақстан халқының, соның салдарынан жастардың да бөлінуінің және құндылық бағдарларының әркелкілігін ескере отырып, сарапшы Рүстем Арманов ең анық және нақты түсініктеме берді. Ол жастарды шартты түрде үш санатқа бөледі: НЕЕТ категориясы, консервативті жастар және либералды. Өмір салты мен өсу жағдайларының айырмашылығына сүйене отырып, жастардың әр санаты көбінесе болашаққа және құндылық бағдарларына диаметрлі қарама-қарсы көзқарасты қалыптастырады.

«Менің ойымша, жастарды түсінудің айқын шектері бар, мен бұл жастардың әртүрлі топтары мен құндылықтары бар деп айтқым келеді. Оқымайтын және жұмыс істемейтін жастар санаты бар, бұл не қалайтынын білмейтін, жұмыс істемейтін ұрпақ. Сондай-ақ, консервативті әдістермен өмір сүретін ұрпақ бар, ол университетті бітіріп, жұмыс табады. Бүгінде бұл ережелерден бас тартып, фрилансингпен айналысатын жастар бар, қазір кейбір жастар жоғары білім қажет деп санамайды, дипломсыз жұмыс істейді. Өйткені қазіргі жағдай осыған мүмкіндік береді. Менің ойымша, бұл жерде біз үшін оларға дұрыс құндылықтар енгізу өте маңызды, өйткені бұл біздің еліміздің болашағы. Дұрыс құндылықтарды қалыптастыруда үлкен жұмыс жүргізу керек» **(Р. Арманов, «Қазақстан болашағы үшін» қоғамдық студенттер бірлестігінің төрағасы, Солтүстік Қазақстан облысы)**

3. Коронавирустық пандемияның жастарға әсері

Коронавирустық пандемияның шындығы мен салдары экономиканың барлық салалары мен барлық әлеуметтік топтар үшін маңызды. Сарапшылар карантин және онымен байланысты жағдайлар жастардың, әсіресе ақылы негізде білім алатын жастардың және ауыл жастарының өмір сүру деңгейіне, әлеуметтік-экономикалық жағдайына үлкен әсер еткенін атап өтті.

Сарапшылар көбінесе табыстың төмендеуі және ақша табу мүмкіндігінің жоғалуы туралы айтады. Жазғы уақытта даяшылар, бармендер және басқа позициялар ретінде жұмыс істеудің дәстүрлі тәсілдері жастарға қолжетімді болған жоқ.

«Пандемия кейбір проблемаларды, соның ішінде жастар жұмыссыздығын тудырды. Талдықорған қаласында жастар оқып, жұмыс істеп жүрді, ал қазір уақытша жұмыс орындары. Қызмет көрсету саласында негізінен жастар жұмыс істейді, бұл мекемелер жабыла бастаған кезде олардың табысының әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштері төмендей бастады және олардың барлығы ауылдық жерлерге қайтты. Айталық, Алматы облысында 393000 жастар бар, олардың 80%-ы ауылдық жерлерде тұрады. Пандемия кезінде 10000-нан астам жас өз ауылдарына оралды, барлық сабақтар онлайн режимге көшті, тіпті отбасылық табыс деңгейіне де әсер етті, ол да төмендеді» **(Э. Сапаров, Алматы облысы Жастар саясаты басқармасының басшысы).**

«Жастардың әлеуметтік-экономикалық өмір сүру деңгейі өте төмендеді. COVID-19 салдарынан барлығы онлайн режимде өтті, жастар өз ауылдарында, өз үйлерінде қалды. Көптеген жастар оқу ақысын өздері төлейді, орта, жоғары оқу орындарында оқиды. Қала фрилансер, бармен болуға, тойларда қосымша ақша табуға, фотограф болып табыс табуға мүмкіндік беріп келді. Қазір, өкінішке орай, жастар табысынан, қосымша табыс көзінен айырылды, бұл өте қатты әсер етті» **(А. Кабегенов, «Qozqalys» ҚБ, Қарағанды облысы).**

«Жастардың экономикалық жағдайына келер болсақ, әрине біз осыған дейін жұмысқа тұру және жеңілдіктер алу кезі туралы айтқан болсақ, онда осы жыртықтарды жамауға көп қаражатымыз кетті. Бұл денсаулық сақтау, көптеген жабдықтар мен басқа заттарды сатып алу. Сондықтан пандемия жастардың жағдайына теріс әсер етті» **(В. Ким, ҚР Парламенті Мәжілісінің Әлеуметтік-мәдени даму комитетінің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.).**

«...жастар ұмтылады, тіпті студент жастар қандай да бір жолмен ақша табуға, жұмысқа орналасуға тырысады және, әрине, пандемия жағдайында бұл мүмкін емес еді. Себебі, оқып жатқан және қандай да бір қосымша ақша тапқысы келетін өзін-өзі жұмыспен қамтыған жастар, әдетте, қызмет көрсету саласында

жұмыс істеді, ал бұл сала пандемия жағдайында мүмкін болған жоқ» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

«...әрине, кез келген жұмыстың жоқтығы. Бұл негізінен студенттер, жазғы кезеңдегі қосымша жұмыс. Олар бұрынғыдай шекарадан өте алмайтын болды. Ата-аналарға, отбасыларға барудан бастап, еңбек мобильділігіне дейін шектелді. Жастардың көпшілігі кафелерде, кинотеатрларда жұмыс істеді, сәйкесінше, жастардың белгілі бір бөлігі қосымша табыссыз қалды. Бұл олар үшін сөзсіз қиындық тудырады. Міне, менің ойымша, негізгі факторлардың бірі осы» **(А. Баянбекова, «ZHASPROJECT» жастар корпусын дамыту жобасы» үйлестіру кеңесі басшысының орынбасары, Нұр-Сұлтан қ.)**

Экономикалық жағдайдың нашарлауы және оқшаулау шаралары арқылы пандемия жастардың психологиялық жағдайына әсер етті. Жанды қарым-қатынас және құшақтасу, қол алысу және т.б. түріндегі бейсезім қарым-қатынас формалары – қарым-қатынас пен қолдаудың бұл түрлері қазіргі уақытта, әсіресе туыстары мен таныстарын жоғалтқан жағдайда жеткіліксіз.

«Экономикалық тұрғыдан алғанда, ол (COVID-19) жастардың да, халықтың да психологиялық жағдайына қатты әсер етті... Адамдар, оның ішінде жастар кездесулерді, құшақтарды, қол алысуды сағынады» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

«...қазір жастардың және жалпы халықтың әлеуметтік байланыстары өте шектеулі. Бұл, әрине, психологиялық тұрғыдан әсер етеді. Себебі, әсіресе пандемия қызу жүріп жатқан кезде, жанды қарым-қатынас өте аз болды. Жастар, әсіресе мектеп оқушылары – бұл жалпы дүниетаным, жалпы психологиялық фон қалыптаса бастаған категория, сондықтан мұнда жанды қарым-қатынас өте маңызды болды» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

Үрдістер арасында сарапшылар оқытудың онлайн-форматқа көшкенін атап өтті. Бұл ретте пандемия оқу орындарында сапалы білім алу мәселесін шиеленістірді.

«Әрине, пандемия өзгерістер енгізді. Көбісі онлайн сабақтарға кетті. Өртүрлі жыл сайынғы, ай сайынғы жастар форумдары тоқтатылды. Яғни, қазір барлығы онлайн өткізілетін болды» **(С. Серікбекқызы, «Волонтер» өңірлік фронт-офисінің басшысы, Павлодар облысы).**

«...мен мұғаліммін, мен жастардың дайындық деңгейін, онлайн оқытуды қалай бағалайтынын көремін, 2020-2021 жылдары олар онлайн оқытуды қалай өткізді. Олар, әрине, оқу сапасына риза емес. Интернет жоғалып кетті, мұғалімдер қиындықпен қайта құрылды. Сабақ онлайн өтті, бәрінен үй тапсырмасын сұрау мүмкін болған жоқ. Сапа өте төмендеді, көптеген студенттер ақылы негізде оқиды және, әрине, сапа оқу ақысына сәйкес келмейді деп ашуланды... Сондықтан пандемияның жастарға тигізген зияны зор. Тіпті, кейінірек мектептерде де, университеттерде де оқу сапасы төмендеп кетуі мүмкін, бұл, әрине, елге әсер етеді, ол із-түзсіз өтпейді» **(Ж. Искакова, ҚР Президенті жанындағы Жастар саясаты мәселелері жөніндегі кеңестің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

«Қазір барлығы онлайн режимде өтіп жатыр, бұл әсіресе жоғары білімге қатысты, сондықтан, әрине, онлайн білім беру – бұл сапалы білім деп айта алмаймыз. Сондықтан белгілі бір дәрежеде пандемия жағдайында жастардың

құзыреттілігі төмендеді» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

Онлайн режимге көшудің нәтижесінде жастар әлеуметтік желілер мен Интернетке көбірек тәуелді бола бастады. Оқшаулау және осыған ұқсас тәуелділік жастарды жабық етті.

«Пандемия маңызды рөл атқарғаны анық. Жастар Интернетке тәуелді болды, біз бәріміз қашықтыққа бардық, Интернетке көбірек кіретін болдық. Бұл олардың психологиялық денсаулығына әсер етті. Себебі біз қазір әлеуметтік желілерде тұрмыз, жастар түрлі материалдар мен посттар жариялайды, бірақ ол жабық күйінде қалады» **(А. Кәрім, «Ардос жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы)**

Сарапшы ықтимал қолдау тәсілдерінің ақпараттық вакуумы есебінен жастардың мемлекетке деген сенімінің төмендегенін атап өтті. Әлеуметтік-экономикалық және психологиялық жағдайдың төмендеуімен бірге бұл тенденция жастардың наразылық әлеуетінің көрінісіне теріс әсер етіп, болашақта қауіп тудыруы мүмкін.

«Пандемия, өкінішке орай, жастардың мемлекетке деген сенімі аз екенін көрсетті. Қазір жастар өз қотырын өзі қасыған кезеңде деуге болады. Олар нені қалай істеу керек екенін білмейді, мемлекетке және қандай да бір мемлекеттік бағдарламаларға деген үлкен бір үміт жоқ...» **(А. Кәрім, «Ардос жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы)**

Бір қарағанда жағымсыз салдарлардан басқа кез-келген жағдайлар даму мен өмір сүру үшін жағдай жасайды. Ең алдымен, онлайн режиміне көшу логистикалық мәселелерді шешуге уақытты үнемдеуге және жұмыста көп мақсатқа жетуге көмектесті. Сонымен қатар, сарапшылар бұл режимде жастар әлеуметтік желілер мен Интернетте жаңа табыс түрлерін ашып, өздерінің табыс деңгейін арттыра алғаны туралы айтты.

«...онлайн кездесулерге қатысқан кезде көп уақыт үнемделеді. Өткізу орнына, жолға қайта келу үшін уақыт жұмсаудың қажеті жоқ және онлайн режимде бірнеше іс бітіре аласыз, бірақ бұл COVID-19 вирусының кішкентай ғана пайдалы тұсы» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

«Мысалы, пандемия кезінде пайда тапқан адамдар бар. Біреулер курстар ұйымдастырды, адамдар кейбір дүниелерді Интернетте жасай алатынын түсінді» **(Н. Жолдасқалиев, «Jas Otan» ЖҚ облыстық филиалының басшысы, Батыс Қазақстан облысы)**

4. Азаматтық және саяси мінез-құлық

Азаматтық белсенділікті бағалау кезінде сарапшылардың көпшілігі Қазақстанның жастары, әсіресе волонтерлік қызмет арқылы өте белсенді деп санайды. Жастардың қатысуы үшін басты серпін волонтерлер жылы мен коронавирустық пандемия болды.

«Жастар волонтерлік салада белсенді қатысады. Өткен жыл волонтерлер жылы болды және бұл үлкен серпін берді, сондықтан олар пандемия кезінде де көмектесті» **(С. Серікбекқызы, «Волонтер» өңірлік фронт-офисінің басшысы, Павлодар облысы)**

Сарапшылардың бір бөлігі митингтерге, қайырымдылық іс-шараларға, волонтерлік ұйымдарға қатысудың өсуін атап өте отырып, жастардың азаматтық және саяси белсенділігінде айырмашылық жасамайды. Айта кету керек, жастар бұл әрекеттерді көрнекі түрде жүзеге асыруға тырыспайды.

«Азаматтық белсенділік артып келеді және бұл қуантады. Жастар өз пікірлерін жиі айтады, олар митингтерге де шығады және әртүрлі әлеуметтік жобаларға, қоғамдық жұмыстарға қатысады. Азаматтық белсенділік, белсенді азамат себебіне тоқталсақ. Олар жастар саясатының, азаматтық саясаттың қандай құралдарына және кейбір жеке қайырымдылық қозғалыстарына, еріктілер ұйымдарына қатыса алады. Бейресми түрде, сайтта, ресми қорларда тіркелген, олар мұны жай ғана, ешкімге жарнамаламай жасай алады, белсенді жастардың саны артып келеді» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

Сарапшылар қазіргі жастарды алдыңғы буынға қарағанда белсенді деп санайды. Жастар аса өткір әлеуметтік-экономикалық проблемалар бойынша шешімдер қабылдауға, сондай-ақ бірқатар мәселелер бойынша өзінің белсенді ұстанымын мәлімдеуге бағдарланған.

«...жастар бұл тұрғыда белсенді бола бастады, трендтерді, бағыт векторын өзі белгілейді ... қазір жастар саясаттандырылған деп айта алмаймын, бірақ айтарлықтай белсенді» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

«...10-15 жыл бұрынғымен салыстырғанда, қазір жастар өздерінің азаматтық ұстанымдарын белсенді танытып жүр» **(Н. Мусин, «Атамекен» студенттік жасақтар қоғамдық бірлестігінің төрағасы, Ақтөбе облысы)**

«...жастар елдегі әлеуметтік-экономикалық жағдайды жақсартуға бағытталған қандай да бір заңнаманы өзгерткісі келеді. Немесе ол өз ұстанымын білдіреді» **(А. Кәрім, «Ардос жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы)**

«...жастар белсенді болу үшін қозғалуда. Жағдайға қарап, бірақ, егер қандай да бір жеке қабылдау туралы айтатын болсақ, қазір жастар қандай да бір саяси белсенділікке бағдарланбаған шығар, олар шешім қабылдағысы келеді, олар қазір соған жақындап келеді» **(А. Баянбекова, «ZHASPROJECT» жастар корпусын дамыту жобасы» үйлестіру кеңесі басшысының орынбасары, Нұр-Сұлтан қ.)**

Өңірге қарай сарапшылар жастардың саяси белсенділігі мен қатысуының әртүрлі деңгейін атап өтеді. Мысалы, Алматы қаласының жастары саяси салада өз мүдделерін жиі қорғайды және саяси сауаттылықтың жоғары деңгейін көрсетеді.

«...жастар азаматтық, саяси, өз амбициялары бар. Олар өте көп, дәл айтатын жастар, ұрандап сөйлейтін жастар, олар ірі қалаларда, мысалы, Алматы қаласында тұрады, онда олар өте көп, жергілікті жерлерде аз. Жергілікті жерлерде неғұрлым интеллектуалды дамыған жастар Алматыда өзін-өзі жүзеге

асыруға ұмтылады. Себебі оларға жергілікті жерде құлақ аспайды. Егер арақатынас бойынша алсақ, бұл көп дегенде 20%, ол, әрине, саяси белсенді, қызығушылық танытатын, мысалы ақпарат министрінің кім екенін, оның аты-жөнін білетін жастар» **(А. Кабегенов, «Qozqalys» ҚБ, Қарағанды облысы)**

Солтүстік Қазақстан облысында сарапшылар жастардың саясат мәселелеріне қызығушылығының төмен деңгейін, сондай-ақ өз құқықтары мен оларды қорғау тәсілдерін білмеуін атап өтуде. Бұл аймақтағы жастар саяси жүйеге және саяси шешімдер қабылдау процесіне ешқандай ықпал ете алмайды деп санайды.

«...Солтүстік Қазақстан облысында жастар белсенді емес, мысалы, жастар саясатқа көбірек қызығушылық танытатын Шымкент, Астана немесе Алматыға қарағанда... Жастар немесе олардың құқықтары туралы мүлдем білмейді немесе олар жүйеге әсер ете алмайды деп ойлайды, бұл стереотип осы жастар қоғамында қалыптасқан» **(Р. Арманов, «Қазақстан болашағы үшін» қоғамдық студенттер бірлестігінің төрағасы, Солтүстік Қазақстан облысы)**

Соған қарамастан, сарапшы елдегі жастардың саяси белсенділігінің өсуін сайлау процесіндегі реформалармен, атап айтқанда, саяси партиялардың сайлау тізімдеріндегі жастардың өкілдігіне квоталармен байланыстырады. Квоталаудың арқасында жастардың саяси амбицияларын жүзеге асыруға бағытталуы артты. Негізінен атқарушы органдарда жұмыс істейтін жастар депутат болуға және ауыл әкімі лауазымына дауысқа түсуге ұмтылады.

«...жастардың саяси белсенділігіне серпін берді. Олар депутат бола алатынына және құрдастарының атынан өкілдік ете алатынына сенімді. Алматы облысы бойынша барлық деңгейдегі 74 жас депутатты, аудандық, қалалық, облыстық, 6 облыстық депутатты айта аламын, сондықтан, осының бәріне қарамастан, жастар өз тауашаларын тапқанын түсініп, алматылықтардың сеніміне ие болып, депутат бола алады. Біз қазір ауылдық округтер мен 74 округ әкімдерін сайлауға белсенді дайындалып жатырмыз, сондықтан жастар белсенді түрде жүріп жатыр, өйткені «Дипломмен ауылға» бағдарламасы бар. Әкімдіктерде қазір көптеген жас бас мамандар бар, олар барлық мүмкіндіктерге ие, бұрынғыдай 50 жастан асқанда ғана депутат немесе әкім боласың деген тәртіп жоқ. Бұл жерде мемлекет пен Президент қазірдің өзінде кадрлық резерв жастарға, егер оның күші, іскерлігі, білімі тиісті деңгейде болса, онда оның мемлекеттік қызметте қызмет атқаруға барлық мүмкіндігі бар екендігіне сенімділік береді» **(Э. Сапаров, Алматы облысы Жастар саясаты басқармасының басшысы)**

Қарама-қарсы пікір де бар. Сарапшы жастардың саяси өмірдегі абсентеизм мен енжарлыққа деген қызығушылығын және мемлекеттік аппараттың жастарға түсінікті тілде қарым-қатынас жасауға бейімділігін атап өтті. Бұл ретте сарапшы жастардың саяси процестерге қатыспауын қазақстандық шындыққа қайшы келетін либералды құндылықтардың үстемдігімен түсіндіреді.

«Жалпы, жастарға абсентеизм, саяси өмірге қатыспау тән. Олар өте ақылды, заманауи қазақстандық жастар, олардың ұстанымы өте жақсы, бірақ олар либералды және демократиялық құндылықтарды ұстанады. Бұл Қазақстанда мүмкін емес, бұл саяси өмірден бас тартуға себеп болады. Мысалы, сайлауға қатысу, оларға саяси өмір қызықсыз, мұның бәрі қызықсыз, өйткені

бізде, өкінішке орай, саясатта жастармен, олардың тілдерінде сөйлесуді үйренген жоқпыз» **(Ж. Искакова, ҚР Президенті жанындағы Жастар саясаты мәселелері жөніндегі кеңестің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

«Егер саяси белсенділік туралы айтатын болсақ, онда менің ойымша, бұл өте төмен. Бұл әртүрлі жағдайларға байланысты, оның ішінде бүгінгі жастар саяси жүйенің ашықтығына, сайланбалылығына сенбейді. Бұл да дауыс беру, бұл шешімге әсер етуі мүмкін жалпы. Өкінішке орай, ол өзінің саяси белсенділігін соншалықты ықыласпен білдіреді, ол жаппай емес, нүктелі болуы мүмкін» **(В. Ким, ҚР Парламенті Мәжілісінің Әлеуметтік-мәдени даму комитетінің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

Кейбір сарапшылар саяси процестің деструктивті немесе мүдделі қатысушыларының әсерінен жас азаматтардың саяси белсенділігінің арту қаупін атап өтті. Сондай-ақ, сарапшылар жастардың санасын айла-шарғы жасау ықтималдығын атап өтіп, нәтижесінде мемлекет, азаматтық қоғам және жастар арасындағы байланыс арналарын құруды ұсынады.

«...кейбір тараптардың мемлекеттік жастар саясатының қызметіне қызығушылығы. Кейбір басқа мүдделі тараптар және мемлекеттік саясаттың кейбір ресми құралдарының әсері болуы мүмкін» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

«Жастар адасатын немесе танымалдылық үшін хайп жасайтын кері жағдайлар да бар. Мұнда да жастармен жұмыс істеу керек. Біз сауатты сөйлей алатын, ойын жеткізе алатын заманауи азаматтық қоғамды қалыптастыруымыз керек» **(А. Кәрім, «Ардос жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы)**

«Ирина Кайратовна» феномені туралы мәселеге келетін болсақ, сарапшылардың пікірлері де екіге бөлінді. Респонденттердің бір бөлігі бұл музыкалық топта қоғамдағы толғағы жеткен проблемалардың шығармашылық көрінісі ғана деп санайды. Сонымен қатар, топтың бэнд феномені де байқалмайды.

«Ирина Кайратовна» феномені – тамаша, жақсы музыка, жақсы топ, мен мұнда, негізінен, қандай да бір феноменді көрмеймін, жай ғана топ мерзімі жеткен мәселелер туралы белсенді әңгімеледі, қоғам құлақ түрді және бұл сұрақтар халықтың басым бөлігінің жүрегінен орын тапты, сондықтан топ танымал болды» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

Бір сарапшы жобаның өршіл болуына қарамастан, халықтың көп бөлігі клиптерде көрсетілген идеяларды қолдамайды деп санайды. Бірақ сонымен бірге, сарапшы тұрғысынан «Ирина Кайратовна» тек Қазақстанда ғана емес, ТМД-да да өзінің ерекшелігі және батылдығымен тартады. Топтың басқа елдердегі танымалдығы халықтың әлеуметтік мәселелерінің ұқсастығымен түсіндіріледі.

«Мен «Ирина Кайратовна» әлеуметтік феномені тұжырымымен толық келіспеймін, жастар әрдайым өршіл, жастық максимализм бар деп айта аламын. Халықтың басым бөлігі, оның ішінде барлық жастар бірдей қолдай бермейтін дүниелерді ештеңеге қарамастан жасау, өзін көрсету және таныту үшін әрекет ету, жастардың саяси белсенділігін қолдау мен көрсетуге дайын екенін білдіреді»

(В. Ким, ҚР Парламенті Мәжілісінің Әлеуметтік-мәдени даму комитетінің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)

«Ирина Кайратовна» феномені туралы айтсақ, бұл керемет, ТМД аясында біздің қазақстандық топ танымал бола бастады. Кейбір әндерінде олар әлеуметтік мәселелерді көрсетеді, өз әндері арқылы проблемаларды айтады, бұл өз кезегінде мәдениетке тартылу» **(А. Кабегенов, «Qozqalys» ҚБ, Қарағанды облысы)**

Сарапшылардың тағы бір бөлігі топ құбылысын әндердің мағынасының нақтылығы мен қолжетімділігі, сондай-ақ саяси тұлғаларға немесе процестерге қатысты белгілі бір дәрежеде әдептілік тұрғысынан түсіндіреді. Бұл топ мүшелерінің сауаттылығының белгілі бір деңгейін және олардың азаматтық позицияларын шекараны бұзбай қорғауға бағытталғандығын көрсетеді.

«Қазір «Ирина Кайратовна» феноменін атап өттік, онда жігіттер ең алдымен сондай бір әдептілікпен әрекет етеді. Оларды тыңдайсың және басқа ештеңені түсіндірудің қажеті жоқ. Жігіттердің сауатты екендігі түсінікті, олар не қалайтынын біледі және өз позицияларын бәріне түсінікті етіп айтады, бірақ сонымен бірге басқа тараптарға сондай бір тиісіп жатқан жоқ» **(А. Кәрім, «Ардос жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы)**

Сондай-ақ, сарапшылар топтың ерекшелігі – сәтті арна мен байланыс формасын таңдау және өз идеяларын клиптер мен видео форматында ұсыну деп санайды.

«ИК» жігіттері туралы айтсақ, олар ақпаратты клиптер, видеолар арқылы беруді жөн көрді. Менің ойымша сәтті шыққан сияқты» **(Н. Жолдасқалиев, «Jas Otan» ЖҚ облыстық филиалының басшысы, Батыс Қазақстан облысы)**

Сарапшылардың бірі «Ирина Кайратовна» жобасында наразылық әлеуетін көреді. Ондағы клиптер мен идеялар жастардың елдегі қоғамдық-саяси процестерге реакциясының проекциясы болып табылады. Бұл жағдайда жастардың наразылық көңіл-күйінің көрінісі сарказм, әзіл және музыка арқылы таратылады. Бірақ бұл наразылықтың Президент жанындағы Жастар саясаты жөніндегі кеңеске бәнд мүшесінің қатысуы мысалында сындарлы шешімі бар екенін атап өту қажет. Осылайша, жастар мүдделерінің артикуляциясынан басқа, топ айтылған мәселелер бойынша саяси шешімдер қабылдауға ықпал етуді көздейді.

«Егер «Ирина Кайратовна» туралы айтатын болсақ, мұнда жүз пайыз бұл наразылық көңіл-күй деп айтуға болмайды. «Ирина Кайратовна» және, жалпы, кейбір заманауи жобалар, менің ойымша, бұл қалыптасқан, мен бұл тек Қазақстанда ғана емес, бүкіл әлемде, жастар бүгінде болып жатқан қоғамдық-саяси процестерге осылай әрекет етеді деп айтпаймын. Жастар қандай да бір риясыздықпен, әзіл-оспақпен, ирониямен жақындасуға бейім, сондықтан мен мұнда артық ештеңе көрмеймін. Бұл қандай да бір наразылық ретінде көрсетілуі мүмкін. Бүгінде «Ирина Кайратовна», Алдияр Жапарханов Президент жанындағы Жастар саясаты жөніндегі кеңестің мүшесі. Бүгін сын айттың ба, ұсыныс та айт» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

5. Жастар мәдениеті: талантты таныту үшін жағдай жасау

Жастар мәдениеті ұғымына бірқатар компоненттер кіреді: жастардың музыка, шығармашылық, сыртқы келбеті саласындағы ерекше қалауы; қызығушылық топтарындағы өзара қарым-қатынастың ерекше түрі; жұмыс алдындағы бос уақыттың үстемдігі және жалпы алғанда басқа ұрпақтардан ерекшеленетін жастардың өмір салты. Бұл құбылыстың өзіұйымдасқан болуына қарамастан, жастар мәдениетін қалыптастыруда әлеуетті іске асыру үшін мемлекет жасаған жағдайлар маңызды рөл атқарады.

Зерттеу нәтижелері бойынша барлық сарапшылар әртүрлі конкурстар мен жобаларды өткізу туралы айтады, соның арқасында жастар өз дағдыларын дамытуға, таланттарын ұсынуға және қаржылық немесе басқа да қолдау түрлеріне мүмкіндік алады.

Сарапшылар «Jas Project» жастар корпусын дамыту» жобасының кеңінен қамтылғанын атап өтті – бұл Халықаралық қайта құру және даму банкі мен ҚР Білім және ғылым министрлігінің бірлескен жобасы. Жобаның мақсаты жастарды, әсіресе осал топтарды қоғамдастықтың өміріне тарту, сондай-ақ қоғамдық пайдалы қызмет дағдыларына оқыту бағдарламасы арқылы өмірлік маңызы бар дағдыларды дамыту болып табылады.²

«Сіз айтқандай, жарқын жобалар мүмкіндіктерді пайдаланды. Бұл, мысалы, «Jas Project». Бүкіл Қазақстан бойынша толық қамту болды, көбісі іске асырды. Көптеген қалалар, аудандар, ауылдық жерлер, шалғайдағы ауылдық қалалар толығымен қамтылды. Осы жобаның арқасында әрбір жастар әртүрлі форматты, жас отбасылар, жұмыссыздар, зиялылар, шығармашыл, спортшы, тіпті біз NEET үлесін де қамтыдық. Осындай жобалардың арқасында біз NEET үлесін азайттық» **(С. Жүсіпова, Нұр Отан партиясы жанындағы «JasOtan» жастар қанаты облыстық филиалының төрайымы, Павлодар облысы).**

«Jas Project» жобасы арқасында ауылдық жерлерден, шағын қалалардан келген жастар өз ісін ашуға мүмкіндік алды» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.).**

Мүмкіндіктерді пайдалануға болатын жобалар, сол «Жастар корпусын дамыту» жобасын алайық, онда әртүрлі санаттағы адамдар жобаға қатысуға өтініш бере алады, олардың дарыны, тігу дағдылары, көркемдік дағдылары, би өнері, кейбірі студияларды, оқу салондарын ашып жатады. Негізінде жобалар бар және менің білуімше, бұл жобаны жалғастыру жоспарда бар» **(А. Баянбекова, «ZHASPROJECT» жастар корпусын дамыту жобасы» үйлестіру кеңесі басшысының орынбасары, Нұр-Сұлтан қ.)**

Республикалық байқаулардан басқа сарапшылар Алматы облысындағы жас музыканттарға арналған «Жас талант» өңірлік жобаларын да атап өтті. Осы облыстың Жастар саясаты басқармасы болашақ мамандарға облыс әкімінің атынан жоғары оқу орындарында оқуға грант алуға көмектеседі.

«Бізде Алматы облысында «Жас талант» жобасы бар, оны біз жас дарындарды қолдаймыз. Мысалы, Қарақат Башанова, ол балалар Евровидениесінің финалисті. Бізде облыста тұрады. Ал болашақта алға жылжу, одан әрі даму ерекше бақылауда. Бізде бұдан басқа, жыл сайын өткізілетін «Жас Талант» жобасын қолдаймыз, жақсы мамандарды іріктейміз, егер олар оқуға түсе

² <https://zhasproject.kz/>

алмай жатса, бізде облыс әкімінің гранты бар» **(Э. Сапаров, Алматы облысы Жастар саясаты басқармасының басшысы)**

Сондай-ақ, бірқатар сарапшылар жергілікті жерлерде атқарушы органдар атынан жүзеге асырылып жатқан жобаларды атап өтті. Ақтөбе облысында әкімнің гранты бар, оның шеңберінде бизнесті, оның ішінде ауыл шаруашылығы саласын дамыту үшін 1 миллион теңге бөлінеді.

«Тіпті Ақтөбе облысы әкімінің грантын алайық, жыл сайын өз бизнесін ашқан әрбір адамға 1 млн теңге тегін бөлінеді. Бұл жақсы бағдарлама, бұл бизнес-жобаны жүзеге асыруға жақсы серпін. Қазір гранттар, несиелер беріледі. Жастар арасында бизнес ашу, ауыл шаруашылығы арасында шағын бизнес ашу, шағын фабрикалар, тігін цехтарын ашу жағдайлары өте көп» **(Н. Мусин, «Атамекен» студенттік жасақтар қоғамдық бірлестігінің төрағасы, Ақтөбе облысы)**

Сондай-ақ, сарапшылар «Атамекен» кәсіпкерлер палатасының «Даму» бағдарламасы аясында жас бизнесмендерге арналған жобаларды атап өтті.

«Қазір жобалар өте көп, бизнес үшін де жобалар өте көп. Даму, «Атамекен» палатасы арқылы» **(Н. Мусин, «Атамекен» студенттік жасақтар қоғамдық бірлестігінің төрағасы, Ақтөбе облысы)**

Шығармашыл жастарды дамыту үшін сарапшылар «Жайдарман», «Шексіз шығармашылық» және «Қазақстан дауысы» сияқты жобаларды атап өтті. Екі жоба да ән айтатын жастар жарысына бағытталған. Ал танымалдылыққа ие болып келе жатқан «Жайдарман» алаңы өз алдына ойын-сауық және тәрбиелік мақсаттар қоятын қазақ тіліндегі көңілділер мен тапқырлар клубы болып табылады.

«Қазір ең бастысы - «Жайдарман», бұл жастарға көмектесетін өте жақсы жобалар. Өзіл, ән айту тұрғысынан дамуға көмектеседі» **(Н. Жолдасқалиев, «Jas Otan» ЖҚ облыстық филиалының басшысы, Батыс Қазақстан облысы).**

«Мысалы, мәдениет саласындағы әлеуметтік жобаларды іске асыру кезінде «Қазақстан дауысы» жастар жобаларының, телевизиялық жобалардың санын арттыру қажет» **(С. Байзақова, «Шаңырақ» жастар мен жас отбасыларды қолдау орталығы» қоғамдық бірлестігінің басшысы, Шымкент қ.).**

«...бізде мүмкіндігі шектеулі жастар бар, шығармашыл жастар үшін «Шексіз шығармашылық» атты үлкен шығармашылық іс-шаралар өткізіледі. Сондықтан, егер қатысқысы келетін жастар болса, барлық мүмкіндіктер бар... жалпы жастарға келетін болсақ, онда дарынды жастарға жыл сайын «Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығы әр түрлі номинациялар бойынша беріледі» **(Г. Қабиева, Ақтөбе облысы жастар ресурстық орталығының директоры, Ақтөбе облысы)**

Сондай-ақ, сарапшылар «Болашақ», «Дипломмен ауылға», «Жастар практикасы» және «Жастар синергиясы» бағдарламаларын атап өтті. Қазақстан халқы Ассамблеясының «Жастар синергиясы» жобасының басты мақсаты Қазақстандағы түрлі этникалық топтардың жастарын ақпараттық технологиялар мамандықтары бойынша оқыту арқылы ІТ-саласын дамыту болды. Онлайн оқыту аяқталғаннан кейін қатысушылар еліміздің 17 өңірінде өткен ІТ-жобалардың өңірлік

аллеяларында өз жобаларын таныстырды. Еліміздің түкпір-түкпірінен барлығы 350-ден астам ІТ-жоба ұсынылды.³

«Егер табысты кейстер туралы айтатын болсақ, яғни «Болашақ» бағдарламасы туралы айту керек – бұл айтарлықтай жақсы кейс. Ассамблея аясында «Жастар синергиясы» да қолдау тапты. Сондай-ақ, жас стартаперлер қаржылық қолдау алды. Менің ойымша, бұл мемлекеттік бағдарламаларды да табысты кейстерге жатқызуға болады. Бұл «Дипломмен ауылға», бұл «Жастар практикасы», бұл бастамалар қазіргі жастардың әлеуметтік мүмкіндіктерін кеңейтуге бағытталған» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

6. Дені сау ұлт және жастар

Дені сау ұлтты дамыту үшін мемлекеттің шараларын бағалау кезінде сарапшылар медициналық қызметтерді ұсынудың базалық жағдайларына, оларға МӘМС шеңберінде, жастарды бөлмей-ақ барлық санаттар үшін қол жеткізу мүмкіндігіне қанағаттанушылық білдірді. Реформалауды қажет ететін мәселелер мен салалардың ішінде респонденттер жас халықтың тегін процедуралар туралы хабардар болуының төмен деңгейін атап өтті.

«Негізінде, бізде денсаулық сақтау саласы жаман емес, ол қолжетімді, тегін, қазір МӘМС шеңберде. Мен мынадай мәселені атап өтер едім – бұл хабардарлықтың төмендігі, яғни халық неге үміттеніп алатынын білмейді, мысалы, мемлекеттік жастар саясатының белсенді мүшесі ретінде мен жастардың мемлекет есебінен нені тегін алатынын білмеймін. Мейлі бұл емхана, жастар денсаулығы орталығы болсын, оларға барлығы бірдей бармайды. Негізінде, жағдайлар бар, тек ақпарат жеткіліксіз» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

«...ақпараттылық. Адамға қандай қызметтер алатыны, медициналық сақтандыру, не нәрсеге қол жеткізе алатынын хабарлау өте маңызды. Бұл өте маңызды, өйткені адамдар ауруханаларға келеді және оларға ешкім ештеңе түсіндіре алмайды. Дәрігерлер ақпаратпен бөлісуі керек. Ол құпия, жабық болмауы тиіс» **(А. Кәрім, «Ардос жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы)**

Сарапшылар тек қалалар мен облыс орталықтарында ғана емес, аудандар мен ауылдарда кәсіби, әуесқой және бұқаралық спорт түрлерімен айналысу үшін жағдай жасауды маңызды деп санайды.

«Бұл медициналық қызметтер тұрғысында бізде ешқандай градация жоқ. Әрине, біз тегін медициналық көмек бар екенін білеміз. Егер біз дені сау ұлт туралы айтатын болсақ, бұл тұрғыда мемлекет қазір, айталық, Үкіметтің алдына 5 жыл ішінде дені сау ұлт жөніндегі тамаша бағдарламаларды іске асыру міндеттері қойылды. Бұл аудандарда, ауылдарда спорт нысандарын құру. Бұл аудандарда, ауылдарда спорт нысандарын құру. Біздің жастарымыз тек кәсіби ғана емес, бұқаралық спортпен де айналыса алар еді. Салауатты өмір салтын кейбір мегаполистерде ғана емес, шағын аудандар мен ауылдарда да дамытқан

³ <https://assembly.kz/ru/news/v-stolitse-nagradili-pobediteley-konkursu-ank-sinergiya-molodezhi/>

абзал» **(В. Ким, ҚР Парламенті Мәжілісінің Әлеуметтік-мәдени даму комитетінің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

Айта кету керек, сарапшы мектеп психологтарының қызметін күшейтуді ұсынады. Мектеп психологтарының рөлі оқушылардың суицидтік мінез-құлқымен күресуде әсіресе жоғары.

«Менің ойымша, дені сау ұлт қалыптастыру үшін психологиялық негіз ажырамас бөлігі болып табылады. Мектеп психологтарының қызметін күшейту керек, өйткені біз суицидтердің бар екенін көріп отырмыз, бұл тұрғыда мектеп психологтары үлкен рөл ойнайды деген ойдамын» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

Сарапшылар бұған дейін жастарға қатысты медициналық қызметтердің тар бағытының жоқ екенін атап өткен болатын. Бұл мәселенің шешімі жүкті кәметке толмағандарды ақпараттандыруды арттыру, олардың санын азайту және қолдау үшін жастарға арналған жеке картаны енгізуге болар еді.

«Бүгінгі таңда жастар үшін, әсіресе әйелдер консультациясында, жеке карта енгізуге болар еді. Қазір көптеген әйелдерді, кәметке толмағандарды, жүктілікті көріп отырмыз. Менің ойымша, бұл бағытта мұқият пысықтау қажет» **(С. Жүсіпова, Нұр Отан партиясы жанындағы «JasOtan» жастар қанаты облыстық филиалының төрайымы, Павлодар облысы)**

7. Білім беру саясаты алдындағы сын-қатерлер

Білім беру саясаты мемлекеттік жастар саясаты жүйесінде үлкен рөл атқарады. Жоғарыда айтылғандай, білім алу жастардың құндылық бағдарларының бірі болып қала береді.

Қашықтықтан білім берудің тиімділігін бағалай отырып, сарапшылардың жаңа оқу форматына қатысты пікірлері аса күмәнді. Олар интерактивтіліктің болмауы, оқытушы/мұғалім мен студент арасында сапалы байланыс орнатудағы қиындықтар және жеке санаттармен жеке көзқарасты қамтамасыз етудің мүмкін болмауын бұл форматтың кемшілігі санайды.

«Иә, қашықтықтан білім беру сәтті болған жоқ, себебі біз қашықтықтан оқытуға аяқ асты көштік. Бәрі оның болашақта бір қажет болатынын білді, бірақ ешкім осылай тез болады деп ойлаған жоқ. Сондықтан, қазір осы сабақтарды реттеу өте маңызды, менің түсінуімше, қашықтықтан оқыту интерактивті болуы керек... Тағы да сапалы коммуникациялар орнату өте маңызды, өйткені мүгедектігі бар адамдар туралы айтатын болсақ, оларға қиын, мұнда да жеке көзқарас, жеке сабақтар қажет. Сондықтан қашықтықтан оқыту жетілдіруді қажет етеді, ақпараттандыру қажет. Жалпы, жанды білім берудің орнын ештеңе алмастыра алмайды» **(А. Кәрім, «Ардос жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы)**

Сарапшының пайымдауынша, қашықтан басқару форматы адамның топта немесе қоғамдастықта әлеуметтенуі үшін жағдай жасауға мүмкіндік бермейді.

«...дәстүрлі форматта оқыту білім беру ғана емес. Бұл өз кезегінде адамның әлеуметтенуі, мен дәстүрлі форматты қолдаймын» **(Д. Садвокасова,**

«Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)

Сондай-ақ, сарапшылар ақпараттық инфрақұрылымды, үздіксіз Интернетті және жүктемені арттырудың маңыздылығын атап өтті. ҚР Білім және ғылым министрінің жүйенің қашықтықтан білім беруді қамтамасыз ете алмайтыны туралы сөзіне сілтеме жасай отырып, сарапшы бұл фактінің халықтың сауаттылық деңгейіне және NEET үлесінің өсу тәуекелдеріне әсерін болжады.

«Білім министрінің өзі айтқандай, қазақстандық қашықтықтан білім беру құлдырады, біз Интернетті игере алмадық. Әрине, біз 10-20 жылдан кейін пайдасын көреміз. Пандемия өтіп, сауатсыздықтың белгілі бір пайызы пайда болады, NEET үлесі тағы да арта түседі, сол кезде еске аламыз» **(А. Кабегенов, «Qozqalys» ҚБ, Қарағанды облысы)**

Сарапшы қашықтықтан оқытуға көшудегі кемшіліктерді формализм және сыбайлас жемқорлықпен түсіндіреді, өйткені қашықтықтан оқытуға көшу туралы идеяларды мемлекеттік органдар бірнеше жыл бұрын мәлімдеген болатын. Онлайн-білім беруді реттеу процесіндегі қиындықтар оқытушылар мен білім алушылардың психологиялық жағдайына, соның салдарынан оқытудың жалпы тиімділігіне теріс әсер етеді.

«Біз 10 жыл қашықтықтан оқыту туралы айтып келеміз. Бірақ мұның бәрі формализм мен ақшаны жылыстатуға айналды... Интернеттің мүмкіндігі жеткіліксіз болды. Осы күнге дейін біз университетте сабақ өткіземіз, көптеген балалар кіре алмайды, шығып кетеді. Олардың жүйкесіне әсер ете бастайды, оқу мүмкін емес, жалпы тиімділігі төмендейді... Барлық оқытушылар бірдей компьютерлік дағдыларды меңгерген жоқ, бірақ, жалпы тез меңгерді деуге болады, бірақ бұл ретте оқыту семинарлары, тренингтер жеткіліксіз болды» **(Ж. Исакова, ҚР Президенті жанындағы Жастар саясаты мәселелері жөніндегі кеңестің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

Онлайн режиміне көшудің инфрақұрылымдық проблемалары арасында сарапшылар университеттер мен мектептерде бірыңғай базалар мен платформалардың жоқтығын атап өтті, мысалы, «Zoom», «Microsoft Teams» және басқалары қазақстандық емес немесе оларда қауіпсіздікті қамтамасыз ету деңгейіне кепілдік берілмейді.

«...Қазақстандағы қашықтықтан оқыту түрі, ең алдымен, біз оның тиімділігі туралы сөйлесетіндей деңгейге жеткен жоқ. Университеттерде қамтамасыз ете алатын бірыңғай базалар мен платформалар болмағандықтан, «қашықтықтан оқыту» көптеген студенттер үшін күндізгі білімге қарағанда біршама күрделене түсті» **(Р. Арманов, «Қазақстан болашағы үшін» қоғамдық студенттер бірлестігінің төрағасы, Солтүстік Қазақстан облысы)**

Қашықтықтан білім беруді қамтамасыз ету сапасын арттыру үшін сарапшы осы форматта сабақ өткізу тәжірибесі бар шетелдік профессорларды шақыруды ұсынады. Бұл ретте, осындай оқытушыларға Қазақстанға келудің қажеті жоқ, бұл айтарлықтай дәрежеде логистикалық және көлік шығындарын азайтуға мүмкіндік береді.

«Қашықтықтан оқыту әдістері арқылы білім сапасын арттыруға болады, біз шетелдік мамандарды, профессорларды тартуға баса назар аударуымыз керек.

Дәл осындай қашықтық форматтары біз үшін қолайлы болмақ, бұл ретте жол шығындары болмайды... халықаралық компонентті күшейтіп, жастарға нақты қолданбалы дағдыларды бере алатын атақты профессорларды, аса танымал спикерлерді шақыру керек» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

Қашықтықтан білім берумен байланысты проблемалардан басқа, сарапшылар көрші елдердегі оқу құнымен салыстырғанда Қазақстанның жоғары оқу орындарында оқу құны қымбат екенін атап өтті. Бұл аспект жастардың көші-қон көңіл-күйіне теріс әсер етеді.

«Жалпы, жоғары білім туралы айтатын болсақ, әрине бұл баға белгілеу және бәсекеге қабілеттілік. Өкінішке орай, бірінші мәселе қандай ойлардан қалыптасатынын білмеймін, Қазақстандағы университеттерде білім алу тіпті көрші елдерге қарағанда қымбат. Сондықтан студенттердің көрші Ресейге кетуінде белгілі бір проблема бар. Себебі онда оқу біздікінен 2-3 есе арзан, мұны мен Еуразия университетінің мысалында айтып отырмын. Оқу өте қымбат» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

8. Еңбек нарығы және жастардың дағдылары

Нарықтағы бәсекеге қабілеттілік жаңа дағдыларды дамытуды және жұмыс орындары үшін күресті ынталандырады. Бұл әсіресе пандемия жағдайында жұмыс іздеген кезде жастарға қатысты. Өдеттегідей, дағдылар былайша бөлінеді: hard skills – тікелей кәсіби саладағы дағдылар және soft skills – тұлғааралық қарым-қатынас, көшбасшылық және топтық жұмыс дағдылары.

Еңбек нарығының үнемі өзгеріп отыратын сипатын ескере отырып, жаңа жұмысшыларға қойылатын талаптар күшейтіледі немесе өзгертіледі. Зерттеу нәтижелері бойынша сарапшылар жастарға soft skills: коммуникация дағдылары, көшбасшылық қасиеттер, күйзеліске төзімділік және командалық дағдылар қажет деп санайды.

Сонымен қатар, сарапшылар мемлекеттік тілге қосымша шет тілдерін білуді ұсынады.

«...бұл коммуникация дағдылары, қарым-қатынас дағдылары, көшбасшылық қасиеттері, өзін көрсете білу... әңгімелесуден қалай өту керек, сұрақтарға қалай жауап беру керек. Жалпы, өзекті мамандықтар бойынша цифрлық технологиялар ғасыры, цифрландыру, сондықтан ақпараттық жүйелер» **(Э. Сапаров, Алматы облысы Жастар саясаты басқармасының басшысы).**

«...бүгінгі таңда soft-skills, life skills сияқты жұмсақ дағдылары қажет. Бұл бүгінде икемді болуға мүмкіндік беретін дағдылар. Қарым-қатынас жасай білу, командада жұмыс істей білу, күйзеліс жағдайында жұмыс істей білу. Бұл бүгінде классикалық оқу орындарында оқытылмайтын нәрсе. Бәсекеге қабілетті болу үшін, әрине, негізгі тілге қосымша екі тіл білу керек» **(В. Ким, ҚР Парламенті Мәжілісінің Әлеуметтік-мәдени даму комитетінің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.).**

«Икемділік, Soft skills, оны дамыту керек, бірақ мұнда тікелей командалық жұмыста үйренуге болады» **(А. Кабегенов, «Qozqalys» ҚБ, Қарағанды облысы).**

«...адамдармен қарым-қатынас, сендіру және шығармашылық ойлау дағдыларын дамыту, біз көшбасшылық дағдыларды дамытуымыз керек» **(Р.**

Арманов, «Қазақстан болашағы үшін» қоғамдық студенттер бірлестігінің төрағасы, Солтүстік Қазақстан облысы)

Икемділік пен тілдерді білу жас мамандарға қажетті дағдылар спектрінде де кездеседі.

«Қазақстанда сұранысқа ие болу үшін, әрине, қазақ, ана тілін үйрене бастау керек. Икемді, оңай үйренетін болу керек, өйткені университетте, алдыңғы жұмыста қандай мамандық алсаң да икемділік керек» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

Сарапшылардың пікірінше, сыни тұрғыдан ойлау жастардың шеберлік жүйесіндегі маңызды элемент болып табылады. Қиын жағдайда шешім таба білу және шығармашылық арқылы жастар бәсекеге қабілетті болады. Өзгерістер мен ақпараттың үлкен ағымы дәуірінде сарапшылар көп тапсырмаларды қатар орындау дағдыларын дамытуды ұсынады.

«Мен жастарға ұсынатын алғашқы дағды – сыни ойлауды үйрену. Сыни ойлау, зияткерлік ойлау өте маңызды. Барлығы бір нәрсенің төңірегінде айналмайтынын түсіну керек, сен ықпал ете аласың, шеше аласың, бұл өте маңызды, бұл бірінші дағды. Екіншіден, бәсекеге қабілетті болу үшін ...Digital мамандықтарды меңгеру маңызды. СММ менеджмент, веб дизайн және т.б.» **(А. Кәрім, «Ардос жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы).**

«...кешенді міндеттерді шешу қабілеті. Қанша дегенмен, біз жастар сияқты көп міндеттерді қатар жүктей алмаймыз. Олар бірден бірнеше істі бастайды, бірақ аяғына дейін жеткізбейді. Қазіргі жағдайда жастарды еңбек нарығында бәсекеге қабілетті ететін осындай маңызды дағдылардың бірі – сыни ойлауды дамыту қажет. Жасампаздық та осындай дағдылардың бірі» **(А. Баянбекова, «ZHASPROJECT» жастар корпусын дамыту жобасы» үйлестіру кеңесі басшысының орынбасары, Нұр-Сұлтан қ.)**

«Бұл коммуникация, аналитикалық ойлау, сыни ойлау, әдетте бұл нақты жұмыс кезінде туындайтын дағдылар» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

Сарапшылардың жауаптары арасында қаржы саласындағы білім, олардың теңгерімі мен бөлінуі, еңбекке қабілеттілігі сияқты дағдылар мен білімдер де атап өтілді. Нәтижеге бағдарлану және мансаптық биіктерге жету жастарға қазіргі заманғы еңбек нарығында, оның ішінде өз ісін ашқан кезде көмектеседі.

«...қаржылық сауаттылық, сондай-ақ өршілдік, ниет және еңбекке қабілеттілік» **(С. Жүсіпова, Нұр Отан партиясы жанындағы «JasOtan» жастар қанаты облыстық филиалының төрайымы, Павлодар облысы)**

Жақын болашақта қазіргі экономиканың өзекті талаптарына жауап беретін мамандықтарға келетін болсақ, сарапшылардың пікірлері екіге бөлінді. Қоғамдық және кәсіби процестер саласындағы мамандардың зерттеулеріне назар аудара отырып, сарапшы қызмет көрсету, жеке консультанттар мен психологтар саласындағы мамандықтар сұранысқа ие болады деп санайды. Болашақта айтылған үрдістердің бірі – дәстүрлі еңбек жағдайынан фрилансингке көшу.

«...қызмет көрсету саласы әрдайым сұраныста болады. Тіпті Клауса Швабты оқитын болсақ, ол қызмет көрсету саласына өтетінімізді анық айтады. Қолымыздан келетін іспен бөлісетін кез. Психологтардың қызметтері, жеке кеңесшілердің қызметтері, міне осылар дамиды. Фрилансинг көп болады, бұл сала толығы түседі.» **(Ж. Исакова, ҚР Президенті жанындағы Жастар саясаты мәселелері жөніндегі кеңестің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

Көптеген сарапшылар ІТ және әлеуметтік желілер, контент-толтыру саласындағы мамандықтар: таргетологтар, smm-менеджерлер, техникалық мамандықтар, инженерлер мен биотехнологтар ең танымал болады деп санайды.

«...таргетолог, маркетинг, smm-менеджер, міне, осындай жаңа мамандықтар өзекті болмақ. Пандемия қандай мамандықтар қажет екенін көрсетті. Техникалық мамандықтар болуы керек екені түсінікті, оларсыз күн жоқ, ІТ саласында жұмыс істейтін мамандар, олар кез-келген жағдайда сұраныста болады» **(Н. Жолдасқалиев, «Jas Otan» ЖҚ облыстық филиалының басшысы, Батыс Қазақстан облысы).**

«...ақпараттық технологиялармен байланысты барлық нәрсе. Биотехнология, мен неге биотехнология туралы айтып отырмын, өйткені қазір халықаралық деңгейде біз азық-түлік тапшылығы, су тапшылығы туралы айтып отырмыз» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.).**

«ІТ, сауда, сервистік қызмет көрсету, соның ішінде клиенттермен жұмыс» **(А. Баянбекова, «ZHASPROJECT» жастар корпусын дамыту жобасы үйлестіру кеңесі басшысының орынбасары, Нұр-Сұлтан қ.).**

«...негізінен электронды мамандықтардың техникалық салалары. Қазір сұранысқа ие мамандар техникалық білім беру саласы, құрылысшылар, электриктер, инженерлер, ІТ мамандары» **(Н. Мусин, «Атамекен» студенттік жасақтар қоғамдық бірлестігінің төрағасы, Ақтөбе облысы).**

«Қазір цифрландыру ғасыры, ІТ-технологиялар ғасыры» **(С. Жүсіпова, Нұр Отан партиясы жанындағы «JasOtan» жастар қанаты облыстық филиалының төрайымы, Павлодар облысы)**

Бірқатар сарапшылардың пікірінше, Қазақстан экономикасындағы ауыл шаруашылығының үлесін ескере отырып, агроөнеркәсіптік мамандықтар одан әрі сұранысқа ие болады. Медицина саласындағы мамандықтар туралы да айтылады.

«Қазақстан аграрлық ел болып табылады, сондықтан аграрлық нарық, ауыл шаруашылығы саласындағы мамандықтар. Меніңше, олар әрқашан өзекті болады» **(Ә. Сапаров, Алматы облысы Жастар саясаты басқармасының басшысы).**

9. Ақпараттандыру және жастар алдындағы сын-қатерлер

Пандемия қазіргі жас адамның өміріндегі ақпараттандыру процестерін жеделдетті және күшейтті. Жастар Интернетте көп уақытты әртүрлі мақсаттарда өткізеді: оқу, жұмыс немесе бос уақыт болсын. Әлеуметтік желілерде және веб-сайттарда бола отырып, жастар көбінесе алаяқтық объектісіне айналады.

Сарапшылардың пікірінше, ақпараттық қауіпсіздік дағдыларын арттыру үшін қазіргі жастардың медиа сауатын арттыру қажет. Жаңа дағдыларды тарату формалары жоғары оқу орындары, мектептердегі курстар және әртүрлі

факультативтер болуы мүмкін. Бұл ретте желідегі өмір мен шынайы өмір теңгерімі арқылы жастардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыру және дамыту маңызды.

«...жастардың медиасауаттылығын арттыру. Иә, Интернет – бұл қауіпті дүние, әсіресе ақыл тоқтатпаған жастар үшін қауіпті. Себебі Интернетте олар теріс, деструктивті, қандай да бір фобиямен, кейбір наразылық субъектілерімен кездеседі... Бұл (оқыту) кейбір жоғары оқу орындарында курстар болсын, мектептерде сыныптан тыс сабақтар болсын, бірақ жастар болашақта қандай да бір негізсіз індеттерге кезікпес үшін Интернетте өзін қалай ұстау керектігін, қандай да бір ақпаратқа қалай жауап беру керектігін айтуы керек» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

«...медиасауаттылық, өйткені Интернет – көптеген қазақстандықтардың шынайы өмірі. Бірақ адамдар әлеуметтік желілерде қанша уақыт жұмсау керектігін білуі үшін медиа-сауаттылық туралы жаңа факультативтер енгізу керек екенін түсінгені жөн. Олар дұрыс мінез-құлық туралы білуі керек, қай платформалар қауіпсіз екенін білу, ең алдымен, мемлекеттің бақылау мәселесі» **(Р. Арманов, «Қазақстан болашағы үшін» қоғамдық студенттер бірлестігінің төрағасы, Солтүстік Қазақстан облысы)**.

«...жастардың ақпараттық мәдениетін дамыту. Медиа мәдениеті, Интернеттегі мінез-құлық мәдениеті, адамдар өз уақыттарын Интернетте тиімді өткізе алатындай етіп дамыту» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

«...Интернет, бұл ресурс, оны адам басқарады, сондықтан қолдану мәдениетін көбірек арттыру керек сияқты» **(Э. Сапаров, Алматы облысы Жастар саясаты басқармасының басшысы)**

Сондай-ақ факт-чекинг – түрлі көздерден алынатын ақпараттың дұрыстығын тексеру дағдыларын дамыту бойынша ұсынымдар атап өтілді. Сарапшылар мектепте оқу кезеңінде талдау және сыни ойлау дағдыларын дамытуды ұсынады.

«...олар Интернетте кездесетін ақпаратты талдай отырып, жалған жаңалықтарды ажырата алуы тиіс» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

«...бұл Интернетте жұмыс істеуді үйрету. Себебі бұл қажет, оны мектептерде оқытып, сыни ойлау сияқты пәнді енгізу керек. Интернеттегі сыни ойлау, уақытты сәйкестендіру үшін бұл қажет, дұрыс ақпаратты тұтыну үшін осындай пәндерді енгізу қажет» **(Ж. Искакова, ҚР Президенті жанындағы Жастар саясаты мәселелері жөніндегі кеңестің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

Сарапшы бұл ретте ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және контентті сүзу жауапкершілігі ата-аналардың емес, мемлекеттік органдардың саяси шешімдер мен заңнамалық актілер қабылдау деңгейінде болады деп есептейді.

«Мұндай заттарды ата-аналар, балалардың өздері емес, тиісті органдар сараптауы керек. Сондықтан мұны заңнамалық деңгейде шешу керек» **(В. Ким, ҚР Парламенті Мәжілісінің Әлеуметтік-мәдени даму комитетінің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

10. Тәрбие шаралары

Жастардың құндылық бағдарлары өзгерістерге және сыртқы ықпалға бейім. Бұл тұрғыда әр үрлі формадағы тәрбие жұмысының сәттілік факторы үлкен рөл атқарады. Бағалау үшін сарапшыларға жастар үшін және жастарды тарта отырып өткізілетін форумдар, акциялар мен флешмобтар мысалындағы іс-шаралардың тиімділік дәрежесі туралы сұрақ қойылды. Айта кету керек, бұл сұраққа жауап беру кезінде сарапшылардың көзқарастары мен ұстанымдары ерекшеленді.

Сарапшылардың бір бөлігі форумдарды өткізу қажеттілігі мемлекеттік жастар саясаты туралы заңда жазылған деп санайды. Мұндай іс-шаралар олардың бұқаралық болуына байланысты рухты көтереді және жастарды біріктіреді, патриоттық сезімдерін дамытады, бірақ тиісті дайындықпен және оларды жүргізу кезінде жалықтыру болмуы тиіс.

«Мемлекеттік жастар саясаты туралы заң, онда жергілікті атқарушы органдардың функциялары форумдарды өткізу міндетті деп нақты көрсетілген. Яғни, облыстық, аудандық, ауылдық жастар форумын өткізудің өзі заңда көрсетілген. Біз міндетті түрде орындауымыз керек. Сонымен қатар, жеке іс-шаралар бар – бұл флешмобтар, акциялар, бұқаралық іс-шаралар. Бұқаралық, ол рухтандырады, біріктіреді. Кейбір патриоттық акциялар, мысалы, мемлекеттік рәміздер күніне, мысалы, автошеру, велошеру, марафон өткізіледі. Оның жастарды біріктіруші күші бар. Мысалы, экологиялық форум, осы қаладағы табиғатқа бей-жай қарамайтындар жиналады... және ең қиыны, менің ойымша, кейбір іс-шараларға теріс ықпал жүреді. Студент жастар, мысалы, сайлау кезеңінде негатив орын алды, бізді анда парадды, мұнда апарды деп. Кез-келген іс-шаралар алдын-ала жариялануы керек, ол кімге қажет және саны емес, сапасы маңызды» **(Э. Сапаров, Алматы облысы Жастар саясаты басқармасының басшысы)**

Сарапшылар флешмобтарда тәрбие жұмысы мен қоғамдық сананы қалыптастыруда пайдалы идеологиялық насихат элементтерін көреді.

«Флеш-мобтар бар, олар өте тиімді және керемет идеологиялық жүктемені көтереді, ол өте пайдалы және қалай жасау керек екенін үйретеді» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

Бірақ кейбір сарапшылар мұндай іс-шараларға күмәнмен қарайды, өйткені олар жастар арасында теріс қабылдау бар деп санайды, бірақ тәрбиелеу шараларының формасы болып қала береді. Сонымен бірге сарапшы волонтерлік тәжірибесін тиімді деп атайды, ол бір уақытта ситуациялық қолдау көрсетеді, мысалы, қарттарға, бірақ сонымен бірге отбасылық құндылықтар мен қоғамдық орындардағы, көліктегі мінез-құлыққа әсер етеді.

«...акциялар, флешмобтар, форумдар, бүгінде бір теріс пікір тудырады. 20 жыл бойы волонтерлік қызметпен айналыса отырып, бұл іс-шаралар, әрине, қажет, бірақ не үшін қажет екенін түсіну керек, дұрыс қолдану керек, біз түсінеміз... Бұл волонтерлік, неге дейсіз бе? Бұл жастар жалғызбасты қарт адамдарға көмектесетіндіктен, оның жанама әсері болады, жас адам ешқашан қарт ата-анасын тастамайды. Ол аға буын адамдарына құрметпен қарайтын болады. Ол көлікте қарт адамдарға орын беретін болады, әрине, балалар үйінде көмектесетін жастар да бар, олар ешқашан өз баласын тастамайтын болады, адамдар баласын қоқысқа тастап жатқан жағдайлар да бар. Олар әрқашан отбасын,

балаларын қадірлеп, басқа да дүниелерді бағалайтын болады» **(В. Ким, ҚР Парламенті Мәжілісінің Әлеуметтік-мәдени даму комитетінің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

Сарапшының пайымдауынша, флешмобтар мен форумдар әлеуметтік мәселелерді шешуге бағытталған, ең бастысы, жастардан кері байланыс алуға бағытталған, яғни жастардың мүдделерін, үміттері мен қажеттіліктерін анықтау үшін олармен қарым-қатынас жасаудың белгілі бір арналары болуы керек.

«...жастарда әлеуметтік жауапкершілікті тәрбиелеу керек... флеш-моб қандай да бір әлеуметтік мәселені шешуге бағытталған болса, тиімді болуы мүмкін» **(А. Кәрім, «Ардос жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы).**

«...қандай да бір форумдар. Тіпті эмоционалды ашылып, жаңа қуат алады, олар міндетті түрде қажет. Бірақ аса бір насихаттау болмауы тиіс. Тәрбие және идеологиялық жұмыс қазір сын көтермейді. Толықтай апгрейд қажет» **(А. Кабегенов, «Qozqalys» ҚБ, Қарағанды облысы).**

«...жастармен әңгімелесіп, семинарлар, тренингтер өткізу керек. Пайдалы дүниелер қажет, бұл флеш-мобтар, форумдар емес, жастармен қарым-қатынас жасап, олардың не қалайтынын түсіну қажет» **(С. Серікбекқызы, «Волонтер» өңірлік фронт-офисінің басшысы, Павлодар облысы)**

Сонымен қатар, сарапшылар мұндай акцияларды ұйымдастырушылардың жіберген қателіктері формализм екенін айтады, жастарға іс-шараның мақсаты не екенін түсіндіріп жатпайды. Бұл жағдайда тәрбие жұмысының тиімділігі мен мағынасы төмендейді.

«...флешмобтарды барлығы бірдей қабылдай бермейді... ел басшылығы тапсырма береді, ал орындаушылар жай ғана орындап шығады және жастармен сөйлеспейді... Мұны ешкім жастарға түсіндірмейді, ешкім жастармен сөйлеспейді, сондықтан жастар бұл елде өздерін көрмейді. Қорқыныштысы не? Бұл тәрбиелеу функциясы. Жастармен сөйлесу керек, пікірін ескеру керек. Жастарда жекешілдік сезімі қатты дамыған» **(Ж. Искакова, ҚР Президенті жанындағы Жастар саясаты мәселелері жөніндегі кеңестің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

Сарапшылардың пікірінше, тәрбие жұмысының форматтары, мысалы, топтармен олардың мүдделері негізінде бейресми кездесулер өткізу бағытында, сондай-ақ қолданбалы жобаларды іске асыру түрінде өзгертілуі керек. Бұқаралық акциялар танымалдылығы мен өзектілігін жоғалтты.

«...флешмобтар мен акциялар тиімді емес, өйткені кейінгі екі-үш жылда бұл форматтан алшақтап келеміз. Сонымен қатар, біз жастармен ортасы, мемлекеттер, континенттер бойынша әртүрлі бейресми кездесулер өткіземіз. Бүгінгі таңда осы форматқа көштік. Бейресми кездесулер жақын етеді және кездесулердің нәтижесі көрінеді» **(С. Жүсіпова, Нұр Отан партиясы жанындағы «Jas Otan» жастар қанаты облыстық филиалының төрайымы, Павлодар облысы).**

«Әр жолы жаңа жұмыс әдістерін табу керек. Себебі мен 6-7 жыл бұрын іс-шаралар, флешмоб өзекті болды деп сеніммен айта аламын» **(Н. Жолдасқалиев, «Jas Otan» ЖҚ облыстық филиалының басшысы, Батыс Қазақстан облысы).**

«...қолданбалы жобалар қажет, олардан кейін жастар нақты қандай да бір серпілуі керек, сезінерлік дүниелер керек. Форумдар, акциялар – бұл әрине

жақсы, бірақ менің ойымша, форумдардың уақыты өтті. Бұл жерде жастар ұйымдарына жобалық жұмысқа көшу керек. Өкінішке орай, қазір көріп отырғанымыздай, жастар ұйымдары мен жастар – бұл әртүрлі нәрсе, жастар ұйымдары өз бетінше, ал жастар өз бетінше тіршілік етеді, әсіресе бұл республикалық деңгейде айқын көрінеді» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.)**

11. Жастар проблемаларын зерттеу: ми орталықтары

Сарапшылардың барлығы Қазақстан жастары өмірінің түрлі аспектілерін үнемі зерделеу қажеттігіне сенімді. Сонымен қатар, сарапшылар мұны мемлекеттік органдардың міндеті деп санайды, өйткені жастар елдің белгілі бір негізін құрайды.

«...зерттеу мемлекеттік органдардың міндеті, өйткені жастар – елдің негізі. Мемлекет жастарға құлақ асуы керек» **(С. Серікбекқызы, «Волонтер» өңірлік фронт-офисінің басшысы, Павлодар облысы)**

Кейбір сарапшылар мемлекеттік органдар, бизнес және коммерциялық емес сектор бір уақытта жастар саласындағы процестерді бақылау және зерттеумен айналысуы керек деп санайды, өйткені олардың аудиториямен жұмыс істеу тәсілдері әртүрлі.

«...коммерциялық емес ұйымдар ешкімге қарыз емес. Сондықтан мемлекеттік органдардың, коммерциялық емес ұйымдардың және сарапшылардың тандемі болуға тиіс. Себебі мемлекеттік органдар әлі де далада жұмыс істемейді. Ал коммерциялық емес ұйымдар, олар далада көбірек жұмыс атқарады. Олардың негізгі міндеті – мақсатты аудиториямен жұмыс істеу. Сондықтан олардың негізгі миссиясы ашық ... Биыл «Жастар» ҒЗО-мен бірлескен жоба бар. Біз де Алматы облысындағы, атап айтқанда, ауылдық округтердегі жастардың қажеттіліктеріне қарай жеке сараптамалық сауалнама, жеке жаппай сауалнама жүргізгіміз келеді. Оларды қандай қажеттіліктер мазалайды, қай бағытта жұмыс істеуіміз керек, қандай жобаларды іске қосуымыз керек деген сияқты. Міне, осы тұрғыда, иә, әрине. Жалпы, НЕЕТ жастарын анықтау бойынша, сіздердің жастарды дамыту туралы баяндамаңыздан кейін, қазір бүкіл ел бойынша жастардың даму индексын енгізу жүріп жатыр. Бұл тұрғыда жастар арасындағы алғышарттарды, қандай да бір өзгерістерді анықтау керек. Жаппай сауалнамалар, пікірлерді зерттеу, олар әрқашан өзекті. Сіздердің барлық баяндамаларыңыздан кейін республикалық деңгейде, өңірлік деңгейде міндетті түрде қандай да бір іс-қимылдар жүріп жатады. Біз сіздердің баяндаманы негізге аламыз және одан әрі өз іс-әрекетімізді белгілейміз, орындау бойынша жоспар жасаймыз» **(Ә. Сапаров, Алматы облысы Жастар саясаты басқармасының басшысы).**

«Бұл барлық мемлекеттік органдар, сондай-ақ ҮЕҰ, бизнес үшін ортақ міндет, өйткені бизнес үшін жастар да жұмыс күші болып табылады» **(А. Кәрім, «Ардос жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы).**

«...талдау жасау керек болса, онымен меморган және ҮЕҰ айналысуы керек сияқты. Кем дегенде екі көзқарас болуы керек, олар ұқсас болуы да мүмкін» **(Т. Джурумбаев, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы республикалық жастар ұйымының төрағасы, Нұр-Сұлтан қ.).**

«...бұл, әрине, мемлекеттің құзыреті, бірақ үкіметтік емес ұйымдар орындауы керек. Себебі олар жастармен тікелей жұмыс істейді және олар жастармен қалай жұмыс істейтіні туралы талдамалық жазбалар бере алады. Ол мұндай жобаларға қалай қарайды» **(Р. Арманов, «Қазақстан болашағы үшін» қоғамдық студенттер бірлестігінің төрағасы, Солтүстік Қазақстан облысы)**

Сарапшылардың бірі аймақтардағы тәуелсіз сарапшылар да жастар ортасындағы процестерді зерттеумен айналысуы керек деп санайды, өйткені олар жергілікті жерлердегі жастар өмірінің ерекшеліктері туралы жақсы хабардар.

«Мұндай тәуелсіз сарапшылар өте көп болуы керек... республика деңгейінде жастар мәселесін зерттеу мүмкін емес. Жастар саясаты – бұл өте нәзік нәрсе, сондықтан аймақты өз тұрғындарынан жақсы ешкім білмейді» **(С. Байзақова, «Шаңырақ» жастар мен жас отбасыларды қолдау орталығы» қоғамдық бірлестігінің басшысы, Шымкент қ.)**

Барлық респонденттер «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының үлесін атап өтіп, жұмысын жоғары бағалады. Олар дәл осы институт жастар ортасындағы жағдайға мониторинг жүргізумен, жастардың құндылық бағдарларын қадағалаумен және ауқымды әлеуметтанулық зерттеулер жүргізумен айналысуы тиіс деп санайды. ҒЗО басымдығы зерттеу нәтижелерін ҚР Президентіне дейін ұсыну мүмкіндігі, сондай-ақ жастар ұйымдары арасында талдамалық құжаттар ұсынымдарының әсер ету тиімділігі болып табылады.

«Осы мақсатта «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы бар. Бастапқы бір сұрақтар кезінде анық болғандай, жастар – бұл прогресс, кез келген мемлекеттің бүгіні мен ертеңі. Оның қайда ұмтылатынын түсіну өте маңызды. Оның құндылық идеалдары қандай? Сондықтан осындай зерттеулер көп болуы керек. ҒЗО орталық, анықтаушы рөлге ие. Жеке тақырыптар бойынша жүргізілетін жекелеген зерттеулер бар. ҒЗО-ның үлкен артықшылығы бар, нәтижелер Президентке дейін жетеді және сол баяндама негізінде мемлекеттік органдар, жастар ұйымдары өздерінің келесі жылға арналған жұмыстарын жоспарлайды» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

««Жастар» ҒЗО рөліне қатысты айтсақ, менің ойымша, орасан зор, мониторинг жүргізу өте дұрыс, бұл тек оң бағытта, әрине, біз жалпы тек оң көзқарас білдіреміз» **(Н. Мусин, «Атамекен» студенттік жасақтар қоғамдық бірлестігінің төрағасы, Ақтөбе облысы)**

Бұл ретте сарапшылардың бірі әлеуметтік есептердің нәтижелері қалың жұртшылық пен барлық жастарға қолжетімді емес, тек әкімдіктер, ресурстық орталықтар ұйымдастырған іс-шараларға қатысатын белсенді бөлік үшін ғана қолжетімді деп санайды.

«Жастардың түрлі аспектілерін зерттеу, әрине, қазіргі жастардың мүмкіндіктерін білу керек. Себебі жастар жұмыс істейтін және жұмыс істемейтін әртүрлі санаттарға бөлінеді. Біз бәрін естуіміз керек, олардың пікірін ескеруіміз керек, жинап, талдауымыз керек, бұл барлық жастарға жақсы қолдау болады. Бүгінгі таңда ҒЗО рөлі зор екенінен талас жоқ, бірақ көбінесе кейбір құжаттар, әлеуметтік сауалнамалар жергілікті атқарушы органдарға, әкімдіктерге, ресурстық орталықтарға, Жастар саясаты басқармасына түседі, олар мұны «өз»

адамдарына, іс-шараларға белсенді қатысатын жастарға ғана ғана жібереді, олар ылғи бір адамдар» **(А. Кабегенов, «Qozqalys» ҚБ, Қарағанды облысы)**

Сондай-ақ сарапшылар ҒЗО жұмысының нәтижелерін өз қызметінде пайдаланатынын атап өтеді және талдамалық баяндамаларды әрбір басқармаға таратуды ұсынады. Бұл мемлекеттік жастар саясатының тиімділігін күшейтуге мүмкіндік береді.

«Шындығында, біз бұл жұмыстың нәтижесін бірінші жыл көріп отырған жоқпыз. Талдауларды көреміз, өзіміз үшін қажеттісін аламыз, жұмыс істеу үшін кейбір жаңа бағыттар пайда болады, менің ойымша, бұл өте маңызды рөл» **(С. Жүсіпова, Нұр Отан партиясы жанындағы «Jas Otan» жастар қанаты облыстық филиалының төрайымы, Павлодар облысы).**

«Жастар» ҒЗО рөлі үлкен, жұмыс жанданды. Менің ойымша, орталық беретін шешімдерге қол жеткізу керек, оларды әр басқармада қолдану керек. Нәтижелер әрбір облыстағы әрбір бастықтың жұмыс үстелінде болуы керек. Сонда нәтиже болады деп ойлаймын» **(Н. Жолдасқалиев, «Jas Otan» ЖҚ облыстық филиалының басшысы, Батыс Қазақстан облысы)**

Қорытынды

1. Мемлекеттік жастар саясаты шараларының тиімділігін бағалау

Сарапшылардың басым көпшілігі Қазақстандағы мемлекеттік жастар саясатын оң бағалады. Нақты жетістіктер арасында үкіметтік емес жастар ұйымдары мен жастар ресурстық орталықтары желісінің дамығандығы, сондай-ақ әлеуметтік маңызы бар жобалардың іске асырылуы байқалады. Жергілікті атқарушы органдардың өңірлердегі қолдау шараларының тиімділігіне жәрдемдесуі де маңызды рөл атқарады.

Сарапшылардың бағалауы бойынша мемлекеттік қолдау шараларының ауқымы «Болашақ» бағдарламасы арқылы шетелде оқу мүмкіндігін ұсынуды, тұрғын үйге жеңілдікпен кредит алуды, бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін ағарту және оқыту дағдыларын қамтиды. Сондай-ақ, «Жасыл Ел» және Қазақстан студенттер альянсы үлгісінде жастардың бос уақытын ұйымдастыру атап өтілді.

Сарапшылар үшін мемлекеттік қолдаудың тиімділік көрсеткіштері Жастар саясаты туралы заңның қабылдануы, ең саны көп партияның жастар қанатының құрылуы, сондай-ақ жастардың халықаралық конкурстар мен жарыстардағы жеңістері болды.

Сарапшылар NEET (ағылш. *Not in Education, Employment or Training*) санатымен жұмыс мысалында мемлекеттік саясат бағыттарындағы өзгерістерді атап өтті. Мұндай тар бағытты тәсіл 14 жастан 29 жасқа дейінгі барлық жастар үшін әмбебап сипаттағы шараларға қарағанда тиімді.

Кез келген саладағы мемлекеттік саясат өзара іс-қимыл мен жауапкершіліктің негізі ретінде бірқатар шараларды, механизмдерді, институттар мен заңнамалық актілерді қамтиды. Саясат шараларды жетілдірудің үздіксіз процесі және жаңа жағдайларға жауап екенін түсіну керек.

Сарапшылар мемлекеттік жастар саясатын іске асыру процесінің кемшіліктеріне өңірлердегі қиындықтарды жатқызады. Бірінші кезекте, бұл жергілікті жерлерде тиімді мамандардың жетіспеушілігі, ол мемлекеттік бағдарламаларды тиісті шамада енгізуге мүмкіндік бермейді.

Мемлекеттік саясат тиімділігі критерийлерінің бірі – ықпал ету шаралары бағытталған адамдарды ақпараттық қамтамасыз ету.

2. Қазіргі жастардың құндылық бағдарлары

Құндылық бағдарлары өмірдің маңызды аспектілерін қалыптастырады және жастар ұмтылатын мақсаттарды анықтайды. Жастардың үнемі өзгеріп отыратын құндылық бағдарларының мониторингі негізінде мемлекеттік саясат шараларына түзетулер енгізу қолдау шараларын алушылардың біріктірілген мүддесін қанағаттандыруға мүмкіндік береді.

Сарапшылар жақсы білім, тұрғын үй және еркіндік алу сияқты алғашқы қажеттіліктерді қанағаттандыруға деген ұмтылысты атап өтті. Білімге келетін болсақ, Интернет пен әлеуметтік желілер арқылы білім алу танымал әдістерге айналып келеді.

Білім алу, прогрессивтілік және бәсекеге қабілеттілік – қазіргі жастардың басты сипаттамалары.

Сондай-ақ, сарапшылар жастардың қоғам мен қаржылық тәуелсіздікке қосқан әлеуметтік үлесін жүзеге асыруға деген ұмтылысын атап өтті.

Кейбір сарапшылар жастардың білім алуына, әсіресе NEET жастар санатына қатысты бағыт-бағдарымен келіспеуге бейім.

Кейбір сарапшылар жастар арасында өздерін жүзеге асыру үшін жақсы өмір іздеу мақсатындағы көші-қон әлеуеті артқанын атап өтті.

3. Коронавирустық пандемияның жастарға әсері

Коронавирустық пандемияның шындығы мен салдары экономиканың барлық салалары мен барлық әлеуметтік топтар үшін маңызды. Сарапшылар карантин және онымен байланысты жағдайлар жастардың, әсіресе ақылы негізде білім алатын жастардың және ауыл жастарының өмір сүру деңгейіне, әлеуметтік-экономикалық жағдайына үлкен әсер еткенін атап өтті.

Көбінесе сарапшылар табыстың төмендеуі және ақша табу мүмкіндігінің жоғалуы туралы айтады. Экономикалық жағдайдың нашарлауы және оқшаулау шаралары арқылы пандемия жастардың психологиялық жағдайына әсер етті. Жанды қарым-қатынас және құшақтасу, қол алысу және т.б. түріндегі бейсезім қарым-қатынас формалары – қарым-қатынас пен қолдаудың бұл түрлері қазіргі уақытта, әсіресе туыстары мен таныстарын жоғалтқан жағдайда жеткіліксіз.

Онлайн режимге көшу нәтижесінде жастар әлеуметтік желілер мен Интернетке тәуелді бола бастады. Оқшаулау және осыған ұқсас тәуелділік жастарды жабық етті.

Сарапшы ықтимал қолдау тәсілдерінің ақпараттық вакуумы есебінен жастардың мемлекетке деген сенімінің төмендегенін атап өтті. Әлеуметтік-экономикалық және психологиялық жағдайдың төмендеуімен бірге бұл тенденция жастардың наразылық әлеуетінің көрінісіне теріс әсер етіп, болашақта қауіп тудыруы мүмкін.

Бір қарағанда жағымсыз салдарлардан басқа кез-келген жағдайлар даму мен өмір сүру үшін жағдай жасайды. Ең алдымен, онлайн режиміне көшу логистикалық мәселелерді шешуге уақытты үнемдеуге және жұмыста көп мақсатқа жетуге көмектесті. Сонымен қатар, сарапшылар бұл режимде жастар әлеуметтік желілер мен Интернетте жаңа табыс түрлерін ашып, өздерінің табыс деңгейін арттыра алғаны туралы айтты.

4. Азаматтық және саяси мінез-құлық

Азаматтық белсенділікті бағалау кезінде сарапшылардың көпшілігі Қазақстанның жастары, әсіресе волонтерлік қызмет арқылы өте белсенді деп санайды. Жастардың қатысуы үшін басты серпін волонтерлер жылы мен коронавирустық пандемия болды.

Сарапшылардың бір бөлігі митингтерге, қайырымдылық іс-шараларға, волонтерлік ұйымдарға қатысудың өсуін атап өте отырып, жастардың азаматтық және саяси белсенділігінде айырмашылық жасамайды. Айта кету керек, жастар бұл әрекеттерді көрнекі түрде жүзеге асыруға тырыспайды.

Сарапшылар қазіргі жастарды алдыңғы буынға қарағанда белсенді деп санайды. Жастар аса өткір әлеуметтік-экономикалық проблемалар бойынша шешімдер қабылдауға, сондай-ақ бірқатар мәселелер бойынша өзінің белсенді ұстанымын мәлімдеуге бағдарланған.

Өңірге қарай сарапшылар жастардың саяси белсенділігі мен қатысуының әртүрлі деңгейін атап өтеді. Мысалы, Алматы қаласының жастары саяси салада өз мүдделерін жиі қорғайды және саяси сауаттылықтың жоғары деңгейін көрсетеді. Сонымен қатар Солтүстік Қазақстан облысында сарапшылар жастардың саясат мәселелеріне қызығушылығының төмен деңгейін, сондай-ақ өз құқықтары мен оларды қорғау тәсілдерін білмеуін атап өтуде. Бұл аймақтағы жастар саяси жүйеге және саяси шешімдер қабылдау процесіне ешқандай ықпал ете алмайды деп санайды.

Соған қарамастан, сарапшы елдегі жастардың саяси белсенділігінің өсуін сайлау процесіндегі реформалармен, атап айтқанда, саяси партиялардың сайлау тізімдеріндегі жастардың өкілдігіне квоталармен байланыстырады. Квоталаудың

арқасында жастардың саяси амбицияларын жүзеге асыруға бағытталуы артты. Негізінен атқарушы органдарда жұмыс істейтін жастар депутат болуға және ауыл әкімі лауазымына дауысқа түсуге ұмтылады.

Қарама-қарсы пікір де бар. Сарапшы жастардың саяси өмірдегі абсентеизм мен енжарлыққа деген қызығушылығын және мемлекеттік аппараттың жастарға түсінікті тілде қарым-қатынас жасауға бейімділігін атап өтті. Бұл ретте сарапшы жастардың саяси процестерге қатыспауын қазақстандық шындыққа қайшы келетін либералды құндылықтардың үстемдігімен түсіндіреді.

«Ирина Кайратовна» феномені туралы мәселеге келетін болсақ, сарапшылардың пікірлері де екіге бөлінді. Респонденттердің бір бөлігі бұл музыкалық топта қоғамдағы толғағы жеткен проблемалардың шығармашылық көрінісі ғана деп санайды. Сонымен қатар, топтың бэнд феномені де байқалмайды.

Сарапшылардың бірі «Ирина Кайратовна» жобасында наразылық әлеуетін көреді. Ондағы клиптер мен идеялар жастардың елдегі қоғамдық-саяси процестерге реакциясының проекциясы болып табылады. Бұл жағдайда жастардың наразылық көңіл-күйінің көрінісі сарказм, әзіл және музыка арқылы таратылады. Бірақ бұл наразылықтың Президент жанындағы Жастар саясаты жөніндегі кеңеске бэнд мүшесінің қатысуы мысалында сындарлы шешімі бар екенін атап өту қажет. Осылайша, жастар мүдделерінің артикуляциясынан басқа, топ айтылған мәселелер бойынша саяси шешімдер қабылдауға ықпал етуді көздейді.

5. Жастар мәдениеті: талантты таныту үшін жағдай жасау

Зерттеу нәтижелері бойынша барлық сарапшылар әртүрлі конкурстар мен жобаларды өткізу туралы айтады, соның арқасында жастар өз дағдыларын дамытуға, таланттарын ұсынуға және қаржылық немесе басқа да қолдау түрлеріне мүмкіндік алады.

Сарапшылар «Jas Project» жастар корпусын дамыту» жобасының кеңінен қамтылғанын атап өтті – бұл Халықаралық қайта құру және даму банкі мен ҚР Білім және ғылым министрлігінің бірлескен жобасы. Жобаның мақсаты жастарды, әсіресе осал топтарды қоғамдастықтың өміріне тарту, сондай-ақ қоғамдық пайдалы қызмет дағдыларына оқыту бағдарламасы арқылы өмірлік маңызы бар дағдыларды дамыту болып табылады.

Республикалық байқаулардан басқа сарапшылар Алматы облысындағы жас музыканттарға арналған «Жас талант» өңірлік жобаларын да атап өтті. Осы облыстың Жастар саясаты басқармасы болашақ мамандарға облыс әкімінің атынан жоғары оқу орындарында оқуға грант алуға көмектеседі.

Шығармашыл жастарды дамыту үшін сарапшылар «Жайдарман», «Шексіз шығармашылық» және «Қазақстан дауысы» сияқты жобаларды атап өтті. Екі жоба да ән айтатын жастар жарысына бағытталған. Ал танымалдылыққа ие болып келе жатқан «Жайдарман» алаңы өз алдына ойын-сауық және тәрбиелік мақсаттар қоятын қазақ тіліндегі көңілділер мен тапқырлар клубы болып табылады.

Сондай-ақ, сарапшылар «Болашақ», «Дипломмен ауылға», «Жастар практикасы» және «Жастар синергиясы» бағдарламаларын атап өтті. Қазақстан халқы Ассамблеясының «Жастар синергиясы» жобасының басты мақсаты Қазақстандағы түрлі этникалық топтардың жастарын ақпараттық технологиялар мамандықтары бойынша оқыту арқылы IT-саласын дамыту болды.

6. Дені сау ұлт және жастар

Дені сау ұлтты дамыту үшін мемлекеттің шараларын бағалау кезінде сарапшылар медициналық қызметтерді ұсынудың базалық жағдайларына, оларға

МӘМС шеңберінде, жастарды бөлмей-ақ барлық санаттар үшін қол жеткізу мүмкіндігіне қанағаттанушылық білдірді. Реформалауды қажет ететін мәселелер мен салалардың ішінде респонденттер жас халықтың тегін процедуралар туралы хабардар болуының төмен деңгейін атап өтті.

Сарапшылар тек қалалар мен облыс орталықтарында ғана емес, аудандар мен ауылдарда кәсіби, әуесқой және бұқаралық спорт түрлерімен айналысу үшін жағдай жасауды маңызды деп санайды.

Айта кету керек, сарапшы мектеп психологтарының қызметін күшейтуді ұсынады. Мектеп психологтарының рөлі оқушылардың суицидтік мінез-құлқымен күресуде әсіресе жоғары.

Сарапшылар бұған дейін жастарға қатысты медициналық қызметтердің тар бағытының жоқ екенін атап өткен болатын. Бұл мәселенің шешімі жүкті кәмелетке толмағандарды ақпараттандыруды арттыру, олардың санын азайту және қолдау үшін жастарға арналған жеке картаны енгізуге болар еді.

7. Білім беру саясаты алдындағы сын-қатерлер

Білім беру саясаты мемлекеттік жастар саясаты жүйесінде үлкен рөл атқарады. Жоғарыда айтылғандай, білім алу жастардың құндылық бағдарларының бірі болып қала береді.

Қашықтықтан білім берудің тиімділігін бағалай отырып, сарапшылардың жаңа оқу форматына қатысты пікірлері аса күмәнді. Олар интерактивтіліктің болмауы, оқытушы/мұғалім мен студент арасында сапалы байланыс орнатудағы қиындықтар және жеке санаттармен жеке көзқарасты қамтамасыз етудің мүмкін болмауын бұл форматтың кемшілігі санайды.

Сондай-ақ, сарапшылар ақпараттық инфрақұрылымды, үздіксіз Интернетті және жүктемені арттырудың маңыздылығын атап өтті. ҚР Білім және ғылым министрінің жүйенің қашықтықтан білім беруді қамтамасыз ете алмайтындығы туралы сөзіне сілтеме жасай отырып, сарапшы бұл фактінің халықтың сауаттылық деңгейіне және NEET үлесінің өсу тәуекелдеріне әсерін болжады.

Сарапшы қашықтықтан оқытуға көшудегі кемшіліктерді формализм және сыбайлас жемқорлықпен түсіндіреді, өйткені қашықтықтан оқытуға көшу туралы идеяларды мемлекеттік органдар бірнеше жыл бұрын мәлімдеген болатын. Онлайн-білім беруді реттеу процесіндегі қиындықтар оқытушылар мен білім алушылардың психологиялық жағдайына, соның салдарынан оқытудың жалпы тиімділігіне теріс әсер етеді.

Онлайн режиміне көшудің инфрақұрылымдық проблемалары арасында сарапшылар университеттер мен мектептерде бірыңғай базалар мен платформалардың жоқтығын атап өтті, мысалы, «Zoom», «Microsoft Teams» және басқалары қазақстандық емес немесе оларда қауіпсіздікті қамтамасыз ету деңгейіне кепілдік берілмейді.

Қашықтықтан білім берумен байланысты проблемалардан басқа, сарапшылар көрші елдердегі оқу құнымен салыстырғанда Қазақстанның жоғары оқу орындарында оқу құны қымбат екенін атап өтті. Бұл аспект жастардың көші-қон көңіл-күйіне теріс әсер етеді.

8. Еңбек нарығы және жастардың дағдылары

Нарықтағы бәсекеге қабілеттілік жаңа дағдыларды дамытуды және жұмыс орындары үшін күресті ынталандырады. Бұл әсіресе пандемия жағдайында жұмыс іздеген кезде жастарға қатысты. Әдеттегідей, дағдылар былайша бөлінеді: hard skills – тікелей кәсіби саладағы дағдылар және soft skills – тұлғааралық қарым-қатынас, көшбасшылық және топтық жұмыс дағдылары.

Сонымен қатар, сарапшылар мемлекеттік тілге қосымша шет тілдерін білуді ұсынады. Икемділік пен тілдерді білу жас мамандарға қажетті дағдылар спектрінде де кездеседі.

Сарапшылардың пікірінше, сыни тұрғыдан ойлау жастардың шеберлік жүйесіндегі маңызды элемент болып табылады. Қиын жағдайда шешім таба білу және шығармашылық арқылы жастар бәсекеге қабілетті болады. Өзгерістер мен ақпараттың үлкен ағымы дәуірінде сарапшылар көп тапсырмаларды қатар орындау дағдыларын дамытуды ұсынады.

Жақын болашақта қазіргі экономиканың өзекті талаптарына жауап беретін мамандықтарға келетін болсақ, сарапшылардың пікірлері екіге бөлінді. Көптеген сарапшылар ІТ және әлеуметтік желілер, контент-толтыру саласындағы мамандықтар: таргетологтар, smm-менеджерлер, техникалық мамандықтар, инженерлер мен биотехнологтар ең танымал болады деп санайды. Бірқатар сарапшылардың пікірінше, Қазақстан экономикасындағы ауыл шаруашылығының үлесін ескере отырып, агроөнеркәсіптік мамандықтар одан әрі сұранысқа ие болады. Медицина саласындағы мамандықтар туралы да айтылады.

9. Ақпараттандыру және жастар алдындағы сын-қатерлер

Пандемия қазіргі жас адамның өміріндегі ақпараттандыру процестерін жеделдетіп, күшейтті. Жастар Интернетте көп уақытты әртүрлі мақсаттарда өткізеді: оқу, жұмыс немесе бос уақыт болсын. Әлеуметтік желілерде және веб-сайттарда бола отырып, жастар көбінесе алаяқтық объектісіне айналады.

Сарапшылардың пікірінше, ақпараттық қауіпсіздік дағдыларын арттыру үшін қазіргі жастардың медиа сауатын арттыру қажет. Сондай-ақ факт-чеккинг – түрлі көздерден алынатын ақпараттың дұрыстығын тексеру дағдыларын дамыту бойынша ұсынымдар атап өтілді. Сарапшылар мектепте оқу кезеңінде талдау және сыни ойлау дағдыларын дамытуды ұсынады.

Сарапшы бұл ретте ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және контентті сүзу жауапкершілігі ата-аналардың емес, мемлекеттік органдардың саяси шешімдер мен заңнамалық актілер қабылдау деңгейінде болады деп есептейді.

10. Тәрбие шаралары

Жастардың құндылық бағдарлары өзгерістерге және сыртқы ықпалға бейім. Бұл тұрғыда әр үрлі формадағы тәрбие жұмысының сәттілік факторы үлкен рөл атқарады. Бағалау үшін сарапшыларға жастар үшін және жастарды тарта отырып өткізілетін форумдар, акциялар мен флешмобтар мысалындағы іс-шаралардың тиімділік дәрежесі туралы сұрақ қойылды. Айта кету керек, бұл сұраққа жауап беру кезінде сарапшылардың көзқарастары мен ұстанымдары ерекшеленді.

Сарапшылардың бір бөлігі форумдарды өткізу қажеттілігі мемлекеттік жастар саясаты туралы заңда жазылған деп санайды. Мұндай іс-шаралар олардың бұқаралық болуына байланысты рухты көтереді және жастарды біріктіреді, патриоттық сезімдерін дамытады, бірақ тиісті дайындықпен және оларды жүргізу кезінде жалықтыру болмуы тиіс.

Сарапшылар флешмобтарда тәрбие жұмысы мен қоғамдық сананы қалыптастыруда пайдалы идеологиялық насихат элементтерін көреді. Бірақ кейбір сарапшылар мұндай іс-шараларға күмәнмен қарайды, өйткені олар жастар арасында теріс қабылдау бар деп санайды, бірақ тәрбиелеу шараларының формасы болып қала береді. Сонымен бірге сарапшы волонтерлік тәжірибесін тиімді деп атайды, ол бір уақытта ситуациялық қолдау көрсетеді, мысалы, қарттарға, бірақ сонымен бірге отбасылық құндылықтар мен қоғамдық орындардағы, көліктегі мінез-құлыққа әсер етеді.

Сонымен қатар, сарапшылар мұндай акцияларды ұйымдастырушылардың жіберген қателіктері формализм екенін айтады, жастарға іс-шараның мақсаты не екенін түсіндіріп жатпайды. Бұл жағдайда тәрбие жұмысының тиімділігі мен мағынасы төмендейді.

Сарапшылардың пікірінше, тәрбие жұмысының форматтары, мысалы, топтармен олардың мүдделері негізінде бейресми кездесулер өткізу бағытында, сондай-ақ қолданбалы жобаларды іске асыру түрінде өзгертілуі керек. Бұқаралық акциялар танымалдылығы мен өзектілігін жоғалтты.

11. Жастар проблемаларын зерттеу: ми орталықтары

Сарапшылардың барлығы Қазақстан жастары өмірінің түрлі аспектілерін үнемі зерделеу қажеттігіне сенімді. Сонымен қатар, сарапшылар мұны мемлекеттік органдардың міндеті деп санайды, өйткені жастар елдің белгілі бір негізін құрайды.

Кейбір сарапшылар мемлекеттік органдар, бизнес және коммерциялық емес сектор бір уақытта жастар саласындағы процестерді бақылау және зерттеумен айналысуы керек деп санайды, өйткені олардың аудиториямен жұмыс істеу тәсілдері әртүрлі.

Барлық респонденттер «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының үлесін атап өтіп, жұмысын жоғары бағалады. Олар дәл осы институт жастар ортасындағы жағдайға мониторинг жүргізумен, жастардың құндылық бағдарларын қадағалаумен және ауқымды әлеуметтанулық зерттеулер жүргізумен айналысуы тиіс деп санайды. ҒЗО басымдығы зерттеу нәтижелерін ҚР Президентіне дейін ұсыну мүмкіндігі, сондай-ақ жастар ұйымдары арасында талдамалық құжаттар ұсынымдарының әсер ету тиімділігі болып табылады.

Бұл ретте сарапшылардың бірі әлеуметтік есептердің нәтижелері қалың жұртшылық пен барлық жастарға қолжетімді емес, тек әкімдіктер, ресурстық орталықтар ұйымдастырған іс-шараларға қатысатын белсенді бөлік үшін ғана қолжетімді деп санайды. Сондай-ақ сарапшылар ҒЗО жұмысының нәтижелерін өз қызметінде пайдаланатынын атап өтеді және талдамалық баяндамаларды әрбір басқармаға таратуды ұсынады. Бұл мемлекеттік жастар саясатының тиімділігін күшейтуге мүмкіндік береді.

Ұсыныстар

Жастар ортасындағы жағдайды жақсарту үшін ұсынымдар ретінде сарапшылар **қолжетімді баспана беруге, әсіресе жас отбасыларға және аймақтардағы жастарды жұмысқа орналастыруға күш салу** керек деп санайды. Тағы бір айтылған мәселе сапалы білім беруді қамтамасыз ету болды.

«...менің ойымша ең алдымен бұл жақсы білім, қолжетімді баспана, тұрақты жұмыс. Жақсы білім алу үшін бағдарламалар әзірлеу керек, негізінді ондай бағдарламалар көп. Бұл жерде ең бастысы – отбасын енді ғана құрған және жылжымайтын мүлік сатып алғысы келетін жастар үшін, жас отбасылар үшін қолжетімді баспана. Бұл үлкен көмек болар еді, әрине, ажырасулар саны да қысқаратын еді» **(С. Серікбекқызы, «Волонтер» өңірлік фронт-офисінің басшысы, Павлодар облысы).**

«...жастарда қазір екі проблема бар – жұмысқа тұру және қолжетімді тұрғын үй. Қазір жастар, атап айтқанда біздің облыс жастары сондай көмекті қажет етеді, Алматы және Нұр-Сұлтан қалаларында осындай жеңілдікті бағдарламалар бар екенін білемін, «Алматы жастары», «Елорда Жастары» деген арнайы бағдарламалар бар, олар Президент жолдауында жазылған және орындалып жатыр. Облыстарда бұл бағдарлама жоқ, барлық жерде бірдей қолданылатын

бағдарламаны енгізсе деген тілек бар. Содан кейін байқағаным, жер учаскесіне кезекке тұрғанда, жеке тұрғын үй құрылысына рұқсат алғанда немесе мемлекеттік қордан тұрғын үй алу үшін кезекке тұрғанда әртүрлі санаттағы зейнеткерлер, ардагерлер, мемлекеттік қызметкерлер, мүгедектер сияқты түрлі санаттар қарастырылған, ал жастар санаты және жас отбасы деген санат жоқ. Мемлекеттік қызметші немесе мүгедек болуың керек, ал жастар санаты жоқ. Егер ҒЗО-ға қызықты болса, менің ойымша жақсы материал болар еді, мәселен біз жастар санының нақты қажеттілігін, қанша адам кезекте тұрғанын білеміз. Себебі жеке санаттар жоқ. Мұны әр өңір бойынша отырып санау керек болады. Жұмыспен қамту мәселесіне келер болсақ, «Еңбек» бағдарламасы қабылданып жатыр, бұл бір, бірақ жұмыссыз және жұмыс істегісі келмейтін НЕЕТ санаты бар, олармен қалай жұмыс істемекпіз?» **(Э. Сапаров, Алматы облысы Жастар саясаты басқармасының басшысы).**

«Жас отбасылар үшін тұрғын үймен қамтамасыз ететін бағдарламалар қажет. Бізде ажырасулар саны өсіп жатыр, негізгі проблема – баспанасы жөде осы... Сонымен қатар, бұл жастар идеяларын қамтып, дамытатындай өтеусіз жаппай гранттар болуы керек. Идея мен жобаны ұсыну үшін смета жазу керек пе? Сондықтан жастарға осы бағытта тегін семинарлар, тренингтер өткізу үшін қаржылық сауаттылық қажет» **(С. Жүсіпова, Нұр Отан партиясы жанындағы «Jas Otan» жастар қанаты облыстық филиалының төрайымы, Павлодар облысы)**

Әкімдердің жастар проблемаларын шешуге қызығушылығының төмендігі, сондай-ақ биліктің жастармен қарым-қатынасқа бағдарланбауы мемлекеттік жастар саясатын іске асыруға кедергі болып табылады. Бұл мәселені шешу үшін **«халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасы аясында жергілікті атқарушы органдардың жастармен жұмысын күшейту ұсынылады».**

«Жастар саясатымен шындап айналыспай, кейде жалғыз кездесулер өткізетін әкімдер, толып жатқан бастық көп, олар негізінен сырт қалып отырады» **(Н. Жолдасқалиев, «Jas Otan» ЖҚ облыстық филиалының басшысы, Батыс Қазақстан облысы).**

«Алаңға шығып, әртүрлі жастармен кездесіп, олардың ұсыныстарын ескеріп, жастармен одан әрі жұмыс жасау керек» **(В. Ким, ҚР Парламенті Мәжілісінің Әлеуметтік-мәдени даму комитетінің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.)**

Бірқатар сарапшылар жастарды тыңдап, мақсатты аудиториямен кездесулер ұйымдастыру, **сондай-ақ қабылданатын мемлекеттік бағдарламалардың қажеттілігі мен тиімділігін анықтау** қажеттігіне сенімді. Саяси жүйенің тәжірибе алмасуға және **жастардың** проблемаларын анықтауға арналған алаңдар құру арқылы әлеуметтік топтардың **мүдделерін біріктіруге** қабілеттілігі мұқтаж санаттарға мақсатты қолдауды жақсартуға немесе жаңа проблемаларға назар аударуға мүмкіндік береді. Мұндай жағдайда кері байланыстың болуы барлық қолдау шараларының тиімділігін арттырады.

Жастарды қолдаудың мемлекеттік шаралары көрсеткіштерінің нәтижелеріне қол жеткізуді бағалау кезінде сарапшы **сандық емес, сапалық индикаторларға назар аударуды** ұсынады.

«...жастарды Парламентке, орталық органдарға шақыру. Жастарға қарай ашылу. Табысты, дарынды, әдемі жастарды емес, нақты проблемалары бар мақсатты аудиторияны шақыру керек. Олардың пікірін тыңдаудан қорықпау керек. Және бірлесіп қандай да бір ұсыныстар жасауға болады... Біз Петропавлда жұмыс істейміз, бізде үлкен проблема бар, бұл жастардың көшіп жатқаны.

Қазақстан бойынша жастардың ең көп саны осы өңірден кетіп жатыр. Мемлекет жастарды осында ұстау үшін бағдарламалар қабылдап, басқа өңірлерден жастарды осында көшіріп жатыр» **(А. Кәрім, «Ардос жүрек» мүгедектер қауымдастығы» ЗТБ директоры, Солтүстік Қазақстан облысы).**

«Мұнда жастарды тыңдау керек, бұл бірінші, олардың мүдделерін ескерген жөн. Мемлекет мүддесіне сәйкес келетін бағдарламалар әзірлей бермей, жастардың құндылықтарын, қажеттіктерін анықтап, үшіннен құлақ асу керек, әрине белгілі бір сүзгіден өтуге тиіс, жастар келіп үстелді жұдырықтап, мен мынаны қалаймын, болды деген болмау керек. Дұрыс шаралар қабылдау керек. Бағдарламаны іске асырудың тиімділігіне көңіл бөлу керек, өйткені бізде өкінішке орай кері байланыс жоқ. Біз мемлекеттік бағдарламаларды сандық критерийлерге сүйнегі іске асырамыз. Мысалы, 28000 адам қамту керек болды делік, соны қамтимыз. Ал қаншалықты тиімді қамтығанымыз белгісіз. Сол бағдарлама керек болды ма, осы қаражатқа одан да тиімді етіп жасауға болар ма еді? Немесе бағдарламаны басқа бір форматқа ауыстыруға болар ма еді?» **(А. Баянбекова, «ZHASPROJECT» жастар корпусын дамыту жобасы» үйлестіру кеңесі басшысының орынбасары, Нұр-Сұлтан қ.).**

«Бізде көрсеткіш тұр – құр орындап шығу. Бөлен адам қатысты дегендей. Санды көздейтін іс-шараларды тоқтатып, сапаға қарай ауысу керек» **(Ж. Искакова, ҚР Президенті жанындағы Жастар саясаты мәселелері жөніндегі кеңестің мүшесі, Нұр-Сұлтан қ.).**

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жастар саясаты туралы заңына сәйкес жастарға 14 жастан 29 жасқа дейінгі адамдар жатады. Сарапшылардың бірі бұл жасты **35 жасқа дейін көтеруді** ұсынады.

«...менің ойымша, жасын 35-ке дейін ұзарту керек. Әкімдікке әрбір жас адам келе алмайды. Тікелей әкімге немесе орынбасарға өзінің шағымын немесе ойын білдіре алмайды. Менің ойымша, сол кезде жастар білетін және түсінетін болады, сол кезде ғана мемлекеттік жастар саясаты жақсарады» **(Г. Қабиева, Ақтөбе облысы жастар ресурстық орталығының директоры, Ақтөбе облысы)**

Жастардың жағдайын, олардың үміттері мен қажеттіліктерін үнемі қадағалап отыру үшін сарапшылар **элеуметтанулық сауалнама жүргізуді** ұсынады. Бұл мемлекеттік жастар саясатының көптеген шараларының тиімділігін бағалауға, барынша сұранысқа ие қолдау бағдарламаларын жақсартуға, сондай-ақ хабардар субъектілерді көбірек қамтуға мүмкіндік береді.

«...жастар арасында сауалнама жүргізу. Олар үшін тағы қандай жобалар қызықты, өзекті және олар қандай жобаларды қосымша енгізгісі келеді. Бұл мемлекет үшін әрбір жас адамның пікірі маңызды екенін және оларды тыңдауға дайын екенін көрсетуге көмектеседі деп санаймын» **(Р. Арманов, «Қазақстан болашағы үшін» қоғамдық студенттер бірлестігінің төрағасы, Солтүстік Қазақстан облысы)**

Сарапшы **балалар жастар саясатына назар аударуды** ұсынады, өйткені 18 жасқа дейінгі жастармен жұмыс істеу кезінде олардан ересек санаттан бөлек күш-жігер мен шараларды қолдану қажет. Оқу орындарының жүйесі сияқты құндылық бағдарлары мен өмір сүру жағдайлары айтарлықтай ерекшеленуі мүмкін.

«...балалар саясаты жастар саясаты аясында қарастырылады, дегенмен бұл басқа мақсатты аудитория, жасы және жұмыс әдістері, ұйымдары бөлек. Бірақ Қазақстанда балалар жастар саясаты деген ұғым жоқ. Бұл дұрыс емес, бұл

туралы көп сөйлестік, ұсыныс бердік, бірақ әзірге біздің ұсынысымыз ескерусіз қалады» **(Д. Садвокасова, «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы, Нұр-Сұлтан қ.)**

Мемлекеттік жастар саясатының тұжырымдамасы 2020 жылға дейін әзірленгендіктен, сарапшы жас қазақстандықтардың жаңа күн тәртібі, жағдайлары, үрдістерін мен қажеттіліктерін ескере отырып, осы саладағы **жаңа стратегиялық құжатты әзірлеу қажеттілігін** атап өтеді.

«Әрине, мемлекеттік жастар саясаты жақсы. Бүгінгі таңда мемлекеттік жастар саясаты тұжырымдамасында 2020 жылға дейін жазылған. Ал қазір 2021 жыл, жаңа тұжырымдаманы көріп отырған жоқпыз. Қазір, өкінішке орай, мемлекеттік жастар саясаты заңға жаңа өзгерістерді, жаңа шындықтар мен үрдістерді және жастардың талаптарын ескере отырып, жаңа түзетулерді талап етеді» **(А. Кабегенов, «Qozqalys» ҚБ, Қарағанды облысы)**

Көбінесе сараптамалық ортада мемлекеттік жастар саясаты шараларын **ақпараттық қамтамасыз ету** сапасына наразылықтар айтылады.

Респонденттер жастардың таңдаған әлеуметтік желілерінде және жарнама арқылы ақпаратты тарату бойынша **жұмысты күшейтуді** ұсынады.

«Жұмысты әлеуметтік желілер бағытында жандандыру қажет. Бұл өте маңызды, жұмыс атқарылып жатыр, кейбір жобалар жүзеге асырылуда. Бірақ олар жастарға жетпейді. Бір басқарма ішінде бизнес-жобаларға конкурс жарияланады. Олар мұны өздері және айналасы біледі, бірақ аудитория білмейді, өйткені әлеуметтік желілерде, БАҚ-та бұл жұмыс жүргізілмейді... жастар саясатына қатысты жарнама шықпайды» **(Н. Жолдасқалиев, «Jas Otan» ЖҚ облыстық филиалының басшысы, Батыс Қазақстан облысы)**

Сарапшылар NEET мысалында жастардың жекелеген санаттарын зерттеуді мақұлдайды және физикалық еңбекпен айналысатын **жастарға** (жұмысшы мамандықтар) және **«базар» жастарына назар аударуды ұсынады**, өйткені оларға мемлекеттік қолдау шаралары туралы ақпарат көбінесе жетпей жатады.

«Біз жұмысшы тобы туралы ұмытпауымыз керек. Тіпті көптеген есептерде базар жастары туралы жазылады, оларды да ұмытпау керек, онымен де жұмыс істеу керек. Себебі олар мемлекеттік қолдау бағдарламалары туралы білмейді. Мысалы, сол қоғамдық жұмыстар, жастар практикасы, осының барлығы туралы білмейді» **(А. Кабегенов, «Qozqalys» ҚБ, Қарағанды облысы)**

Сарапшылардың **болжалдары** Қазақстан Республикасының Президенті Қ. Тоқаев жариялаған **«Тәуелсіздік ұрпақтары» жобасының іске асырылуына** да әсер етеді. Идея жастар саясаты бойынша бірыңғай ұлттық жобаны дайындау болып табылады.

«Біз Жастар саясаты басқармасының басшылары ретінде «Тәуелсіздік ұрпақтары» жобасына үлкен үміт артамыз, өйткені жастардың өзі қазір мұны күтіп отыр. Мемлекет басшысы жобаны өзі жариялады. Қазір жастар осы жоба аясында қандай да бір артықшылықтар, жеңілдіктер, жаңалықтар, қандай да бір санаттағы, оның ішінде дарынды жастарды қолдау шараларын күтеді» **(Ә. Сапаров, Алматы облысы Жастар саясаты басқармасының басшысы)**

Қазақстан Республикасы
Ақпарат және қоғамдық
даму министрлігі

«МОЛОДЕЖЬ КАЗАХСТАНА»

АНАЛИТИЧЕСКИЙ ДОКЛАД ПО РЕЗУЛЬТАТАМ
СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Социологическое исследование «Молодежь Казахстана»: НИЦ «Молодежь», Нур-Султан, 2021. - 103 стр.

Аналитический доклад основан на результатах социологического исследования «Молодежь Казахстана», проведенного методами массового республиканского опроса по заказу Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан.

© Научно-исследовательский центр «Молодежь», 2021

СОДЕРЖАНИЕ

I.	ПРОГРАММА СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ	105
II.	РЕЗУЛЬТАТЫ МАССОВОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ	111
	Социально-демографические характеристики респондентов	111
1.	ЗДОРОВЬЕ И ДОСУГ МОЛОДЕЖИ	111
	Отношение молодежи к здоровью	111
	Формирование здорового образа жизни	114
	Отношение к физической активности	116
	Досуг молодежи	118
2.	ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В ЖИЗНИ МОЛОДЕЖИ	121
	Удовлетворенность системой образования	121
	Дистанционное образование	123
	Научная деятельность	125
	Инклюзивное образование	126
3.	СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ МОЛОДЕЖИ	128
	Уверенность в будущем (замер тревожности)	128
	Намерения по улучшению условий проживания	132
	Уровень финансовых обязательств	132
4.	ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ И ИНТЕРЕСЫ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ 135	
	Ценностные ориентиры молодежи	135
	Языковая среда	137
	Формирование религиозных убеждений	140
5.	ГРАЖДАНСКАЯ АКТИВНОСТЬ	142
	Общественно-политические настроения молодежи	142
	Протестный потенциал	147
	Риск дискриминации в молодежной среде	152
6.	ЭФФЕКТИВНОСТЬ РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ 155	
	Выводы	160
	Рекомендации	165
III.	РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРТНОГО ОПРОСА	167
1.	Оценка эффективности мер государственной молодежной политики	167
2.	Ценностные ориентиры современной молодежи	170
3.	Влияние коронавирусной пандемии на молодежь	172
4.	Гражданское и политическое поведение	175
5.	Молодежная культура: создание условий для проявления таланта	179
6.	Здоровая нация и молодежь	182

7.	Вызовы перед образовательной политикой	183
8.	Рынок труда и навыки молодежи	185
9.	Информатизация и вызовы перед молодежью	188
10.	Воспитательные меры	189
11.	Изучение проблем молодежи: мозговые центры	191
	Выводы	194
	Рекомендации	199

I. ПРОГРАММА СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Научно-исследовательским центром «Молодежь» регулярно проводится комплексное социологическое исследование, направленное на изучение основных факторов, определяющих социальное самочувствие молодых людей в каждом из регионов Казахстана, определяются отличия в оценке ситуации в среде городской и сельской молодежи.

Целью исследования является формирование понимания состояния и динамики мнений молодых людей по широкому кругу вопросов: здоровый образ жизни и досуг, качество и уровень развития образования, ценности и отношение к общественно-политическим явлениям, проявление гражданской активности и оценка эффективности деятельности государственных структур в сфере молодежной политики.

Исследование носит прикладной характер, так как систематизирует ключевые аспекты, определяющие основные черты современной казахстанской молодежи. Результаты исследования направлены на формирование корректирующего воздействия ответственными государственными органами, информирование широкой общественности об уровне и динамике развития социальных явлений в молодежной среде.

Согласно данным Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан на начало 2021 года, казахстанская молодежь в структуре населения страны составляет 19,8% и является важным стратегическим и кадровым ресурсом. Молодежь играет важную роль в социальных отношениях, производстве материальных и духовных благ. Как показывает практика, положение молодежи в обществе и степень ее участия в развитии социальной среды зависит как от государства, так и от уровня социально-политической активности самой молодежи.

Основным нормативным правовым документом, регулирующим сферу отношений государства и молодежи в Республике Казахстан, является Закон «О государственной молодежной политике в Республике Казахстан» от 9 февраля 2015 года, в котором определены его цели, задачи, направления, а также механизмы государственной поддержки молодежи, прописаны ее социальные и политические права.

Регулярно отмечается особая роль молодого населения страны, делается упор на значимости молодежи для будущего Казахстана и говорится о важности воспитания ответственности и активной гражданской позиции казахстанской молодежи. Государство прилагает усилия в области расширения возможностей молодежи для творческой и профессиональной реализации, для повышения степени ее социального благополучия.

Для эффективной интеграции молодежи в социально-экономические процессы необходимы исследования проблем молодежной среды и повышение компетентности специалистов, работающих с молодежью.

Актуальность настоящего исследования заключается в том, что обеспечение эффективности реализации государственной молодежной политики во многом связано с выявлением основных тенденций в отношении молодежи к государственной молодежной политике. Анализ мнения и оценок молодых казахстанцев по поводу социальных институтов, организаций и государственных программ, направленных на регулирование и развитие ГМП, позволяет обладать надежной информацией о ситуации в сфере молодежной политики, потребностях и ожиданиях молодежи от этой сферы.

Методологическая часть программы

Цель исследования – изучение различных аспектов жизни молодежи Казахстана и выработка рекомендаций по эффективности реализации государственной молодежной политики.

Задачи:

- изучение состояния здоровья и досуга молодежи;
- оценка уровня образования и вовлеченности молодежи в научную деятельность;
- изучение социального самочувствия молодежи;
- выявление ценностных ориентаций и интересов молодых казахстанцев;
- определение уровня религиозности молодежи и выявление факторов, влияющих на него;
- выявление общественно-политических настроений молодежи;
- определение уровня участия молодежи в деятельности молодежных организаций, а также в государственных программах и проектах, направленных на поддержку молодежи;
- выработать рекомендации по эффективности реализации государственной молодежной политики.

Объект исследования – население Республики Казахстан в возрасте от 14 до 28 лет включительно (молодежь), выбранная по параметрам, репрезентирующим ее социально-демографические и территориальные характеристики.

Предмет исследования – оценка молодежи Казахстана основных аспектов своей жизни, включающие: здоровье и досуг, образование и наука, социально-экономическое положение, ценностные ориентации и интересы, общественно-политические процессы.

Интерпретация основных понятий

Государственная молодежная политика – система социально-экономических, организационных и правовых мер, осуществляемых государством и направленных на поддержку и развитие молодежи. Целью государственной молодежной политики является создание условий для полноценного духовного, культурного, образовательного, профессионального и физического развития молодежи, участия в процессе принятия решений, успешной социализации и направления ее потенциала на дальнейшее развитие страны.

Молодежь – это социально-демографическая группа, выделяемая на основе совокупности возрастных характеристик, особенностей социального положения и определенных социально-психологических качеств. В соответствии с Законом Республики Казахстан «О государственной молодежной политике», в настоящем исследовании в качестве молодежи выбраны граждане Республики Казахстан от четырнадцати до двадцати девяти лет.

Социальное самочувствие – интегральная характеристика реализации жизненной стратегии личности, отношения к окружающей действительности, субъективных ее сторон. соотношение между уровнем притязаний и степенью удовлетворения потребностей субъекта, которые представлены как когнитивные формирования.

Общественно-политические настроения – общая эмоционально-рациональная оценка значительными количествами людей соответствия реальной социально-политической действительности, тех или иных ее аспектов

притязаниям, потребностям и интересам этих людей, осуществление которых связано с данной действительностью, с данными аспектами.

Ценностные ориентации – отражение в сознании человека ценностей, признаваемых им в качестве стратегических жизненных целей и общих мировоззренческих ориентиров.

Методическая часть исследования

Для решения поставленной цели и задач настоящего исследования применены количественный и качественный методы сбора информации – массовый опрос с применением анкеты посредством личного интервью с респондентом, а также экспертных интервью.

В качестве основного **метода сбора информации** использовался массовый опрос молодежи, в возрасте от 14 до 28 лет включительно, «face-to-face». Данный метод позволил получить наиболее объективную информацию о ситуации в молодежной среде. Массовый опрос предполагает участие в исследовании большого числа респондентов, отобранных на основе выборки, и отражающих в своей совокупности структуру социальной группы. На основании результатов проведенного массового опроса с той или иной степенью точности строится прогноз о массовом поведении. Основное предназначение массовых опросов – получение информации о мнениях людей, их мотивах и оценках социальных явлений, о феноменах и состояниях общественного, группового и индивидуального сознания.

Экспертный опрос – разновидность опроса, в ходе которого респондентами являются эксперты – высококвалифицированные специалисты в определенной области деятельности. Метод подразумевает компетентное участие специалистов в анализе и решении рассматриваемой проблемы.

В практике социологических исследований используется: для прогноза развития того или иного явления; для оценки степени достоверности массового опроса.

Надёжность оценок и решений, принимаемых на основе суждений экспертов, достаточно высока и в значительной степени зависит от организации и направленности процедуры сбора, анализа и обработки полученных мнений. Сама процедура предполагает: анализ исследуемой ситуации; выбор группы экспертов; выбор способа замера экспертных оценок; процедуру непосредственной оценки работы экспертов; анализ полученных данных.

Экспертные интервью проводились несколькими способами по согласованию с экспертом:

- интервьюер проводит личное интервью с экспертом;
- интервьюер проводит интервью по телефону;
- эксперт письменно отвечает на вопросы и присылает файл на e-mail.

Объем выборочной совокупности составит 2000 респондентов. Территория проведения социологического исследования охватывает все регионы Республики Казахстан – города республиканского значения Нур-Султан, Алматы и Шымкент, 14 областных центров, а также сельские населенные пункты. В исследовании будет использована стратифицированная многоступенчатая выборка с квотированием. Вначале, исходя из численности населения по областям и городам, будут определены объемы выборки по регионам страны. Далее по каждому региону будут высчитаны объемы городской и сельской выборки.

Расчет выборочной совокупности по проекту, человек*

	Всего	Городское население	Сельское население	Мужчины	Женщины
Республика Казахстан	2000	1129	871	1019	981
Акмолинская	76	33	42	39	37
Актюбинская	95	64	31	48	47
Алматинская	209	43	166	109	100
Атырауская	71	36	35	36	34
Восточно-Казахстанская	130	78	51	67	63
Жамбылская	126	47	80	65	62
Западно-Казахстанская	68	34	34	35	33
Карагандинская	141	109	32	73	69
Костанайская	86	47	39	44	42
Кызылординская	93	39	54	49	45
Мангистауская	78	29	49	40	38
Павлодарская	72	48	24	37	36
Северо-Казахстанская	53	23	30	28	25
Туркестанская область	247	45	203	132	116
Нур-Султан	118	118	0	57	61
Алматы	209	209	0	98	111
Шымкент	127	127	0	63	65

* По данным Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан на 1 января 2020 года

В настоящем исследовании отбор единиц наблюдения проводился в несколько этапов:

1. Отбор по областям – исходя из численности населения по областям и городам республиканского значения от 14 до 28 лет включительно, определены объемы выборки по 17 регионам страны.

2. Отбор по принципу город-село – в каждой области высчитаны объемы городской и сельской выборки. Опросом охвачены все областные центры, отдельные малые города и сельские населенные пункты.

3. Отбор точек опроса – в городских и сельских населенных пунктах производится простой случайный отбор микрорайонов и улиц из картографического списка данного поселения.

4. Отбор домохозяйства – следуя по маршруту от стартовой точки по правилу «левой руки» отбирается домохозяйство с 5-кратным шагом отбора в городе и 3-х кратным шагом отбора в селе с ограничением активных интервью на одно домохозяйство в количестве 1 респондента, подошедшего по квотам. Стартовая точка выбирается произвольно.

5. Отбор респондентов согласно квоте – в каждом отдельно взятом домохозяйстве респонденты отбираются по двум признакам – пол и возраст – половозрастной квоте – возраст респондента на момент опроса не должен быть ниже 14 и выше 28 лет, а также репрезентативная представленность по полу (количество опрашиваемых мужчин и женщин рассчитано согласно данным Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам по каждой области, городу и селу).

Выборка является репрезентативной, т.е. по выделенным параметрам состав респондентов приближается к соответствующим пропорциям в генеральной совокупности. При этом отклонение средних характеристик выборочной совокупности от средних характеристик генеральной совокупности не превышает $\pm 2,19\%$.

Выборочная совокупность экспертного опроса составила 15 экспертов.

Экспертами выступили специалисты в области молодежной политики из 8 регионов страны в государственных органах, некоммерческих организаций и консультативно-совещательных органах.

Структура инструментария

Для сбора первичной информации использована анкета социологического исследования – тиражированный документ, который содержит набор вопросов, сформулированных и связанных между собой по определенным правилам. Свойства и качества социологической анкеты, ее объем, структура, специфика конструирования вопросов тесно связаны и определяются типом опроса, для которого данный инструмент предполагается использовать, а также особенностями объекта исследования. Опрос респондентов проведен на 2-х языках: казахском и русском, в зависимости от выбора респондента. Сбор информации полевого этапа исследования реализован специально подготовленными интервьюерами под руководством региональных супервайзеров.

Методика обработки информации

По итогам полевого этапа исследования проведены контроль работы интервьюеров (100% проверка корректности заполнения анкет и 30% контроль поля по телефону), а также кодировка, ввод и обработка данных.

Ввод, обработка первичных данных, а также вывод одномерных, двумерных таблиц, корреляционный и кластерный анализы выполнены с помощью лицензионной, русифицированной компьютерной программы SPSS.

Методы анализа информации

Основными методами анализа первичной социологической информации выступают:

- 1) одномерный анализ данных;
- 2) двумерный анализ данных;
- 3) корреляционный анализ.

Этапы организации социологического исследования:

1 этап. Подготовка социологического опроса.

Разработка программы, включающей в себя:

- определение проблемной ситуации;
- обзор литературы по избранной теме;
- постановка целей и задач;
- операционализация понятий;
- выдвижение гипотез;
- проектирование выборочной совокупности.

Разработка инструментария (анкеты) для сбора эмпирической информации:

- перевод анкеты;
- пилотирование инструментария.

2 этап. Сбор эмпирического материала.

Организация опроса:

- подбор, подготовка, инструктаж интервьюеров;
- распределение участков опроса;
- отбор единиц опроса;
- рассылка анкет и инструкций по проведению опроса и заполнению анкет;
- проведение интервью.

3 этап. Обработка и интерпретация социологических данных:

- изготовление макета в программе для анализа и обработки статистических данных (SPSS);
- кодировка анкет (кодирование открытых ответов респондентов);
- ввод анкетных данных;
- контроль поля;
- обработка и выведение линейных отчетов и отчетов по социально-демографическим параметрам;
- применение других видов статистического анализа.

4 этап. Анализ полученных данных.

Проведение первичного анализа:

- фиксирование зависимостей, выявленных в результате опроса;
- выведение таблиц;
- построение диаграмм.

Вторичный анализ данных:

- сравнительный анализ;
- привлечение дополнительной информации;
- выдвижение новых предположений и рекомендаций;
- подготовка финального отчета исследования.

II. РЕЗУЛЬТАТЫ МАССОВОГО ОПРОСА МОЛОДЕЖИ

Социально-демографические характеристики респондентов

В исследовании приняли участие граждане в возрасте: 14–18 лет (33,2%), 19–23 лет (30,0%) и 24–28 лет (36,8%). Гендерный состав респондентов представлен 1001 мужчинами (50,1%) и 999 женщинами (49,9%). В разрезе город-село в исследовании приняли участие 1141 городских (57,1%) и 859 сельских (43,0%) жителей.

В обобщенном виде молодежь представлена 77,0% представителями казахской национальности, распределение по полу и возрасту равномерное. Для казахстанской молодежи характерно наличие высокого уровня образования: более 40% имеют высшее образование или научную степень.

67% молодых людей проживают с родными или родителями. 66,6% не замужем, холосты. Только 2% живут в незарегистрированном браке. Более двух третей (71,7%) не имеют детей, но есть и семьи с 4 и более детьми (1,3%).

Примерно по 40% молодых людей либо работают, либо учатся, а 9% совмещают работу и учебу. На собственные средства живут 44,5% молодых людей, еще порядка 40% обеспечивают родители.

Доля тех, кто не работает, превышает 44%. Их тех, кто ведет трудовую деятельность наиболее представлены молодые люди из сфер услуг, торговли, науки, культуры и образования.

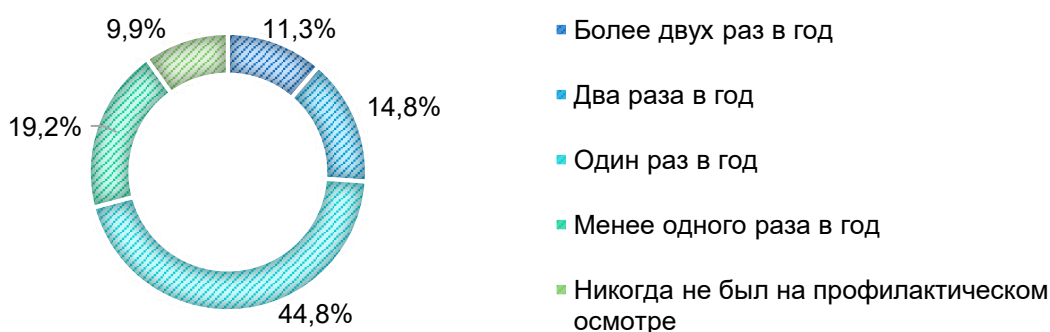
1. ЗДОРОВЬЕ И ДОСУГ МОЛОДЕЖИ

Отношение молодежи к здоровью

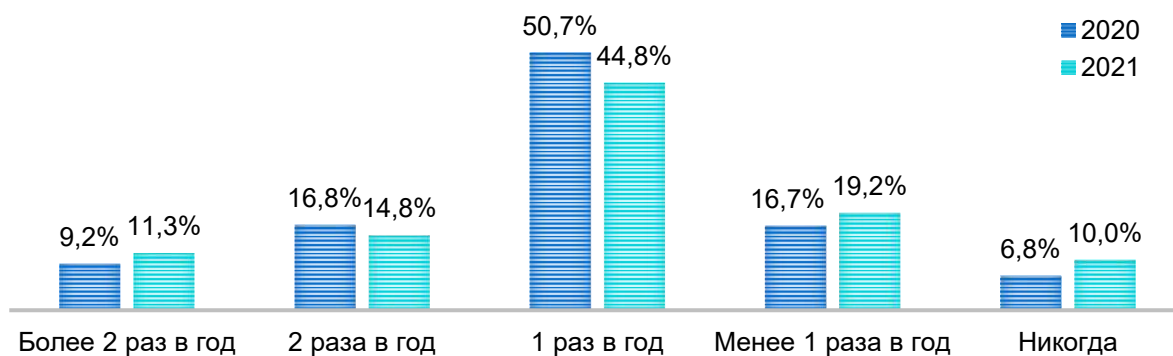
Формирование культуры здорового образа жизни среди молодежи направлено на обеспечение устойчивого развития общества в целом. Активность молодежи имеет высокую значимость при формировании политики развития, так как отражает процессы, влияющие на культуру здоровья.

Результаты исследования показывают, что в целом вопросы профилактики для молодежи являются значимыми: только 10% никогда не были на профилактическом осмотре, два и более раза в год осмотр проходят 26,1% (Диаграмма №1).

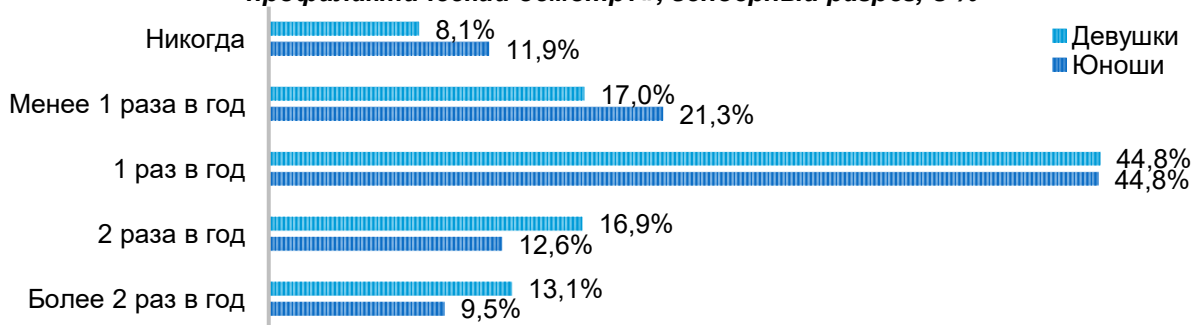
Диаграмма № 1. Распределение ответов на вопрос «Как часто Вы ходите на профилактический осмотр?», в %

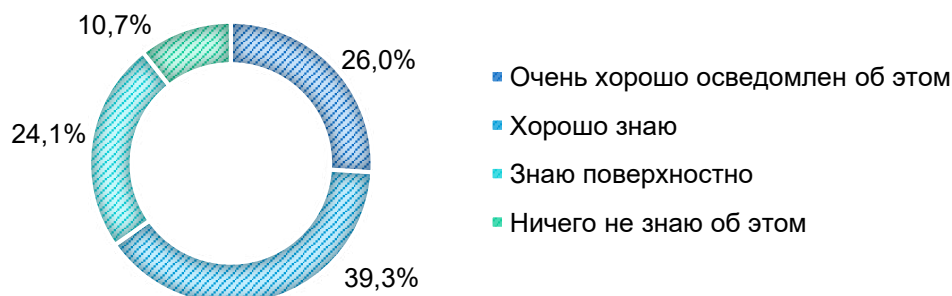
В тоже время в 2021 году наблюдается рост числа молодых людей, никогда не проходивших профилактический осмотр в сравнении с предыдущим годом (Диаграмма №2).

Диаграмма № 2. Распределение ответов на вопрос «Как часто Вы ходите на профилактический осмотр?», сравнение данных за 2020 и 2021 годы, в %

Девушки больше заботятся о собственном здоровье, чаще проходя профилактический осмотр. Доля тех, кто никогда не посещает профилактический осмотр, составляет 8,1% против 11,9% среди мужчин (Диаграмма №3).

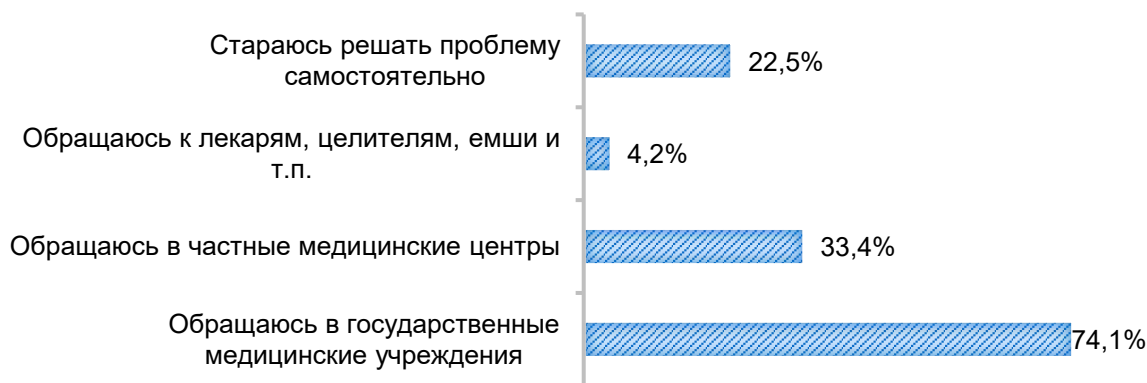
Диаграмма № 3. Распределение ответов на вопрос «Как часто Вы ходите на профилактический осмотр?», гендерный разрез, в %

Молодые люди продемонстрировали различный уровень информированности об инфекциях, передающихся половым путем. 65,3% молодых людей уверены, что хорошо осведомлены или хорошо знают об инфекциях, передающихся половым путем. Ничего не знают об инфекциях, передающихся половым путем, 10,7% респондентов. В целом уровень информированности о данных инфекциях достаточно высок, его следует оценить, как «выше среднего» (Диаграмма №4).

Диаграмма № 4. Распределение ответов на вопрос «Оцените, пожалуйста, свою степень информированности об инфекциях, передающихся половым путем», в %

Согласно результатам опроса, среди молодежи уровень людей, предпочитающих заниматься самолечением в случае возникновения проблем со здоровьем, составляет 22,5%, нетрадиционными методами лечения 4,2%, что свидетельствует о необходимости более эффективного донесения информации о последствиях непрофессионального подхода при лечении заболеваний.

Диаграмма №5. Распределение ответов на вопрос «Куда Вы обычно обращаетесь при возникновении проблем со здоровьем?», в %

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Интернет для молодежи основным источником информации, в том числе и ключевым источником информации о сексуальном и репродуктивном здоровье, так, 34,5% респондентов указали в качестве основного источника. Вместе со значительной долей ответов «Обсуждения в социальных сетях» (12,7% ответов на вопрос «Где Вы получаете информацию о сексуальном и репродуктивном здоровье?»), очевидно, что молодежь переходит к менее достоверным источникам информации.

Следует отметить низкую эффективность использования горячей линии в качестве источника информации о сексуальном и репродуктивном здоровье (1,4% ответов) (Диаграмма №6).

Диаграмма №6. Распределение ответов на вопрос «Где Вы получаете информацию о сексуальном и репродуктивном здоровье», в %*

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Формирование здорового образа жизни

Молодежь достаточно оптимистично оценивает собственный уровень здоровья, так 72,3% считают себя полностью здоровыми, лишь 1,8% имеют хронические заболевания (Диаграмма №7)

Диаграмма №7. Распределение ответов на вопрос «К какой группе людей, по состоянию здоровья, Вы бы себя отнесли?», в %

Ключевым моментом в ведении здорового образа жизни молодежь считает приверженность здоровому питанию (44,5%). Далее следуют отказ от вредных привычек, таких как курение, употребление алкоголя, наркотиков (27,5%), систематические занятия спортом (22,2%) и соблюдение гигиены (20,6%). Закаливание является наименее популярным типом ведения здорового образа жизни (9,2%). Можно утверждать о достаточно однобоком, узком понимании параметров ведения здорового образа жизни, так как получено значительное количество ответов «все вышеперечисленное» (37,3%).

Диаграмма № 8. Распределение ответов на вопрос «Что для Вас значит здоровый образ жизни?», в %*

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Интересен следующий факт: почти 35% респондентов указывают, что имеют вредную привычку, связанную со значительным времяпровождением в социальных сетях. Также молодые люди говорили о том, что поздно ложатся и спят менее 6 часов (32,1%).

Несмотря на то, что молодежь поставила здоровое питание на первое место в формировании здорового образа жизни, 24,2% опрошенных сказали, что употребляют полуфабрикаты, фастфуд и другую нездоровую пищу.

Вредные привычки отсутствуют только у 1,1% молодых людей (Диаграмма №9)

Диаграмма №9. Распределение ответов на вопрос «Какие из перечисленных вредных привычек наиболее свойственны Вам?», в %*

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Следует отметить, что уровень ответов «очень много времени провожу в социальных сетях», в сельской местности выше (38,4% респондентов в сельской местности и 32,1% в городской).

Городская молодежь чаще выбирала в числе вредных привычек «Ложусь спать после 24:00 или сплю меньше 6 часов в сутки» - 34,1% против 29,4% сельской молодежи.

Таблица №1. Распределение ответов на вопрос «Какие из перечисленных вредных привычек наиболее свойственны Вам?» по типу населенного пункта, в %

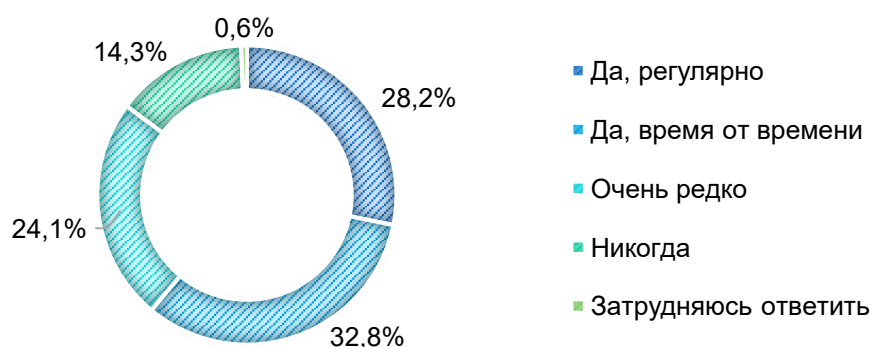
	Город	Село
Ложусь спать после 24:00 или сплю меньше 6 часов в сутки	34,1	29,4
Очень много времени провожу в социальных сетях	32,1	38,4
Часто ем нездоровую пищу	24,6	23,7
Веду сидячий образ жизни	19,1	16,1
Курю сигареты, электронные сигареты или вейп	14,9	12,0
Очень много времени провожу за видеоиграми	11,3	12,5
Часто нецензурно ругаюсь	9,3	6,9
Чаще, чем два раза в неделю употребляю алкоголь	3,7	2,8
Играю в азартные игры	1,4	0,6
Употребляю насвай, снюс	0,3	0,5
Принимаю наркотики, в том числе марихуана, кокаин, LSD	0,1	0,1
Употребляю снюс	0,1	0,0
Нет вредных привычек	11,5	6,2
Затрудняюсь ответить	6,2	5,6

Отношение к физической активности

Все больше мер принимается для популяризации здорового образа жизни, особенно в период действия карантинных мер. Результаты опроса показали довольно высокий уровень вовлеченности молодежи в занятия физической культурой или спортом: 61% опрошенных отметили, что время от времени или регулярно занимаются спортом. При этом более трети (38,4%) респондентов указали, что редко или никогда не занимаются физкультурой и спортом.

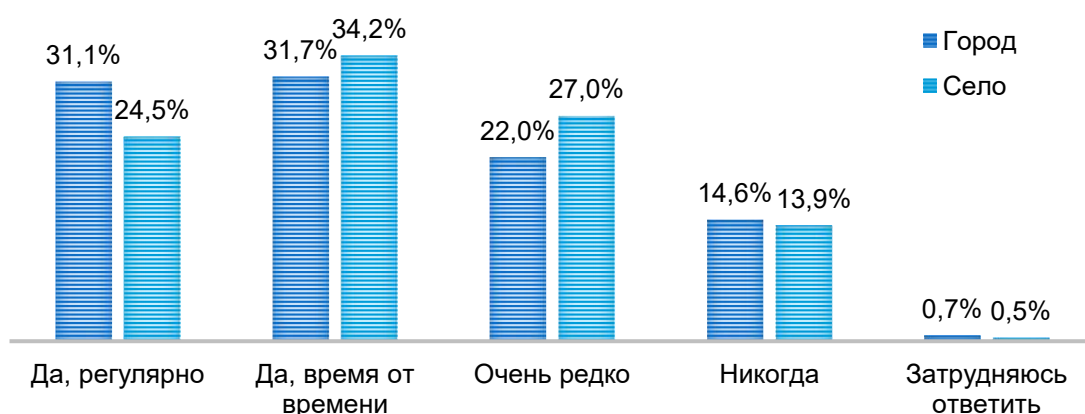
Учитывая, что в нерегулярную физическую активность вовлечены порядка 32,7% молодых людей, очевидна необходимость увеличения мер, связанных с популяризацией и созданием условий для регулярных занятий физической культурой.

Диаграмма №10. Распределение ответов на вопрос «Занимаетесь ли Вы физкультурой, спортом или нет?», в %

Сравнивая ответы сельчан и городских жителей, отмечается, что сельская молодежь значительно меньше вовлечена в регулярные занятия физкультурой и спортом (24,5%). Сельские жители чаще отмечают, что занимаются спортом лишь время от времени или очень редко (34,2% и 27% соответственно) (Диаграмма №11).

Диаграмма №11. Распределение ответов на вопрос «Занимаетесь ли Вы физкультурой, спортом или нет?» по типу населенного пункта, в %

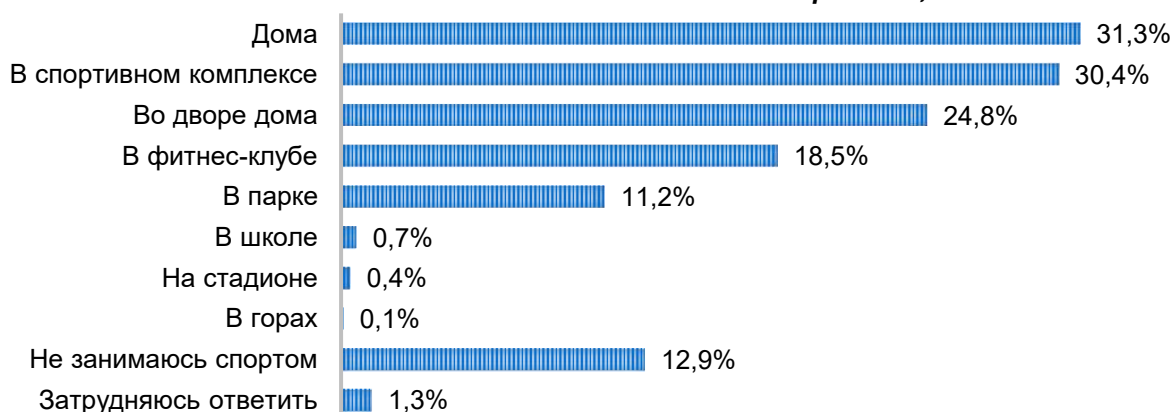

Распределение предпочтений молодежи по месту занятия спортом в значительной мере отражает наличие доступной спортивной инфраструктуры: так 30,4% опрошенных указали, что занимаются или хотели бы заниматься в спорткомплексе, 18,5% - в фитнес-клубе.

31,3% респондентов занимаются дома, 24,8% во дворе дома. Следующим по популярности местом для занятий спортом были отмечены парки (11,2%) (Диаграмма №12).

Соотношение между специализированными и обычными местами для занятий спортом складывается не в пользу обеспеченности условиями для рациональной и эффективной организации спортивной деятельности.

Диаграмма №12. Распределение ответов на вопрос «Где Вы предпочитаете заниматься или хотели бы заниматься спортом?», в %

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Основными сдерживающими фактором для тех, кто еще не занимается спортом, являются индивидуальные мотивы, такие как лень и апатия (37,8%), отсутствие мотивации (31,3%), плохое здоровье (19%). Часть респондентов отметила высокую стоимость абонементов для посещения спорткомплексов и фитнес-клубов (27,3%), а также неудобное расположение или отсутствие спортивной базы (12,8%). По 8% респондентов отметили низкое качество организации и проведения занятий и отсутствие доступных занятий по любимому виду спорта, системе упражнений (Таблица №2).

Таблица №2. Распределение ответов на вопрос «На Ваш взгляд, что сдерживает занятия физкультурой и спортом тех, кто еще не занимается?», в %

	%*
Лень, апатия	37,8
Отсутствие мотивации	31,3
Отсутствие свободного времени	28,6
Высокая стоимость абонементов в спорткомплексы, фитнес-клубы	27,3
Плохое состояние здоровья	19,0
Отсутствие или неудобное расположение спортивной базы	12,8
Низкое качество организации и проведение занятий	8,0
Нет доступных занятий по любимому виду спорта, системе упражнений	8,0
Отсутствие соответствующей инфраструктуры	7,0
Неудобное расписание занятий	5,5
Занятие спортом не престижно	2,0
Ничего	0,7
Все вышеперечисленное	0,1
Затрудняюсь ответить	3,4

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Показательно распределение ответов на вопрос о занятости различными видами деятельности и времяпровождения. Так, волонтерская и добровольческая деятельность посещение театров, музеев абсолютно не популярны в молодежной среде, более трех четвертых респондентов в каждом случае отметили, что данные виды деятельности не занимают значительного места в их жизни.

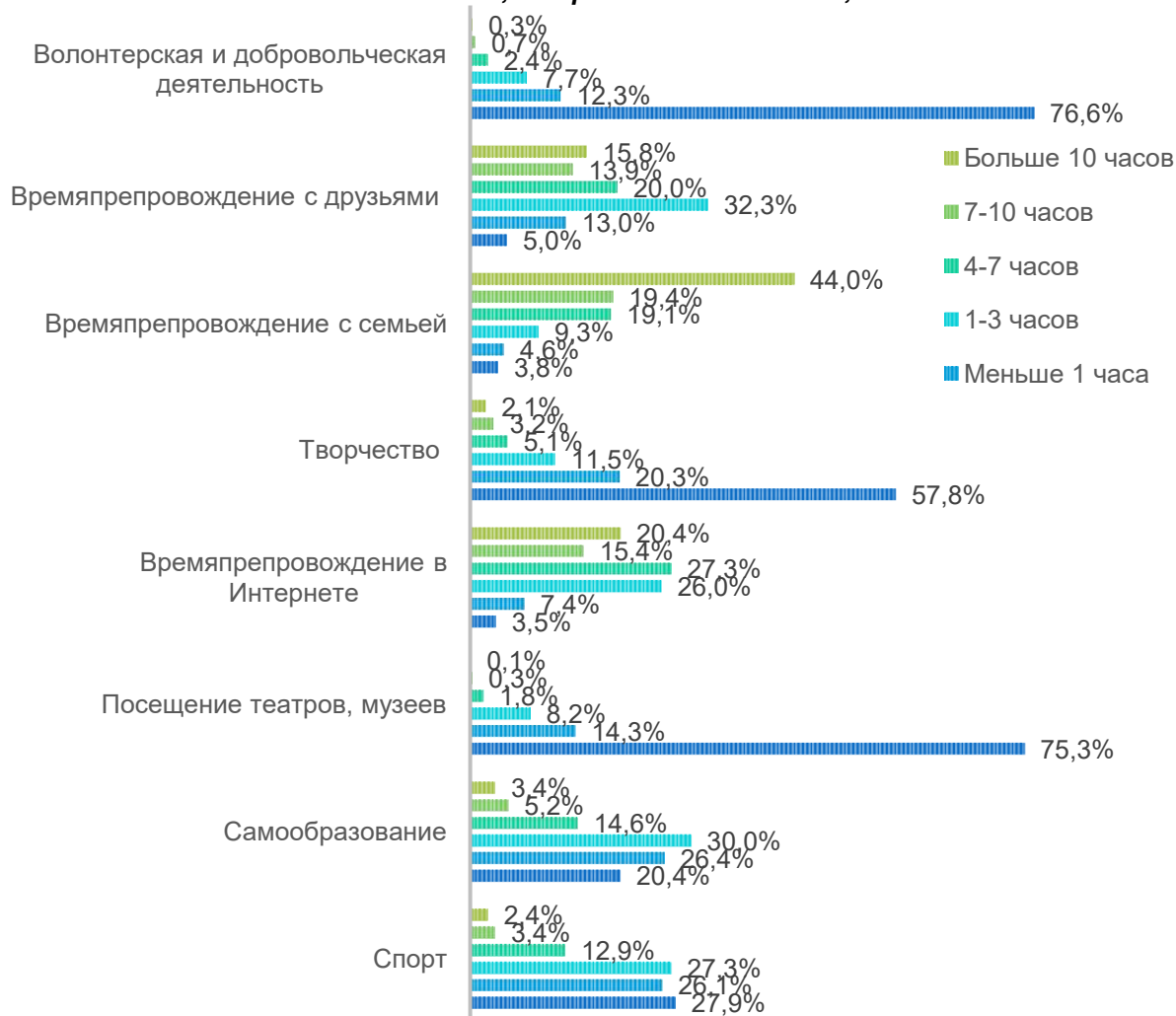
Очень низок уровень активности, связанной с творческой деятельностью, так вообще не занимаются творчеством 57,8% молодых людей. Необходимо отметить, что не занимаются спортом порядка 28% респондентов.

Больше всего времени молодежь проводит с семьей – более 10 часов в неделю (44,0%).

Как отмечалось самой молодежью времяпрепровождение в сети Интернет и социальных сетях является вредной привычкой, на которую молодые люди тратят более 7 часов в неделю, так ответили 35,8% участников опроса.

Детальное распределение приведено в Диаграмме №13.

Диаграмма №13. Распределение ответов на вопрос «Сколько у Вас занимает времени в течение недели каждое из нижеперечисленных занятий?», по видам деятельности, по продолжительности, в %

Досуг молодежи

Для определения, как проводят свой досуг молодые люди, респондентам был задан вопрос «В мероприятиях какой сферы досуга Вы чаще всего принимаете участие?» Более трети молодых людей (38,4%) не принимают участия ни в каких мероприятиях. 27,4% молодых людей участвуют в развлекательных и 16,1% в культурных программах. Каждый пятый указал на участие в оздоровительных и спортивных мероприятиях. Уровень вовлеченности в духовно-нравственные и социальные мероприятия составляют 6,8% и 14,7% соответственно. Туристская деятельность является наименее привлекательной сферой досуга (6,4% ответов) (Таблица №3).

Таблица №3. Распределение ответов на вопрос «В мероприятиях какой сферы досуга Вы чаще всего принимаете участие?», в %

	%*
Развлекательной	27,4
Оздоровительной/ спортивной	20,6
Культурной	16,1
Социальной	14,7
Духовно-нравственной	6,8
Туристической	6,4
Не принимаю участие ни в каких мероприятиях	38,4
Затрудняюсь ответить	0,1

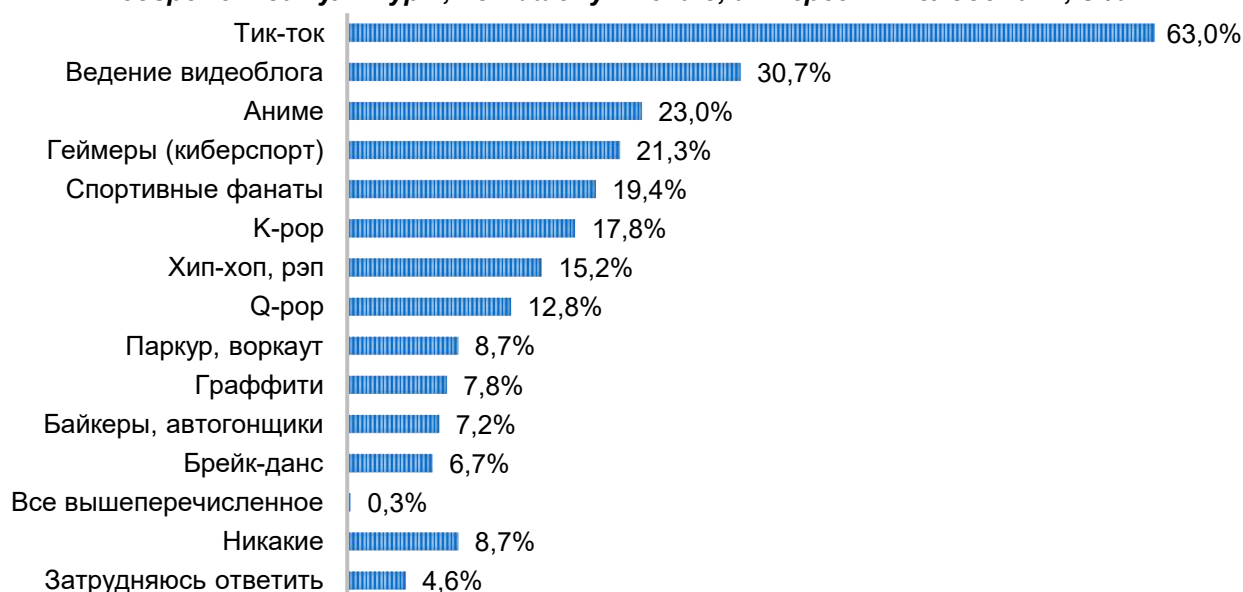
*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Наиболее интересным для молодежи направлением современной культуры является использование современных информационно-коммуникационных технологий, так 63% опрошенных отметили популярность «Тик-Ток». Ведение видеоблога популярно среди 30,7% молодых людей, аниме и киберспорт назвали 23% и 21,3% опрошенных.

В топ-5 интересов молодежи вошел спорт.

Музыкальные направления – К-роп, хип-хоп, рэп, Q-роп – менее популярны среди молодых людей (от 12,8% до 17,8% опрошенных выбрали данные ответы).

Диаграмма №14. Распределение ответов на вопрос «Какие направления современной культуры, по Вашему мнению, интересны молодежи?», в %

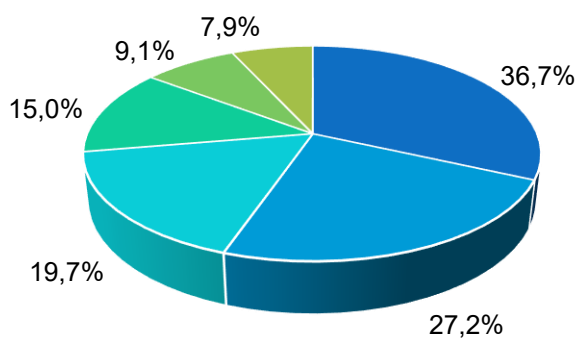

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Интересно, что влияние направлений современной культуры на молодежь в целом оценивается положительно, так 36,7% респондентов считают, что современные направления культуры способствуют развитию личности молодого человека, 27,2% уверены в положительном воздействии современных культурных трендов на мировоззрение. О негативном влиянии (разрушении личностных качеств человека и увеличении уровня девиантного поведения среди молодежи) высказались около четверти опрошенных (24,1%).

Каждый пятый считает, что современная культура и ее направления не оказывают существенного влияния на молодое поколение (Диаграмма №15).

Диаграмма №15. Распределение ответов на вопрос «Как, по Вашему мнению, направления современной культуры влияют на молодежь?», в %

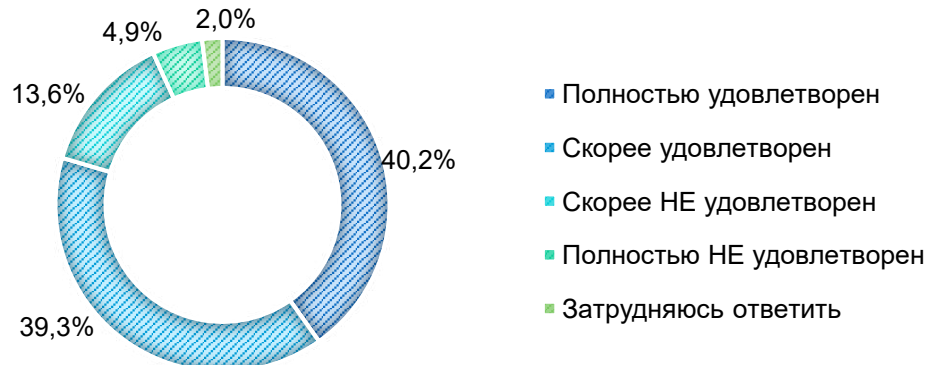
- Способствуют развитию личности молодого человека
- Положительно влияют на мировоззрение
- Не оказывают существенного влияния
- Разрушают индивидуальные личностные качества человека
- Увеличивают уровень девиантного поведения среди молодежи
- Затрудняюсь ответить

2. ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В ЖИЗНИ МОЛОДЕЖИ

Удовлетворенность системой образования

Качеством полученного или получаемого образования удовлетворены в той или иной степени 79,5% респондентов, при этом в сравнении с данными аналогичного исследования, проведенного в 2019 году, данный показатель снизился на 6,5%.

Диаграмма №16. Распределение ответов на вопрос «Удовлетворены ли Вы качеством полученного или получаемого Вами образования?», в %

Значительный разброс ответов по удовлетворенности качеством, от 7,4% (ЗКО) до 70,5% (Актюбинская область) свидетельствует о наличии системной проблемы в управлении качеством образования. Так, наиболее удовлетворены жители западных регионов Казахстана (за исключением ЗКО), молодежь Туркестанской и Кызылординской областей. Наименее удовлетворены качеством образования жители г.Алматы, г.Шымкента, Мангистауской области.

Диаграмма №17. Распределение ответов на вопрос «Удовлетворены ли Вы качеством полученного или получаемого Вами образования?» по регионам, в %

К преимуществам образования в нашей стране относятся следующие: бесплатное школьное образование, наличие инфраструктуры – техническая оснащенность кабинетов и наличие новых учебников, возможности участия в международных олимпиадах, квалификация преподавателей.

Нужно отметить, что 18,5% опрошенных считают, что в казахстанской системе образования нет каких-либо преимуществ.

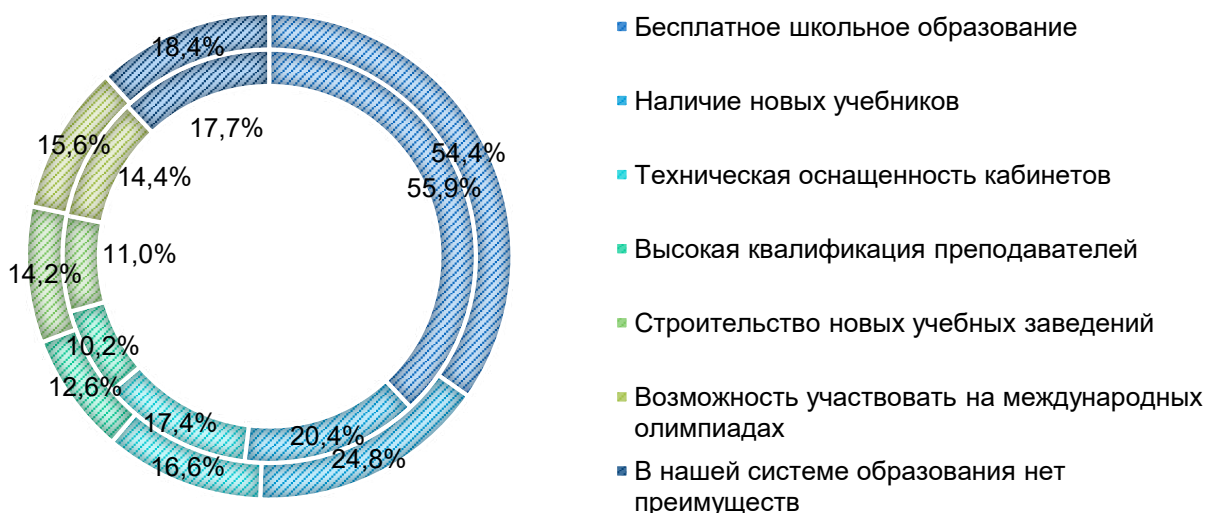
Диаграмма №18. Распределение ответов на вопрос «Назовите основные преимущества образования в нашей стране», в %

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Распределение мнений за последние два года изменилось незначительно практически по всем параметрам, за исключением увеличения значимости таких факторов, как «Наличие новых учебников» и «строительство новых учебных заведений».

Диаграмма №19. Распределение ответов на вопрос «Назовите основные преимущества образования в нашей стране» (внутренний круг – данные 2019 года, внешний круг – 2021 год), в %

Что касается недостатков, их перечень достаточно широк. В первой тройке недостатков отечественной системы образования респонденты отметили высокую

плату за обучение (35,3%), единое национальное тестирование (33,5%) и новую систему оценивания в школах (31,8%).

Во второй тройке проблем оказались низкие стипендии (23,8%), недостаточное количество государственных грантов (21,4%), а также отсутствие квалифицированных педагогов (20,2%).

Молодыми людьми также отмечалась коррумпированность образовательной среды (18,5%), низкая техническая оснащенность кабинетов (17,2%), а также нехватка качественных учебных материалов на государственном языке (12,6%).

Диаграмма №20. Распределение ответов на вопрос «Назовите основные недостатки образования в нашей стране», в %

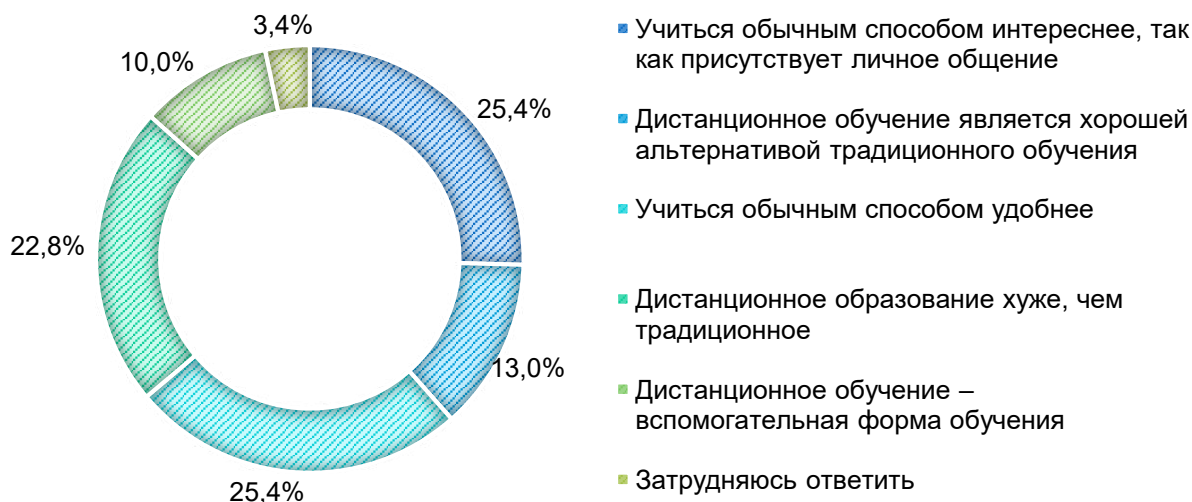
*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Дистанционное образование

Дистанционное обучение за последние два года стало одной из основных форм образования, при этом четверть опрошенных (25,4%) считает, что учиться обычным способом интереснее, еще четверть (25,4%) считают, что учиться обычным способом удобнее. 22,8% опрошенных считают дистанционное обучение хуже, чем традиционное.

При этом 13% молодых людей считают, что дистанционное обучение может стать хорошей альтернативой традиционному образованию.

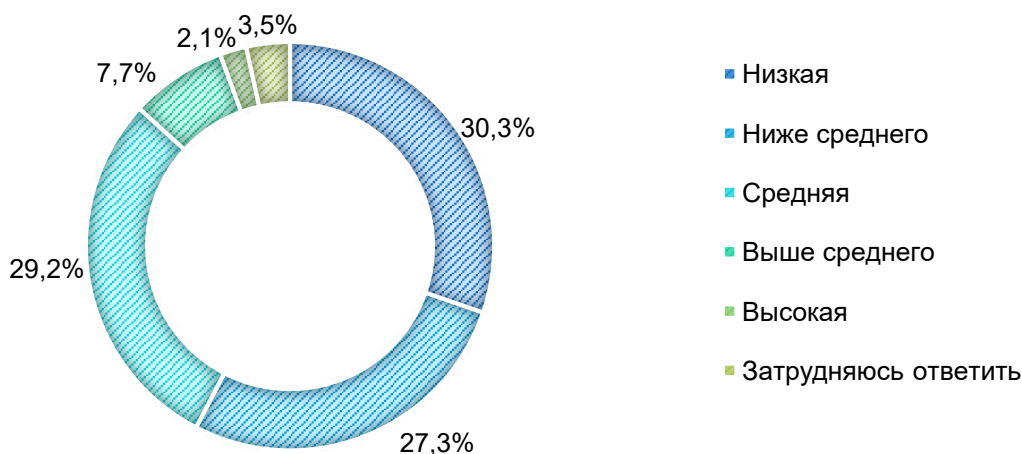
Диаграмма №21. Распределение ответов на вопрос «Как вы относитесь к дистанционной форме обучения?», в %

В целом, т.к. уровень поддержки традиционного образования среди молодежи выше, то уровень эффективности дистанционного обучения более, чем половиной опрошенной молодежи оценивается как низкий (30,3%) или ниже среднего (27,3%).

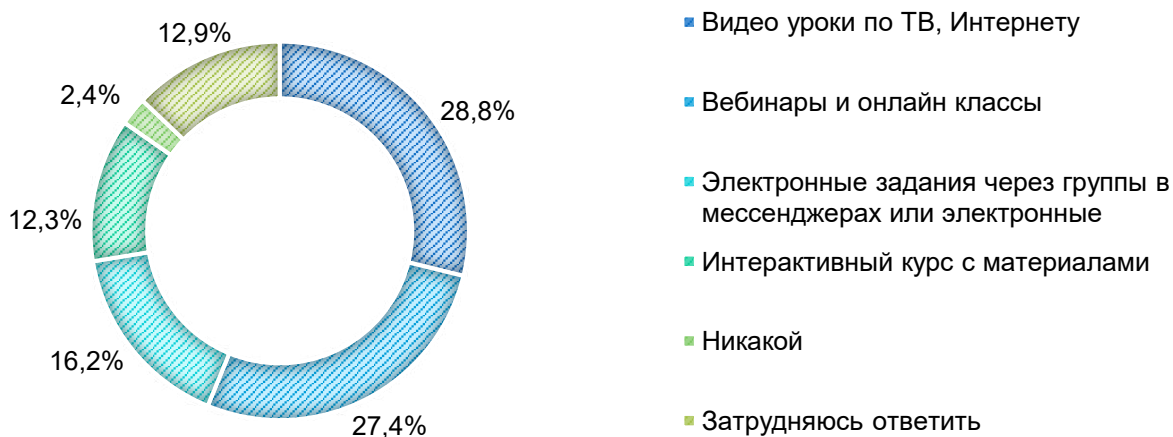
Высокой эффективностью дистанционной формы обучения считают лишь 2,1% респондентов, 7,7% оценивают эффективность выше среднего (Диаграмма №22).

Диаграмма №22. Распределение ответов на вопрос «По Вашему мнению, какова эффективность дистанционной формы обучения?», в %

Заключительным вопросом по данному блоку был вопрос о наиболее эффективном формате онлайн обучения для каждого респондента. Так, 28,8% молодых людей считают эффективными видеоуроки по телевидению или через Интернет, а также 27,4% указали, что вебинары и онлайн классы являются эффективными форматами обучения.

Диаграмма №23. Распределение ответов на вопрос «Какой формат онлайн обучения Вы считаете наиболее эффективным для Вас?», в %

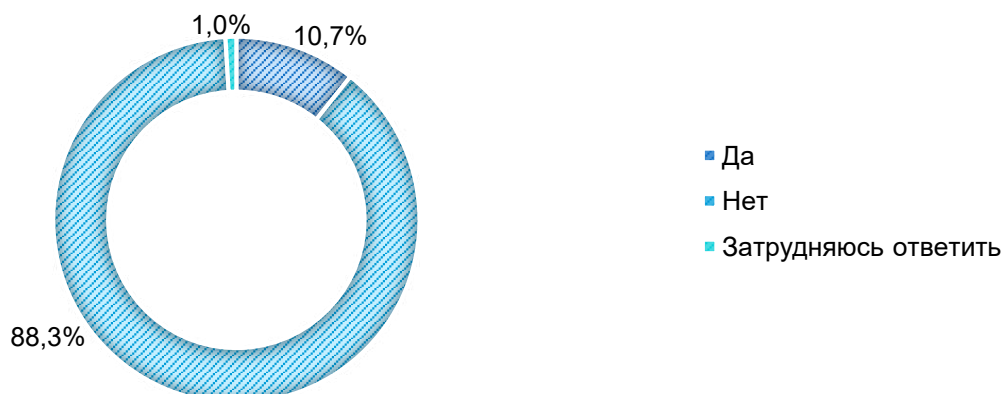

Научная деятельность

Несмотря на то, что государством ведется работа по решению проблем и оказывается поддержка в сфере науки, научная деятельность по-прежнему остается недостаточно популярной среди молодежи. Научной деятельностью среди молодых людей занимаются порядка 11% опрошенных.

Необходимо отметить, в сравнении с данными предыдущего исследования наблюдается рост количества молодых людей, имеющих отношение к науке (8,8% в 2020 году).

Диаграмма №24. Распределение ответов на вопрос «Занимаетесь ли Вы научной деятельностью (проведение научных исследований, экспериментов; научных проектов; написание научных статей и т.д.)?», в %

По мнению самой молодежи, для того, чтобы развивать у учащихся интерес к исследованиям и научным проектам, учебным заведениям необходимо, прежде всего, предоставлять награды за достижения в реализуемых проектах и изобретениях (31,6%), увеличить количество индивидуальных грантов на научные работы учащихся (31,0%), а также чаще вовлекать учащихся в проектную деятельность кафедр и научных центров (29,8%).

Таблица №4. Распределение ответов на вопрос «Как Вы считаете, что необходимо сделать в учебном заведении, чтобы развивать у учащихся средних школ/студентов интерес к исследованиям, научным проектам?», в %

	%*
Предоставлять награды за достижения в реализуемых проектах и изобретениях	31,6
Увеличить количество индивидуальных грантов на исследовательские работы учащихся /студентов	31,0
Активнее вовлекать студентов в проектную деятельность кафедр и научных центров	29,8
Проводить конкурсы инновационных разработок учащихся /студентов	24,6
Увеличивать число учебных часов на специальные курсы по организации научных исследований учащихся / студентов	14,6
Увеличить в учебном плане долю часов для самостоятельной работы учащихся/ студентов	11,3
Вести дипломное проектирование с ориентацией на конкретную организацию	10,3
Реформы в образовании	0,3
Все вышеперечисленное	0,4
Затрудняюсь ответить	13,4

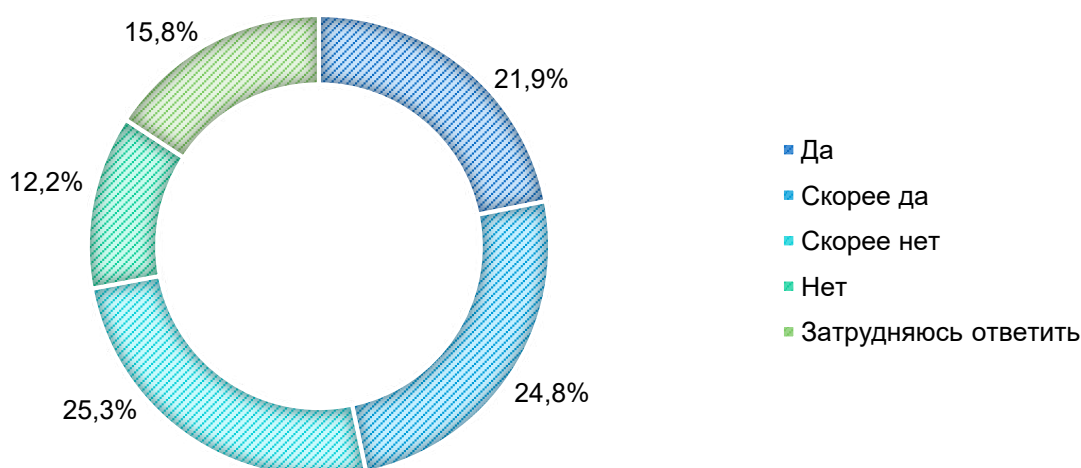
*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Инклюзивное образование

Инклюзивное образование и в целом казахстанская система образования, по мнению молодежи, не относится к благоприятной для людей с особыми потребностями. Так, менее половины респондентов дали ответы «да» (21,9%) или «скорее да» (24,8%) на вопрос «Считаете ли Вы казахстанскую систему образования благоприятной для людей с особыми потребностями?».

Отметим также высокий уровень затруднившихся ответить (15,8%), что скорее всего отражает недостаточный уровень контактов и низкую осведомленность о наличии проблем в данной сфере.

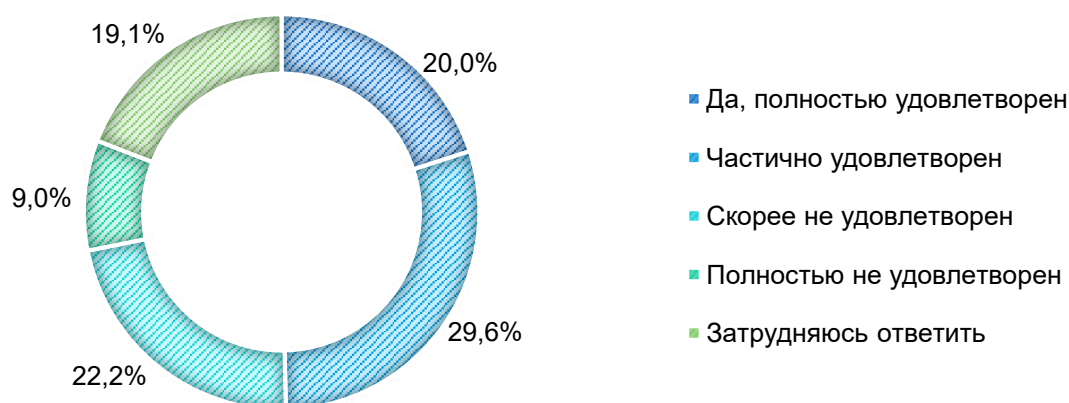
Диаграмма №25. Распределение ответов на вопрос «Считаете ли Вы казахстанскую систему образования благоприятной для людей с особыми потребностями?», в %

Данный тезис подтверждается высоким уровнем затруднившихся с ответом на вопрос «Удовлетворены ли Вы уровнем поддержки молодых людей с ограниченными возможностями?» (19,1% респондентов).

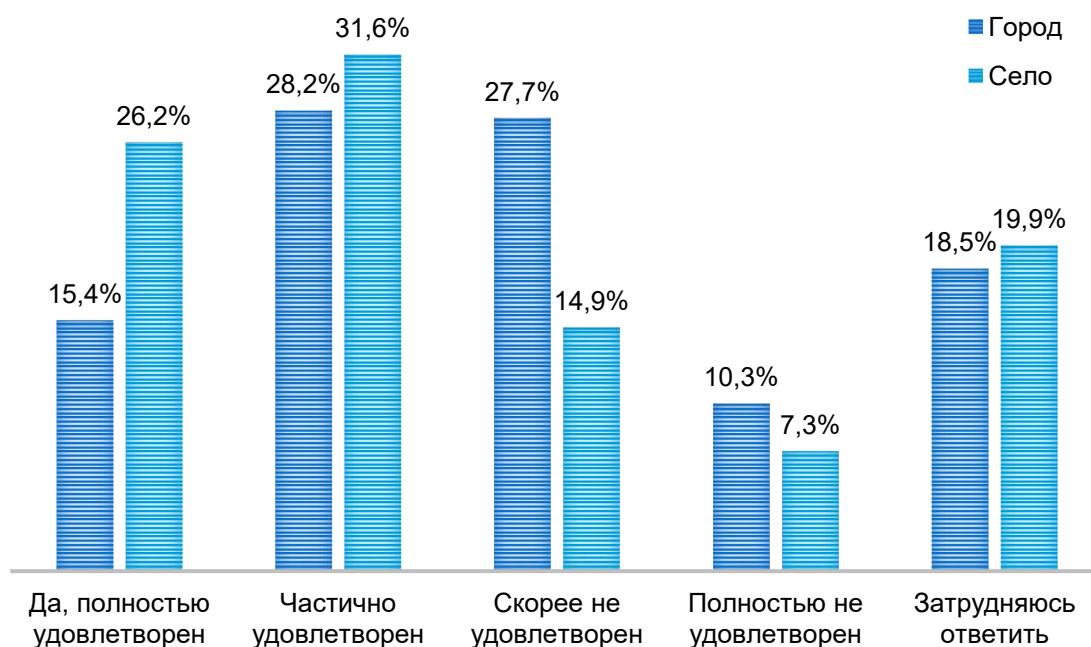
Полная неудовлетворенность уровнем поддержки выявлена у 9,0% респондентов, 22,2% скорее не удовлетворены.

Диаграмма №26. Распределение ответов на вопрос «Удовлетворены ли Вы уровнем поддержки молодых людей, относящихся к лицам с ограниченными возможностями?», в %

Молодежь в сельской местности более удовлетворена уровнем поддержки людей с особыми потребностями. Так полностью удовлетворены уровнем поддержки в сельской местности 26,2% молодых людей в сравнении с 15,4% в городе. Следует учесть высокий уровень затруднившихся ответить, что демонстрирует скорее отсутствие социальных контактов между респондентами и молодыми людьми, нуждающимися в поддержке.

Диаграмма №27. Распределение ответов на вопрос «Удовлетворены ли Вы уровнем поддержки молодых людей, относящихся к лицам с ограниченными возможностями?», по типу проживания, в %

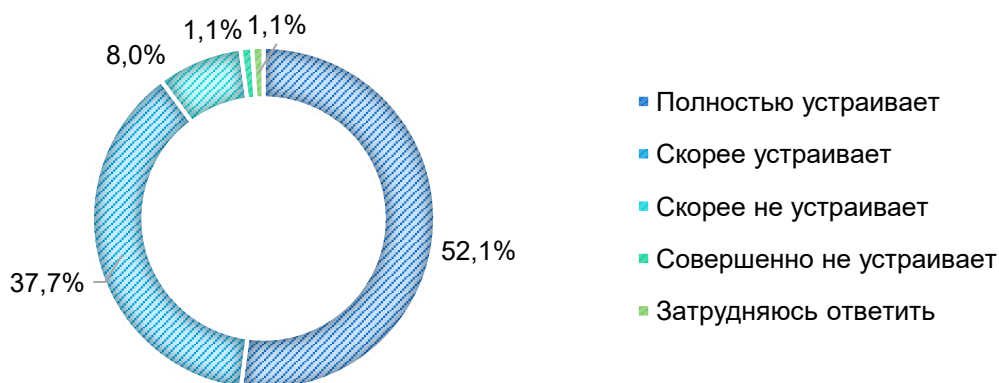
3. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ МОЛОДЕЖИ

Уверенность в будущем (замер тревожности)

Результаты исследования демонстрируют довольно высокий уровень удовлетворенности текущей жизненной ситуацией, так 52,1% молодых людей полностью устраивает жизнь, которую они сейчас ведут, 37,7% дали ответ «скорее устраивает» на вопрос «Устраивает ли Вас в целом жизнь, которую Вы сейчас ведете?».

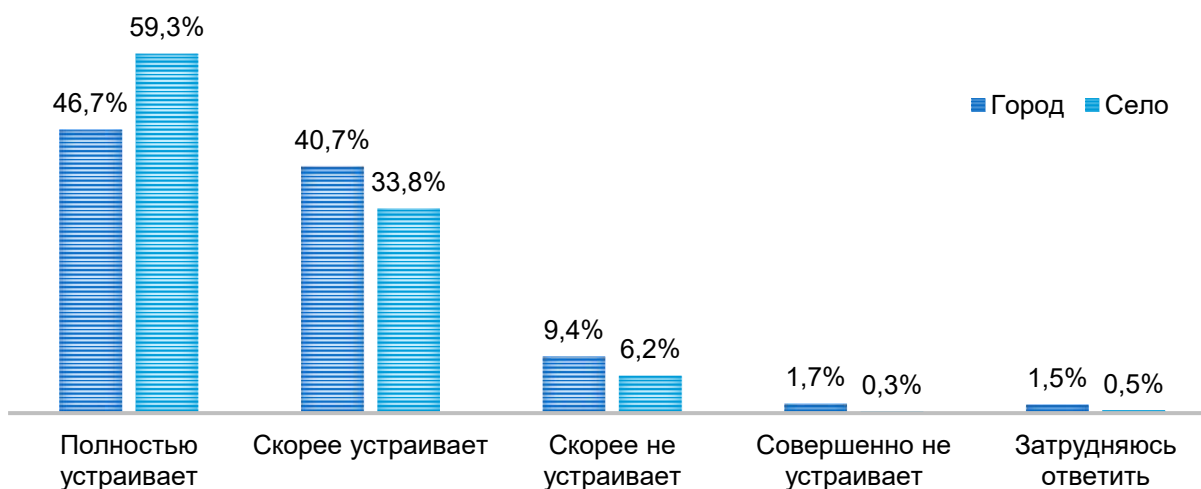
9,1% опрошенных выразили неудовлетворенность той жизнью, которую они ведут.

Диаграмма №28. Распределение ответов на вопрос «Устраивает ли Вас в целом жизнь, которую Вы сейчас ведете?», в %

Примечательно, что сельскую молодежь более устраивает жизнь, которую ведут в текущий момент. Так, более половины сельской молодежи (59,3%) полностью устраивает, а 33,8% «скорее устраивает» их жизнь. В городе только 46,7% молодых людей полностью устраивает их жизнь. Каждого десятого из городской молодежи не устраивает текущая жизнь (9,4%).

Диаграмма №29. Распределение ответов на вопрос «Устраивает ли Вас в целом жизнь, которую Вы сейчас ведете?», по типу местности, в %

Наибольшую тревогу у молодежи вызывает беспокойство за свою жизнь и своих близких (32,9% ответов), что скорее всего связано с эпидемиологической ситуацией. Со значительным отрывом проблемными ситуациями являются

возможность остаться без материальных средств к существованию (24,1%) и проблемы, связанные с учебой (21,6%). Также молодежь беспокоят проблемы трудоустройства (19,6%) и вероятность потерять работу (12,6%). Жилищный вопрос не стоит в ряду тревожных или беспокоящих ситуаций.

Таблица №5. Распределение ответов на вопрос «Выберите из списка ситуации, которые тревожат Вас на настоящий момент больше всего», в %

	%*
Беспокойство за свою жизнь и жизнь своих близких	32,9
Остаться без материальных средств к существованию	24,1
Проблемы, связанные с учебой	21,6
Проблема с трудоустройством	19,6
Высокий уровень коррупции в стране	14,3
Не реализовать себя в жизни	13,4
Потерять работу	12,6
Нестабильная политическая обстановка в стране, мире	11,3
Остаться без друзей, одиночество	6,9
Невозможность получить хорошее образование	5,9
Несовершенство государства	5,7
Ограничения, контроль со стороны государства	4,7
Не суметь создать семью	4,6
Не встретить любимого человека	4,1
Отсутствие взаимопонимания с близкими людьми	3,1
Ничего не беспокоит	0,5
Жилищный вопрос	0,3
Затрудняюсь ответить	6,0

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Надо отметить, что несмотря на то, что есть определенные ситуации, которые вызывают тревогу у молодых людей, большинство из них с уверенностью смотрят в будущее (47,3%), 30,7% респондентов спокойно смотрят в будущее, без иллюзий и надежд.

На наличие тревоги и беспокойства указали 11,5% опрошенных, страх и отчаяния указали 1,3% молодых людей.

Диаграмма №30. Распределение ответов на вопрос «С каким чувством Вы смотрите в будущее?», в %

В разрезе возрастных групп видно, что в младшей возрастной группе 14-18 лет респонденты более оптимистичны и с уверенностью смотрят в будущее. При

этом респонденты старшей группы 24-28 лет более спокойны и не строят иллюзий и надежд на свое будущее.

Таблица №6. Распределение ответов на вопрос «С каким чувством Вы смотрите в будущее?» по возрастным группам, в %

	14-18 лет	19-23 лет	24-28 лет
С уверенностью и оптимизмом	53,5	45,1	43,5
Спокойно, без иллюзий и надежд	27,1	30,9	33,8
Безразлично, равнодушно	6,0	6,8	6,5
С тревогой и беспокойством	8,3	12,7	13,3
Со страхом и отчаянием	0,8	1,5	1,5
Затрудняюсь ответить	4,4	3,0	1,4

В будущем молодежь больше всего боится потерять близких (26,4% ответов), опасаются за собственную жизнь (20,9%). Следует отметить, что среди опасений молодежь указывает страх не найти себя в будущем (21,3%) и страх не реализовать свой потенциал (21,2%).

Таблица №7. Распределение ответов на вопрос «Что в большей степени вызывает у Вас беспокойство в будущем?», в %

	%*
Страх потерять близкого человека	26,4
Страх не найти себя в будущем	21,3
Не реализовать свой потенциал	21,2
Страх за свою жизнь или здоровье	20,9
Страх за свое будущее	19,2
Страх за будущее страны и общества	17,3
Страх быть бедным	13,0
Страх остаться одному или быть преданным	7,3
Страх стать объектом неуважения	3,4
Нет страха	2,2
ЕНТ/не поступить на грант	0,2
Затрудняюсь ответить	8,4

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Для того, чтобы молодежь чувствовала себя уверенно по их собственному мнению требуется наличие стабильной работы (52,8% ответов), собственного жилья (40,9%) и достойный уровень дохода (39,9%).

Высокий уровень охраны правопорядка указан в 6,9% случаев, право выбора в 16,4% случаев. Таким образом, вопросы материального благосостояния, по мнению молодежи, стоят на первом месте.

Диаграмма №31. Распределение ответов на вопрос «Что, по Вашему мнению, необходимо для того, чтобы молодежь чувствовала себя уверенно и могла развиваться?», в %

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

В списке наиболее значимых причин, препятствующих достижению успеха, молодежь упоминает следующие: коррупция и бюрократия (29,3%), недостаток целей (24,5%), а также бедность и плохие экономические условия (20,3%) и недостаток связей (19%).

Почти одинаковое количество участников опроса считают, что успешность молодых людей зависит от наличия определенных личностных качеств (18%) и практического опыта (18,2%).

Диаграмма №32. Распределение ответов на вопрос «Как Вы считаете, что именно препятствует, мешает молодежи добиваться успеха?», в %

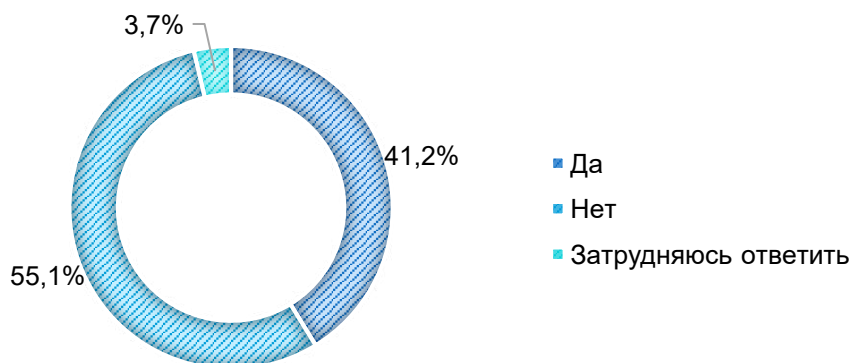

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Намерения по улучшению условий проживания

Как уже отмечалось выше, вопросы жилья не беспокоят опрошенных молодых людей. На вопрос о намерениях заняться улучшением жилищных условий в ближайшие 2 года положительный ответ дали 41,2% молодых людей. Более половины не имеют планов по улучшению собственных жилищных условий.

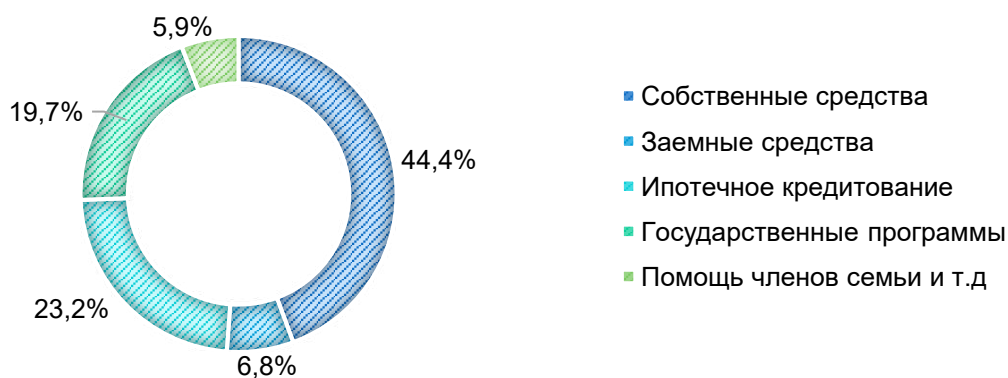
Диаграмма №33. Распределение ответов на вопрос «Намерены ли Вы или Ваша семья в ближайшие 2 года заняться улучшением своих жилищных условий, покупкой квартиры, дома?», в %

Следует отметить, что из 823 респондентов, намеренных заняться улучшением жилищных условий, 44,4% планируют использовать собственные средства, на помощь семьи рассчитывают 5,9%.

Заемные средства (6,8%) и ипотечное кредитование (23,2%) относятся к основным приемлемым способам приобретения жилья. Каждый пятый намерен участвовать в государственных программах (19,7%).

Диаграмма №34. Распределение ответов на вопрос «Какой способ приобретения жилой недвижимости для Вас приемлем?», в %

Уровень финансовых обязательств

Как показали результаты опроса, практически половина молодых людей или членов семей имеют какие-либо финансовые обязательства – кредиты, займы – 49,5%.

В городской местности у молодежи уровень финансовых обязательств ниже, так количество положительных ответов на вопрос «Есть ли у Вас или членов Вашей семьи сейчас какие-либо финансовые обязательства, которые нужно исполнять (кредиты, займы в ломбардах, микрокредитных организациях, у знакомых или родных)?» составило 46,8% по городу и 53,2% по селу.

Таблица №8. Распределение ответов на вопрос «Есть ли у Вас или членов Вашей семьи сейчас какие-либо финансовые обязательства, которые нужно исполнять (кредиты, займы в ломбардах, микрокредитных организациях, у знакомых или родных)?», в %

	<i>В общем по выборке</i>	<i>Город</i>	<i>Село</i>
Да	49,5	46,8	53,2
Нет	50,5	53,2	46,8

Преобладающим типом обязательств является потребительский кредит (74,6%), наименее популярный тип обязательств – займ под процент у знакомых (5,9%).

Кредиты для открытия или развития бизнеса используются в 7,6%, что гораздо ниже, чем обязательства по потребительским видам обязательств: ипотеке, автокредитам, микрокредитам. Наиболее популярным типом обязательств вслед за потребительским кредитом является автокредит (17,2%), ипотека (14,8%).

Высокий уровень использования займов на неотложные нужды (16,6%) и использование кредитной карты (22,3%) свидетельствуют о наличии проблем, связанных с необходимостью изыскания средств на текущие нужды (нестабильность доходов, низкий уровень доходов, ловушка бедности).

Диаграмма №35. Распределение ответов на вопрос «Какие именно финансовые обязательства есть у Вас или членов Вашей семьи?», в %

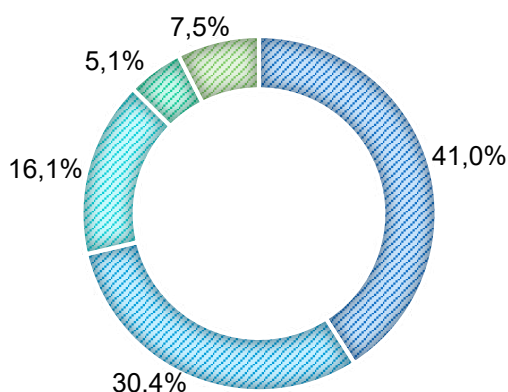

В целом, оценивая свои возможности по выплате займов и долгов, значительная часть опрошенных (41%), отмечает что систематически выплачивают долг и для них это не является проблемой. Почти треть опрошенных (30,4%) вынуждена урезать свои расходы, чтобы иметь возможность погашать имеющиеся долги.

Порядка 5,1% молодых людей не в состоянии оплачивать часть долгов, 7,5% на вопрос возможностей выплаты займов или долгов, дали ответ, что не в состоянии оплачивать долги.

Проблема наличия возможностей выплаты обязательств стоит острее для сельской молодежи, так, не в состоянии оплачивать долги 8% имеющих обязательства (для сравнения, 7% в городе), не в состоянии оплачивать часть долгов 5,8% жителей села (4,5% в городе).

Диаграмма №36. Распределение ответов на вопрос «Как Вы оцениваете свои возможности по выплате имеющихся у Вас или членов Вашей семьи займов или долгов?», в %

- Я систематически выплачиваю долг, займ, это для меня не проблема
- Я выплачиваю, собираюсь выплачивать, но это заставляет меня урезать часть расходов
- Я оплачиваю долги, займы, но из-за этого еле свожу концы с концами
- Часть долгов я не в состоянии оплачивать
- На данный момент я вообще не в состоянии оплачивать свои долги

Что касается целей оформления кредита за последние 2 года, то в списке покупок лидирует бытовая техника, оргтехника (42,4%), мебель (16,1%), автомобили (9,9%), недвижимость (7,8%), а также ремонт жилья или благоустройство участка (7,3%).

Необходимо отметить, что молодежь также вынуждена оформлять и выплачивать кредиты, не только на приобретение крупных покупок, но и на проведение семейных мероприятий, торжеств, свадеб (5,3%), оплату образовательных (4,3%) и медицинских услуг (3,1%).

Диаграмма №37. Распределение ответов на вопрос «За последние 2 года Вы что-либо покупали в кредит / оплачивали в кредит...», в %

4. ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ И ИНТЕРЕСЫ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

Ценностные ориентиры молодежи

Для определения ценностной системы молодежи респондентам было предложено выбрать важнейшие понятия из списка. Результаты опроса показали доминирование традиционных ценностей, связанных с семьей, здоровьем и дружбой (82,3%, 45,6% и 23,1% ответов соответственно). Материально обеспеченная жизнь (20,7%) в списке ценностей упоминается чаще вопроса веры и религии (16,2%).

Потребность к наличию власти незначительна и составляет 2,8%, общественное признание, известность или репутация также не являются приоритетными в молодежной среде (1,4%).

Таблица №9. Распределение ответов на вопрос «Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?», в %

	%*
Семья	82,3
Здоровье	45,6
Дружба	23,1
Материально обеспеченная жизнь	20,7
Вера, религия	16,2
Любовь	12,0
Знание, образование	11,1
Интересная работа, профессия	9,1
Душевный покой	8,8
Самореализация, самоуважение	7,8
Карьера, высокое положение в обществе	5,2
Возможность получать удовольствие, развлекаться	5,1
Помощь людям	3,3
Наличие власти	2,8
Творчество	1,5
Общественное признание, известность, репутация	1,4
Затрудняюсь ответить	0,6

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Ключевым институтом, формирующим систему ценностей молодежи, по мнению участников опроса, является семья (70,0%). Далее с большим отрывом следуют школа (10,5%), друзья и знакомые (6,6%) и университет (4,1%). Удивительно небольшие оценки по роли и воздействию на формирование ценностей даны средствам массовой информации (0,8%) и религии (0,3%), что возможно связано с недостаточно четким трактованием предложенных вариантов ответов либо недооценкой значимости указанных социальных институтов.

Таблица №10. Распределение ответов на вопрос «Как Вы считаете, какой социальный институт является ключевым при формировании ценностей молодежи?», в %

	%
Семья	70,0
Школа	10,5
Друзья, знакомые	6,6
Университет	4,1
Место работы	2,7
Детский сад	2,4
СМИ	0,8
Религия	0,3
Затрудняюсь ответить	2,6

С целью определения тенденций в молодежной среде, респондентам было предложено назвать популярные тренды, присущие казахстанской молодежи.

Наиболее популярным трендом является высокая мобильность (28,2%). Далее следуют процессы диджитализации и использования современных технологий (20,7%), здоровый образ и динамичный темп жизни (19,3% и 19,2% соответственно).

Результаты значительно отличаются от предыдущего исследования 2020 года: изменился сам список трендов, произошло перераспределение уровня популярности, приоритетности. Так, роль фриланса возросла почти в 1,3 раза (с 13,2% до 17,2%), стабильно растет значение цифровизации (20,7%). Негативным трендом является формирование разрыва между богатыми и бедными (17,2%).

Диаграмма №38. Распределение ответов на вопрос «Отметьте, пожалуйста, наиболее популярные тренды, присущие казахстанской молодежи на данный момент?», в %

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

В отличие от гомогенного характера ответов о наиболее значимых социальных институтах, оказывающих воздействие на развитие ценностей молодежи (с подавляющей ролью семьи, на уровне 70% ответов), влияние личностей или групп людей значительно более вариативно. Так, вполне ожидаемо, что представители власти указаны 17,1% респондентами в качестве наиболее активных источников воздействия на молодежь.

Сопоставимую роль играют «сетевые» источники воздействия: блогеры, вайнеры, тиктокеры (16,2% ответов респондентов), что свидетельствует о высокой значимости данного канала воздействия и наличия значительного уровня воздействия на общественное мнение. Для значительной части молодежи (почти треть, 31,2%) авторитетные люди или группы людей не указаны, также высок уровень затруднившихся с ответом (11,7%). Следует отметить низкий уровень авторитета лидеров политических партий (8,5%).

Диаграмма №39. Распределение ответов на вопрос «Есть ли в Казахстане и в Вашем регионе авторитетные люди или группы людей, влияющие на общественное мнение? Если есть, к какой категории относятся эти авторитетные люди, пользующиеся вашим доверием?», в %

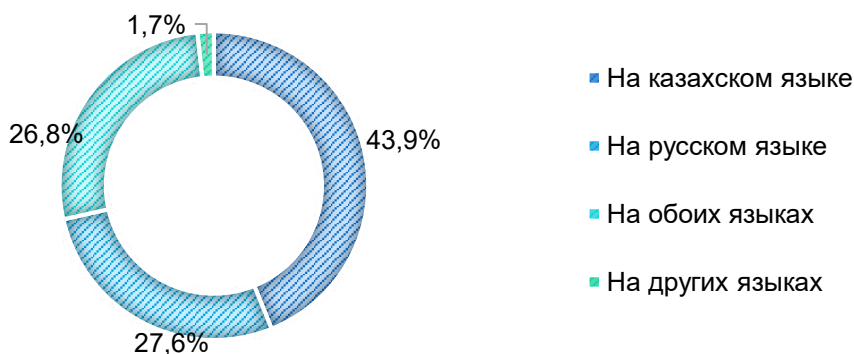
*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Языковая среда

В ходе исследования была сделана попытка изучить функционирование языков в молодежной среде.

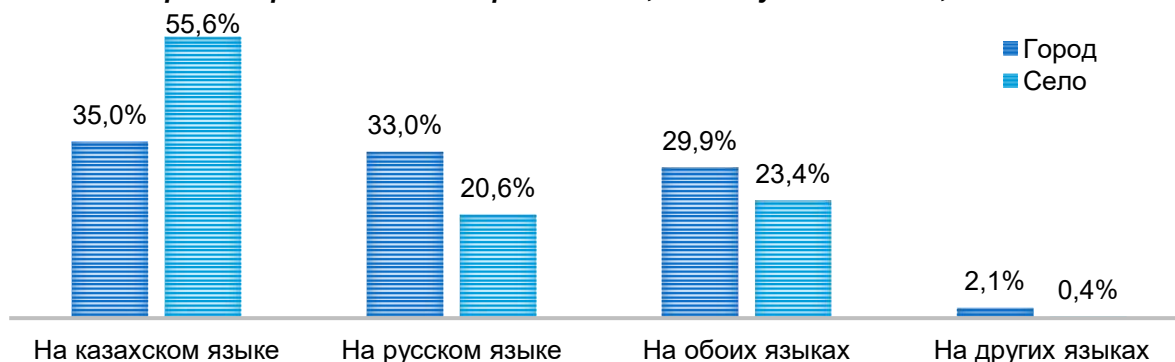
В домашних условиях общение осуществляется на казахском языке среди 43,9% молодых людей, на русском порядка 27,6%. Следует отметить достаточно высокий уровень билингов среди молодежи, так 26,8% общаются на русском и казахском языках. Совокупная доля молодежи использующих другие языки не превышает 1,7%.

Диаграмма №40. Распределение ответов на вопрос «На каком языке Вы разговариваете дома с родными?», в %

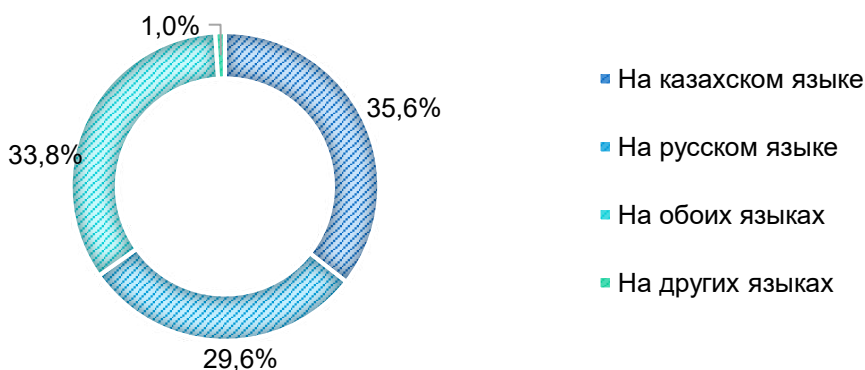
Сельская молодежь предпочитает дома с родными использование казахского языка и в меньшей мере пользуется русским языком (55,6% и 20,6% соответственно).

Диаграмма №41. Распределение ответов на вопрос «На каком языке Вы разговариваете дома с родными?», по типу местности, в %

Значительный билингвизм молодежной среды подтверждается тем, что в общении с друзьями доля общающихся на двух языках выше за счет меньшего уровня общения на казахском языке (Диаграмма №42).

Диаграмма №42. Распределение ответов на вопрос «На каком языке Вы разговариваете с друзьями?», в %

Показательны данные об уровне владения казахским, русским и английским языком. Если русским языком не владеют в исключительных случаях (0,5% молодых людей), то абсолютное незнание казахского показали 4,6% молодых людей, а английского 19,8% (Таблица №11).

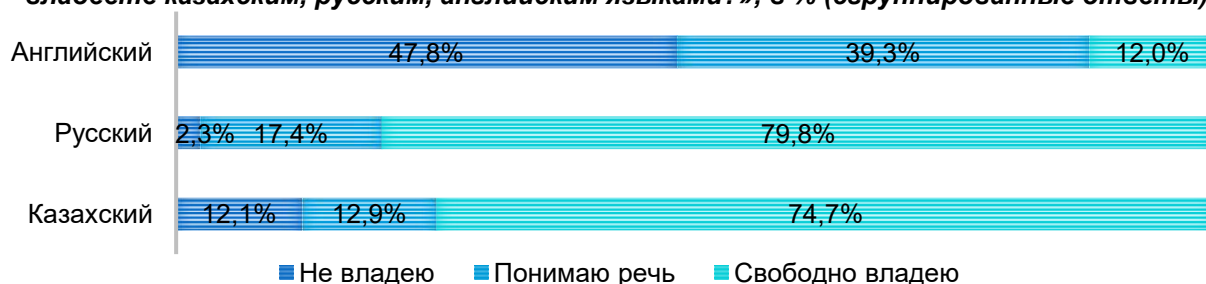
Несмотря на принимаемые меры (политику) по развитию английского языка, уровень его владения среди молодежи оставляет желать лучшего, так на полное незнание либо знание отдельных фраз указали 47,8% молодых людей, дополнительно 22,2% указали, что понимают речь, но не могут объясниться.

Таблица №11. Распределение ответов на вопрос «Насколько свободно Вы владеете казахским, русским, английским языками?», в %

Степень владения Языки	Не владею совсем	Не владею, но понимаю некоторые фразы	Понимаю речь, но объяснить не могу	Понимаю речь и могу объясниться	Свободно говорю и читаю, но не пишу	Свободно говорю, читаю и пишу	Владею свободно, в том числе профессиональной лексикой	Затруд. отв.
Казахским	4,6	7,5	7,0	5,9	4,8	48,4	21,5	0,3
Русским	0,5	1,8	6,9	10,5	7,7	49,6	22,4	0,6
Английским	19,8	27,9	22,2	17,2	4,4	6,1	1,5	0,9

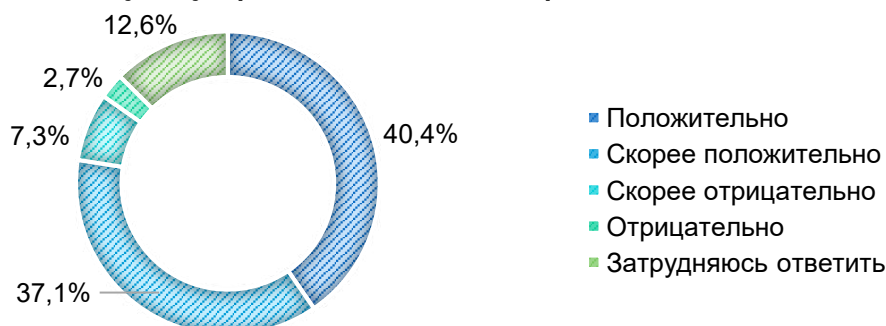
Обобщенные данные показывают, что на свободное владение английским указали лишь 12% респондентов, в то время как русским владеют 79,8% молодых людей, казахским 74,7%.

Диаграмма №43. Распределение ответов на вопрос «Насколько свободно Вы владеете казахским, русским, английским языками?», в % (сгруппированные ответы)

Изучение языковой ситуации тесно связано с оценкой межэтнической политики, проводимой в государстве. Положительно межэтническую политику в республике оценивает подавляющее большинство молодежи, так доля выразивших положительное отношение составляет 77,5% опрошенных, отрицательное или скорее отрицательное – порядка 10%. Следует отметить значительное количество затрудняющихся ответить, что, вероятно связано с недостаточным уровнем освещения проводимой работы в данном направлении.

Диаграмма №44. Распределение ответов на вопрос «Как бы Вы оценили межэтническую политику государства в молодежной среде?», в %

В региональном разрезе, наиболее позитивны в своих оценках молодые люди Костанайской, Северо-Казахстанской и Актюбинской областей.

Отрицательные оценки межэтнической политики чаще давали респонденты в Карагандинской, Восточно-Казахстанской, Жамбылской областях и г.Шымкент.

Таблица №12. Распределение ответов на вопрос «Как бы Вы оценили межэтническую политику государства в молодежной среде?» по регионам, в %

	Положительно	Скорее положительно	Скорее отрицательно	Отрицательно	Затрудняюсь ответить
Акмолинская	36,8	42,1	10,5	2,6	7,9
Актюбинская	63,2	22,1	2,1	2,1	10,5
Алматинская	38,3	40,2	10,0	2,9	8,6
Атырауская	56,3	25,4	2,8	0,0	15,5
Восточно-Казахстанская	29,2	41,5	13,1	3,1	13,1
Жамбылская	35,7	41,3	11,1	4,0	7,9
Западно-Казахстанская	17,6	44,1	13,2	1,5	23,5
Карагандинская	31,9	41,8	18,4	4,3	3,5
Костанайская	60,5	31,4	2,3	0,0	5,8
Кызылординская	52,7	22,6	1,1	2,2	21,5
Мангистауская	35,9	35,9	5,1	3,8	19,2
Павлодарская	18,1	54,2	1,4	2,8	23,6
Северо-Казахстанская	62,3	28,3	3,8	0,0	5,7
Туркестанская	54,5	27,2	2,4	2,4	13,4
Нур-Султан	36,4	56,8	0,8	0,0	5,9
Алматы	32,5	35,9	6,2	4,3	21,1
Шымкент	31,0	40,5	12,7	4,8	11,1

Формирование религиозных убеждений

С целью определения религиозной идентичности и уровня вовлеченности молодежи в религию респондентам был задан ряд вопросов касательно веры. Молодежь, называя себя верующей, не считает важным реализовывать свою религиозность, так только 13,5% полностью следуют религиозным нормам, а 19,2% не участвуют в религиозной жизни. Соблюдение религиозных норм вне зависимости от отнесения себя к верующим или нет практикуют 39,1% и 12,6% молодых людей соответственно.

Таблица №13. Распределение ответов на вопрос «Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?», в %

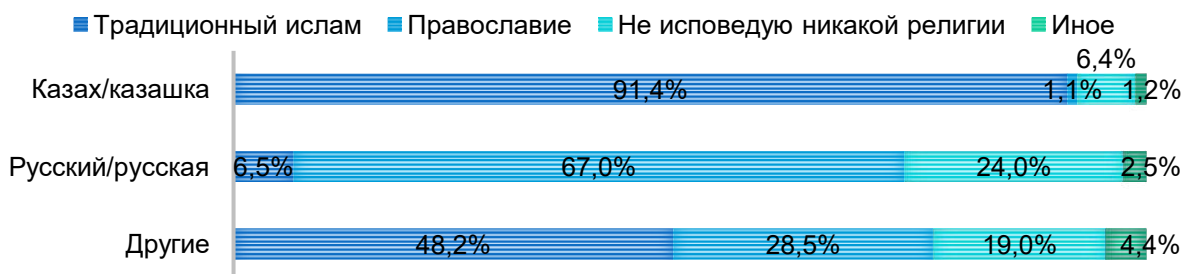
	%
Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, полностью следую религиозным нормам	13,5
Я верующий, но только на праздники посещаю мечеть, церковь и др., очень редко соблюдаю религиозные нормы	39,1
Я неверующий, но иногда соблюдаю религиозные обряды	12,6
Я атеист	4,1
Я верующий, но не участвую в религиозной жизни	19,2
Я неверующий, но иногда посещаю мечеть, церковь и др., соблюдаю религиозные нормы	2,4
Я неверующий, но уважаю верующих	2,9
Я равнодушен к религии	3,8
Я противник религии	0,6
Затрудняюсь ответить	1,8

В качестве атеистов себя охарактеризовали 4,1%, еще порядка 3,8% молодых людей равнодушны к религии, а очень малая часть (0,6% респондентов) относит себя к противникам религии. Если опустить терминологические

особенности, то почти четверть молодых людей (неверующие, атеисты, противники) не относит себя к верующим.

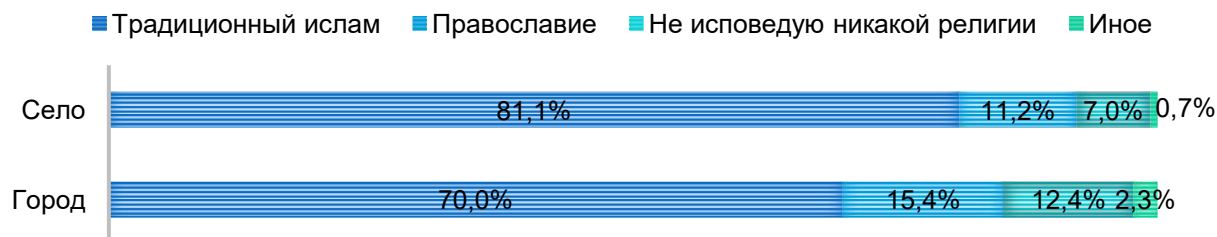
Достаточно ожидаемо, что среди казахов наиболее практикуемой религией является ислам (91,4%). В сравнении с другими этносами среди русских очень высока доля не исповедующих никакой религии (24,0%).

Диаграмма №45. Распределение ответов на вопрос «Укажите, пожалуйста, к какой религии Вы себя относите?» по этнической принадлежности, в %

Уровень религиозности городской и сельской молодежи также различается, так, количество не исповедующих никакой религии либо относящих себя к иным конфессиям в городе выше: молодые горожане не исповедуют никакой религии в 12,4% случаев в сравнении с 11,2% с молодыми сельчанами, а 2,3% молодых людей в городе практикуют иные религиозные конфессии.

Диаграмма №46. Диаграмма № 55. Распределение ответов на вопрос «Укажите, пожалуйста, к какой религии Вы себя относите?» по типу местности, в %

Исследование показывает, что религиозность формируется в семье, с рождения или в результате влияния ближайшего окружения. Воздействие религиозных деятелей остается относительно незначительным (2,8%), хотя, в сравнении с данными предыдущего исследования, данный фактор вырос в 1,5 раза.

Таблица №14. Распределение ответов на вопрос «Скажите, пожалуйста, кто или что в большей степени повлияло на Ваши религиозные убеждения, на Ваш выбор – быть верующим или неверующим?», в %

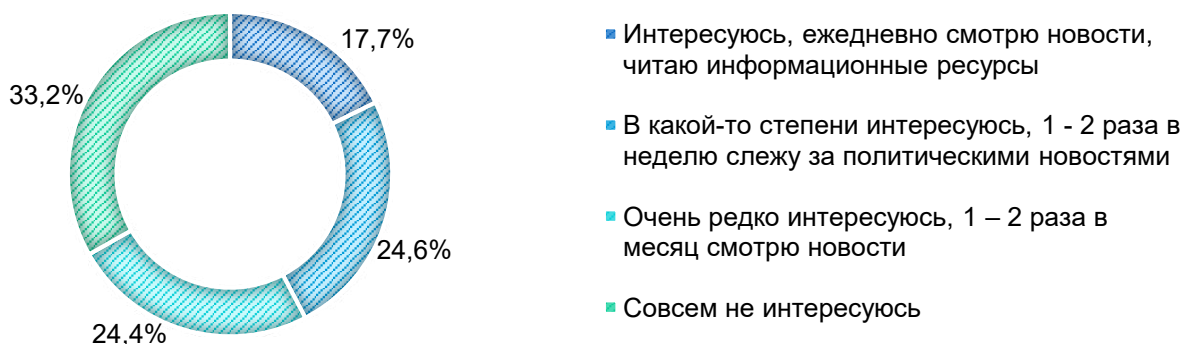
	%
Так сложилось с рождения	37,1
Влияние ближайшего окружения	23,1
Изучение специальной литературы, интернет ресурсов	5,7
Беседы с имамом, священником, миссионером	2,8
Важное событие в жизни	2,6
Влияние модных тенденций на религиозность в обществе	0,6
Ничего не повлияло	20,9
Я еще не определился (-лась)	3,4
Затрудняюсь ответить	3,8

5. ГРАЖДАНСКАЯ АКТИВНОСТЬ

Общественно-политические настроения молодежи

Активное вовлечение молодежи в общественную жизнь необходимо для обеспечения устойчивого развития и формирования эффективных демократических институтов. Высокий уровень заинтересованности в политических новостях может свидетельствовать о формировании условий развития зрелого сообщества. К сожалению, треть молодежи (33,2%) практически не интересуется политическими новостями либо очень редко (24,4%) или нерегулярно (24,6%) получают информацию о политических событиях.

Диаграмма №47. Распределение ответов на вопрос «Вы интересуетесь политическими новостями, событиями?», в %

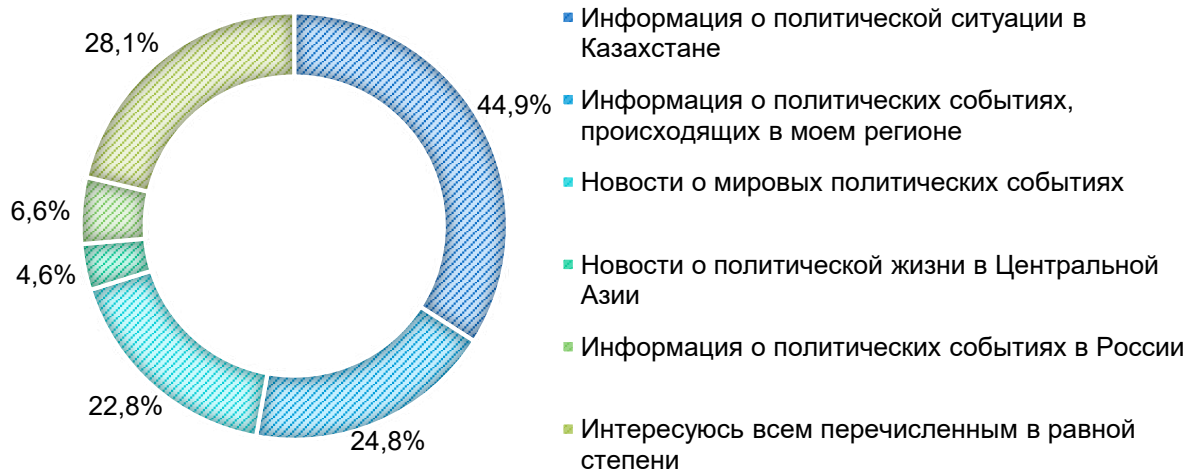
Активную заинтересованность проявляют 17,7% молодых людей. При чем среди сельской молодежи ежедневно интересуются новостями 19% опрошенных, тогда как среди городской – 16,7% респондентов.

Таблица №14. Распределение ответов на вопрос «Вы интересуетесь политическими новостями, событиями?» по типу населенного пункта, в %

	Город	Село
Интересуюсь (ежедневно смотрю новости, читаю информационные ресурсы)	16,7	19,0
В какой-то степени интересуюсь (1 - 2 раза в неделю слежу за политическими новостями)	27,1	21,3
Очень редко интересуюсь (1 – 2 раза в месяц смотрю новости)	25,6	22,9
Совсем не интересуюсь	30,5	36,8

К наиболее интересной политической информации относится информация о ситуации в Казахстане (44,9%) и регионе (24,8%). Информация о мировых политических событиях интересна для 22,8% молодых людей (Диаграмма №48).

Диаграмма №48. Распределение ответов на вопрос «Что больше всего Вас интересует в политических новостях?», в %

Базовыми источниками информации уже традиционно становятся сетевые источники, так социальные сети или блоги в качестве источников указаны в 54,3% случаев, интернет-сайты в 30,9% случаев для казахстанских источников и 20,2% для зарубежных сайтов. Популярность печатных изданий в десятки раз меньше (Диаграмма №49). Республиканские телеканалы остаются значимым источником новостной информации.

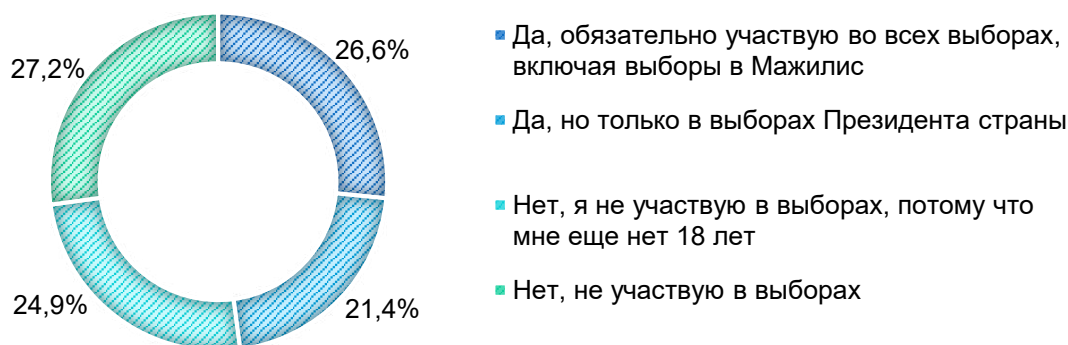
Диаграмма №49. Распределение ответов на вопрос «Какими источниками информации Вы пользуетесь чаще всего, чтобы узнать о новостях и событиях в Казахстане?», в %

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Аполитичность в молодежной среде сохраняется, так только 26,6% молодых людей принимают участие в выборах, абсолютно не заинтересованы в участии в общественно-политической деятельности 27,2% молодых людей.

Диаграмма №50. Распределение ответов на вопрос «Участвуете ли Вы в выборах, в том числе выборах, проходивших в январе 2021 года?», в %

Также необходимо отметить, что уровень участия в политических партиях очень низок. Только 2,5% опрошенных являются активными членами партий и участвуют в их деятельности. Членство в партии подтверждают порядка 5,2% молодых людей. В деятельности политических партий не принимают участие подавляющее большинство – более 90%.

Диаграмма №51. Распределение ответов на вопрос «Являетесь ли Вы членом какой-либо политической партии?», в %

Активное участие молодежи в деятельности различных организаций (советы, НПО, государственные и коммерческие структуры) позволяет выстраивать требуемые каналы коммуникации и продвижения интересов. С точки зрения молодых людей, сохраняется высокий уровень формального отношения во всех типах организаций, так в государственной среде в пределах 17,8%-21,5%, в НПО и бизнес-секторе на уровне 19,4% и 19,3% соответственно.

По мнению опрошенных наибольшее число молодежи, отстаивающей права и интересы самой молодежи и принимающей решения, представлено в государственных организациях – 26,6%.

Более трети опрошенных затруднились оценить участие молодежи в тех или иных организациях и их возможность участия в принятии решений, что свидетельствует об отсутствии опыта позитивного, организованного участия в защите собственных интересов.

Таблица №15. Распределение ответов на вопрос «Как Вы думаете, в каких из перечисленных организаций молодежь представляет свои интересы, отстаивает права, участвует в принятии решений?», в %

	Представлена и участвует	Представлена, отстаивает свои права, но не участвует в принятии решений	Представлена формально, не отстаивает свои права и интересы, не участвует в принятии решений	Не знаю/ Нет ответа
Государственные организации	26,6	24,2	17,8	31,4
Политические партии	19,6	25,1	20,4	34,9
НПО	17,0	24,1	19,4	39,5
Бизнес-сектор	19,8	23,9	19,3	37,0
Консультативно-совещательные органы (Советы при акимах, Общественные советы и др.)	16,9	22,0	21,5	39,6

Участие в деятельности и мероприятиях молодежных организаций также является довольно низким. Активное участие по собственной инициативе принимают лишь 9,6% молодых людей. 6,6% опрошенных участвуют по принуждению на работе или в учебном заведении.

Молодежь либо не осведомлена (31,2%) о деятельности молодежных организаций, либо не заинтересована в участии в их деятельности (31,0%). (Диаграмма №52).

Диаграмма №52. Распределение ответов на вопрос «Участвуете ли вы в деятельности/мероприятиях молодежных организаций?», в %

Позитивным является тот факт, что для молодых людей, участвующих в деятельности молодежных организаций – 323 респондента, в основе мотивации лежит желание быть полезным обществу, людям (57,1% ответов), получение опыта работы, в целом опыта в жизни (34,4%), а также желание изменить мир к лучшему (27,3%).

Достаточно значимо количество ответов, связанных со стремлением получить более высокий социальный статус (8,9%) или продвинуться по карьерной лестнице (11,7%).

Диаграмма №53. Распределение ответов на вопрос «Что служит для Вас мотивацией к участию в деятельности молодежных организаций?», в %

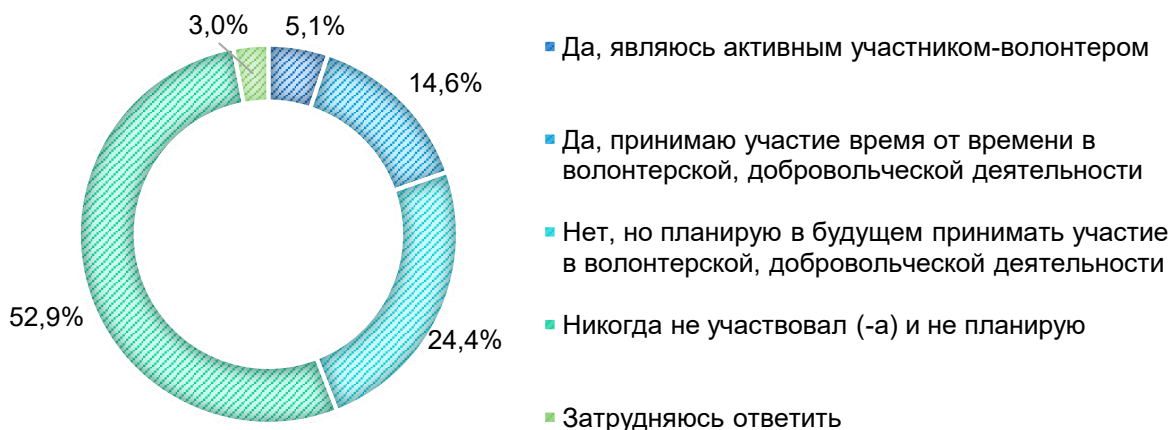

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Результаты опроса показали, что активность молодежи в занятии волонтерской, добровольческой деятельности также не слишком высока. Более половины молодых людей (52,9%) не участвовали и не планируют участвовать в добровольческой или волонтерской деятельности. Порядка 24,4% планируют в будущем принять участие в волонтерской деятельности.

Активным участником-волонтером являются порядка 5,1% молодых людей, нерегулярно в добровольческой деятельности участвуют 14,6%.

Диаграмма №54. Распределение ответов на вопрос «Занимаетесь ли Вы волонтерской, добровольческой деятельностью (помощь людям, осуществляемая добровольно без расчета на денежное вознаграждение)?», в %

Тем респондентам, которые участвуют или планируют участие в волонтерской деятельности – 879 респондентов, было предложено отметить, что мотивирует людей заниматься добровольческой деятельностью. Ключевой причиной для занятия волонтерской, добровольческой деятельностью молодежь считает «желание помочь другим» (75,3%). Далее следуют «чувство ответственности за происходящее вокруг» (19,3%) и «желание изменить мир» (18,9%).

Диаграмма №55. Распределение ответов на вопрос «На Ваш взгляд, что мотивирует людей заниматься волонтерской, добровольческой деятельностью?», в %

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Протестный потенциал

Уровень протестного потенциала, по мнению молодежи, является довольно высоким. Так о невозможности массовых выступлений и протестных акций высказались порядка четверти респондентов (на уровне 22,8%–27,8%). Наиболее высока вероятность акций протеста по причине повышения цен на продукты питания и лекарственные средства – 37,4% – высокая и средняя степень вероятности. На втором месте стоят снижение социальных выплат и бездействие властей по решению проблем (33,8% и 33,7% соответственно).

Маловероятны протесты по причине ущемления этнических прав – 27,5%.

Уровень протестного потенциала в сельской и городской местности значительно различается, так горожане оценивают вероятность возникновения протестов по указанным причинам выше, чем сельская молодежь.

Диаграмма № 56. Распределение ответов на вопрос «Как вы считаете, возможны ли массовые выступления, протестные акции в вашем регионе по следующим причинам?», в %

Если рассмотреть уровень протестного потенциала в разрезе регионов, то получим следующую картину. Уровень протестного потенциала в регионах значительно варьируется.

При этом по причине повышения цен на продукты и лекарства наиболее вероятны протестные акции в г. Алматы, Западно-Казахстанской, Карагандинской, Жамбылской областях.

По причине снижения социальных выплат вероятны акции протестов в г. Алматы, Шымкент и Карагандинской области.

Бездействие властей в решении проблем города/села в качестве причины массовых выступлений назвали респонденты г. Алматы, Карагандинской и Западно-Казахстанской областей.

Необходимо отметить, что трудовые конфликты и ущемление прав по этническому признаку в качестве причин протестов называли респонденты Северо-Казахстанской области.

Наименьший процент вероятности возникновения акций протестов по какой-либо причине называли респонденты в г. Нур-Султан и Кызылординской области.

Таблица №16. Распределение ответов на вопрос «Как вы считаете, возможны ли массовые выступления, протестные акции в вашем регионе по следующим причинам?» (объединены варианты ответов «Высокая степень вероятности» и «Средняя степень вероятности»), в %

	Повышение цен на продукты и лекарства	Снижение социальных выплат (пособий, пенсий, стипендий)	Бездействие властей, нежелание решать проблемы города/села	Повышение тарифов на коммунальные услуги	Трудовые конфликты	Ущемление прав по этническому признаку	Коррупция	Произвол представителей государственных и правоохранительных органов	Недовольство положением дел в стране, политикой властей
Кызылординская	4,3%	7,6%	5,4%	1,1%	2,2%	1,1%	4,3%	1,1%	3,2%
Нур-Султан	0,8%	0,8%	3,4%	0,8%	1,6%	0,8%	2,5%	1,6%	5,0%
Актюбинская	26,3%	25,3%	16,8%	25,2%	29,4%	33,7%	17,9%	11,6%	14,8%
Акмолинская	29,3%	34,2%	31,6%	26,4%	26,3%	21,1%	34,2%	23,7%	21,0%
Костанайская	11,6%	22,1%	26,8%	10,5%	16,3%	17,5%	23,3%	24,4%	25,6%
Алматинская	33,4%	28,2%	27,7%	30,6%	26,0%	24,9%	25,4%	26,3%	27,3%
Мангистауская	29,5%	14,1%	28,2%	25,6%	39,8%	15,4%	10,3%	27,0%	29,5%
Туркестанская	37,9%	29,9%	26,8%	31,6%	29,6%	20,6%	33,2%	24,7%	29,6%
Павлодарская	31,0%	30,5%	34,7%	26,4%	23,6%	22,2%	27,8%	36,1%	32,0%
Западно-Казахстанская	55,9%	26,5%	51,5%	54,4%	17,6%	20,6%	30,9%	20,6%	35,3%
Жамбылская	53,1%	35,7%	34,9%	43,7%	39,7%	35,7%	41,3%	34,1%	37,3%
Восточно-Казахстанская	49,2%	49,3%	40,8%	42,3%	34,6%	32,3%	44,6%	41,5%	43,0%
Северо-Казахстанская	32,1%	43,4%	45,2%	35,8%	52,8%	60,4%	41,5%	47,2%	43,4%
Шымкент	48,4%	52,4%	42,1%	39,7%	44,4%	39,7%	61,9%	44,4%	43,6%
Атырауская	47,8%	38,0%	31,0%	49,3%	42,3%	26,7%	40,8%	28,2%	45,1%
Карагандинская	53,9%	50,4%	52,5%	56,7%	39,8%	36,9%	55,7%	46,1%	46,8%
Алматы	56,9%	56,0%	59,8%	47,9%	42,7%	46,9%	45,0%	50,7%	59,9%

Следует отметить, что более половины молодежи Казахстана указали, что не готовы лично присоединиться к массовым выступлениям по любой из причин (Диаграмма №57). Причины, которые могут заставить молодых людей присоединиться к протестам – повышение цен на продукты и лекарства (20,7% - сумма ответов «да» и «скорее да»), коррупция (19,5%) и снижение социальных выплат (17,9%).

Меньше всего молодых людей готовы лично участвовать в массовых выступлениях при ущемлении прав по этническому признаку (15,1%) и возникновении трудовых конфликтов (15,6%).

Диаграмма №57. Распределение ответов на вопрос «Готовы ли Вы лично присоединиться к массовым выступлениям по следующим причинам, если они будут иметь место в вашем регионе?», в %

Ответы на вопрос «Готовы ли Вы лично присоединиться к массовым выступлениям по следующим причинам, если они будут иметь место в вашем регионе?» варьируются в разных регионах. При этом молодежь Жамбылской области находится в числе «лидеров» по готовности личного участия по тем или иным причинам.

Жители Жамбылской, Туркестанской областей и города Шымкент выйдут на протесты по причине повышения цен на продукты и лекарства. По причине выявления случаев коррупционного характера выступают с протестами жители г.Шымкента, Жамбылской и Северо-Казахстанской области.

Молодежь Северо-Казахстанской области чаще других готова участвовать в протестных акциях по причине недовольства политикой властей – в том числе бездействие властей в решении проблем города/села, произвол представителей государственных и правоохранительных органов. Также в этом регионе Наибольшее количество молодых людей готовы присоединиться к массовым выступлениям по причине ущемления их прав по этническому признаку.

Таблица №17. Распределение ответов на вопрос «Готовы ли Вы лично присоединиться к массовым выступлениям по следующим причинам, если они будут иметь место в вашем регионе?», по регионам (объединены варианты ответов «Да» и «Скорее да»), в %

	Повышение цен на продукты и лекарства	Коррупция	Снижение социальных выплат (пособий, пенсий, стипендий)	Повышение тарифов на коммунальные услуги	Трудовые конфликты	Ущемление прав по этническому признаку	Бездействие властей, нежелание решать проблемы города/села	Произвол представителей государственных и правоохранительных органов	Недовольство положением дел в стране, политикой властей
Жамбылская	54,0%	39,7%	36,5%	43,7%	38,1%	31,7%	31,0%	36,5%	39,7%
Шымкент	37,0%	40,2%	31,5%	33,9%	28,3%	22,0%	29,9%	26,8%	25,2%
Туркестанская	30,0%	29,1%	29,1%	29,1%	19,0%	17,9%	21,9%	23,5%	18,2%
Атырауская	29,6%	28,2%	23,9%	26,8%	19,7%	15,5%	19,7%	21,1%	26,8%
Восточно-Казахстанская	28,2%	23,3%	22,5%	25,6%	17,8%	17,2%	15,5%	19,4%	18,6%
Карагандинская	22,0%	22,7%	19,9%	15,7%	14,2%	14,9%	19,9%	15,6%	18,4%
Алматинская	20,1%	19,1%	18,2%	17,7%	18,2%	20,1%	20,6%	20,6%	21,6%
Мангистауская	19,2%	1,3%	1,3%	6,4%	11,5%	3,8%	10,3%	9,0%	11,5%
Алматы	17,7%	19,6%	20,1%	14,4%	15,3%	17,2%	21,5%	18,2%	18,2%
Павлодарская	15,3%	15,3%	12,5%	15,3%	15,3%	13,9%	18,1%	16,7%	19,4%
Северо-Казахстанская	13,2%	32,1%	26,4%	15,1%	20,8%	41,5%	32,1%	34,0%	35,8%
Западно-Казахстанская	7,4%	2,9%	2,9%	4,4%	2,9%	5,9%	14,7%	2,9%	4,4%
Актюбинская	7,4%	5,3%	8,4%	6,3%	5,3%	4,2%	6,3%	5,3%	8,4%
Костанайская	7,0%	10,5%	9,3%	3,5%	9,3%	11,6%	15,1%	15,1%	18,6%
Акмолинская	6,6%	9,2%	7,9%	3,9%	6,6%	5,3%	7,9%	7,9%	9,2%
Кызылординская	1,1%	0,0%	0,0%	1,1%	1,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Нур-Султан	0,0%	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,7%	1,7%	1,7%

Респондентам также было предложено оценить какие способы выражения недовольства ситуацией в стране эффективны, какие нет, а также какие из них допустимы для самих респондентов.

Здесь необходимо отметить, что от 50,6% до 74,5% опрошенных считают предложенные меры неэффективными.

Так, в Топ-3 наиболее эффективных способов выражения недовольства ситуацией в стране, по мнению участников опроса, являются выражение недовольства в социальных сетях (42,5%), обращение в официальные органы власти (41,4%), участие в работе официально зарегистрированных партий и движений (40,7%). Чуть ниже эффективность обращений и петиций (36,4%), а также участия в разрешенных акциях протеста и митингах (30,1%).

Наименее эффективными, по мнению молодежи, является участие в несанкционированных акциях протеста и незарегистрированных или запрещенных общественных движениях и партиях.

Оценки допустимости для себя всех предложенных способов выражения недовольства даже выше, чем оценки их эффективности. Исключением является участие в несанкционированных акциях протеста и незарегистрированных или

запрещенных общественных движениях и партиях. Несмотря на их низкую эффективность, порядка 15% опрошенных допускают в них свое участие.

При этом оценить допустимость для себя лично того или иного способа выражения недовольства затруднился практически каждый пятый участник опроса.

Таблица №18. Распределение ответов на вопрос «Люди по-разному выражают недовольство ситуацией в стране, городе/селе... Как Вы считаете, что из нижеперечисленного эффективно, а что неэффективно? участие в работе официально зарегистрированных партий, движений», в %

	Эффективность			Допустимость		
	Эффективно	Неэффективно	З/О	Допустимо	Недопустимо	З/О
Выражение недовольства в социальных сетях	42,5	50,6	6,9	44,6	35,0	20,4
Обращение в официальные органы власти	41,4	51,9	6,7	44,8	35,4	19,8
Участие в работе официально зарегистрированных партий, движений, общественных организаций	40,7	52,1	7,2	41,8	38,0	20,2
Написание обращений и петиций	36,4	56,2	7,4	37,7	40,8	21,5
Участие в разрешенных акциях протеста, митингах, пикетах, демонстрациях	30,1	62,8	7,1	32,5	46,3	21,2
Участие в несанкционированных акциях протеста, митингах, пикетах, демонстрациях	18,6	74,2	7,2	15,0	63,6	21,4
Участие в работе незарегистрированных или запрещенных партий, движений, общественных организаций	18,2	74,5	7,3	15,9	63,0	21,1

Риск дискриминации в молодежной среде

Риск дискриминации молодых людей по тем или иным причинам, может стать причиной акций протестов. Для определения с каким видом дискриминации сталкивается молодежь, был задан вопрос «По какой из нижеперечисленных причин у нас в стране молодые люди чаще подвергаются дискриминации, и нарушаются их права?» К наиболее распространенным причинам дискриминации отнесены незнание казахского языка (22,9%), уровень образования (17,7%) и этническая принадлежность (16,6%). Дискриминация по прочим причинам колеблется от 7,8% (гендерная принадлежность) до 13,7% (сексуальная ориентация, незнание русского языка). Доля молодежи, считающей, что в стране молодые люди не подвергаются дискриминации, составила 23,4%.

Диаграмма №58. Распределение ответов на вопрос «По какой из нижеперечисленных причин у нас в стране молодые люди чаще подвергаются дискриминации, и нарушаются их права?», в %

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Молодежь Атырауской (47,1%), Актыбинской (38,9%), Павлодарской (35,2%), Жамбылской (31%) областей и г.Алматы (37,5%), чаще других отмечают наличие дискриминации по причине незнания казахского языка.

В ряде областей респонденты считают, что молодежь сталкивается с дискриминацией по этническому признаку. Так молодые люди в ВКО, Акмолинской области и г.Шымкент указали более чем 20% уровень данной проблемы. Показатели по СКО (30,2%) и Актыбинской области (55,8%) вызывают опасения.

Интересно, что молодые люди в нескольких регионах указали наличие дискриминации по причине территориальной принадлежности.

С проявлениями дискриминации по территориальной принадлежности сталкивались молодые люди Атырауской области (14,3%), г.Шымкент (13,5%), ВКО (13,0%).

Таблица №19. Распределение ответов на вопрос «По какой из нижеперечисленных причин у нас в стране молодые люди чаще подвергаются дискриминации, и нарушаются их права?», по причине «Этническая принадлежность», в %

	Этническая принадлежность	Незнание казахского языка	Незнание русского языка	Гендерная принадлежность	Территориальная принадлежность	Возраст	Сексуальная ориентация	Ограниченные физические и ментальные способности	Уровень образования	Нет дискриминации и нарушения прав	Затрудняюсь ответить
Атырауская	7,1%	47,1%	32,9%	2,9%	14,3%	2,9%	28,6%	7,1%	18,6%	12,9%	7,1%
Актыбинская	55,8%	38,9%	38,9%	1,1%	1,1%	8,4%	6,3%	5,3%	9,5%	30,5%	3,2%
Алматы	22,6%	37,5%	18,3%	21,6%	12,5%	15,4%	34,1%	28,8%	31,3%	10,1%	3,4%
Павлодарская	9,9%	35,2%	11,3%	8,5%	4,2%	7,0%	11,3%	11,3%	16,9%	23,9%	28,2%
Жамбылская	11,1%	31,0%	15,1%	3,2%	7,9%	5,6%	3,2%	5,6%	14,3%	19,0%	9,5%

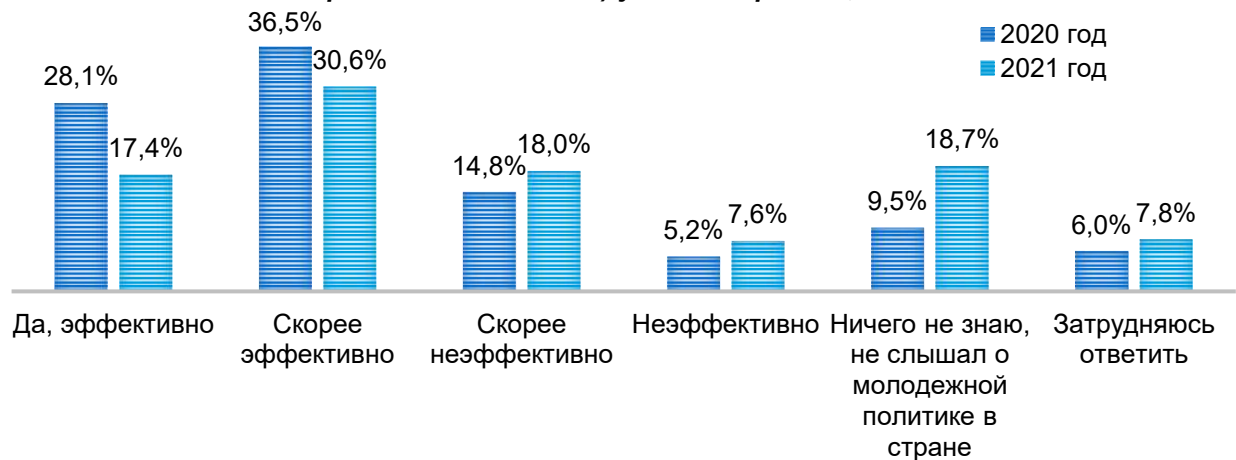
	Этническая принадлежность	Незнание казахского языка	Незнание русского языка	Гендерная принадлежность	Территориальная принадлежность	Возраст	Сексуальная ориентация	Ограниченные физические и ментальные способности	Уровень образования	Нет дискриминации и нарушения прав	Затрудняюсь ответить
Карагандинская	12,3%	29,0%	8,0%	7,2%	5,1%	25,4%	26,1%	12,3%	26,8%	15,2%	4,3%
Шымкент	23,8%	27,0%	18,3%	8,7%	13,5%	10,3%	27,8%	30,2%	23,0%	13,5%	7,9%
Мангистауская	7,7%	25,6%	9,0%	3,8%	10,3%	26,9%	5,1%	7,7%	11,5%	24,4%	10,3%
Северо-Казахстанская	30,2%	24,5%	7,5%	34,0%	11,3%	18,9%	22,6%	9,4%	5,7%	22,6%	1,9%
Акмолинская	22,4%	23,7%	9,2%	5,3%	5,3%	5,3%	2,6%	13,2%	6,6%	17,1%	17,1%
Костанайская	18,6%	20,9%	8,1%	8,1%	7,0%	17,4%	3,5%	8,1%	17,4%	27,9%	18,6%
Восточно-Казахстанская	21,4%	16,0%	6,1%	19,1%	13,0%	9,2%	25,2%	12,2%	16,8%	22,9%	7,6%
Туркестанская	12,6%	14,6%	21,1%	4,5%	12,6%	15,0%	7,3%	15,4%	24,0%	30,5%	8,5%
Алматинская	14,4%	14,4%	6,3%	3,8%	8,7%	9,6%	8,7%	5,8%	15,4%	36,5%	10,6%
Западно-Казахстанская	14,7%	5,9%	0,0%	1,5%	10,3%	2,9%	0,0%	2,9%	8,8%	22,1%	39,7%
Кызылординская	2,2%	5,4%	11,8%	0,0%	5,4%	2,2%	2,2%	6,5%	7,5%	53,8%	19,4%
Нур-Султан	0,8%	3,4%	3,4%	0,0%	2,5%	6,8%	0,0%	0,8%	9,3%	11,0%	64,4%

6. ЭФФЕКТИВНОСТЬ РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ

Менее половины (48%) молодых людей в Казахстане считают, что поддержка и развитие молодежи реализуется эффективно. Так, ответы на вопрос «По Вашему мнению, эффективно ли реализуется государственная молодежная политика у нас в стране?» «да, эффективно» дали 17,4% молодых людей, а «скорее эффективно» 30,6%. В сравнении с данными предыдущего исследования оценка снизилась на 16,6%.

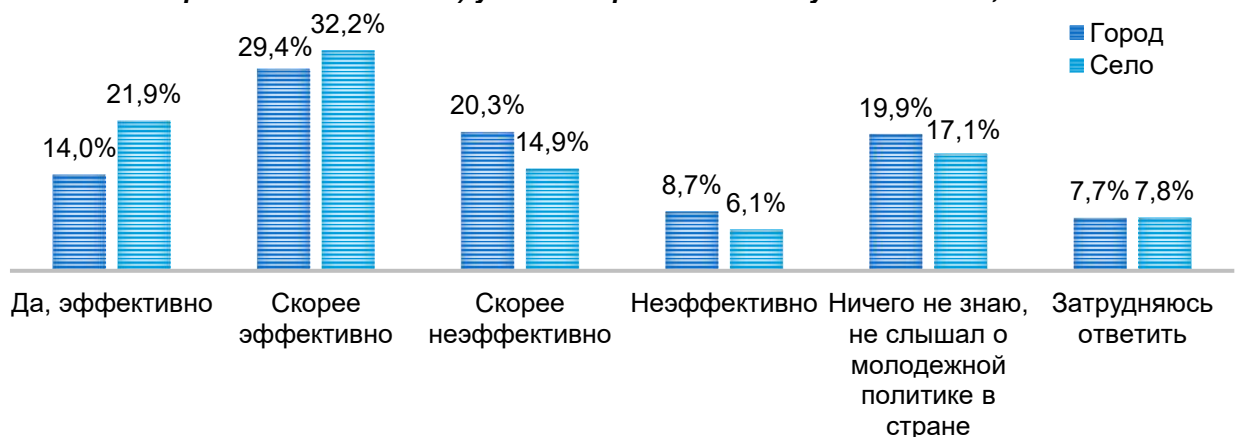
Доля тех, кто ничего не слышал о молодежной политике, составляет 18,7%, что также почти в два раза выше, чем по результатам предыдущего исследования.

Диаграмма №59. Распределение ответов на вопрос «По Вашему мнению, эффективно ли реализуется государственная молодежная политика (поддержка и развитие молодежи) у нас в стране?», в %

В сельской местности больше молодых людей считают, что государственная политика реализуется эффективно. Так, ответы «скорее эффективно» дали 32,2% респондентов в сельской местности и 29,4% в городской местности, «да, эффективно» – 21,9% респондентов в сельской местности и 14% в городской местности. Кроме того, сельская молодежь указала меньший уровень неэффективности: всего 6,1% против 8,7% негативных ответов по городской местности.

Диаграмма №60. Распределение ответов на вопрос «По Вашему мнению, эффективно ли реализуется государственная молодежная политика (поддержка и развитие молодежи) у нас в стране?» по типу местности, в %

По мнению молодежи, в реализации государственной молодежной политики следует уделить внимание трудоустройству молодежи (31,1%), обеспечению молодых семей жильем (29,7%), а также вопросам повышения доступа и качества образования (15,6%). Не ожидают никакой поддержки 9,3% молодых людей.

Диаграмма №61. Распределение ответов на вопрос «На что необходимо обратить внимание в реализации государственной молодежной политики в первую очередь?», в %

*Сумма не равна 100%, т.к. респонденты могли выбрать несколько вариантов ответа

Проблема обеспеченности молодых семей жильем особенно актуальна для молодежи Костанайской (48,8%), Павлодарской (43,1%) и Актюбинской (42,1%) областей. О решении проблем трудоустройства чаще говорили респонденты Атырауской (56,3%) и Кызылординской (49,5%) областей. Вопросы повышения доступа и качества образования чаще отмечали респонденты Западно-Казахстанской (23,5%), Кызылординской (20,4%) областей и г. Алматы (20,4%).

Таблица №20. Распределение ответов на вопрос «На что необходимо обратить внимание в реализации государственной молодежной политики в первую очередь?» по областям, в %

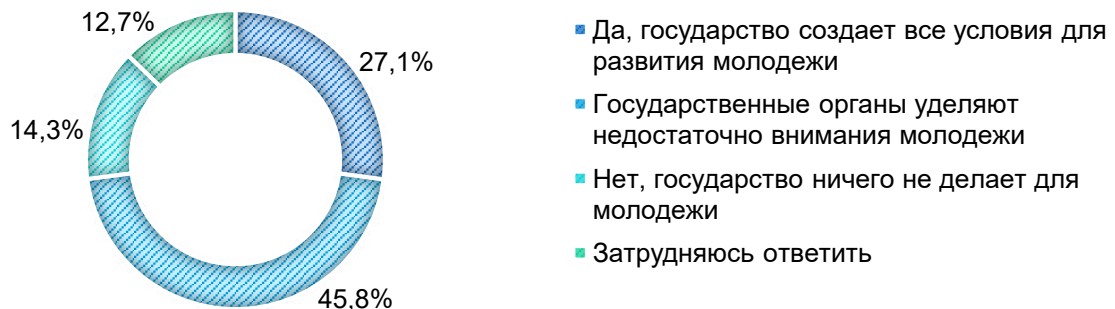
	Обеспечение молодых семей жильем	Трудоустройство	Доступность медицинских услуг	Повышение доступа и качества высшего образования	Повышение стипендий, зарплат, льгот	Не ожидаю никакой поддержки
Акмолинская	27,6	35,5	13,2	13,2	5,3	5,3
Актюбинская	42,1	31,6	5,3	8,4	3,2	9,5
Алматинская	23,5	31,9	5,4	11,8	14,2	13,2
Атырауская	16,9	56,3	5,6	9,9	5,6	5,6
Восточно-Казахстанская	26,7	31,3	7,6	19,1	13,7	1,5
Жамбылская	24,6	31,7	13,5	12,7	7,9	9,5
Западно-Казахстанская	1,5	16,2	10,3	23,5	33,8	14,7
Карагандинская	37,6	36,2	5,7	9,9	5,0	5,7
Костанайская	48,8	30,2	4,7	4,7	5,8	5,8
Кызылординская	15,1	49,5	2,2	20,4	4,3	8,6
Мангистауская	21,8	28,2	1,3	19,2	6,4	23,1
Павлодарская	43,1	30,6	5,6	8,3	5,6	6,9
Северо-Казахстанская	32,1	18,9	9,4	18,9	11,3	9,4
Туркестанская	39,6	23,7	1,2	19,6	10,6	5,3
Нур-Султан	25,9	37,1	1,7	19,0	0,0	16,4
Алматы	28,2	30,1	2,4	20,4	8,3	10,7
Шымкент	34,1	19,5	0,8	18,7	16,3	10,6

Подавляющее большинство молодых людей считают, что государственные органы уделяют недостаточно внимания проблемам молодежи (45,8%), либо ничего не делают для молодежи (14,3%).

Чуть более четверти опрошенных (27,1%) считают, что государством создаются все условия для развития молодежи.

Кроме того, достаточно высок уровень тех, кто затруднился с ответом (12,7%), что означает недостаточный уровень взаимодействия государственных органов и молодежи.

Диаграмма №62. Распределение ответов на вопрос «По Вашему мнению, достаточно ли внимания государственные органы в Казахстане уделяют проблемам молодежи?», в %

Государством проводится довольно активная работа по поддержке молодежи, реализуются различные программы и проекты. Но участие молодых людей в молодежных программах не превышает 10%-го уровня ни по одной из программ.

Наибольшее участие отмечено в инициативах, связанных с трудоустройством. Так в «Молодежной практике» принимали участие 9,9% молодых людей, 9,2% принимали участие в программе «Жасыл Ел». Участие в других программах колеблется в пределах от 2,3% до 5,8%.

Диаграмма №63. Распределение ответов на вопрос «Если Вы принимали участие в каких-либо государственных программах по поддержке молодежи, насколько Вы удовлетворены оказанными услугами/предоставленными возможностями?», в %

Уровень удовлетворенности тех, кто принимал участие в государственных программах, достаточно высок – почти по всем программам и проектам уровень удовлетворенности выше 80% (сумма ответов «полностью удовлетворен» и «скорее удовлетворен»). Наибольший уровень удовлетворенности имеют программа «Серпін-2050» (60,3% полностью удовлетворены, 32,4% скорее удовлетворены), Проект «Жасыл Ел» (56,3% полностью удовлетворены, 33,3% скорее удовлетворены), «Международная стипендия «Болашак» (64,7% полностью удовлетворены, 24,7% скорее удовлетворены).

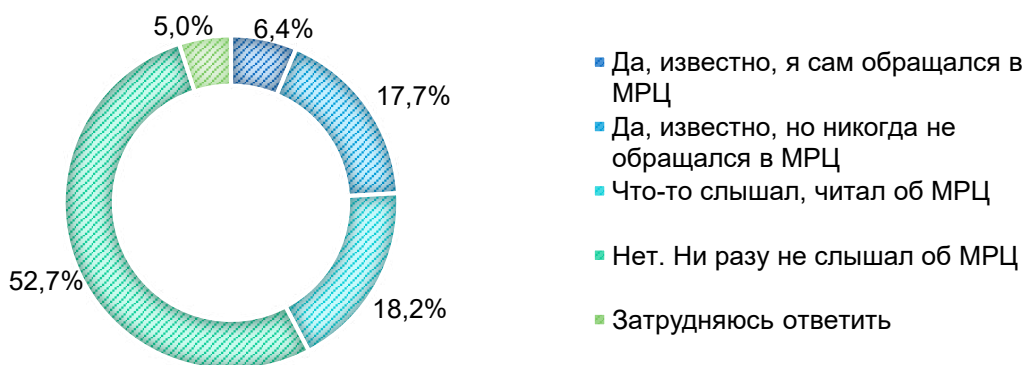
Таблица №21. Распределение ответов на вопрос «Если Вы принимали участие в каких-либо государственных программах по поддержке молодежи, насколько Вы удовлетворены оказанными услугами/предоставленными возможностями?», в %

	Полностью удовлетворен	Скорее удовлетворен	Скорее не удовлетворен	Полностью не удовлетворен
«Серпін-2050»	60,3	32,4	1,5	5,9
Проект «Жасыл Ел»	56,3	33,3	6	4,4
Международная стипендия «Болашак»	64,7	24,7	4,7	5,9
Президентский молодежный кадровый резерв	42,2	44,4	4,4	8,9
Проект «С дипломом – в село!»	56,2	29,5	6,7	7,6
Проект «Жас кәсіпкер»	50,6	34,1	5,9	9,4
«Молодежная практика» для выпускников организаций образования	65,5	18,3	8,6	7,6
Бесплатное техническое и профессиональное образование для всех	52,7	30,4	10,7	6,3
«Арендное жилье без права выкупа для работающей молодежи» в рамках программы «Нұрлы жер»	61,7	20	8,7	9,6
Единая программа поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса 2020»	55,6	25,3	8,1	11,1
Проект развития молодежного корпуса «Zhas Project»	50,7	26,8	16,9	5,6

Помимо реализации государственных программ и проектов по всей стране действуют Молодежные ресурсные центры, деятельность которых направлена содействие социальному и личностному развитию молодежи и поддержку деятельности молодежных организаций. Результаты исследования показали, что более половины (52,7%) молодых людей ни разу не слышали о деятельности молодежных ресурсных центров (МРЦ), а доля обратившихся в МРЦ составляет всего 6,4%.

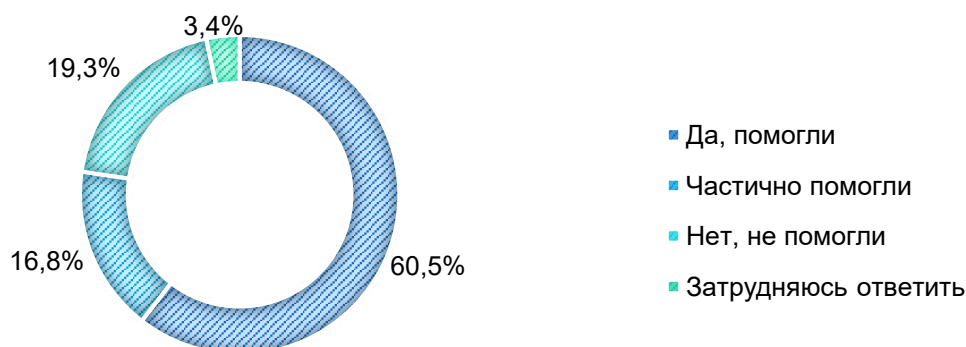
Наиболее высокий уровень информированности о деятельности МРЦ наблюдается в Туркестанской, Костанайской, Актюбинской областях.

Диаграмма №64. Распределение ответов на вопрос «Скажите, пожалуйста, Вам известно о работе Молодежных ресурсных центров (МРЦ) Вашего района / города / области?», в %

Из 2000 респондентов обращались в МРЦ – лишь 127 респондентов. Эти респонденты оценили эффективность деятельности сотрудников. Так 60,5% опрошенных отметили, что проблемы были решены, 16,8% респондентов получили частичную помощь. Каждому пятому обратившемуся в МРЦ не смогли помочь в решении его проблемы.

Диаграмма №65. Распределение ответов на вопрос «Помогли ли сотрудники Молодежных ресурсных центров в решении Вашей проблемы?», в %

Выводы

В данном докладе приведены результаты социологического исследования, основной целью которого являлось изучение мнения молодежи по базовым аспектам жизни и деятельности молодых людей в целом по республике и в регионе.

Основными сферами внимания в рамках данного исследования являлись: здоровье и досуг, образование и наука, экономическая идентификация, ценностные ориентиры и интересы молодежи, политическая активность, протестный потенциал, а также эффективность реализации государственной молодежной политики.

На основании аналитической информации получены детальные данные по каждому блоку. Ниже приведены выводы по каждому направлению.

Здоровье и досуг

Респонденты понимают важность прохождения профилактического осмотра, однако, в сравнении с предыдущими годами наблюдается рост молодежи, не проходивших профилактический осмотр, с 6,8 до 10% уровня. Девушки более ответственны в вопросах профилактики, чаще и регулярнее проходят осмотр.

В молодежной среде достаточно поверхностная информированность об инфекциях, передающихся половым путем, 10,7% ничего не знают об ИППП, а 24,1% имеют отрывочные знания. Почти треть молодых людей получает информацию о репродуктивном или сексуальном здоровье из социальных сетей или Интернета, важность прочих способов получения информации колеблется в пределах 1,4-18,6%.

Молодежь достаточно оптимистично оценивает собственный уровень здоровья, так 72,3% считают себя полностью здоровыми, лишь 1,8% имеют хронические заболевания. Молодые люди активно прибегают к самолечению (16,8%), значимы показатели использования методов нетрадиционной медицины (3,1%).

Здоровое питание и отказ от вредных привычек относятся к основным составляющим здорового образа жизни, занятия спортом или профилактические мероприятия, включая закаливание, не соотносятся в понимании молодых людей со здоровым образом жизни. Наиболее распространенной вредной привычкой молодежь считает избыточное времяпровождение в социальных сетях (34,8%), также к вредным привычкам отнесены несоблюдение режима сна (32,1%).

Треть молодых людей регулярно занимается спортом, физической культурой, еще треть занимается нерегулярно, порядка 14,3% никогда не занимаются, что свидетельствует о недостаточности внимания к данной составляющей здорового образа жизни. Значительны различия между сельской и городской молодежью: в городе большая доля занимающихся регулярно и никогда не занимающихся, в сельской местности больше доля тех, кто занимается спортом на нерегулярной основе.

Наиболее распространенным местом занятия физической культурой является дом, двор дома (31,3% и 24,8% соответственно). Основными сдерживающими факторами в вовлечение в занятия спортом являются такие мотивы, как плохое здоровье, апатия, лень и причины личного характера.

Значительная часть молодых людей (38,4%) не принимает участия в организованных мероприятиях, невысок уровень популярности мероприятий духовно-нравственного характера и туристической сферы, в которых заинтересованы около 7% молодых людей. Наиболее интересным для молодежи направлением современной культуры является использование современных информационно-коммуникационных технологий, так 63% отметили популярность «Тик-Ток».

Влияние направлений современной культуры на молодежь в целом оценивается положительно. Большинство респондентов считают, что современные направления культуры способствуют развитию личности молодого человека и уверены в положительном воздействии современных культурных трендов на мировоззрение.

Образование и наука

Качеством полученного или получаемого образования удовлетворены 79,5%, при этом, в сравнении с данными аналогичного исследования, проведенного в 2019 году, данный показатель снизился на 6,5%. Наблюдается значительный разрыв в оценках между регионами: от 7,4% (ЗКО) до 70,5% (Актюбинская).

Традиционно, бесплатное школьное образование, наличие инфраструктуры, оснащения, новых учебников, возможности участия в олимпиадах, квалификация преподавателей относятся к преимуществам казахстанской системы образования. Среди основных недостатков указываются высокая оплата обучения в вузах, единое национальное тестирование, новая система оценивания в школах.

Отношение к дистанционному образованию в целом скорее негативное, так только 13,0% молодых людей считают, что дистанционное образование является хорошей альтернативой традиционного обучения, 22,8% уверены, что дистанционное образование хуже, чем традиционное.

Наиболее предпочтительным форматом онлайн-обучения более половины молодежи считает видеуроки (28,8%), вебинары и онлайн классы (27,4%), а также электронные задания через мессенджеры (16,2%).

В части инклюзивного образования положительно казахстанскую систему оценили менее половины респондентов, очень высок уровень затруднившихся ответить (15,8%), что скорее всего отражает недостаточный уровень контактов и низкую осведомленность о наличии проблем в данной сфере. Данный вывод подтверждается также высоким уровнем затруднившихся ответить на вопрос удовлетворенности уровнем поддержки молодых людей с ограниченными возможностями (более 19,1%). Из тех, кто ответил на данный вопрос, позитивные ответы дали чуть менее половины респондентов (49,6%).

К научной деятельности имеют отношение 10,7% молодых людей, в сравнении с данными предыдущего исследования наблюдается рост на 1,9%. Молодежь считает, что основным способом развития интереса к научным проектам является увеличение грантов, конкурсных программ и наград за научную деятельность. Реформы в образовании, по мнению молодых людей, не помогут в развитии интереса к науке. Треть респондентов уверена в необходимости более активного вовлечения студентов в проектную деятельность кафедр и научных центров.

Экономическая идентификация

Большая часть молодежи (89,8% ответов) полностью или в большей мере удовлетворена жизнью в текущем периоде, только 1,1% дали негативные ответы на вопрос об удовлетворенности текущей ситуацией. Наибольшую озабоченность у молодежи вызывают проблемы или вопросы личного, семейного характера, а также вопросы занятости и возможностей получения доходов.

Ничего не беспокоит только 0,5% респондентов. С уверенностью в будущее смотрят 47,3% молодых людей, 30,7% воспринимают ситуацию «спокойно, без иллюзий, надежд». Ситуация страха и отчаяния характерна для 1,3% молодых людей. Больше всего молодежь опасается за своих близких, также среди опасений молодежь указывает страх не найти себя в будущем (21,3%) и страх не реализовать свой потенциал (21,2%).

Для того, чтобы молодежь чувствовала себя уверенно требуется наличие стабильной работы, собственного жилья и достойный уровень дохода. Основными причинами, препятствующими достижению успеха, являются коррупция и бюрократия, недостаток целей, плохие экономические условия, недостаток связей. Следует отметить, что подавляющее большинство причин носит внешний характер и вполне устранимы мерами государственной политики.

Чуть менее половины молодых людей (41,2%) имеют планы по улучшению собственных жилищных условий в ближайшие 2 года. На помощь семьи рассчитывают 5,9% молодых людей, большинство (44,4%) респондентов планируют использовать собственные средства, ипотечное кредитование приемлемо для 23,2%, а на государственные программы рассчитывают 19,7% молодых людей.

Половина молодых людей или их семьи имеют финансовые обязательства, причем доля молодежи в сельской местности, имеющая обязательства (53,2%) выше, чем в городской (46,8%). Преобладающим типом обязательств является потребительский кредит, займы на неотложные нужды. Обязательства, связанные с развитием бизнеса, имеются лишь у 7,6% респондентов, что косвенно свидетельствует либо об отсутствии деловой активности, либо о сложностях получения такого вида финансирования. В основном покупки в кредит совершаются для приобретения бытовой техники (42,4% случаев), мебели (16,1%), автомобиля (9,9). На образование в последние 2 года брали кредиты 4,3% молодых людей.

Показательно, что только для 41,0% молодых людей систематическое погашение обязательств не представляет сложности, большая часть имеет проблемы. Так 16,1% «сводят концы с концами», 5,1% в состоянии погашать часть долга, порядка 7,5% не в состоянии погашать долги. Ситуация с финансовой устойчивостью сельской молодежью, более удручающая: только 38,0% молодых людей систематически выплачивают долги и для них это не представляет проблемы.

Ценностные ориентиры

Установки на наличие власти, творческую деятельность, общественное признание или репутацию в молодежной среде незначительны, показатели не превышают 3% полученных ответов. Традиционно высока значимость семьи, здоровья, дружбы и материально обеспеченной жизни.

Следует отметить незначительный уровень социального воздействия на формирование ценностных установок со стороны СМИ (2,7%) и религии (0,3%), что возможно связано с недостаточно глубоким пониманием формулировок молодежи при проведении анкетирования. В отличие от гомогенного характера ответов о наиболее значимых социальных институтах, оказывающих воздействие на развитие ценностей молодежи (с подавляющей ролью семьи, на уровне 70% ответов), влияние личностей или групп людей значительно более вариативно. Так, вполне ожидаемо, что представители власти указаны 17,1% респондентами в качестве наиболее активных источников воздействия на молодежь. Сопоставимую роль играют «сетевые» источники воздействия: блогеры, вайнеры, тиктокеры (16,2% ответов респондентов), что свидетельствует о высокой значимости данного канала воздействия и наличия значительного уровня воздействия на общественное мнение. Для значительной части молодежи (почти треть, 31,2%) авторитетные люди или группы людей не указаны, следует отметить низкий уровень авторитета лидеров политических партий (8,5%).

Среди трендов, присущих казахстанской молодежи, наиболее популярным является переход к высокой мобильности, использование современных технологий, здоровый образ и динамичный темп жизни.

Языковые предпочтения и межэтническая политика

Языковая среда остается двуязычной: в рамках исследования выявлен высокий уровень билингов среди молодежи, то есть тех, кто общается на русском и казахском языках (27,1%). Свободно русским языком владеют 79,8% молодых людей, казахским 74,7%, английским 12%. Уровень общения в домашних условиях осуществляется на казахском языке среди 43,9% молодых людей, на русском порядка 27,6%.

В среднем положительно межэтническую политику в республике оценивает подавляющее большинство респондентов (77,5%), наименьший уровень удовлетворенности межэтнической политикой выявлен в Карагандинской, Восточно-Казахстанской, Жамбылской областях и г.Шымкент (порядка 15% неудовлетворенных).

Молодежь, называя себя верующей, не считает важным реализовывать свою религиозность, так только 13,5% полностью следуют религиозным нормам, 19,2% не участвуют в религиозной жизни. Если опустить терминологические особенности, то почти четверть молодых людей (неверующие, атеисты, противники) не относит себя к верующим. Воздействие религиозных деятелей остается относительно незначительным (2,8%), хотя в сравнении с данными предыдущего исследования данный фактор вырос в 1,5 раза.

Уровень религиозности городской и сельской молодежи также различается, так, количество не исповедующих никакой религии, либо относящих себя к иным конфессиям в городе выше: молодые горожане не исповедуют никакой религии 12,4% в сравнении с 11,2% с молодыми сельчанами, а 2,3% практикуют иные религиозные конфессии.

Политическая активность и протестный потенциал

Треть молодежи практически не интересуется политическими новостями, либо очень редко (24,4%), или нерегулярно (24,6%) получают информацию о политических процессах. Базовыми источниками информации уже традиционно становятся сетевые источники, так, социальные сети или блоги в качестве источников указаны в 54,3% случаев, интернет-сайты в 30,9% случаев для казахстанских источников и 20,2% для зарубежных сайтов. Популярность печатных изданий в десятки раз меньше.

Молодежь остается относительно аполитичной, так, только 26,6% молодых людей принимают участие в выборах, абсолютно не заинтересованы в участии 27,2%. В деятельности политических партий не принимают участие подавляющее большинство, более 90,9%, активны менее 2,5%. Членство в партии подтверждают порядка 5,2% молодых людей.

Молодежь либо не осведомлена (31,2%), либо не заинтересована в участии деятельности молодежных организаций (31,0%). Активное участие по собственной инициативе принимают 9,6% молодых людей. Позитивным представляется факт того, что в основе мотивации молодежи к участию в деятельности молодежных организаций является желание быть полезным обществу, людям, а также получение опыта работы, опыта в жизни.

Активность молодежи в занятии волонтерской, добровольческой деятельности также не слишком высока. Активными участниками-волонтерами являются порядка 5,1% молодых людей. Более половины молодых людей (52,9%) не участвовали и не планируют участвовать в добровольческой или волонтерской деятельности. Порядка 24,4% планируют в будущем принять участие в волонтерской деятельности.

Уровень протестного потенциала, по мнению молодежи, является довольно высоким, так, невозможными считают массовые выступления, протестные акции порядка четверти респондентов (на уровне 22,8%–27,8%). Наиболее высок уровень

вероятности протестов, по мнению молодежи, по причине повышения цен на продукты и лекарства, наименьшую озабоченность вызывают этнические вопросы либо трудовые конфликты.

Наименьший процент вероятности возникновения акций протестов по какой-либо причине называли респонденты в г.Нур-Султан и Кызылординской области.

Следует отметить, что более половины молодежи Казахстана указали, что не готовы лично присоединиться к массовым протестам по любой из причин. Уровень протестного потенциала в регионах также значительно варьируется. Молодежь Жамбылской области находится в числе «лидеров» по готовности личного участия в протестах по тем или иным причинам.

Самым эффективным способом выражения своей позиции молодежь считает выражение недовольства в социальных сетях, обращение в официальные органы власти, участие в работе официально зарегистрированных партий и движений. Оценки допустимости для себя всех предложенных способов выражения недовольства даже выше, чем оценки их эффективности. Исключением является участие в несанкционированных акциях протеста и незарегистрированных или запрещенных общественных движениях и партиях.

Доля молодежи, не сталкивающейся с дискриминацией и нарушением прав составляет 23,4%. К наиболее распространенным причинам дискриминации отнесены незнание казахского языка (22,9%), уровень образования (17,7%) и этническая принадлежность (16,6%). Дискриминация по прочим причинам колеблется от 7,8% (гендерная принадлежность) до 13,7% (сексуальная ориентация, незнание русского языка).

Эффективность реализации государственной молодежной политики

Менее половины молодых людей в Казахстане считают, что поддержка и развитие молодых людей реализуется эффективно. Доля тех, кто ничего не слышал о молодежной политике, составляет 18,7%, что также почти в два раза выше, чем по предыдущему исследованию. Подавляющее большинство молодых людей считают, что государственные органы уделяют недостаточно внимания проблемам молодежи (45,8%), либо ничего не делает для молодежи (14,3%). Кроме того, достаточно высок уровень тех, кто затруднился с ответом (12,7%).

В сельской местности больше молодых людей считают, что государственная политика реализуется эффективно.

В реализации государственной молодежной политики следует уделить внимание трудоустройству молодежи, обеспечению молодых семей жильем, а также вопросам повышения доступа и качества образования. Не ожидают никакой поддержки со стороны государства порядка 9,1% молодых людей.

Наибольшее участие отмечено в инициативах, связанных с трудоустройством. Так в «Молодежной практике» принимали участие 9,9% молодых людей, 9,2% принимали участие в программе «Жасыл Ел». Участие в других программах колеблется в пределах от 2,3% до 5,8%.

Уровень удовлетворенности тех, кто принимал участие в государственных программах, достаточно высок – почти по всем программам и проектам уровень удовлетворенности выше 80% (сумма ответов «полностью удовлетворен» и «скорее удовлетворен»). Наибольший уровень удовлетворенности имеют программа «Серпін-2050», Проект «Жасыл Ел», «Международная стипендия «Болашак».

Помимо реализации государственных программ и проектов по всей стране действуют Молодежные ресурсные центры, деятельность которых направлена содействие социальному и личностному развитию молодежи и поддержку деятельности молодежных организаций. Результаты исследования показали, что

более половины (52,7%) молодых людей ни разу не слышали о деятельности молодежных ресурсных центров (МРЦ), а доля обратившихся в МРЦ составляет всего 6,4%.

В целом результаты исследования свидетельствуют о низком уровне охвата и информирования молодежи по ряду вопросов: здоровый образ жизни, формирование устойчивых привычек, религиозное воспитание и гражданская активность. Не удовлетворительна деятельность МРЦ, отсутствует информированность о возможностях, предоставляемых государственными программами. При формировании мер государственной политики фактор перехода молодежного общения в виртуальную среду не учитывается в должной мере.

Проблемами для молодежи сохраняются вопросы трудоустройства, занятости, выявлен низкий уровень уверенности в завтрашнем дне. Креативный (творческий) молодежный потенциал абсолютно вне внимания государственной политики: отсутствуют возможности и поддержка в развитии творчества, приобщения к научной, духовной, культурной жизни, особенно в сельской местности.

Очень высок уровень финансовых обязательств среди молодежи, уже сформирована устойчивая ловушка бедности, при которой экономически активные вынуждены использовать займы, кредиты и брать на себя финансовые обязательства для покрытия текущих (бесперспективных) расходов, не связанных с приобретением жилья, развития бизнеса или образованием.

Несмотря на то, что в среднем по республике относительно невысокий уровень протестного потенциала, в регионах выявлены значительные риски возникновения проблемных ситуаций в связи с наличием проявлений дискриминации по разным причинам, включая неэффективность деятельности государственных органов, этнические и территориальные вопросы.

Очевиден провал реализации молодежной политики на региональном уровне, причем каждый регион «сформировал» собственный набор неэффективного взаимодействия с молодежью. Для отдельных регионов характерно наличие проявлений дискриминаций по разным признакам, в других молодежь практически не участвует в деятельности молодежных организаций, либо абсолютно не осведомлена о деятельности МРЦ.

Рекомендации

По результатам исследования рекомендуется принять ряд мер.

Проведение информационно-разъяснительных мероприятий

Требуется разработка и реализация интегрированного плана просветительской деятельности по следующим темам:

- 1) Что такое здоровый образ жизни? Его составляющие;
- 2) Вопросы профилактики инфекций, передающихся половым путем;
- 3) Материнство, отцовство. Вопросы планирования семьи;
- 4) Формирование веры, выбор вероисповедания и религии;
- 5) Традиционные и современные виды искусств;
- 6) Креативное развитие, творческая самореализация, формирование среды для общения с единомышленниками;
- 7) Финансовое планирование и грамотность.

Формирование ценностных ориентиров

Необходимо создавать условия для творческой самореализации, популяризовать в молодежной среде занятия креативными, творческими видами деятельности.

Рекомендуется расширять деятельность арт-резиденций, культурных хабов, иных площадок для возможностей офлайн общения, особенно в сельской местности. Возможно, необходимо изменить форматы деятельности библиотек, клубов, домов культуры, дружбы, МРЦ для того, чтобы обеспечить молодежь условиями участия в массовых культурно-творческих мероприятиях, общения в позитивной среде.

Обеспечить, в том числе, бесплатную возможность посещения музеев, выставок, культурных мероприятий.

Развитие инфраструктуры

Требуется создание условий для занятий спортом, физической культурой, творческими занятиями. Рекомендуется создание оснащенных общественных пространств, обеспечиваемых компьютерной техникой и бесплатным интернетом, с обязательным условием безопасности и круглосуточной доступности.

Рекомендуется поддержка создания «языковых уголков» с привлечением волонтеров для того, чтобы молодежь имела возможность изучения иностранных языков. К данной работе рекомендуется привлечь учебные заведения, а также потенциальных работодателей.

Привлечение и расширение круга участников государственных инициатив

Рекомендуется кардинально изменить формат и показатели деятельности МРЦ в сторону использования их в качестве канала массового воздействия на ценностные установки и источник информирования о здоровом образе жизни, творческой реализации. Необходимо переосмысление концепции и/или реинжиниринга деятельности МРЦ, управлений языковой политики, управлений по делам религий, внутренней политики, молодежной политики в каждом регионе РК.

Региональная молодежная политика

Рекомендуется провести оценку эффективности деятельности уполномоченных государственных и квазигосударственных структур, вовлеченных во взаимодействие с молодежью. Возможно, необходимо провести диагностику качества и уровня организации деятельности в сферах внутренней политики, молодежной политики, образования, культуры и здравоохранения, ввиду разобщенности и отсутствия проявлений концентрированного воздействия на молодежь, выявленного в рамках данного исследования.

Результаты исследования могут быть использованы при формировании планов работы в деятельности МРЦ, местных исполнительных органов, центральных государственных органов.

III. РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРТНОГО ОПРОСА

1. Оценка эффективности мер государственной молодежной политики

Абсолютное большинство экспертов оценивают государственную молодежную политику в Казахстане в положительном ключе. Среди конкретных достижений отмечается развитость сети молодежных неправительственных организаций и молодежных ресурсных центров, а также реализация социально-значимых проектов. Немаловажную роль играет содействие местных исполнительных органов в эффективности мер поддержки в регионах.

«В принципе у нас государственная молодёжная политика хорошо развита, есть большая сеть молодёжных неправительственных организаций, молодежные ресурсные центры, очень много мер поддержки» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан).**

«У нас проводятся большие волонтерские мероприятия, нас аким области поддерживает. В этом году уже второй год подряд проводит гранты для волонтерских организаций. Большой плюс таких проектов, что волонтерские организации реализуют социально значимые проекты. В нашей поддержке, я думаю нормально» **(С.Серікбекқызы, руководитель регионального фронт-офиса «Волонтер», Павлодарская область)**

Социальное предпринимательство стремится решить реальные социальные проблемы инновационным методом. Поэтому социальное предпринимательство понимается как социальная инновация, модифицирующая всю общественную систему. К социальным инновациям относятся новые стратегии, концепции, идеи и организации, которые удовлетворяют любые социальные потребности – от условий труда и образования до развития сообществ и здравоохранения, способствуя расширению и упрочению гражданского общества.¹ Определенно, наилучшим актором социального предпринимательства должна быть молодежь, которая более восприимчива к новым технологиям и альтернативному взгляду на обыденные вещи. Социальное предпринимательство среди молодежи и меры его поддержки положительно оценивают и эксперты.

«Государственные программы, молодежное социальное предпринимательство, а затем координация социальных проектов для молодежи, республиканские проекты, работа с республиканскими общественными организациями, сейчас у нас приоритетны» **(С.Байзакова, руководитель общественного объединения «Центр поддержки молодежи и молодых семей Шанырақ», г.Шымкент)**

По оценкам экспертов, диапазон государственных мер поддержки охватывает предоставление возможности обучения за рубежом посредством программы «Болашақ», получение льготного кредитования на жилье, просвещение и обучение навыкам для повышения конкурентноспособности. Отмечались также организации молодежного досуга на примере «Жасыл Ел» и Альянса студентов Казахстана.

¹ Государственный университет – Высшая школа экономики, Институт управления социальными процессами, «Обзор опыта и концепций социального предпринимательства с учетом возможностей его применения в современной России» [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.hse.ru/data/378/039/1237/soc-pred.pdf>

«Да в целом, я считаю достаточными в сфере молодежной политики, на сегодняшний день в сфере реализации молодежных проектов созданы все условия» **(С.Жусупова, председатель областного филиала молодежного крыла «Jas Otan» при партии Нур Отан, Павлодарская область).**

«Я считаю, что то, что делается сейчас государством много, сказать, что очень много. Мы же, мы всегда ведь, стремимся улучшать программы. Если смотреть в разрезе времени, например, безусловно, это идет колоссальная поддержка со стороны государства, ежегодно. Потому что, когда мы начинали работать в молодежной политике, не было возможности даже обучаться по «Болашаку». Поэтому считаю, программы, которые для молодых людей, молодых семей, для молодых учёных предоставляются государством, в том числе это обучение за рубежом, это и льготное кредитование по получению жилья и прочее, и прочее. Я считаю, что отличная возможность для молодых людей, чтобы реализоваться, чтобы создавать семью. И, конечно, потом трудоустроиться и получить, покупка жилья, что является основополагающим. В общем, очень много программ сегодня для развития молодёжи. Приобретение различных навыков, прокачки жизненных навыков, трудоустройство, переквалификация и прочих каких-то моментов, сегодня вот есть, в рамках государственных программ, в том числе мы говорим, и в плане досуга о предоставлении различными организациями молодежными, например, такими как «Жасыл ел», различные программы, программа, касаемая Альянса студентов. Поэтому, считаю и в этом направлении ведётся большая работа. И кадровый Молодежный резерв» **(В.Ким, член Комитета по социально-культурному развитию Мажилуса Парламента РК, г.Нур-Султан)**

Показателями эффективности государственной поддержки для эксперта стали принятие закона о молодежной политике, создание молодежного крыла самой массовой партии, а также победы молодых людей на международных конкурсах и соревнованиях.

«...Этот год молодёжи, когда акцент был направлен на категорию молодёжи, граждан Казахстана. Потом закон о молодежной политике, не каждая страна имеет такие законы. В целом, развитие молодежных организаций, уделение внимания государством молодёжным партиям, есть своё крыло. В целом, все это неплохо, и молодёжь показывает тоже хорошие результаты. Когда видим таких ярких представителей нашей молодёжи, которые выигрывают международные олимпиады, побеждает на международных конкурсах. Понятно, что государство для этого создает условия. Поэтому, в целом, оцениваю положительно» **(Ж.Искакова, член Совета по вопросам молодёжной политики при Президенте РК, г.Нур-Султан)**

Эксперты также отметили изменения в направлениях государственной политики на примере работы с категорией NEET (*англ. Not in Education, Employment or Training*). Такой узконаправленный подход эффективнее, чем меры универсального характера на всех молодых людей от 14 до 29 лет.

«...сейчас государство уделило больше внимания на молодежь. Не в целом с молодёжью, а с прослойками молодёжи. Сейчас большая работа ведётся с NEET молодёжью. И госорганы пришли к тому что нужно учитывать разные подходы» **(А.Баянбекова, заместитель руководителя координационного агентства «Проект развития молодежного корпуса «ZHASPROJECT», г.Нур-Султан)**

Тем не менее, отмечалось и противоположное мнение. Один эксперт считает, что мер поддержки не хватает, так как молодежь не имеет возможности участвовать в формировании непосредственно государственной политики в Казахстане на этапе принятия решения.

«Я считаю, что мер недостаточно, потому что у государства мало механизмов привлечения молодёжи в процесс принятия решения, то есть молодёжь не участвует в формировании закона либо каких-то мероприятий. Где молодежь могла бы сама вовлечь в решение каких-то проблем. Это большая проблема» **(А.Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область)**

Государственная политика в любой сфере включает в себя ряд мер, механизмов, институты и законодательные акты, как основа взаимодействий и ответственности. Необходимо понимать, что политика представляет собой непрерывный процесс совершенствования мер и реакцию на новые обстоятельства.

К недостаткам процесса реализации государственной молодежной политики эксперт относит сложности в регионах. В первую очередь, это нехватка эффективных специалистов на местах, которая не дает возможности внедрить в жизнь государственные программы в должной мере.

«Какие-то госпрограммы очень хорошо реализуются, сверху спускается на место, но на местах не так, как хотелось бы. Нет компетентных сотрудников, которые реализовывали бы это всё на местах» **(А.Кабегенов, ОО «Qozqalys», Карагандинская область)**

В отношении непосредственно системы институтов молодежной политики, эксперт считает необходимым перераспределение полномочий ресурсных центров, которые могли бы отвечать за ход реализации социальных заказов и тендеров. Более того, централизация всех направлений по примеру ЦОНа позволила бы облегчить процесс получения консультаций и услуг молодым людям.

«Меры достаточные, но не хватает нужных рычагов, которые бы отвечали бы за молодежную политику. Согласен, есть управление, согласен есть ресурсные центры, ну, касательно управления молодёжи, регулируется другими центрами. Например, чтобы найти работу, он должен идти в собес, вопросы жилья – он должен идти в другой орган, не все рычаги есть. Управление сейчас как сводящее, орган, всю организацию, касающуюся молодёжи, делают какие-то дорожные карты и все. Реализацию, именно социальных заказов, тендеры и тому подобные, я думаю, это может сделать и ресурсный центр. Из-за этого молодежная политика хромает. Есть советы, которые работают по вопросам молодёжи, опять же, они тоже неэффективны. После них, на выполнение задач, долгосрочных, никто не обращает внимания» **(Н.Жолдаскалиев, руководитель областного филиала МК «Jas Otan», Западно-Казахстанская область)**

Одним из критериев эффективности государственной политики является информационное обеспечение лиц, на которых направлены меры воздействия.

«Да меры, которые предпринимает сейчас государство, в целом достаточные, но недостаточно информационное обеспечение, сопровождение»

(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан)

2. Ценностные ориентиры современной молодежи

Ценностные ориентиры формируют важные аспекты жизни и определяют цели, к которым стремится молодежь. На основе мониторинга постоянно изменяющихся ценностных ориентаций молодых людей, внесение корректировок в меры государственной политики позволяют удовлетворить агрегированные интересы получателей мер поддержки.

Эксперты отмечают стремление к удовлетворению первичных потребностей, заключающихся в получении хорошего образования, жилья и свободы. Что касается образования, то популярными методами получения становятся интернет и социальные сети.

«Я думаю молодёжь стремится получить хорошее образование. Достичь каких-нибудь целей в этой жизни» **(С.Серікбекқызы, руководитель регионального фронт-офиса «Волонтёр», Павлодарская область).**

«...сейчас молодежь ориентируется на материальные ценности, на получение хорошего достойного образования. Должны быть конкурентоспособными на рынке труда в том числе. Многие из них считают, что можно всего добиться, имея только хорошую зарплату, высокую позицию, все остальное. Поэтому здесь тоже, наверное, плюс молодёжи, появилось стремление к свободе, равным правам, доступу, ресурсам, всему остальному. Они такие более демократичные, думаю, сейчас» **(А.Баянбекова, заместитель руководителя координационного агентства «Проект развития молодежного корпуса «ZHASPROJECT», г.Нур-Султан).**

«Мне кажется, знаете, что молодежь во все времена ругали, молодёжь сейчас, безусловно очень хорошая сейчас, интересная. И ценности сейчас в моём понимании, достаточно стандартные, это получение образования, и это введение непрерывного образования. С использованием различных новейших технологий, в том числе социальных сетей, интернета. ...Сегодня молодёжь предпринимает различные действия, для того, чтобы купить или приобрести, взять в ипотеку жильё, арендное жильё возможно, чтобы семьи создавать» **(В.Ким, член Комитета по социально-культурному развитию Мажилиса Парламента РК, г.Нур-Султан)**

Обучаемость, прогрессивность и конкурентоспособность – главные характеристики современной молодежи.

«Вообще молодёжь - двигатель процесса, у нас в стране практически достигла отметки в 30%. Когда уже молодёжь очень сильно может влиять на политику в стране, поэтому, конечно, как бы роль молодёжи очень высока и актуальна. Современная молодежь она очень обучаемая, она очень конкурентоспособная, она очень прогрессивна. Она учится мыслить нестандартно, креативно, критически, по крайней мере, с которыми я работаю – это поколение Z» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан)**

Также эксперты отмечают стремление молодежи к реализации социального вклада в развитие общества и финансовой независимости.

«С одной стороны, они хотят принести пользу обществу, не государству, а именно обществу. Как-то государство воспринимается отдельно от общества, с другой стороны они хотят финансовой независимости» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан)**

Некоторые эксперты склонны не согласиться с ориентиром молодежи на получение образования, особенно в отношении категории молодежи NEET.

«Сейчас, в связи с тем, что прошло время глобализации, мир стал открытый, безусловно, появились соц. сети, сейчас молодежь ориентируется на тех людей, которые уже достигли легкого успеха, заработали быстрые деньги, и, в связи с этим, у них теряется ориентир с тем, что, прежде всего, важно образование, получить образование, потом работать. Получать навыки, и чтобы был опыт. Сейчас, к сожалению, очень много и, в том числе, есть такое понятие «иждивенческое настроение». Также, сейчас категория молодежи NEET, молодежь, которая не учится и не работает» **(А.Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область)**

Поколенческие теории, например, разработанные Уильямом Штраусом и Нилом Хоувом в США, описывают разницу в социальных стратах населения, исходя из вариативности обстоятельств взросления молодых людей, а также в ценностных ориентациях их родителей. Эксперты социологического исследования также отмечают изменения в ценностях и характеристиках молодых людей в сравнении с предыдущими поколениями. Объяснение данной тенденции заключается в изменении в поведении, воспитании и экономических условиях.

При первичном анализе эксперты также отмечают две противоположные тенденции: рост эгоцентричности среди молодых людей и, одновременно, популярности волонтерства. Но если рассматривать две эти тенденции в рамках либерального подхода, то при стремлении населения к саморазвитию наблюдается повышенное желание внести свой вклад в развитие общества, которое не зависит от внешнего вмешательства.

«И ценности, характерные черты молодежи за последние 5 лет гораздо изменились. Они, например, в 2015-2016 году молодежи, чтобы принимать участие в общественно значимых проектах, молодежь кайфовала, что получала, например, какую-нибудь имиджевую продукцию. Забирали имиджевую продукцию. А на сегодняшний день, даже какие-то волонтеры, когда едут на мероприятие, они запрашивают, будет ли оплачиваться проезд, будут ли кормить волонтеров, это безусловно хорошо, что у молодежи появились свои амбиции, свои требования, но необходимо менять какие-то тенденции, к стимулированию, поощрению» **(А.Кабегенов, ОО «Qozqalys», Карагандинская область).**

«В этой связи, что молодежь, рожденная после двухтысячных годов она другая, она сильно отличается от той молодежи, которая была в девяностые, по идеологическим убеждениям... Стремится больше к самореализации, больше немного эгоцентричны, потому что родители всё больше и больше внимания уделяют. Допустим, даже если сравнить, сколько рождалось детей в девяностые годы, и родители были заняты работой и какими-то своими делами. То сейчас детей становится меньше, и родители больше и больше уделяют им внимания. Хотят, чтобы они закончили какие-то дополнительные курсы, развивают их. И поэтому я думаю, молодежь сильно-сильно отличается от той, которая была в

прошлом» **(Ж.Искакова, член Совета по вопросам молодёжной политики при Президенте РК, г.Нур-Султан)**

Некоторые эксперты упомянули рост миграционного потенциала среди молодых людей в поисках лучшей жизни для собственной реализации.

«...они стремятся, в основном, не в политику, а уехать в другие страны» **(С.Жусупова, председатель областного филиала молодёжного крыла «Jas Otan» при партии Нур Отан, Павлодарская область)**

Учитывая неоднородность распределения и ценностных ориентаций населения Казахстана, а как следствие, и молодых людей, наиболее четко и емко комментарий дал эксперт Арманов Рустем. Он разделяет молодежь условно на три категории: категории НЕЕТ, консервативную молодежь и либерально настроенную. Исходя из разницы в образе жизни и условий взросления, у каждой из категорий молодежи формируется зачастую диаметрально противоположное видение будущего и ценностные ориентиры.

«Я думаю, то что есть отчётливые границы понимания молодёжи, я хочу сказать, что есть также разные классы и разные ценности этой молодёжи. Есть категория молодёжи, которая не учится и не работает, это потерянное поколение, которое не знает, чего хочет, работать. Также есть поколение, которое живет больше консервативными методами, это окончить университет и найти работу. Есть молодежь, которая уже сегодня отказывается от этих правил и занимаются фрилансом, сейчас некоторая молодёжь вовсе не считает, что им нужно высшее образование, работают без диплома. Так как современные реалии могут это позволить. Я думаю, что, здесь для нас очень важно внести в них правильные ценности, потому что это, ведь, будущее нашей страны. Нужно проводить большую работу в формировании правильных ценностей» **(Р.Арманов, председатель общественного студенческого объединения «За будущее Казахстана», Северо-Казахстанская область)**

3. Влияние коронавирусной пандемии на молодежь

Реальность и последствия коронавирусной пандемии значительны для всех секторов экономики и всех социальных страт. Эксперты отмечают, что карантин и сопутствующие обстоятельства оказали большое влияние на уровень жизни, социально-экономическое положение молодежи, особенно получающей образование на платной основе и сельскую молодежь.

Чаще всего эксперты упоминают снижение дохода и потерю возможности заработать. Традиционные способы подработки в летнее время в качестве официантов, барменов и иных позициях стали недоступны молодежи.

«Ну, пандемия внесла некоторые проблемы, в том числе, трудоустройство молодёжи. Молодежь в городе Талдыкорган училась и работала, а вот сейчас временные рабочие места. В сфере обслуживания, в сфере сервиса, в основном, работает молодежь, эти учреждения, когда начали закрываться, социально-экономические показатели их дохода стали ниже, и они все возвратились в сельские округа. Вот допустим, у нас в Алматинской области 393000 молодёжи, из них 80% проживает в сельской местности. И порядком более 10000 молодых людей, в период пандемии, вернулись в свои села, всё обучение в онлайн режиме и даже семейный уровень дохода он тоже повлиял,

стал ниже тоже» **(Э.Сапаров, руководитель Управления молодежной политики Алматинской области).**

«Социально-экономический уровень жизни молодёжи очень упал. Из-за COVID-19 всё перешло на онлайн, молодежь находится у себя в селах, у себя дома. Многие из молодёжи оплачивают своё образование сами, обучаются в средних, высших учебных заведениях, они платят самостоятельно. Город давал возможность подрабатывать на фрилансерстве, барменами, где-то на тоях, выходить фотографами. Сейчас, на сегодняшний день, к сожалению, молодёжь потеряла заработок, потеряла средства дополнительного дохода, это очень сильно сказалось» **(А.Кабегенов, ОО «Qozqalys», Карагандинская область).**

«Что касается экономического положения молодежи, безусловно, если мы говорили до этого, что при трудоустройстве и при получении льготных вещей, то огромная сумма денег ушла у нас, скажем для того, чтобы определённые дыры закрыть. Это здравоохранение, на приобретение огромного количества оборудования и прочих вещей. Поэтому пандемия повлияла негативно на положение молодёжи» **(В.Ким, член Комитета по социально-культурному развитию Мажилуса Парламента РК, г.Нур-Султан).**

«...молодёжь стремится, даже учащаяся молодёжь стремится как-то подработать, трудоустроиться и, конечно, в условиях пандемии это было нереально. Потому что в большей степени самозанятая молодёжь, которая учится и хочет как-то подзаработать, они устраиваются, как правило, на услуги сервиса, а в пандемию эта сфера практически не работала» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан).**

«...однозначно отсутствие какой-то работы. Это в основном студенты, подработка в летний период времени. Когда они не смогли пересекать границы, как это было раньше. Начиная просто с посещения родителей, семей, заканчивая трудовой мобильностью. Когда большая часть молодёжи работала в кафе, кинотеатрах еще где-то, соответственно, определенная часть молодёжи осталась без дополнительного дохода. А это для них однозначно вызов. Ну вот, а что не устраивает, я думаю, это один из основных факторов» **(А.Баянбекова, заместитель руководителя координационного агентства «Проект развития молодежного корпуса «ZHASPROJECT», г.Нур-Султан).**

Через ухудшение экономического положения и изоляционных мер пандемия затронула психологическое состояние молодых людей. Живое общение и формы невербального общения в форме объятий, рукопожатий и т.д. – этих видов коммуникации и поддержки, не хватает молодежи в нынешних условиях, особенно при потере близких и знакомых.

«В экономическом положении, он (COVID-19) очень сильно ударил по психологическому состоянию как молодёжи, так и населения... Людям хочется и молодёжи, в частности, живого общения встреч, объятий, рукопожатий» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан).**

«...сейчас ограничены очень, социальные контакты молодых людей и в общем, в принципе, населения. Это, конечно, на какие-то психологические вещи оказывает влияние. Потому что особенно, когда пандемия была в самом разгаре, очень мало было живого общения. Молодежь, особенно школьники – это та категория, у которой только начинает формироваться общее мировоззрение, общий психологический фон, поэтому здесь живое общение было очень важно» **(Т. Джумурбаев, председатель республиканской**

молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан)

Среди тенденций эксперты отмечают переход обучения в онлайн-формат. При этом, пандемия обострила вопросы получения качественного образования в учебных заведениях

«Пандемия, конечно, внесла свои корректировки. Многие ушли на онлайн занятия. Отменились разные ежегодные, ежемесячные молодёжные форумы. То есть всё сейчас проводится онлайн» **(С.Серікбекқызы, руководитель регионального фронт-офиса «Волонтёр», Павлодарская область).**

«...я преподаватель, я вижу, как молодёжь оценивает уровень готовности, онлайн обучение, то как 2020-2021 год они провели онлайн обучение. Они, конечно, недовольны качеством обучения. Пропадал интернет, преподаватели с трудом перестраивались. Занятия проводили онлайн и не всех успевали опрашивать. И качество очень сильно упало, многие студенты учатся на платной основе и, конечно, же возмущало, что качество не соответствует цене. ...Поэтому урон, который нанесла пандемия для молодёжи, он значим. Даже, возможно, впоследствии пропало качество обучения и в школах, и вузах это, конечно отразится на стране, это бесследно не проходит» **(Ж.Искакова, член Совета по вопросам молодёжной политики при Президенте РК, г.Нур-Султан).**

«Сейчас проходит всё онлайн, особенно это касается высшего образования, поэтому, конечно, мы не можем стопроцентно утверждать, что онлайн образование – это качественное образование. Поэтому в некоторой степени, компетенции молодёжи понизились в условиях пандемии» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодёжной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан)**

Как следствие перехода в онлайн, молодёжь стала более зависимой от социальных сетей и Интернета. Изоляция и подобная зависимость сделала молодёжь более закрытой.

«Однозначно, что пандемия сыграла роль. Молодежь стала интернет зависимой, то что мы все ушли на дистанционку, ещё больше ушла в интернет. И это сказалось на их психологическом здоровье. Потому что все мы сейчас находимся в социальных сетях, молодёжь публикует различные материалы и посты, но при этом она остается закрытой» **(А.Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область)**

Эксперт также отмечает снижение доверия молодёжи к государству за счет информационного вакуума возможных способов поддержки. Вкупе со снижением социально-экономического и психологического положения данная тенденция может негативно отразиться на картине протестного потенциала молодых людей и создать риски в будущем.

«Пандемия показала, к сожалению, что у молодёжи мало доверия государству. Сейчас происходит такой момент, когда можно сказать молодёжь варится в своем котле. Не зная, что и как им делать, нет такой большой надежды на государство и на какие-то государственные программы...» **(А.Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область)**

Любые обстоятельства помимо негативных на первый взгляд последствий также создают условия для развития и жизни. В первую очередь, переход на онлайн помог экономить время на решение логистических вопросов и достигать многозадачности в работе. Более того, эксперты отмечают, что молодежь в таком режиме смогла повысить свой уровень дохода, открывая новые формы заработка в социальных сетях и Интернете.

«... когда ты участвуешь в онлайн встречах, много экономится времени. Не нужно затрачивать время на прибытие в место проведения, обратно на дорогу, и можно онлайн ещё какие-то делать параллельные вещи, но маленький плюс с наступлением COVID-19» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан).**

«Есть люди, которые во время пандемии заработали, сделали выгоду, например. Кто-то создал курсы, люди поняли, что могут сделать некоторые моменты онлайн» **(Н. Жолдаскалиев, руководитель областного филиала МК «Жас Отан», Западно-Казахстанская область)**

4. Гражданское и политическое поведение

При оценке гражданской активности большинство экспертов считают, что молодые люди Казахстана очень активны, в особенности, посредством волонтерской деятельности. Главным импульсом для участия молодежи стал год волонтера и коронавирусная пандемия.

«Молодежь в моей сфере, волонтерской, активно участвует. Прошлый год был годом волонтера, и это дало такой большой импульс, что они многие помогали или во время пандемии» **(С.Серікбекқызы, руководитель регионального фронт-офиса «Волонтер», Павлодарская область)**

Часть экспертов не делает различия в гражданской и политической активности молодых людей, при этом отмечая, рост участия в митингах, благотворительных мероприятиях, волонтерских организациях. Важно отметить, что молодежь не стремится осуществлять эти действия демонстративно.

«Гражданская активность растет и это не может не радовать. Молодые люди часто высказывают своё мнение, они выходят, в том числе на митинги и, что касается, участвует в различных соц. проектах, общественных. Что касается причины гражданской активности, в принципе, активный гражданин. Очень много они могут участвовать в таких, каких инструментах молодежной политики, гражданской политики могут, и в каких-то частных благотворительных движениях, волонтерских организациях. Неофициально, где-то зарегистрированных на сайте, официальных фондах, они могут это делать просто так, особо никому не афишируя, в принципе, возрастает количество активных молодых» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан)**

Эксперты также склонны считать современную молодежь более активной, чем предыдущее поколение. Молодежь ориентирована на принятие решений по наиболее острым социально-экономическим проблемам, а также на заявление своей активной позиции по ряду вопросов.

«...молодёжь стала уже более активной в этом плане, сама задает тренды, сама задает вектор направления... сейчас молодежь достаточно, я не могу сказать, что она политизированная, но достаточно активная» **(Т. Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан)**.

«...по сравнению с 10-15 лет назад, сейчас, молодежь активно принимает свои гражданские позиции» **(Н.Мусин, председатель молодежного общественного объединения студенческих отрядов «Атамекен», Актюбинская область)**.

«...молодежь хочет изменить какие-то законодательства, направлена на улучшение социально-экономического положения в стране. Или она высказывает свою позицию» **(А.Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область)**.

«...молодежь движется, чтобы стать более активной. Глядя на ситуацию, но, если говорить о каком-то, личном восприятии, наверно, сейчас молодежь не совсем ориентирована на какую-то политическую активность, им хочется принимать решения, однозначно они сейчас к этому идут» **(А.Баянбекова, заместитель руководителя координационного агентства «Проект развития молодежного корпуса «ZHASPROJECT», г.Нур-Султан)**

В зависимости от региона эксперты отмечают разный уровень политической активности и участия молодежи. К примеру, молодежь в г.Алматы чаще отстаивает свои интересы в политическом поле и демонстрируют более высокий уровень политической грамотности.

«...молодёжь гражданская, политическая со своими амбициями. Их очень много, именно говорящая молодежь, кричащая, она находится в крупных городах, например, в городе Алматы, там её очень много, на местах ее мало. И на местах более интеллектуально развитая молодежь стремится в Алматы для самореализации там. Потому что их не слышат на местах. Если взять по соотношению, это очень грубо 20%, она, безусловно, политически активная, интересующаяся, знающая, кто, элементарно, министр информации, его фамилия, имя отчество, допустим» **(А.Кабегенов, ОО «Qozqalys», Карагандинская область)**

В то время как в Северо-Казахстанской области эксперты отмечают низкий уровень заинтересованности молодых людей в вопросах политики, а также незнание своих прав и способов их защиты. Молодежь в этом регионе считает, что не в состоянии каким-либо образом повлиять на политическую систему и процесс принятия политических решений.

«...в Северо-Казахстанской области молодежь неактивна, по сравнению, например, в Шымкенте, в Астане или в Алматы, где молодежь, интересуется больше политикой... молодежь или вообще не знает о своих правах или она, думает, что они никак, не могут повлиять на систему, вот такой стереотип, в этом молодежном обществе образовался» **(Р.Арманов, председатель общественного студенческого объединения «За будущее Казахстана», Северо-Казахстанская область)**

Тем не менее, эксперт связывает рост политической активности молодежи по стране с реформами в избирательном процессе, а именно квоты на представительство молодых людей в избирательных списках политических партий.

Благодаря квотированию, ориентированность молодых людей на реализацию политических амбиций возросла. Молодые люди, работающие, в основном, в исполнительных органах, стремятся стать депутатами и баллотироваться на пост сельского акима.

«...дал толчок, так сказать, политической активности молодёжи. Она уже уверена, что может стать депутатами и представлять, и представлять своих сверстников. По Алматинской области могу сказать, 74 молодых депутата, всех уровней, районных, городских, областных, 6 областных депутатов, поэтому, смотря на всё это, молодежь должна понимать, что имеет свою нишу и может завоевать доверие алматинцев и пройти, и стать депутатом. Мы сейчас активно готовимся к выборам акимов сельских округов и 74 округа планируется, что, поэтому, молодежь активно идет, так как допустим программа «С дипломом в село». В акиматах сейчас есть множество молодых главных специалистов, и они после всех выборов уверенно имеют шансы, не так как раньше, что кому за 50 в пенсионном возрасте идут в депутаты или акимы, сейчас такого нет. Здесь уже государством и президентом, кадровый резерв уже дает уверенность молодежи, что если его силы, умения, образование, на должном уровне, то он имеет все шансы уже занять пост на государственной службе» **(Э.Сапаров, руководитель Управления молодежной политики Алматинской области)**

Отмечается и противоположное мнение. Эксперт отмечает склонность молодежи к абсентеизму и пассивности в политической жизни из-за отсутствия интереса и неориентированности государственного аппарата коммуницировать на понятном молодым людям языке. При этом эксперт объясняет неучастие молодежи в политических процессах доминированием либеральных ценностей, которые идут вразрез с казахстанской реальностью.

«Вообще молодёжи присущ абсентеизм, неучастие в политической жизни. Они очень умные, современная казахстанская молодежь, она очень начитанная у них есть позиция, но при этом они больше придерживаются либеральных и демократических ценностей. Этого не получается в Казахстане, это вызывает отторжение от политической жизни. Участие, к примеру, в выборах, им все это неинтересно в политической жизни, всё это и неинтересно, потому что у нас, к сожалению, в политике не научились разговаривать с молодёжью, на их языке» **(Ж.Искакова, член Совета по вопросам молодёжной политики при Президенте РК, г.Нур-Султан).**

«Если говорить про политическую активность, то мне кажется достаточно низкая. Это связано с разными моментами, в том числе, что молодёжь сегодня, не верит в прозрачность политической системы, в выборность. То, что тоже голосование, что может повлиять на решение общее. И, к сожалению, так охотно выражает свою политическую активность, это может быть точечные, но не массовые» **(В.Ким, член Комитета по социально-культурному развитию Мажилуса Парламента РК, г.Нур-Султан)**

Некоторые эксперты упомянули риски повышения политической активности молодых граждан, вызванные влиянием деструктивных или заинтересованных участников политического процесса. Также эксперты отмечают вероятность манипулирования сознанием молодежи и, как следствие, рекомендуют наладить каналы коммуникации государства, гражданского общества и молодых людей.

«...заинтересованность каких-то сторон на деятельность государственной молодежной политики. Есть, наверное, какие-то другие заинтересованные стороны и влияние каких-то официальных инструментов политики государственной» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан).**

«Есть обратная сторона, когда молодёжь вводится в заблуждение, или молодёжь делает ради хайпа, чтобы получить какую-то популярность. Здесь, тоже нужно работать с молодёжью, нужно говорить. Формировать нужно современное гражданское общество, которое может грамотно говорить, которое может донести» **(А. Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область)**

Что касается вопроса о феномене «Ирины Кайратовны», мнения экспертов также разделились. Часть респондентов видят в этой музыкальной группе только творческое проявление наболевших в обществе проблем, которое было воспринято обществом. При этом, как такового феномена бэнда также не отмечается.

«Феномен «Ирины Кайратовны» - отличная, хорошая музыка, хорошая группа, я здесь, в принципе, какого-то феномена не вижу, просто группа говорила активно о наболевших вопросах, общество встало и эти вопросы нашли отклик большей части населения и поэтому группа стала популярна» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан)**

Один эксперт полагает, что несмотря на амбициозность проекта, основная масса населения не поддерживает идеи, отраженные в клипах. Но в то же время с позиции эксперта «Ирина Кайратовна» привлекает своей неординарностью и смелостью не только в Казахстане, но и в СНГ. Популярность группы в других странах объясняется схожестью социальных проблем населения.

«Я не совсем согласна с высказыванием социальный феномен «Ирина Кайратовна», я могу сказать о том, что молодые люди всегда амбициозные, есть юношеский максимализм. Сделать вопреки и, конечно, самовыражения и самоутверждения за счет таких действий, которые не всегда поддерживает основная масса населения, в том числе молодёжи, она является таким неким ярким пятном, поэтому это некое выражение и говорит, что молодёжь готова поддерживать и участвовать, свою политическую активность» **(В.Ким, член Комитета по социально-культурному развитию Мажилуса Парламента РК, г.Нур-Султан)**

«Про феномен «Ирина Кайратовна», это круто, в рамках СНГ становится знаменитой наша казахстанская группа. В некоторых своих песнях они показывают социальные проблемы, говорят проблемы через свои песни, это тоже в свою очередь, приобщение к культуре» **(А.Кабегенов, ОО «Qozqalys», Карагандинская область)**

Другая часть экспертов трактует феномен бэнда с позиции лаконичности и доступности смысла песен, а также некоторой степенью деликатности в отношении политических личностей или процессов. Это говорит об определенном уровне грамотности членов команды и их нацеленности на отстаивание своих гражданских позиций без нарушения границ.

«Сейчас упомянули феномен «Ирины Кайратовны», где парни делают, во-первых, настолько деликатно. Их слушаешь и больше ничего не нужно объяснять. Понятно, что парни грамотные, знают, чего они хотят и высказывают свою позицию так, что понятно всем, но при этом сильно не задевают другие стороны» **(А.Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область)**

Также эксперты считают особенностью бэнда – выбор удачного канала и формы коммуникации и презентации своих идей – в формате клипов и видео.

«Что, касательно парней «ИК», они подошли как бы здесь более в плане подачи информации, через клипы, через видео. Я думаю, всё удачно получилось» **(Н.Жолдаскалиев, руководитель областного филиала МК «Jas Otan», Западно-Казахстанская область)**

Один из экспертов видит в проекте «Ирина Кайратовна» черты протестного потенциала. Клипы и идеи в них являются проекцией реакции молодежи на общественно-политические процессы в стране. Проявление протестных настроений у молодежи в данном случае транслируется через сарказм, юмор и музыку. Но необходимо отметить, что это недовольство имеет конструктивное решение на примере участия члена бэнда в Совете по молодежной политике при Президенте. Таким образом, помимо артикуляции интересов молодежи группа нацелена повлиять на принятие политических решений по озвученным вопросам.

«Если говорить про «Ирину Кайратовну», здесь нельзя сказать, что стопроцентное это протестное настроение. «Ирина Кайратовна» и, вообще, какие-то современные проекты, я думаю это сложившаяся, я не говорю, что это только в Казахстане, но и в целом мире, молодёжь сегодня так реагирует на общественно-политические процессы, которые сейчас происходят. Молодёжи свойственно подходить с какой-то долей непосредственности, с долей юмора, иронии, поэтому я не вижу здесь ничего такого. Что могло бы обозначить как какой-то протест. Сегодня также «Ирина Кайратовна», Алдияр Жапарханов состоят в Совете по молодежной политике при президенте. Сегодня как раз-таки критикуешь, предлагай» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан)**

5. Молодежная культура: создание условий для проявления таланта

В понятие молодежная культура входит ряд составляющих: своеобразные предпочтения молодых людей в области музыки, творчества, внешнего вида; особый тип взаимоотношений между собой в группах по интересам; доминирование досуга перед работой и, в целом, образ жизни молодых людей, отличающийся от других поколений. Несмотря на самоорганизованность данного явления, важную роль в формировании молодежной культуры играют условия, создаваемые государством для реализации потенциала.

По результатам исследования все эксперты упоминают проведение различных конкурсов и проектов, благодаря которым молодые люди могут получить возможность развить свои навыки, презентовать свои таланты и получить финансовую или иную поддержку.

Эксперты отмечают широкий охват проекта «Развитие молодежного корпуса» «Jas Project» - это совместный проект Международного банка реконструкции и развития и Министерства образования и науки РК. Целью проекта является вовлечение молодежи, особенно уязвимых групп, в жизнь сообщества, а также развитие жизненно важных навыков через программу обучения навыкам общественно-полезной деятельности.²

«Яркие проекты, как вы говорите, воспользовались возможностями. Это, например, «Jas Project». По всему Казахстану был полностью охват, многие реализовали. Многие города, районы, сельские местности, отдаленные сельские города полностью был охват местности. Благодаря этому проекту, каждая молодёжь разноформатная, молодые семьи, безработные, интеллигенция, творческие, спортивные, долю NEET даже мы охватили. Благодаря таким проектам, мы уменьшили количество долю NEET» **(С.Жусупова, председатель областного филиала молодежного крыла «Jas Otan» при партии Нур Отан, Павлодарская область).**

«Jas Project», благодаря, которому, очень большое количество молодёжи из сельской местности, из маленьких городов получили возможность создать своё дело» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан).**

«Проекты, где можно было воспользоваться возможностями, тот же «Развитие молодежного корпуса», где люди разных категорий, молодежь может подать заявки на участие в проекте, свои таланты, навыки шитья, художественные навыки, танцевальные, они открывают какие-то студии, салоны обучающие. В принципе проекты есть и насколько мне известно этот проект планируют продолжать» **(А.Баянбекова, заместитель руководителя координационного агентства «Проект развития молодежного корпуса «ZHASPROJECT», г.Нур-Султан)**

Помимо республиканских конкурсов эксперты отмечали региональные проекты, например, «Жас талант» в Алматинской области для юных музыкантов. Управление молодежной политики этой области помогает поддерживать будущих специалистов в получении гранта на обучение от имени акима области в высших учебных заведениях.

«У нас в Алматинской области есть проект «Жас талант», который, мы именно поддерживаем молодые дарования. Например, Каракат Башанова, она финалистка детского Евровидения. У нас проживает в области. А таких, как, в дальнейшем, как продвижение, дальнейшее развитие на особом контроле. У нас, кроме того, мы поддерживаем в целом проект «Жас Талант», который проводится ежегодно, отбираем хороших специалистов, если они не смогли поступить, у нас есть грант акима области» **(Э.Сапаров, руководитель Управления молодежной политики Алматинской области)**

Ряд экспертов также отмечали проекты, реализуемые на местах от имени исполнительных органов. В Актюбинской области действует грант акима, в рамках которого выделяется 1 миллион тенге для развития бизнеса, в том числе в сфере сельского хозяйства.

² <https://zhasproject.kz/>

«Даже вот возьмём грант акима Актюбинской области, выделяется ежегодно порядком, каждому, кто открыл свой бизнес, порядком 1 млн тенге безвозмездно. Это хорошая программа, это хороший толчок для того, чтобы реализовать свой бизнес-проект. Сейчас выделяют гранты, сейчас выделяют кредиты. Очень много для открытия бизнеса среди молодых, для малого бизнеса среди сельского хозяйства, открывают минифабрики, цеха швейные открывают» **(Н.Мусин, председатель молодежного общественного объединения студенческих отрядов «Атамекен», Актюбинская область)**

Эксперты также отмечали проекты для молодых бизнесменов в рамках программы «Даму» от Палаты предпринимателей «Атамекен».

«Очень, много сейчас проектов, для бизнеса тоже очень много. Через Даму, через палату «Атамекен» **(Н.Мусин, председатель Молодежного общественного объединения студенческих отрядов «Атамекен», Актюбинская область)**

Для развития творческой молодежи эксперты отметили такие проекты, как «Жайдарман», «Творчество без границ» и «Қазақстан дауысы». Оба проекта направлены на соревнования поющих молодых людей. А набирающая популярность площадка «Жайдарман» представляет собой клуб веселых и находчивых на казахском языке, которая ставит перед собой развлекательные и воспитательные цели.

«Сейчас, самое главное вижу - это «Жайдарман», это очень хорошие проекты, которые ярко помогают молодёжи. Помогают развиваться в плане юмора, пения песен» **(Н.Жолдаскалиев, руководитель областного филиала МК «Jas Otan», Западно-Казахстанская область).**

«Например, при реализации социальных проектов в сфере культуры необходимо увеличить количество молодежных проектов «Голос Казахстана», телевизионных проектов» **(С.Байзакова, руководитель общественного объединения «Центр поддержки молодежи и молодых семей Шанырақ», г.Шымкент).**

«...у нас есть молодежь с ограниченными возможностями, для творческой молодежи проводятся большие творческие мероприятия «Творчество без границ». Поэтому, если есть молодежь, которая хочет участвовать, есть все возможности... Что касается молодежи в целом, то талантливой молодежи ежегодно присуждается государственная молодежная премия «Дарын», по разным номинациям, это можно сказать» **(Г.Кабиева, директор молодежного ресурсного центра Актюбинской области, Актюбинская область)**

Эксперты также упоминали программы «Болашақ», «С дипломом в село», «Молодежная практика» и «Синергия молодежи». Главной целью проекта «Синергия молодежи» от Ассамблеи народа Казахстана стало развитие IT-отрасли через обучение молодежи разных этнических групп в Казахстане по специальностям информационных технологий. По завершению онлайн обучения участники презентовали свои проекты на региональных аллеях IT-проектов, которые прошли в 17 регионах страны. Всего было представлено свыше 350 IT-проектов со всей страны.³

³ <https://assembly.kz/ru/news/v-stolitse-nagradili-pobediteley-konkursa-ank-sinergiya-molodezhi/>

«Если говорить про успешные кейсы, то есть надо сказать о программе «Болашак» - это достаточно такой говорящий кейс. В рамках Ассамблеи также поддерживался «Синергия молодёжи». Также молодые Стартаперы получали финансовую поддержку. Я думаю, вот эти госпрограммы тоже можно отнести к успешным кейсам. Это «С дипломом в село», это «Молодежная практика», так или иначе, эти инициативы направлены на то, чтобы расширить социальные возможности современного молодого человека» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан)**

6. Здоровая нация и молодежь

При оценке мер государства для развития здоровой нации эксперты демонстрировали свою удовлетворенность базовыми условиями предоставления медицинских услуг, доступ к ним в рамках ОСМС, для всех категорий без выделения молодежи. Среди проблем и сфер, которые необходимо реформировать, респонденты отмечали низкий уровень информированности молодого населения о бесплатных процедурах.

«В принципе у нас здравоохранение неплохое, оно доступное, бесплатное, сейчас, в рамках, выделяемых в ОСМС. Я бы отметила проблему – это низкая информированность, то есть население не знает, что они могут претендовать, не то что население, я не знаю, например, как активный член государственной молодежной политики, что молодёжи, например, можно получить за счёт государства бесплатно. Если в этой поликлинике, центр здоровья молодёжи, тоже далеко не каждый и посещают их. В принципе, поэтому условия есть, только мало информации» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан).**

«...информированность. Очень важно информировать человека, какие он может получить услуги, медицински застрахован, что он может получить, что у него есть доступ к этому. Это очень важно, потому что люди приходят в больницы, и никто не может объяснить. Чтобы врачи делились информацией, чтобы, в целом, эта информация была. Чтобы она не была какой-то секретной, закрытой» **(А. Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область)**

Эксперты считают важным создание условий для занятия профессиональным, любительским и массовыми видами спорта в районах и селах, а не только в городах и областных центрах.

«В этом плане медицинских услуг, у нас нет никаких градаций. Безусловно, мы знаем, что есть получение бесплатной медицинской помощи. Если мы говорим о здоровой нации, в этом плане, государство сейчас, скажем, перед правительством поставлены задачи, что в течение 5 лет реализовать прекрасные программы по здоровой нации. Как раз-таки, это создание спортивных объектов в районах, селах. Наша молодежь могла бы заниматься не только профессиональным, но и массовым спортом. Для того, чтобы здоровый образ жизни развивался не только в каких-то мегаполисах, но и в маленьких районах и селах» **(В.Ким, член Комитета по социально-культурному развитию Мажилиса Парламента РК, г.Нур-Султан)**

Стоит отметить, что эксперт рекомендует усиление службы школьных психологов. Особенно роль школьных психологов высока в борьбе с суицидальным поведением учащихся.

«Я думаю для формирования здоровой нации психологическая основа является неотъемлемой частью. Нужно усилить службу школьных психологов, так как мы видим, что суициды существуют, в этом плане думаю, что школьным психологам отводится большая роль» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан)**

Эксперты ранее отмечали отсутствие узконаправленности медицинских услуг в отношении молодежи. Решением данной проблемы стало бы внедрение отдельной карты для молодых людей для повышения информированности, снижения числа и поддержки беременным несовершеннолетним.

«На сегодняшний день можно было бы, наверное, отдельную карту для молодёжи, а именно особенно в женскую консультацию. Сейчас видим много женщин, несовершеннолетние, беременности. Думаю, в этом направлении также есть с неограниченными возможностями тщательно проработать» **(С.Жусупова, председатель областного филиала молодежного крыла «Jas Otan» при партии Нур Отан, Павлодарская область)**

7. Вызовы перед образовательной политикой

Образовательная политика играет большую роль в системе государственной молодежной политики. Получение образования, как было отмечено ранее, остается одним из ценностных ориентиров молодежи.

Оценивая эффективность дистанционного образования, мнения экспертов относительно нового формата обучения довольно скептические. Они считают, что недостатком такого формата остается недостаточность интерактивности, сложности в построении качественных коммуникаций между преподавателем/учителем и обучающимся, и невозможность обеспечения индивидуального подхода с отдельными категориями.

«Да, дистанционное образование не показало успехов, причина того, что мы резко перешли на дистанционку. Все понимали, что она в будущем будет, но никто не думал, что так быстро. Поэтому сейчас очень важно вывести все эти уроки, в моём понимании дистанционка, должна быть более интерактивной... Опять же выставить качественные коммуникации, это очень важно, потому что, если говорить про людей с инвалидностью, то им сложно, здесь тоже нужен какой-то индивидуальный подход, индивидуальные занятия. Поэтому дистанционка требует доработки, требуется информирование. В целом, конечно, ничто не заменит живое образование» **(А.Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область)**

Эксперт считает, что дистанционный формат не позволяет создать условия для социализации человека в группе или сообществе.

«...обучение в традиционном формате больше, чем передача знаний. Это ещё, свою очередь, социализация человека, я больше за традиционный формат» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского**

общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан)

Эксперты также отмечают важность обеспечения информационной инфраструктуры, бесперебойного интернета и повышенной нагрузки. Ссылаясь на слова министра образования и науки РК о неспособности системы обеспечить дистанционное образование, эксперт прогнозирует влияние этого факта на уровень грамотности населения и риски роста доли NEET.

«Как говорит сам министр образования, что казахстанское дистанционное образование, оно рухнуло, мы не справились с интернетом. Конечно, мы будем пожинать плоды так лет через 10-20. Мы будем пожинать эти плоды, когда мы вспомним, когда пройдет пандемия и придет какой-то процент безграмотности, снова будет скачок доли NEET» **(А.Кабегенов, ОО «Qozqalys», Карагандинская область)**

Недоработки перехода на дистанционное обучение эксперт объясняет формализмом и коррупцией, так как идеи о переходе на дистанционный формат заявлялись государственными органами несколько лет назад. Сложности с процессом настраивания онлайн-образования негативно сказывается на психологическом состоянии преподавателей и обучающихся и, как следствие, на общей эффективности обучения.

«Сколько лет мы говорим, лет 10 уже, о дистанционном обучении. Но всё это превращалось в какой-то формализм и отмывание денег... Просто не хватало возможности интернета. Даже по сей день мы проводим занятие в университете, и многие дети не могут зайти, вылетают. Они начинают нервничать, не получается учиться, в общем эффективность падает... Не все преподаватели владеют навыками компьютера и, хотя, в принципе освоили быстро, но при этом обучающих семинаров, тренингов было маловато всё-таки» **(Ж.Искакова, член Совета по вопросам молодёжной политики при Президенте РК, г.Нур-Султан)**

Среди инфраструктурных проблем перехода на онлайн, эксперты отмечают также отсутствие единых баз и платформ в университетах и школах, так «Zoom», «Microsoft Teams» и другие не являются казахстанскими либо уровень обеспечения безопасности на них не гарантирован.

«...дистанционная форма обучения в Казахстане, скорее всего, не дошла до такого уровня, чтобы мы говорили об её эффективности. Так как не существует единых баз и платформ в университетах, которые могли бы обеспечить по сути, «дистанционка» стала немного сложнее, чем очное образование для многих студентов» **(Р.Арманов, председатель общественного студенческого объединения «За будущее Казахстана», Северо-Казахстанская область)**

Для повышения качества обеспечения дистанционного образования эксперт рекомендует пригласить зарубежных профессоров с опытом проведения занятий в таком формате. При этом, этим преподавателям нет необходимости приезжать в Казахстан, что в значительной мере позволит снизить логистические и транспортные издержки.

«Качество образования у нас можно повысить, если через дистанционные методы, тогда, конечно, мы должны делать акцент на привлечение иностранных специалистов, профессоров зарубежных. Как раз такие дистанционные форматы и подразумевают, что мы можем пригласить, чтобы не тратиться на затраты перелёта и так далее, он просто может в дистанционном формате встретиться... нужно усилить международный компонент и приглашать более таких именитых профессоров, более таких известных спикеров, которые могли бы какие-то конкретные прикладные навыки дать молодежи» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан)**

Помимо проблем, связанных с дистанционным образованием, эксперты отмечали дорогую стоимость обучения в высших учебных заведениях Казахстана, по сравнению со стоимостью обучения в соседних странах. Данный аспект негативно сказывается на миграционных настроениях молодых людей.

«А, в целом, если конечно говорить о высшем образовании это, конечно, же ценообразование и конкурентоспособность. К сожалению, первый вопрос не знаю, из каких формируется соображений, образование в университетах в Казахстане, дороже даже чем в соседних странах. Поэтому и существует определенная проблема с оттоком студентов в соседнюю Россию. Потому что там обучение в 2-3 раза дешевле, чем у нас, это я говорю на примере Евразийского университета. Обучение очень дорогое» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан)**

8. Рынок труда и навыки молодежи

Конкурентоспособность на рынке стимулирует развитие новых навыков и борьбу за рабочие места. Особенно это актуально для молодежи при поиске работы в условиях пандемии. Традиционно навыки делятся на hard skills – навыки и умения непосредственно в профессиональной области и soft skills – навыки межличностного общения, лидерства и командной работы.

Учитывая постоянно изменяющийся характер рынка труда, требования к новым работникам ужесточаются или трансформируются. По результатам исследования эксперты считают, что молодым людям необходимы soft skills: навыки коммуникации, лидерские качества, стрессоустойчивость и командные навыки.

Помимо этого, эксперты рекомендуют знание иностранных языков, дополнительно к государственному.

«...это навыки коммуникации, навыки общения, лидерские качества, показать себя... как пройти собеседование, как отвечать на вопросы. В целом, по актуальным специальностям, век цифровых технологий, цифровизация, поэтому информационные системы» **(Э.Сапаров, руководитель Управления молодежной политики Алматинской области).**

«...сегодня необходимы такие мягкие навыки как soft-skills, life skills. Это как раз те навыки, которые дают сегодня возможность быть достаточно гибкими. Уметь коммуницировать, уметь работать в команде, уметь работать в стрессовой ситуации. Это то, чему сегодня не обучают в классических учебных заведениях. Я бы ещё сказала, чтобы быть конкурентоспособным, безусловно, нужно знать языки, два языка дополнительно к основному» **(В.Ким, член Комитета по**

социально-культурному развитию Мажилуса Парламента РК, г.Нур-Султан).

«Нужны мягкие, Soft skills, нужно их развивать, но здесь можно взять непосредственно в командной работе» **(А.Кабегенов, ОО «Qozqalys», Карагандинская область).**

«...развивать навыки коммуникации и общения с людьми, убеждения и творческого мышления, и мы должны развивать лидерские навыки» **(Р.Арманов, председатель общественного студенческого объединения «За будущее Казахстана», Северо-Казахстанская область)**

Гибкость и знание языков также фигурируют в спектре навыков для молодых специалистов.

«Чтобы быть востребованным в Казахстане, нужно начать естественно казахский, родной язык. Нужно быть гибким, легко обучаемым, потому что какую бы профессию ты не получил в университете, на предыдущей работе» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан» , г.Нур-Султан)**

По оценкам экспертов, критическое мышление – важный элемент в системе навыков молодых людей. Посредством умения находить решения в сложной ситуации и креативности, молодые люди станут более конкурентоспособными. В век изменений и большого потока информации эксперты рекомендуют развивать навыки мультизадачности.

«Первый навык, который я хотел бы посоветовать молодёжи, чтобы они освоили, критическое мышление. Это очень важно критическое мышление, интеллектуальное мышление. Чтобы понять не всё крутится вокруг себя, ты можешь повлиять, ты можешь решить, это очень важно, это первый момент. Во-вторых, чтобы быть конкурентоспособным... важно сейчас осваивать Digital специальности. СММ менеджмент, веб дизайн и так далее» **(А.Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область).**

«...умение решать или способность решать комплексные задачи. Всё-таки, мы такие не мультизадачные, поколение молодое. Они пытаются хватать кучу всего, но потом они это до конца не доводят. Развивать нужно критическое мышление, одно из таких важных навыков в нынешней ситуации, благодаря которому всё-таки молодёжь может быть конкурентоспособной на рынке труда. Креативность тоже один из навыков» **(А.Баянбекова, заместитель руководителя координационного агентства «Проект развития молодежного корпуса «ZHASPROJECT», г.Нур-Султан).**

«Это коммуникации, аналитическое мышление, критическое мышление, это как правило, приходит из реальной работы» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан)**

Среди ответов экспертов также отмечались такие навыки и знания, как знания в области финансов, их баланс и распределение, трудоспособность. Ориентированность на результат и достижение карьерных высот помогут молодым людям на современном рынке труда, в том числе при открытии собственного дела.

«...финансовая грамотность, также амбиции, желание и трудоспособность» **(С.Жусупова, председатель областного филиала молодежного крыла «JasOtan» при партии Нур Отан, Павлодарская область)**

Что касается профессий, которые в ближайшем будущем будут отвечать актуальным запросам современной экономики, то мнения экспертов разделились. Ориентируясь на исследования специалистов в области общественных и профессиональных процессов, эксперт считает, что востребованы будут специальности в области услуг, личных консультантов и психологов. Одна из упоминаемых тенденций в будущем – отход от традиционных условий труда к фрилансу.

«...сфера услуг будет всегда востребована. Даже если почитать Клауса Шваба, он четко говорит, что мы переходим в сферу услуг. Когда мы будем делиться тем, что мы делать умеем лучше всего. Услуги психологов, услуги личных консультантов, вот такое будет развито. Много будет фрилансерства, эта ниша будет только пополняться» **(Ж.Искакова, член Совета по вопросам молодёжной политики при Президенте РК, г.Нур-Султан)**

Многие эксперты полагают, что наиболее популярными будут специальности в IT-сфере и в сфере социальных сетей, контент-наполнения: таргетологи, smm-менеджеры, технические специальности, инженеры и биотехнологи.

«...таргетолог, маркетолог, smm-менеджер, вот такие новые специальности будут актуальны. Пандемия показала какие специальности нужны. Понятно, что технические специальности должны быть, без них никуда, ребята, которые занимаются в сфере IT, они будут актуальны всегда в любом случае» **(Н.Жолдаскалиев, руководитель областного филиала МК «JasOtan», Западно-Казахстанская область).**

«...всё, что связано с информационными технологиями. Биотехнология, почему я говорю о биотехнологиях, потому что сейчас на международном уровне речь идёт о продуктовом дефиците, о водном дефиците» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан).**

«IT, торговля, сервисное обслуживание, в том числе и работа с клиентами» **(А.Баянбекова, заместитель руководителя координационного агентства «Проект развития молодежного корпуса «ZHASPROJECT», г.Нур-Султан).**

«...в основном технические сферы электронных специальностей. Сейчас идёт потихоньку востребованные специалисты - это сферы технического образования, это строители, электрики, инженеры айтишники» **(Н.Мусин, председатель молодежного общественного объединения студенческих отрядов «Атамекен», Актюбинская область).**

«Сейчас век цифровизации, век IT-технологий» **(С.Жусупова, председатель областного филиала молодежного крыла «JasOtan» при партии Нур Отан, Павлодарская область)**

Ряд экспертов считает, что, учитывая долю сельского хозяйства в экономике Казахстана, агропромышленные специальности станут еще более востребованными. Упоминаются также специальности в области медицины.

«Казахстан является аграрной страной, поэтому аграрный рынок, специальности в области сельского хозяйства. Мне кажется, они будут всегда актуальны» **(Э.Сапаров, руководитель Управления молодежной политики Алматинской области).**

9. Информатизация и вызовы перед молодежью

Пандемия ускорила и усилила процессы информатизации в жизни современного молодого человека. Молодежь проводит много времени в интернете по разным целям: будь то учеба, работа или досуг. Находясь в социальных сетях и сайтах, молодые люди часто становятся объектом мошенничества.

Эксперты считают, что в целях повышения навыков информационной безопасности, современной молодежи необходимо повышать медиаграмотность. Формами трансляции новых навыков могут быть курсы в высших учебных заведениях, в школах и различные факультативы. При этом важно формировать и развивать информационную культуру молодежи через баланс жизни в сети и реальной жизни.

«...повышение медиаграмотности молодёжи. Да, Интернет – это опасная вещь, особенно для умов неокрепших. Потому что в интернете сталкиваются с негативом, с деструктивным, с какой-либо фобией, какие-то протестные субъекты... Пусть это (обучение) будут курсы в каких-то высших учебных заведениях, внеклассное обучение в школах, но молодёжи должны рассказывать, как вести себя в интернете, как реагировать на ту или иную поступающую информацию, чтобы в дальнейшем не сталкиваться с какими-то необоснованными вспышками» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан).**

«...медиаграмотность, потому что Интернет – реальная жизнь многих казахстанцев. Но должны понимать, что нужно вносить, возможно, новые факультативы о медиаграмотности, чтобы люди знали, сколько времени нужно проводить в социальных сетях. Должны знать о правильном поведении, на каких платформах также, скорее всего, проблема самого государства и контроль» **(Р.Арманов, председатель общественного студенческого объединения «За будущее Казахстана», Северо-Казахстанская область).**

«...развивать информационную культуру молодёжи. Медийную культуру, культуру поведения, находясь в онлайн, чтобы люди могли эффективно тратить своё время, находясь онлайн» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан).**

«...Интернет, всего лишь ресурс, который есть, им управляет сам человек, поэтому мне кажется, надо больше культуру пользования» **(Э.Сапаров, руководитель Управления молодежной политики Алматинской области)**

Также отмечаются рекомендации по развитию навыков факт-чекинга – проверки достоверности информации, получаемой из различных источников. Эксперты рекомендуют развивать навыки анализа и критического мышления еще на этапе обучения в школе.

«...чтобы они могли отличать фейковые новости, анализируя ту информацию, которая встречается на просторах интернета» **(Д.Садвокасова,**

председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан).

«...это учить работать в интернете. Потому что это необходимое, это нужно внедрять в школах, такой предмет как критическое мышление. Критическое мышление в интернете, соответствовать времени есть потребность в этом, чтобы потреблять правильно информацию, нужно внедрять такие предметы»
(Ж.Искакова, член Совета по вопросам молодёжной политики при Президенте РК, г.Нур-Султан)

Эксперт считает, что ответственность при этом за обеспечение информационной безопасности и фильтрацию контента лежит на плечах не родителей, а государственных органов на уровне принятия политических решений и законодательных актов.

«Такие вещи должны фильтроваться и фильтроваться не родителями, не самими детьми, а соответствующими органами. Поэтому это нужно решать на законодательном уровне»
(В.Ким, член Комитета по социально-культурному развитию Мажилиса Парламента РК, г.Нур-Султан)

10. Воспитательные меры

Ценностные ориентиры молодых людей подвержены изменениям и влиянию извне. В таком ключе большую роль играет фактор успешности воспитательной работы в различных формах. Для оценки экспертам был задан вопрос о степени эффективности мероприятий на примере форумов, акций и флешмобов, проводимых для молодежи и с привлечением молодежи. Стоит отметить, что подходы и позиции экспертов при ответе на данный вопрос отличаются.

Часть экспертов считает, что необходимость проведения форумов прописано в законе о государственной молодежной политике. Подобные мероприятия за счет своей массовости поднимают дух и объединяют молодых людей, развивают патриотические чувства, но только при должной подготовке и ненавязчивости при проведении.

«Закон о государственной молодежной политике, там в законе четко указано, что функции исполнительных местных органов – это обязательно проведение форумов. То есть само проведение молодежного форума, областного, районного, сельского – это уже указано в законе. Нам нужно обязательно проводить. Кроме того, есть отдельные мероприятия – это флешмобы, акции, массовые какие-то мероприятия. Массовость, она даёт силу духа, единство. На какие-то патриотические акции, например, день государственных символов, например, автопробег, велопробег, марафон проходит. Он имеет силу объединения молодежи. Например, экологический форум, там собираются те, кому небезразлична природа в этом городе... И самый главный бич, мне кажется, на некоторые мероприятия идёт негатив. Студенческая молодежь, например, в выборной период был негатив, что нас загнали туда, нас сканировали. Любые мероприятия нужно заранее анонсировать, кому оно нужно и не количество, а качество»
(Э.Сапаров, руководитель Управления молодежной политики Алматинской области)

Эксперты видят во флешмобах элементы идеологической пропаганды, полезные в воспитательной работе и формировании общественного сознания.

«Есть флешмобы, которые очень эффективны и несут такую классную идеологическую нагрузку, которая учит, очень полезны и как нужно делать» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан)**

Но часть экспертов скептически относятся к подобного рода мероприятиям, так как считают, что они имеют негативное восприятие у молодежи, но остаются формами практики воспитательных мер. Эффективными, при этом, эксперт называет практику волонтерства, которая одновременно несет ситуационную поддержку, например, пожилым, но также влияет на семейные ценности и поведение в общественных местах, транспорте.

«...акции, флешмобы, форумы, сегодня вызывают какой-то негативный окрас. Занимаясь 20 лет волонтерской деятельностью, на самом деле, эти мероприятия, безусловно, нужны, но они нужны в каком плане, надо понимать, как правильно в контексте использовать, мы понимаем... Это волонтерство, почему я вам объясню. Потому что эти молодые люди будут помогать одиноким пожилым людям, то косвенный эффект этого то, что молодой человек никогда не бросит своих пожилых родителей. Он будет уважительно относиться к людям старшего поколения. Он будет всегда уступать место в транспорте пожилым людям, конечно, молодые люди помогают в детском доме, никогда не бросят своих детей, есть истории, когда выбрасывают своих детей в мусорные баки. Они всегда будут любить семью, детей и прочие какие-то такие вещи» **(В.Ким, член Комитета по социально-культурному развитию Мажилуса Парламента РК, г.Нур-Султан)**

Эксперт полагает, что флешмобы и форумы должны быть переформатированы, нацеленными на решение социальных проблем, и главное, ориентированными на получение обратной связи от молодежи, т.е. некоторым каналом коммуникации с молодыми людьми для выявления их интересов, ожиданий и потребностей.

«...нужно воспитывать у молодёжи социальную ответственность... Флешмоб может быть эффективным, если он будет направлен на решение какой-то социальной проблемы» **(А.Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область).**

«...какие-то форумы. Даже эмоционально разряжаются, получают новый заряд, они безусловно нужны. Но не чересчур пропагандистские. Воспитательная и идеологическая работа сейчас оставляет желать лучшего. Нужен тоже полностью апгрейд» **(А.Кабегенов, ОО «Qozqalys», Карагандинская область).**

«...нужно разговаривать с молодёжью, проводить какие-то семинары, тренинги. Полезные такие, вот, не флешмобы, не форумы, чтобы общаться с молодёжью и понимать, что они хотят» **(С.Серікбекқызы, руководитель регионального фронт-офиса «Волонтер», Павлодарская область)**

При этом эксперты упоминают, что упущением со стороны организаторов подобных акций является формализм, молодым людям не объясняется, какова цель мероприятия. В данном случае снижается эффективность и смысл воспитательной работы.

«...флешмобы вызывают отторжение... руководство страны даёт поручение, а исполнители просто исполняют и не разговаривают с молодёжью...

Никто это молодёжи не объясняет, с молодёжью никто не говорит и поэтому молодежь не видит себя в этой стране. Что страшно. Это есть воспитательная функция. С молодёжью нужно разговаривать, чтоб с ней считались. У неё очень сильно развито чувство индивидуальности» **(Ж.Искакова, член Совета по вопросам молодёжной политики при Президенте РК, г.Нур-Султан)**

Эксперты считают, что форматы воспитательной работы должны быть изменены, например, в сторону проведения неформальных встреч с группами на основе их интересов, а также в форме реализации прикладных проектов. Массовые акции потеряли свою популярность и актуальность.

«...флешмоб и акции неэффективны, так как мы отходим уже последние два-три года от этого формата. Более того, мы уже проводим неформальные встречи, разные по кругу, странам, континентам, молодёжи. На сегодняшний момент перешли на этот формат. Неформальные встречи они ближе и виден результат этих встреч» **(С.Жусупова, председатель областного филиала молодёжного крыла «JasOtan» при партии Нур Отан, Павлодарская область).**

«Надо каждый раз находить новые методы работы. Потому, что я могу с уверенностью сказать, что 6-7 лет назад было актуально, именно мероприятия, флешмоб» **(Н. Жолдаскалиев, руководитель областного филиала МК «JasOtan», Западно-Казахстанская область).**

«...нужны прикладные проекты, после которых конкретно молодёжь может иметь какой-то выхлоп, что-то осязаемое. Форумы, акции – это конечно хорошо, но, мне кажется, время форумов проходит. Здесь уже надо молодёжным организациям переходить на проектную работу. К сожалению, мы сейчас видим, что молодёжные организации и молодёжь – это разные вещи, молодёжные организации живут своей жизнью, а молодёжь живёт своей жизнью, особенно это видно на республиканском уровне» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодёжной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан)**

11. Изучение проблем молодежи: мозговые центры

Абсолютно все эксперты убеждены в необходимости постоянного изучения различных аспектов жизни молодежи Казахстана. При этом, эксперты чаще считают это обязанностью государственных органов, так как молодые люди представляют собой некую основу страны.

«...это обязанность госорганов изучать, так как молодёжь – это основа страны. Государство должно слышать молодёжь» **(С.Серікбекқызы, руководитель регионального фронт-офиса «Волонтёр», Павлодарская область)**

Часть экспертов полагает, что мониторингом и изучением процессов в молодёжной сфере должны заниматься одновременно государственные органы, бизнес и некоммерческий сектор, так как у них отличаются способы работы с аудиторией.

«...некоммерческие организации, никому не должны. Поэтому должен быть тандем государственных органов и некоммерческих организаций, и экспертов. Потому что государственные органы, всё-таки, не работают в поле. А

некоммерческие организации, они всё-таки, работают больше в поле. Основная их задача работать с целевой аудиторией. Поэтому их открытая основная миссия... В этом году с НИЦ «Молодёжь» у нас есть один проект. Мы хотим тоже отдельно экспертный опрос, отдельно массовый опрос сделать, именно по потребностям молодёжи в Алматинской области и, в частности, в сельских округах. Какие нужды их беспокоят, в каком направлении нам работать, какие проекты мы должны запустить. Вот в этом плане, да конечно. И вообще по определению молодёжи НЕЕТ, как после вашего доклада о развитии молодёжи, сейчас идет внедрение индекса развития молодёжи по всей стране. В этом плане определение предпосылок среди молодёжи, каких-то изменений. Массовые опросы, изучение мнения, они всегда актуальны. После всех ваших докладов уже на республиканском уровне, на региональном уровне идут какие-то действия, обязательно. Мы берем за основу ваш доклад и уже дальше свои действия прописываем, план делаем по исполнению» **(Э.Сапаров, руководитель Управления молодежной политики Алматинской области).**

«Это обязанность всех и госорганов, а также НПО, для бизнеса, потому что для бизнеса молодежь тоже является рабочей силой» **(А.Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область).**

«...кто должен заниматься анализом, я думаю, это должен заниматься и госорган, и НПО. Должно, как минимум, быть две точки зрения, может они будут схожи» **(Т.Джумурбаев, председатель республиканской молодежной организации «Жарасым» при Ассамблее народа Казахстана, г.Нур-Султан).**

«...это прерогатива государства, конечно же, но должны выполнять, скорее всего, это неправительственные организации. Потому что они работают напрямую с молодёжью, и они могут дать аналитические записки о том, как обстоят дела с молодёжью. Как она реагирует на подобные проекты» **(Р.Арманов, председатель общественного студенческого объединения «За будущее Казахстана», Северо-Казахстанская область)**

Один из экспертов считает, что изучением процессов в молодежной среде должны заниматься также независимые эксперты в регионах, так как они лучше проинформированы об особенностях жизни молодых людей на местах.

«Таких независимых экспертов должно быть очень много... на уровне республики невозможно изучить проблему молодежи. Молодежная политика – это очень тонкая вещь, и никто не знает регион лучше своего жителя» **(С.Байзакова, руководитель общественного объединения «Центр поддержки молодежи и молодых семей Шанырақ», г.Шымкент)**

Все респонденты отметили вклад и высоко оценили работу мозгового центра НИЦ «Молодежь». Они считают, что именно этот институт должен заниматься мониторингом ситуации в молодежной среде, отслеживанием ценностных ориентиров молодежи и проведением масштабных социологических исследований. Приоритетом НИЦ является возможность передачи результатов исследований до Президента РК, а также эффективность влияния рекомендаций аналитических документов среди молодежных организаций.

«Для этих целей есть научно-исследовательский центр «Молодёжь». Как уже в начале в каких-то вопросах мы уже определили, что молодежь – это прогресс, будущее и настоящее любого государства. Очень важно понять, куда она стремится? Какие у неё ценностные идеалы? Поэтому таких исследований должно быть, конечно, много. У НИЦа определяющая, центральная роль. Есть

отдельные исследования, которые проводятся по отдельным тематикам. У НИЦа есть большой плюс, что результаты доводятся до Президента и на основании этого доклада, госорганы, молодёжные организации корректируют свою работу на следующий год» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан).**

«По поводу роли НИЦ «Молодёжь», я считаю, здесь большая, правильно, что ведете мониторинг, это только в положительную сторону, конечно, в целом мы относимся только положительно» **(Н.Мусин, председатель молодежного общественного объединения студенческих отрядов «Атамекен», Актюбинская область)**

При этом один из экспертов считает, что результаты социологических отчетов недоступны широкой публике и всей молодежи, а только для активной части, которая задействована в организованных акиматами, ресурсными центрами мероприятиях.

«Изучать различные аспекты молодёжи, конечно, нужно, должны знать возможности современной молодёжи. Потому что молодёжь делится на рабочую и нерабочую, на разные категории. Нам нужно всех слышать, учитывать их мнение, собирать и анализировать, это будет наиболее какой-то поддержкой, да всей молодёжи. Роль НИЦ, она безусловно, большая на сегодняшний день, но зачастую выходит так, что какие-то документы, социологические опросы спускаются в местные исполнительные органы, акиматы, ресурсные центры, в Управление молодежной политики, они рассылают это только «своим», именно той молодёжи, которая активно принимает участие в мероприятиях, и она одна и та же» **(А.Кабегенов, ОО «Qozqalys», Карагандинская область)**

Эксперты также упоминают, что используют результаты работы НИЦ в своей деятельности и рекомендуют распространение аналитических докладов в каждое управление. Это позволит усилить эффективность государственной молодежной политики.

«В действительности, мы видим не первый год результаты этой работы. Анализы видим, где-то, что-то для себя берём, для дальнейшей работы какие-то направления проявляются, думаю это очень важная роль» **(С.Жусупова, председатель областного филиала молодежного крыла «Jas Otan» при партии Нур Отан, Павлодарская область).**

«Роль НИЦ «Молодёжь» большая, работа активизировалась. Я думаю, надо добиваться, чтобы именно те решения, которые даёт центр, они должны быть использованы в каждом управлении. Результаты должны лежать на рабочих столах каждого начальника, каждой области. Тогда будет результат, кажется» **(Н.Жолдаскалиев, руководитель областного филиала МК «Jas Otan», Западно-Казахстанская область)**

Выводы

1. Оценка эффективности мер государственной молодежной политики

Абсолютное большинство экспертов оценивают государственную молодежную политику в Казахстане в положительном ключе. Среди конкретных достижений отмечается развитость сети молодежных неправительственных организаций и молодежных ресурсных центров, а также реализация социально-значимых проектов. Немаловажную роль играет содействие местных исполнительных органов в эффективности мер поддержки в регионах.

По оценкам экспертов диапазон государственных мер поддержки охватывает предоставление возможности обучения за рубежом посредством программы «Болашақ», получение льготного кредитования на жилье, просвещение и обучение навыкам для повышения конкурентоспособности. Отмечались также организации молодежного досуга на примере «Жасыл Ел» и Альянса студентов Казахстана.

Показателями эффективности государственной поддержки для экспертов стали принятие закона о молодежной политике, создание молодежного крыла самой массовой партии, а также победы молодых людей на международных конкурсах и соревнованиях.

Эксперты также отметили изменения в направлениях государственной политики на примере работы с категорией NEET (*англ. Not in Education, Employment or Training*). Такой узконаправленный подход эффективнее, чем меры универсального характера для всех молодых людей от 14 до 29 лет.

Государственная политика в любой сфере включает в себя ряд мер, механизмов, институты и законодательные акты, как основа взаимодействий и ответственности. Необходимо понимать, что политика представляет собой непрерывный процесс совершенствования мер и реакцию на новые обстоятельства.

К недостаткам процесса реализации государственной молодежной политики эксперты относят сложности в регионах. В первую очередь, это нехватка эффективных специалистов на местах, которая не дает возможности внедрить в жизнь государственные программы в должной мере.

Одним из критериев эффективности государственной политики является информационное обеспечение лиц, на которых направлены меры воздействия.

2. Ценностные ориентиры современной молодежи

Ценностные ориентиры формируют важные аспекты жизни и определяют цели, к которым стремится молодежь. На основе мониторинга постоянно изменяющихся ценностных ориентаций молодых людей внесение корректировок в меры государственной политики позволяет удовлетворить агрегированные интересы получателей мер поддержки.

Эксперты отмечают стремление к удовлетворению первичных потребностей, заключающихся в получении хорошего образования, жилья и свободе. Что касается образования, то популярными методами получения становятся интернет и социальные сети.

Обучаемость, прогрессивность и конкурентоспособность – главные характеристики современной молодежи.

Также эксперты отмечают стремление молодежи к реализации социального вклада в развитие общества и финансовой независимости.

Некоторые эксперты склонны не согласиться с ориентиром молодежи на получение образования, особенно в отношении категории молодёжи NEET.

Некоторые эксперты упомянули рост миграционного потенциала среди молодых людей в поисках лучшей жизни для собственной реализации.

3. Влияние коронавирусной пандемии на молодежь

Реальность и последствия коронавирусной пандемии значительны для всех секторов экономики и всех социальных страт. Эксперты отмечают, что карантин и сопутствующие обстоятельства оказали большое влияние на уровень жизни, социально-экономическое положение молодежи, особенно получающей образование на платной основе и сельскую молодежь.

Чаще всего эксперты упоминают снижение дохода и потерю возможности заработать. Через ухудшение экономического положения и изоляционных мер, пандемия затронула психологическое состояние молодых людей. Живое общение и формы невербального общения в форме объятий, рукопожатий и т.д. – этих видов коммуникации и поддержки не хватает молодежи в нынешних условиях, особенно при потере близких и знакомых.

Как следствие перехода в онлайн молодежь стала более зависимой от социальных сетей и Интернета. Изоляция и подобная зависимость сделала молодежь более закрытой.

Эксперт также отмечает снижение доверия молодежи к государству за счет информационного вакуума возможных способов поддержки. Вкупе со снижением социально-экономического и психологического положения данная тенденция может негативно отразиться на картине протестного потенциала молодых людей и создать риски в будущем.

Любые обстоятельства, помимо негативных, на первый взгляд, последствий, также создают условия для развития и жизни. В первую очередь, переход на онлайн помог экономить время на решение логистических вопросов и достигать многозадачности в работе. Более того, эксперты отмечают, что часть молодежи в таком режиме смогла повысить свой уровень дохода, открывая новые формы заработка в социальных сетях и Интернете.

4. Гражданское и политическое поведение

При оценке гражданской активности большинство экспертов считают, что молодые люди Казахстана очень активны, в особенности, посредством волонтерской деятельности. Главным импульсом для участия молодежи стал год волонтера и коронавирусная пандемия.

Часть экспертов не делает различия в гражданской и политической активности молодых людей, при этом, отмечая рост участия в митингах, благотворительных мероприятиях, волонтерских организациях. Важно отметить, что молодежь не стремится осуществлять эти действия демонстративно.

Эксперты также склонны считать современную молодежь более активной, чем предыдущее поколение. Молодежь ориентирована на принятие решений по наиболее острым социально-экономическим проблемам, а также на заявление своей активной позиции по ряду вопросов.

В зависимости от региона эксперты отмечают разный уровень политической активности и участия молодежи. К примеру, молодежь в г. Алматы чаще отстаивает свои интересы в политическом поле и демонстрирует более высокий уровень политической грамотности. В то время как в Северо-Казахстанской области эксперты отмечают низкий уровень заинтересованности молодых людей в вопросах политики, а также незнание своих прав и способов их защиты. Молодежь в этом регионе считает, что не в состоянии каким-либо образом повлиять на политическую систему и процесс принятия политических решений.

Тем не менее, эксперт связывает рост политической активности молодежи по стране с реформами в избирательном процессе, а именно квоты на представительство молодых людей в избирательных списках политических партий. Благодаря квотированию, ориентированность молодых людей на реализацию политических амбиций возросла. Молодые люди, работающие, в основном, в исполнительных органах, стремятся стать депутатами и баллотироваться на пост сельского акима.

Отмечается и противоположное мнение. Эксперт отмечает склонность молодежи к абсентеизму и пассивности в политической жизни из-за отсутствия интереса и неориентированности государственного аппарата коммуницировать на понятном молодым людям языке. При этом, эксперт объясняет неучастие молодежи в политических процессах доминированием либеральных ценностей, которые идут вразрез с казахстанской реальностью.

Что касается вопроса о феномене «Ирины Кайратовны», мнения экспертов также разделились. Часть респондентов видят в этой музыкальной группе только творческое проявление наболевших в обществе проблем, которое было воспринято обществом. При этом, как такого феномена бэнда также не отмечается.

Один из экспертов видит в проекте «Ирина Кайратовна» черты протестного потенциала. Клипы и идеи в них являются проекцией реакции молодежи на общественно-политические процессы в стране. Проявление протестных настроений у молодежи в данном случае транслируется через сарказм, юмор и музыку. Но необходимо отметить, что это недовольство имеет конструктивное решение на примере участия члена бэнда в Совете по молодежной политике при Президенте. Таким образом, помимо артикуляции интересов молодежи, группа нацелена повлиять на принятие политических решений по озвученным вопросам.

5. Молодежная культура: создание условий для проявления таланта

По результатам исследования, все эксперты упоминают проведение различных конкурсов и проектов, благодаря которым молодые люди могут получить возможность развить свои навыки, презентовать свои таланты и получить финансовую или иную поддержку.

Эксперты отмечают широкий охват проекта «Развитие молодежного корпуса» «Jas Project» – это совместный проект Международного банка реконструкции и развития и Министерства образования и науки РК. Целью проекта является вовлечение молодежи, особенно уязвимых групп, в жизнь сообщества, а также развитие жизненно важных навыков через программу обучения навыкам общественно-полезной деятельности.

Помимо республиканских конкурсов, эксперты отмечали региональные проекты, например, «Жас талант» в Алматинской области для юных музыкантов. Управление молодежной политики этой области помогает поддержать будущих специалистов в получении гранта на обучение от имени акима области в высших учебных заведениях.

Для развития творческой молодежи эксперты отметили такие проекты, как «Жайдарман», «Творчество без границ» и «Қазақстан дауысы». Оба проекта направлены на соревнования юных молодых людей. А набирающая популярность площадка «Жайдарман» представляет собой клуб веселых и находчивых на казахском языке, которая ставит перед собой развлекательные и воспитательные цели.

Эксперты также упоминали программы «Болашақ», «С дипломом в село», «Молодежная практика» и «Синергия молодежи». Главной целью проекта «Синергия молодежи» от Ассамблеи народа Казахстана стало развитие IT-отрасли

через обучение молодежи разных этнических групп в Казахстане по специальностям информационных технологий.

6. Здоровая нация и молодежь

При оценке мер государства для развития здоровой нации, эксперты демонстрировали свою удовлетворенность базовыми условиями предоставления медицинских услуг, доступ к ним в рамках ОСМС, для всех категорий без выделения молодежи. Среди проблем и сфер, которые необходимо реформировать, респонденты отмечали низкий уровень информированности молодого населения о бесплатных процедурах.

Эксперты считают важным создание условий для занятия профессиональным, любительским и массовыми видами спорта в районах и селах, а не только в городах и областных центрах.

Стоит отметить, что эксперт рекомендует усиление службы школьных психологов. Особенно роль школьных психологов высока в борьбе с суицидальным поведением учащихся.

Эксперты ранее отмечали отсутствие узкой направленности медицинских услуг в отношении молодежи. Решением данной проблемы стало бы внедрение отдельной карты для молодых людей для повышения информированности, снижения числа и поддержки беременных несовершеннолетних.

7. Вызовы перед образовательной политикой

Образовательная политика играет большую роль в системе государственной молодежной политики. Получение образования, как было отмечено ранее, остается одним из ценностных ориентиров молодежи.

Оценивая эффективность дистанционного образования, мнения экспертов относительно нового формата обучения довольно скептические. Они считают, что недостатком такого формата остается недостаточность интерактивности, сложности в построении качественных коммуникаций между преподавателем/учителем и обучающимся и невозможность обеспечения индивидуального подхода с отдельными категориями молодых людей.

Эксперты также отмечают важность обеспечения информационной инфраструктуры, бесперебойного интернета. Ссылаясь на слова министра образования и науки РК о неспособности системы обеспечить дистанционное образование, эксперт прогнозирует влияние этого факта на уровень грамотности населения и риски роста доли NEET.

Недоработки перехода на дистанционное обучение эксперт объясняет формализмом и коррупцией, так как идеи о переходе на дистанционный формат заявлялись государственными органами несколько лет назад. Сложности с процессом настраивания онлайн-образования негативно сказывается на психологическом состоянии преподавателей и обучающихся и, как следствие, на общей эффективности обучения.

Среди инфраструктурных проблем перехода на онлайн эксперты отмечают также отсутствие единых баз и платформ в университетах и школах, так «Zoom», «Microsoft Teams» и другие не являются казахстанскими либо уровень обеспечения безопасности на них не гарантирован.

Помимо проблем, связанных с дистанционным образованием, эксперты отмечали дорогую стоимость обучения в высших учебных заведениях Казахстана, по сравнению со стоимостью обучения в соседних странах. Данный аспект негативно сказывается на миграционных настроениях молодых людей.

8. Рынок труда и навыки молодежи

Конкурентоспособность на рынке стимулирует развитие новых навыков и борьбу за рабочие места. Особенно это актуально для молодежи при поиске работы в условиях пандемии. По результатам исследования эксперты считают, что молодым людям необходимы soft skills: навыки коммуникации, лидерские качества, стрессоустойчивость и навыки командной работы.

Помимо этого, эксперты рекомендуют знание иностранных языков, дополнительно к государственному. Гибкость и знание языков также фигурирует в спектре навыков для молодых специалистов.

По оценкам экспертов критическое мышление – важный элемент в системе навыков молодых людей. Посредством умения находить решения в сложной ситуации и креативности, молодые люди станут более конкурентоспособными. В век изменений и большого потока информации, эксперты рекомендуют развивать навыки мультизадачности.

Что касается профессий, которые в ближайшем будущем будут отвечать актуальным запросам современной экономики, то мнения экспертов разделились. Многие эксперты полагают, что наиболее популярными будут специальности в IT-сфере и сфере социальных сетей, контент-наполнения: таргетологи, smm-менеджеры, технические специальности, инженеры и биотехнологи. Ряд экспертов считает, что, учитывая долю сельского хозяйства в экономике Казахстана, агропромышленные специальности станут еще более востребованными. Упомянуты также специальности в области медицины.

9. Информатизация и вызовы перед молодежью

Пандемия ускорила и усилила процессы информатизации в жизни современного молодого человека. Находясь в социальных сетях и сайтах, молодые люди часто становятся объектом мошенничества.

Эксперты считают, что в целях повышения навыков информационной безопасности современной молодежи, необходимо повышать медиаграмотность. Также отмечаются рекомендации по развитию навыков факт-чекинга – проверки достоверности информации, получаемой из различных источников. Эксперты рекомендуют развивать навыки анализа и критического мышления еще на этапе обучения в школе.

Эксперт считает, что ответственность при этом за обеспечение информационной безопасности и фильтрацию контента лежит на плечах не родителей, а государственных органов на уровне принятия политических решений и законодательных актов.

10. Воспитательные меры

Ценностные ориентиры молодых людей подвержены изменениям и влиянию извне. В таком ключе большую роль играет фактор успешности воспитательной работы в различных формах. Для оценки экспертам был задан вопрос о степени эффективности мероприятия на примере форумов, акций и флешмобов, проводимых для молодежи и с привлечением молодежи. Стоит отметить, что подходы и позиции экспертов при ответе на данный вопрос отличаются.

Часть опрошенных считает, что необходимость проведения форумов прописана в законе о государственной молодежной политике. Подобные мероприятия за счет своей массовости поднимают дух и объединяют молодых людей, развивают патриотические чувства, но только при должной подготовке и ненавязчивости при проведении.

Эксперты видят во флешмобах элементы идеологической пропаганды, полезные в воспитательной работе и формировании общественного сознания. Но часть экспертов скептически относятся к подобного рода мероприятиям, так как считают, что они имеют негативное восприятие у молодежи, но остаются формами практики воспитательных мер. Эффективными, при этом, эксперт называет практику волонтерства, которая одновременно несет ситуационную поддержку, например, пожилым, но также влияет на семейные ценности и поведение в общественных местах, транспорте.

При этом эксперты упоминают, что упущением со стороны организаторов подобных акций является формализм, молодым людям не объясняется, какова цель мероприятия. В данном случае снижается эффективность и смысл воспитательной работы.

Эксперты считают, что форматы воспитательной работы должны быть изменены, например, в сторону проведения неформальных встреч с группами на основе их интересов, а также в форме реализации прикладных проектов. Массовые акции потеряли свою популярность и актуальность.

11. Изучение проблем молодежи: мозговые центры

Абсолютно все эксперты убеждены в необходимости постоянного изучения различных аспектов жизни молодежи Казахстана на постоянной основе. При этом, эксперты чаще считают это обязанностью государственных органов, так как молодые люди представляют собой некую основу страны.

Часть экспертов полагает, что мониторингом и изучением процессов в молодежной сфере должны заниматься одновременно государственные органы, бизнес и некоммерческий сектор, так как у них отличаются способы работы с аудиторией.

Все респонденты отметили вклад и высоко оценили работу мозгового центра НИЦ «Молодежь». Они считают, что именно этот институт должен заниматься мониторингом ситуации в молодежной среде, отслеживанием ценностных ориентиров молодежи и проведением масштабных социологических исследований. Приоритетом НИЦ является возможность передачи результатов исследований Президенту РК, а также эффективность влияния рекомендаций аналитических документов среди молодежных организаций.

При этом один из экспертов считает, что результаты социологических отчетов недоступны широкой публике и всей молодежи, а только для активной части, которая задействована в организованных акиматами, ресурсными центрами мероприятиях. Эксперты также упоминают, что используют результаты работы НИЦ в своей деятельности и рекомендуют распространение аналитических докладов в каждое управление. Это позволит усилить эффективность государственной молодежной политики.

Рекомендации

В качестве рекомендаций для улучшения ситуации в молодежной среде эксперты считают, что нужно сосредоточиться **на усилиях по предоставлению доступного жилья, особенно молодым семьям, и трудоустройству молодых людей** в регионах. Еще одной озвученной проблемой стало обеспечение качественного образования.

«...в первую очередь, я думаю это хорошее образование, доступное жильё, ну и стабильная работа. Нужно разработать какие-то программы, чтобы получить

хорошее образование, эти программы, в принципе, есть их очень много. Мне кажется, здесь самое главное, это доступное жильё для молодёжи, для молодой семьи, которые вот только создали семью и хотят приобрести недвижимость. Это было бы большим плюсом и, конечно, было бы разводов меньше» **(С.Серікбекқызы, руководитель регионального фронт-офиса «Волонтёр», Павлодарская область).**

«...две проблемы основные у молодёжи – трудоустройство и доступное жильё. Сейчас молодёжь, в частности, нашей области, она просит, есть, я знаю есть программы льготного кредитования в городе Алматы и в Нур-Султане, ипотечная программа специально «Алматы жастары», «Елорда Жастары», она прописана в послании Президента и выполняется. В областях этой программы не существует, есть такое пожелание, чтобы повсеместно внедрить одну программу. Потом мы тоже предлагали, когда становишься в очередь на земельный участок, на получение строительства индивидуального жилья или становишься в очередь на получение жилья из госфонда, есть разные категории пенсионеры, ветераны, госслужащие, есть инвалиды, нет категории молодёжи и молодая семья. Или ты госслужащий, или ты инвалид, а именно на категорию молодёжь, нет. Если НИЦу интересно, мне кажется, был бы хороший материал, допустим, мы не знаем реальную потребность числа молодёжи, сколько у нас стоит в очереди. Потому что нет отдельных категорий. Это нужно сидеть отдельно и высчитывать по каждому региону. И проблемы трудоустройства, все равно принимается программа «Енбек» это одно, но всё равно категория НЕЕТ, которая безработная, не желает работать, как вот с ними работать» **(Э.Сапаров, руководитель Управления молодежной политики Алматинской области).**

«Для молодых семей нужны программы с обеспечением жилья. У нас увеличение разводов идёт, основная проблема – это от того, что у них отсутствует жильё, а отток тоже самое... Кроме этого, это безвозмездные массовые гранты, чтоб они тоже охватили, развивали свои идеи. Чтобы идею и проект писать нужно смету писать да? Поэтому для молодёжи нужна финансовая грамотность, чтобы в этом направлении бесплатные семинары, тренинги проводились» **(С.Жусупова, председатель областного филиала молодежного крыла «Jas Otan» при партии Нур Отан, Павлодарская область)**

Препятствием для реализации государственной молодежной политики является слабая заинтересованность акимов в решении проблем молодых людей, а также неориентированность власти коммуницировать с молодёжью. Для решения данной проблемы рекомендуется **усилить работу местных исполнительных органов с молодёжью в рамках концепции «Слышащего государства».**

«Есть акимы, много начальников, которые занимаются молодежной политикой поверхностно, не принимая всерьёз, проводя, иногда единственное встречи, в основном они остаются в стороне» **(Н.Жолдаскалиев, руководитель областного филиала МК «Jas Otan», Западно-Казахстанская область).**

«Нужно выходить в поле, встречаться с разной молодёжью и, с учетом их рекомендаций, выстраивать дальнейшую работу с молодёжью» **(В.Ким, член Комитета по социально-культурному развитию Мажилиса Парламента РК, г.Нур-Султан)**

Ряд экспертов уверены, что необходимо слушать молодёжь, организовывать встречи с целевой аудиторией, а также **определять необходимость и эффективность принимаемых государственных программ.** Способность политической системы к **агрегированию интересов** социальных групп путем

создания площадок для обмена опытом и выяснения проблем **молодежи** позволяет улучшить целевую поддержку нуждающимся категориям или обратить внимание на новые проблемы. В таком случае наличие обратной связи повышает эффективность всех мер поддержки.

При оценке достижения результатов показателей государственных мер поддержки молодежи, эксперт рекомендует **ориентироваться на качественные индикаторы, а не на количественные.**

«...приглашать молодежь в парламент, центральные органы. Не закрываться от молодёжи. Приглашать не ту молодёжь, которая успешная, одарённая, красивая, а приглашать ту целевую аудиторию, где есть реальные проблемы. И выслушать их мнение и не бояться этого. И совместно можно будет сделать какие-то рекомендации... Мы работаем в Петропавловске, у нас большая проблема, это большой отток молодёжи. Самый большой отток по Казахстану. Государство, чтобы удержать молодёжь здесь, принимает программы, просто переселяют из других регионов молодёжь сюда» **(А.Кәрім, директор ОЮЛ «Объединение инвалидов Ардос-жүрек», Северо-Казахстанская область).**

«Просто здесь нужно слышать молодёжь, это первое, учитывать их интересы. Не выработать программы, просто исходя из интересов государства, а принимать априори, ценности, нужды, голоса молодёжи, ну, конечно, с определенным фильтром потому, что молодежь может бить кулаком по столу и, или хочу вот это. Принимать адекватные меры. На что обратить внимание нужно – на эффективность реализации программы, потому что у нас, к сожалению, нет обратной связи. Мы реализуем какие-то государственные программы, реализуя количественные критерии. Например, надо было охватить 28000 человек, мы охватили. А насколько эффективно мы охватили. Нужна ли была эта программа, может более эффективные, можно было распределить эти деньги. Или поменять эту программу под какой-то другой формат» **(А.Баянбекова, заместитель руководителя координационного агентства «Проект развития молодежного корпуса «ZHASPROJECT», г.Нур-Султан).**

«У нас индикатор стоит – просто исполнение. Количественно, приняли участие столько-то, столько-то. Но нет акцента на качество. Того, как и что проводится. Нам нужно сократить количественные мероприятия, на их качество» **(Ж.Искакова, член Совета по вопросам молодёжной политики при Президенте РК, г.Нур-Султан)**

Согласно закону о государственной молодежной политике Республики Казахстан к молодежи, относятся люди от 14 до 29 лет. Один из экспертов предлагает **увеличить этот возраст до 35 лет.**

«...думаю, возраст надо продлить до 35. Не каждый молодой человек может прийти в акимат. Не может высказать свою жалобу или мысль непосредственно акиму или заместителю. Я думаю, что тогда молодежь будет знать и понимать, и тогда улучшится государственная молодежная политика» **(Г.Кабиева, директор Молодежного ресурсного центра Актюбинской области, Актюбинская область)**

В целях постоянного мониторинга состояния молодежи, ее ожиданий и потребностей, эксперты рекомендуют **проведение социологических опросов.** Это позволит оценивать эффективность многих мер государственной молодежной политики, улучшить наиболее востребованные программы поддержки, а также повысить охват осведомленных субъектов.

«...проводить опросы среди молодёжи. Какие для них ещё проекты интересны, актуальны и какие, и в каких они хотели бы внести дополнение к таким проектам. Считаю, что нам поможет это, как государству показать, что мнение каждого молодого человека нам важно, и что готовы их выслушать» **(Р.Арманов, председатель общественного студенческого объединения «За будущее Казахстана», Северо-Казахстанская область)**

Эксперт рекомендует **уделить внимание детской молодежной политике**, так как при работе с молодежью до 18 лет необходимо применять усилия и меры, отличные от более старшей категории. Ценностные ориентиры и условия проживания могут значительно отличаться, как и система учебных заведений.

«...детская политика рассматривается в контексте молодежной политики, хотя это другая целевая аудитория, возраст и другие методы работы, организации. Но в Казахстане нет такого понятия детская молодежная политика. Что не совсем верно, об этом мы много раз говорили, написали предложение, но пока наше предложение остаётся без рассмотрения» **(Д.Садвокасова, председатель Республиканского общественного объединения «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан», г.Нур-Султан)**

Так как концепция государственной молодежной политики разработана до 2020 года, то эксперт отмечает **необходимость разработки нового стратегического документа** в этой сфере с учетом новых реалий, условий, тенденций и потребностей молодых казахстанцев.

«Безусловно, государственная молодежная политика хороша. На сегодняшний день, в концепции государственной молодежной политики, было написано же до 2020 года. А сейчас 2021 год на дворе, новую концепцию, мы не видим. Сейчас, к сожалению, государственная молодежная политика требует новых изменений в закон, новых корректировок, с учетом новых реалий и тенденций, и требований молодёжи» **(А.Кабегенов, ОО «Qozqalys», Карагандинская область)**

Часто в экспертной среде звучит недовольство качеством **информационного обеспечения** мер государственной молодежной политики.

Респонденты рекомендуют **усилить работу** по распространению информации в предпочитаемых молодежью социальных сетях и через рекламу.

«Работу нужно активизировать в направлении социальных сетей. Это очень важно, работа делается, реализуются какие-то проекты. Но они не доходят до молодёжи. Где-то в управлении объявлять о бизнес-проекте или конкурс на бизнес-проекты. Они сами это знают, окружение их знает, но аудитория не знает, так как в социальных сетях, СМИ, это работа не проводится... именно реклама, касающаяся молодежной политики, не выходит» **(Н.Жолдаскалиев, руководитель областного филиала МК «Jas Otan», Западно-Казахстанская область)**

Эксперты выражают одобрение к изучению отдельных категорий молодежи на примере NEET и рекомендуют **обратить внимание на молодежь**, занятую физическим трудом (**рабочих профессий**), и **«базарную» молодежь**, так как до них часто не доходит информация о государственных мерах поддержки.

«Нам не нужно забывать про рабочий класс. Даже во многих отчётах пишут про базарную молодёжь, её тоже нужно не забывать, с ней тоже нужно работать. Потому что они элементарно не знают о программах господдержки. Допустим те же общественные работы, молодежная практика, не знают об этом всём» **(А.Кабегенов, ОО «Qozqalys», Карагандинская область)**

Ожидания экспертов также затрагивают **реализацию проекта «Тәуелсіздік ұрпақтары»**, объявленного Президентом Республики Казахстан К.Токаевым. Идея заключается в подготовке единого национального проекта по молодежной политике.

«Мы как вообще, как руководители Управления молодежной политики возложили большую надежду на проект «Тәуелсіздік ұрпақтары», потому что молодежь сейчас сама этого ждёт. Сам проект Глава государства озвучил. И вот молодежь, сейчас ждёт, в рамках данного проекта какие-то преференции, какие-то льготы, какие-то нововведения, какие-то меры поддержки той или иной категории, в том числе талантливой молодёжи» **(Э.Сапаров, руководитель Управления молодежной политики Алматинской области)**